

İLHAM
ƏLİYEV

**İNKİŞAF –
MƏQSƏDİMİZDİR**

İLHAM ƏLİYEV

YÜZ DÖRDÜNCÜ KİTAB

İYUN 2020 - İYUL 2020

**AZƏRNƏŞR
BAKI - 2020**

İLHAM ƏLİYEV

ÇIXIŞLAR * NİTQLƏR

BƏYANATLAR * MÜSAHİBƏLƏR

MƏKTUBLAR * MƏRUZƏLƏR

MÜRACİƏTLƏR

AZƏRNƏŞR
BAKI - 2020

BBK 32
Ə 56

Buraxılışına məsul
akademik

RAMİZ MEHDİYEV

ƏLİYEV İLHAM

Ə 56 **İnkişaf – məqsədimizdir.** B., Azərneşr, 2020, 400 səh.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin oxuculara təqdim olunan «İnkişaf – məqsədimizdir» çoxcildliyinin bu cildində ölkə başçısının Dövlət Təhlükəsizlik Şurasının iclasında Ermənistan–Azərbaycan sərhədindəki mövcud vəziyyət haqqında ətraflı çıxışı, Azərbaycanın haqq səsinin dünyaya çatdırılması üçün müxtəlif ölkə başçalarına, o cümlədən İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına, Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasına ünvanladığı məktublar yer almışdır. Dövlət başçısının bütün görüş və danışıqlarında Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ problemi, Azərbaycanın haqlı mövqeyi, Ermənistanın təcavüzkar siyasəti əsas mövzu olmuşdur.

Kitabda, həmçinin dövlət başçısının Nazirlər Kabinetinin 2020-ci ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş videoforata iclas zamanı geniş çıxışı da yer almışdır.

Oxucular eyni zamanda, ölkə başçısının bölgələrə səfərləri, zavod və fabriklərin, xəstəxanaların və digər işə obyektlərinin açılışında rayon və şəhər ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşü zamanı məruzə və çıxışları ilə də tanış ola bilərlər.

ISBN 978-9952-8100-7-3

Ə 0801000000
M – 651(07) – 2020

BBK - 32

© Azərneşr, 2020

GƏNCƏ ŞƏHƏRİNƏ SƏFƏR

24 iyun 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva iyunun 24-də Gəncə şəhərinə səfərə gəlmişlər.

Dövlət başçısı və xanımı ümummilli lider Heydər Əliyevin Gəncə şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edərək, önünə gül dəstəsi qoydular.

Bu, Prezident İlham Əliyevin Gəncəyə 16-cı səfəridir. Belə səfərlər zamanı sakinlər tərəfindən qaldırılan məsələlərin həlli ilə bağlı dövlət başçısının verdiyi göstərişlər, imzaladığı sərəncamlar şəhərin hərtərəfli inkişafına zəmin yaradır. Belə ki, 2003-cü ilə nisbətə 2019-cu ildə Gəncədə məhsul buraxılışı 4,3 dəfə, sənaye 2,7 dəfə, kənd təsərrüfatı 2,8 dəfə, əsas kapitalla yönəldilmiş vəsait 60 dəfə, o cümlədən tikinti-quraşdırma işləri 63,1 dəfə artıb. 2003-cü ildən 2020-ci ilin birinci rübünə qədər Gəncədə 60587, bu il ərzində ödənişli əsaslarla 2075, pandemiya ilə əlaqədar isə 3000 müvəqqəti iş yeri açılıbdır.

«NB SATINALMA VƏ TİCARƏT» MMC-nin SÜNİ MƏRMƏR VƏ QRANİT İSTEHSALI ZAVODUNUN AÇILIŞI MƏRASİMİ

24 iyun 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva iyunun 24-də Gəncədə «NB Satınalma və Ticarət» MMC-nin Süni Mərmər və Qranit İstehsalı zavodunun açılışında iştirak etmişlər.

Dövlət başçısına və xanımına müəssisənin fəaliyyəti barədə məlumat verildi.

Prezident İlham Əliyev zavodu işə saldı.

Məlumat verildi ki, müəssisədə süni mərmər, kera- moqranit – yəni yer və divar üzlükləri, metlax və quru inşaat qarışıqları istehsal ediləcək. Hazırda burada il- lik istehsal gücü 40 min ton astar və 20 min ton üzlük olan Tikinti Materialları İstehsalı zavodu tikilib və avadanlıqları quraşdırılıbdır. Məhsulların hazırlanma- sında istifadə olunan xammal Daşkəsən, Şəmkir, Ağs- tafa və Qaradağ rayonlarından gətirilir. Müəssisənin illik istehsal gücü 3 milyon kvadratmetr olacaqdır. Bu- rada hazırlanan məhsulların Rusiya Federasiyası, Gür- cüstan və Orta Asiya respublikalarına satışı nəzərdə tutulur. Zavodda 300-dən çox yeni iş yeri yaradılıbdır.

Zavodun direktoru Anar Məmmədov bildirdi ki, müəssisənin ümumi dəyəri 46,5 milyon manatdır.

Onun 10 milyon manatı güzəştli kreditdir. Ümumi dəyəri 32 milyon manat olan investisiya təşviqi sənədi alınıb və 6 milyon manat vəsaitə qənaət edilibdir. Ölkəmizin hər yerində olduğu kimi, Gəncədə də sahibkarlığa ümumi iqtisadi inkişafın mühüm subyekti kimi baxılır. 2004-cü ildən Sahibkarlığın İnkişafı Fondu tərəfindən Gəncədə 498 sahibkara 51,2 milyon manat kredit verilib. Bu da şəhərdə yeni istehsal müəssisələrinin yaradılmasına şərait yaradıbdir.

**Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi (MİDA)
tərəfindən inşa edilən yaşayış kompleksinin
tikintisi ilə tanışlıq**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva iyunun 24-də Gəncə şəhəri ərazisində Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi (MİDA) tərəfindən inşa edilən yaşayış kompleksinin tikintisi ilə tanış olmuşlar.

Dövlət başçısına və xanımına tikinti işlərinin gedişi barədə məlumat verildi.

Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi tərəfindən 2020-ci ilin fevral ayında Gəncə şəhərinin Azərbaycan Bayrağı küçəsində yaşayış kompleksinin tikintisinə başlanılıb. Kompleksə 18 çoxmənzilli bina, əsaslı təmirə ehtiyacı olan 28 və 46 saylı ümumtəhsil məktəbləri üçün bina, uşaq bağçası və digər xidmət obyektləri daxildir. Cari ilin avqust ayında ümumtəhsil məktəbinin və 2021-ci ilin sonunadək 11 yaşayış binasının istismara verilməsi nəzərdə tutulubdur. Layihəyə əsasən, yaşayış binaları 9 və 12 mərtəbəli olacaqdır.

Mənzillər vətəndaşlara tam təmirli, mətbəx mebeli, qaz plitəsi, fərdi kombi sistemi və digər texniki avadanlıqlarla təchiz olunmuş vəziyyətdə təklif ediləcək. Kompleksin ərazisində yaşıllıq zonaları, uşaq meydançıları yaradılacaqdır.

Qeyd edək ki, bu kompleksin tikintisi demoqrafik inkişafa uyğun olaraq, əhalinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün dövlət başçısının qarşıya qoyduğu vəzifələrin həllində mühüm əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

«Şah Abbas» və «Uğurlu Xan» karvansara kompleksinin bərpadan sonra istifadəyə verilməsi mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva iyunun 24-də Gəncədə «Şah Abbas» və «Uğurlu Xan» karvansara kompleksinin bərpadan sonra istifadəyə verilməsi mərasimində iştirak etmişlər.

Dövlət başçısına və xanımına kompleksdə yaradılmış şərait barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, Gəncənin şəhər kimi inkişafı böyük Şah Abbasın adı ilə bağlıdır. Şəhərin tarixən formalaşmış mərkəzi hissəsi gəncəlilər tərəfindən «Şah Abbas meydanı» adlandırılan bazar meydanı olub. Özünəməxsus memarlıq elementlərinə görə Gəncənin baş meydanı Azərbaycanın əksər şəhərlərindəki bazar meydanlarından seçilib. Bu meydan XVII əsrdə böyüklüyünə görə yalnız Təbrizin bazar meydanından geri qalır. Ehtimal olunur ki, bazar meydanının ət-

rafında «Şah Abbas» karvansarası 1663–1664-cü illərdə Gəncə bəylərbəyi olmuş Murtuza Qulu xan Ziyad oğlunun qardaşı oğlu Uğurlu xanın vəsaiti ilə memar Şeyx Bahəddin Məhəmməd Amilinin planı üzrə tikilmiş və xan nəslinə məxsus olmuşdur. Karvansara dövrünün əzəmətli tikililərindən olduğundan Uğurlu xan ona böyük hökmdar Şah Abbasın adını vermişdir.

Eyni dövrdə tikilmiş nisbətən kiçikhəcmli karvansara isə əhali arasında «Uğurlu Xan» karvansarası adlandırılmışdır. XIX əsrin birinci yarısında Rusiya–İran müharibəsindən sonra Azərbaycanın şimal hissəsinin böyük şəhərlərində rus hərbi qarnizonları yerləşdirilmiş və rus qoşunları tərəfindən bütün xan mülkü kimi, karvansaralar da müsadirə edilmişdir. Bu və digər səbəblərdən abidə öz görkəmini itirmişdi. Prezident İlham Əliyevin müvafiq göstərişlərinə əsasən, «Şah Abbas» karvansarası əsaslı şəkildə əvvəlki görkəminə uyğun və müasir infrastrukturla təmin edilməklə yenidən bərpa olunub, ətraf ərazi abadlaşdırılıbdir.

**«Gəncə Avtomobil Zavodu» İstehsalat
Birliyində yığılmış avtobus və kombayn
nümunələrinə baxış**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyunun 24-də «Gəncə Avtomobil Zavodu» İstehsalat Birliyində yığılmış avtobus və kombayn nümunələrinə baxış keçirmişdir.

Məlumat verildi ki, 2019-cu ildə «Gəncə Avtomobil Zavodu» İstehsalat Birliyi ilə Belarusun «Belkom-

munmaş» ASC arasında bağlanmış ikitərəfli müqavilələr çərçivəsində müəssisədə «E-321» markalı elektrobusun istehsalına başlanılıb və bu günədək 4 elektrobuss yığılıbdır. Bu ictimai nəqliyyat vasitəsi həm ekoloji, həm də yanacağa qənaət baxımından çox sərfəlidir. Avtobuslar kondisionerlə, həmçinin məlumat monitoru və videonəzarət sistemi ilə təmin olunub.

Diqqətə çatdırıldı ki, «Gəncə Avtomobil Zavodu» İstehsalat Birliyində yeni müasir kombaynların yığılmasına da başlanılıb. Bu layihənin icrası Finlandiyanın tanınmış «Sampo» firması ilə əməkdaşlıq müqaviləsi əsasında həyata keçirilir. Mütəxəssislərin fikrincə bu texnika Azərbaycan şəraitində özünü kifayət qədər doğrultmaqla, fermerlərin marağına səbəb olacaqdır.

Gəncə Dövlət Dram Teatrının yeni binasında tikinti işlərinin gedişi ilə tanışlıq

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva iyunun 24-də Gəncə Dövlət Dram Teatrının yeni binasında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olmuşlar.

Dövlət başçısına və xanımına binada aparılan tikinti işləri barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, teatrın yeni binasında inşaat işləri artıq tamamlanmaq üzrədir. Hazırda teatrda dekorasiya və digər işlərin yerinə yetirilməsi istiqamətində tədbirlər görülür. Binada geniş tamaşaçı tutumlu zal və digər yardımçı otaqlar yerləşəcəkdir.

Gəncə Dövlət Dram Teatrının yeni binasının təməli 2014-cü ildə Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə qoyulub.

Dövlət başçısı teatrın binası ilə tanışlıqdan sonra tövsiyə və tapşırıqlarını verdi.

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin yeni tədris korpusunun açılış mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva iyunun 24-də Gəncədə Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin yeni tədris korpusunun açılışında iştirak etmişlər.

Dövlət başçısı və xanımı yeni tədris korpusunda yaradılmış şəraitlə tanış oldular.

Ölkədə ərzaq probleminin həllində önəmli rola malik olan kənd təsərrüfatının elmi əsaslarla inkişafında həmişə mühüm rol oynamış bu ali təhsil müəssisəsi son illər tamamilə yenidən qurulur.

Azərbaycan Prezidentinin 2018-ci il 22 yanvar tarixli Sərəncamına əsasən, dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu – investisiya xərcləri hesabına tikilmiş yeni tədris korpusunda müasir təfəkkürlü kadrların hazırlanması, eləcə də elmi tədqiqatların səmərəli aparılması üçün hər cür şərait yaradılıb. Professor-müəllim heyətinin və tələbələrin ixtiyarına ən yeni əyani vasitə və avadanlıqlarla təchiz olunmuş auditoriyalar və laboratoriyalar verilib. Binada bütün zəruri infrastruktur qurulub. İnzibati xidmət və digər yardımçı otaqlar yaradılıb. Yeni tədris korpusunda ümumilikdə 3000 tələbə iki növbədə təhsil alacaq.

Bildirildi ki, yeni tədris korpusunda aqronomluq, zootexniklik istiqaməti, ictimai elmlər və multikulturalizm kafedraları, interaktiv təlim-tədris otaqları fəaliyyət göstərəcəkdir. Bu korpusun istifadəyə verilməsi bir də ona görə əlamətdardır ki, burada əlavə 93 nəfər üçün yeni iş yeri açılacaqdır.

Gəncə İdman Sarayının tikintisi ilə tanışlıq

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyunun 24-də Gəncə İdman Sarayının tikintisi ilə tanış olmuşdur.

Dövlət başçısının müvafiq sərəncamı ilə Gəncə şəhərində daha bir möhtəşəm idman kompleksi tikilməkdədir. Gəncə İdman Sarayının 2022-ci ildə istismara verilməsi nəzərdə tutulur. İkimərtəbəli bu qurğuda böyük idman zalı, üzgüçülük hovuzu, beynəlxalq şahmat turnirlərinin keçirilməsi üçün zal, şahmat, gülləş, boks və digər idman növləri üzrə məktəblər, bouling və atıcılıq zalları, istirahət və iaşə obyektləri fəaliyyət göstərəcəkdir. İdman sarayı ən müasir avadanlıqlarla təchiz olunacaq.

Gəncə İdman Sarayında inşaat işlərinin gedişi ilə tanışlıqdan sonra Prezident İlham Əliyev tikintinin keyfiyyətlə aparılması və obyektin vaxtında istifadəyə verilməsi ilə bağlı tapşırıqlarını verdi.

**GƏNCƏ ŞƏHƏR XƏSTƏXANASININ
MODUL TIPLİ İNFEKSİON XƏSTƏLİKLƏR
KORPUSUNUN AÇILIŞINDA TİBB
İŞÇİLƏRİ İLƏ GÖRÜŞ**

24 iyun 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva iyunun 24-də I saylı Gəncə Şəhər Xəstəxanasının modul tipli infeksiyon xəstəliklər korpusunun açılışında iştirak etmişlər.

Dövlət başçısı və xanımı yeni tibb müəssisəsində yaradılmış şəraitlə tanış oldular.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə və xanımı Mehriban Əliyevaya məlumat verildi ki, digər modul tipli infeksiyon xəstəliklər korpuslarında olduğu kimi, burada da orta simptomları olan infeksiyon koronavirus xəstələrin qəbulu və müalicəsi üçün şərait yaradılıb. Bildirildi ki, eyni zamanda, yeni tibb müəssisəsinin daha ağır simptomları olan xəstələrin qəbulu üçün əlavə avadanlıqlarla təchiz olunması istiqamətində işlər görülür. Üç korpusdan ibarət olan, ümumilikdə 100 palata və 200 çarpayılıq bu xəstəxana kompleksi mərkəzləşdirilmiş oksigen generator, həmçinin xüsusi havalandırma sistemi ilə təchiz olunub. Bu sistem havanı ventilyasiya qurğusu ilə təmizlədikdən sonra palatalara ötürəcəkdir.

Modul tipli infeksiyon xəstəliklər korpusu ilə tanışlıqdan sonra dövlət başçısı və xanımı bir qrup tibb işçisi ilə görüşdülər.

Prezident İlham Əliyev görüşdə çıxış etdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı

Bu gün Gəncə şəhərində modul tipli xəstəxana açılır. Bu əlamətdar hadisə münasibətilə sizi təbrik edirəm. Qısa müddət ərzində 200 çarpayılıq, müasir texnologiyalar əsasında quraşdırılmış xəstəxana artıq istifadəyə verilir. Nəzərə alsaq ki, koronavirusla mübarizə davam edir, bu xəstəxananın çox böyük əhəmiyyəti vardır.

Ölkəmizdə sayca 5-ci modul tipli xəstəxana açılır. Onlardan ikisi Bakıda, biri Sumqayıt şəhərində, biri isə Abşeron rayonunda artıq fəaliyyətə başlayıbdır. Yaxın həftələrdə digər şəhərlərdə də bu tipli xəstəxanalar istifadəyə veriləcək. Beləliklə, bu xəstəxanaların sayı 10-a çatacaqdır. Bu bizə imkan verəcək ki, əlavə 2000 çarpayı əldə edək. Nəzərə alsaq ki, koronavirus xəstələrinin sayı artır, bu, COVID-19-a qarşı mübarizədə öz rolunu oynamalıdır.

Bu xəstəxanaların tikintisi ilə əlaqədar qərar aprel ayında qəbul edilibdir. O vaxt xəstələrin sayı kifayət qədər az idi. Yəqin ki, xatırlayırsınız, aprel ayında xəstələnlərin və sağalanların arasında fərq müsbət idi. Daha çox insan sağalırdı, nəinki xəstələnirdi. Amma buna baxmayaraq, hesab etdik ki, əlavə çarpayıların əldə edilməsi də faydalı ola bilər. Həyat göstərdi ki, bu nə qədər düzgün qərar idi. Çünki bu

gün xəstələrin sayı artır və beləliklə, bizə yeni çarpayılar lazımdır.

Bütövlükdə deyə bilərəm ki, əgər son illər ərzində mənim göstərişimlə ölkəmizin hər bir yerində, o cümlədən Bakı şəhərində müasir xəstəxanalar tikilməsəydi, bu gün biz koronavirusla mübarizədə çox böyük problemlərlə üz-üzə qala bilərdik. Son illərdə ölkəmizin səhiyyə sisteminin möhkəmləndirilməsi işində ən vacib məsələlərdən biri yeni xəstəxanaların tikilməsi, köhnə xəstəxanaların isə əsaslı təmiri və bərpası olubdur. Beləliklə, bizim şəhərlərin mütləq əksəriyyətində xəstəxanalar tikilib, bir neçə şəhərdə isə tikinti davam edir. Sonuncu xəstəxana Samux şəhərində istifadəyə veriləcəkdir. Bu məqsədlər üçün vəsait ayrılıb və əlavə vəsait də ayrılacaqdır. Bu gün Bakı şəhərində koronavirus xəstələri daha çox son illər ərzində inşa edilmiş xəstəxanalarda müalicə alırlar. Xüsusilə «Yeni klinika»nı qeyd etməliyəm. O, ölkəmizdə ən gözəl, ən müasir klinikadır və ən böyük tibb ocaqlarından biridir. Təxminən 600 çarpayılıq klinikada bu gün xəstələr müalicə alır. Eyni zamanda, bir neçə il bundan əvvəl mənim təşəbbüslə tikilmiş Azərbaycan Tibb Universitetinin Tədris-Terapevtik və Cərrahiyyə korpuslarının fəaliyyəti hesabına biz xəstələri müalicə edirik.

Koronavirusla əlaqədar ilkin mərhələdə qabaqlayıcı tədbirlərimiz bizi böyük fəlakətdən qorudu. Çünki Azərbaycanda yoluxanların sayı əhalinin ümumi sayı ilə müqayisədə çox aşağıdır. Cəmi 13 min insan yoluxubdur. Onların böyük əksəriyyəti sağalıb və xəstəxanadan çıxıbdir. Ona görə qabaqlayıcı və

məhdudlaşdırıcı tədbirlərin çox böyük faydası olubdur.

Bildiyiniz kimi, bütün dünya bu xəstəlikdən əziyyət çəkir və xəstələrin sayının kəskin artması bir çox ölkələrin səhiyyə sisteminə də böyük zərbə vurubdur. Əslində heç bir ölkənin səhiyyə sistemi belə sürətlə artan xəstələrin müalicəsinə hazır deyildi. Bu, mümkün də deyil. Eyni zamanda, digər problem xəstələrə xidmət edən həkimlərin sayı ilə bağlıdır. Həkimlərin sayı 2-3 ay ərzində arta bilməz. Ona görə bu da bir çox ölkələr üçün böyük problemə çevrildi, o cümlədən bizim üçün.

Odur ki, məhdudlaşdırıcı tədbirlərin görülməsində böyük fayda oldu. Bildiyiniz kimi, may ayının əvvəlindən yumşaltma meyilləri başlandı. Səbəbi o idi ki, bir daha qeyd etmək istəyirəm, sağalanların sayı yoluxanların sayından çox idi.

Ancaq son müddətin dinamikası göstərir ki, bizim bütün tələblərimizə baxmayaraq, bəzi insanlar məsuliyyətsizlik göstərərək, elementar qaydalara əməl etmirlər. Bu qaydalar haqqında bəlkə min dəfə deyilib. Həm mən demişəm, həm həkimlər, tibb mütəxəssisləri, həm də müxtəlif insanlar deyib. Təkcə Azərbaycanda yox, bütün dünyada bu qaydalar çox sadədir və onlara əməl etmək o qədər də böyük əziyyət tələb etmir – maska, məsafə və dezinfeksiya. Bu 3 əsas amil insanları qoruyur. Əgər bu 3 amilə əməl olunarsa, onda yoluxmanın sayı kəskin azalacaq. Ancaq biz nəyi görürük? Onu görürük ki, yumşaltma tədbirlərindən sonra Azərbaycanda bu qaydalar kütləvi surətdə pozulur və məhz buna görə biz yenidən məhdudlaşdırıcı

tədbirlər tətbiq etdik. Çünki xəstələnenlərin sayı, dinamika artır və əgər belə gedərsə, bizim də səhiyyə sistemimiz buna davam gətirə bilməyəcək. Ona görə bu həftənin əvvəlindən Bakı şəhərində və bir neçə digər şəhərlərdə daha da sərt karantin rejimi tətbiq edilir. Bunun əsas və yeganə səbəbi odur ki, əfsuslar olsun, bəzi insanlar elementar qoruyucu qaydalara əməl etmirlər. Bu sərtləşdirilmiş rejim nə qədər davam edəcək, bunu həyat və koronavirusun yayılması göstərəcək.

Həkimlər yaxşı bilirlər və artıq ictimaiyyətə də dəfələrlə bu fikir çatdırılıb ki, sərtləşdirilmiş tədbirlərin əsas məqsədi yoluxmanın sürətini azaltmaqdır. Hər kəs yaxşı başa düşür ki, koronavirus yoxa çıxmayıb və yoxa çıxmıyacaq. Biz bu xəstəliklə yaşamağa məcburuq və artıq kütləvi surətdə yeni davranış qaydaları tətbiq edilməlidir. Ona görə bütün ölkələrin əsas səyləri odur ki, yoluxmanın sürəti azalsın, az insan xəstələnsin və ölkələrin səhiyyə sistemi imkan versin ki, bütün xəstələr lazımı müalicə alsınlar. Odur ki, biz bu addımı atdıq və hesab edirik ki, düz etmişik, baxmayaraq ki, indi bəzi ölkələr daha da irəliyə gedərək, daha çox yumşaldıcı addımlar atır. Təbii ki, bunun əsas səbəbi iqtisadi sahədə olan problemlərdir.

Bizdə də bu problemlər var, beş ayın nəticələri onu göstərir ki, bizim iqtisadiyyatımız da tənəzzülə uğrayıb. O qədər də böyük tənəzzül deyil – cəmi 1,7 faiz. Ancaq biz ilin əvvəlində çox yaxşı iqtisadi göstəricilər nümayiş etdirmişdik. Bizim çox böyük planlarımız, çox gözəl perspektivlərimiz var idi. Bütün apa-

rıcı beynəlxalq maliyyə qurumları da 2020-ci ili Azərbaycanda sürətli inkişaf ili kimi görür və bunu bəyan edirdi. Biz şüurlu şəkildə məhdudlaşdırıcı tədbirləri gördük və deyə bilərəm, dünyada ilk ölkələrdən idik ki, bütün lazımi məhdudlaşdırıcı tədbirləri gördük, məktəbləri, ali məktəbləri, ictimai iaşə obyektlərini, böyük ticarət mərkəzlərini bağladığımız ki, kütləvi yoluxmanın qarşısı alınsın.

Hesab edirəm ki, biz düzgün addım atmışıq. Çünki bir daha demək istəyirəm – mənim üçün insanların sağlamlığı əsas prioritetdir. Əlbəttə, iqtisadiyyat tənəzzülə uğrayır və hələ bəlli deyil ki, ilin sonuna qədər bizi hansı problemlər gözləyir. Hər kəs bunu bilməlidir. Eyni zamanda, dünya bazarlarında neftin qiyməti hələ də sabitləşməyib. Əlbəttə, o böyük çökmənin qarşısı alınıb və neftin qiyməti tədricən bərpa edilibdir. Ancaq Azərbaycan büdcəsi neftin qiymətinin 55 dollarına hesablanıb, halbuki beş ayın nəticəsində neftin orta qiyməti 41 dollardır. Ona görə bizim gəlirlərimiz azalır. Bir neçə önəmli iqtisadi sahə, demək olar ki, fəaliyyətsiz qalıb. Onların biri turizm sahəsidir. Biz son 4-5 il ərzində turizm sahəsini çox güclü və təkanverici sektor kimi formalaşdırmışdıq və ildən-ilə Azərbaycana gələn turistlərin sayı artırdı. Keçən il rekord həddə çatmışdı, ölkəmizə 3 milyon xarici vətəndaş gəlmişdi. Müxtəlif hesablamalara görə, onlar Azərbaycanda təqribən 1,5–2 milyard dollar pul xərcləyiblər. Bu, ölkəmizə gələn valyutanın artması deməkdir. Yəni biz bundan məhrum olduq.

Bir neçə başqa sektor artıq uzun müddətdir ki, fəaliyyətsizdir. Dövlət o sektorların və orada çalışan insanların problemlərini öz üzərinə götürübür. Biz indi 600 mindən çox insanı lazım olan vəsaitlə təmin edirik. 190 manatın verilməsi müddəti uzadıldı, baxmayaraq ki, bu da böyük yük və böyük xərclər deməkdir. Amma biz bunu edirik. Çünki işini itirmiş, yaxud da ki, aztəminatlı təbəqəyə aid olan, hətta qeyri-rəsmi şəkildə işləyən insanlar faktiki olaraq, çətin vəziyyətdə qalıblar. Kim onlara kömək edəcək?! Azərbaycan dövləti hər zaman Azərbaycan vətəndaşının yanındadır. Ona görə həm birinci mərhələdə – sərtləşdirilmiş məhdudlaşdırıcı tədbirlər tətbiq olunanda, həm bu gün biz məcbur olub növbəti dəfə bu addımlara getdik, şəxsən mənim üçün seçim yox idi. İlk növbədə, insanların həyatı və onların sağlamlığıdır. İqtisadi problemlər arxa planda olmalıdır.

Bir də ki, biz son illər ərzində görülmüş işlər, aparılmış islahatlar nəticəsində iqtisadi gücümüzü xeyli artırmışıq. Bizim iqtisadiyyatımız sabit, dayanıqlı iqtisadiyyatdır. Hesab edirəm ki, bu ilin sonuna qədər iqtisadi sahədə problemlər kəskinləşsə də, insanların həyat tərzinə bunun böyük təsiri olmayacaqdır. Heç bir sosial layihə ixtisar edilməyib. Bu gün mənim Gəncəyə səfərim çərçivəsində açılan və açılacaq obyektlərin sayı bunu göstərir. Heç bir sosial layihə ixtisar edilməyib, əksinə, biz 10 modul tipli xəstəxananın tikintisini təmin edirik. Biz məcburi köçkünlər üçün yeni şəhərciklər salırıq. Onlardan biri də Samux rayonundadır. Yeni məktəblər tikilir. Bu gün

Gəncədə Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyinin xətti ilə yeni yaşayış kompleksinin tikintisi ilə tanış oldum. Orada da məktəb, bağça tikilir. Bütün bunlar dövlət büdcəsi hesabına təmin edilibdir.

Mən demişəm ki, sosial sahədə heç bir ixtisar olmayacaq. Hesab edirəm ki, koronavirus pandemiyasının miqyasından asılı olmayaraq, ilin sonuna qədər insanların yaşayış səviyyəsi dəyişməz olaraq qalmalıdır. Keçən il isə – hər kəs yaxşı bilir – çox böyük sosial paket tətbiq olundu. Minimum əməkhaqqı orta hesabla 2 dəfə, minimum pensiya 70 faiz artdı. Müavinətlər 50 faiz, 100 faiz artdı. Problemlı kreditlər kompensasiya şəklində insanlara maddi hədiyyə olaraq verildi. Yəni bu məqsədlər üçün milyardlarla manat xərcləndi. Pandemiyaya qarşı mübarizəyə 3 milyard manatdan çox vəsait nəzərdə tutulur. Bu vəsaitin bir hissəsi xərclənib, biz yeni avadanlıqlar alırıq. İndi 23 laboratoriyamız vardır. Amma problem ondadır ki, artıq fevral, mart aylarında sifariş edilmiş avadanlığı, hansısa cihazı biz bəzən ala bilmirik. Çünki bunu istehsal edən ölkələr onu satmır, özləri üçün saxlayır. Problem bundadır. Ölkəmiz bu problemlə üzləşib və biz çalışmalıyıq ki, bu vəziyyətdən şəərəflə çıxıaq. Ancaq dövlət tərəfindən atılmış addımlar kütləvi surətdə ictimaiyyət tərəfindən dəstəklənməsə, bunun xeyri olmayacaq. Dəstək isə nədən ibarətdir? Sadəcə olaraq, 3 adi qaydanı gözləmək, buna əməl etmək və məsuliyyət, nizam-intizam göstərmək. Biz birlik, həmrəylik nümayiş etdirdik. Çətin vəziyyətdə olan insanların problemlərini həll edirik, o cümlədən ictimai təşkilatlar, Heydər Əliyev

Fondu. Əlbəttə, əsas yük dövlətin üzərindədir. Aztəminatlı təbəqəyə yardımlar edilir. Mənim təşəbbüslə yaradılmış Koronavirusla Mübarizəyə Dəstək Fonduna sahibkarlar, ayrı-ayrı adamlar tərəfindən 100 milyon manatdan çox vəsait daxil edilib. Bu, böyük vəsaitdir və həmrəyliyin təzahürüdür. Necə ki, həmrəylik, birlik göstəririk, məsuliyyət də göstərməliyik. İnkişaf etmiş bir neçə ölkənin liderləri qeyd edirlər ki, bu müharibədir və burada düşməni görmək və bilmək ki, bu müharibə nə vaxt bitəcək, mümkün deyil. Bunu heç kim deyə bilməz. İndi hər kəs peyvəndi gözləyir, o cümlədən də biz. Amma bəzi həkimlərin fikrinə görə, bəlkə peyvənd də bu koronavirusu tam məhv edə bilməyəcək. Kim bilir? Bu peyvənd hələ icad edilməyib. Hələ bunun üzərində iş aparılır. Amma yoluxanların sayı artır, beləliklə, təhlükə də artır. Ona görə burada ancaq və ancaq vətəndaşların məsuliyyəti ön planda olmalıdır.

Dövlət nə lazımdırsa edir. Bundan artıq nəşə etmək mümkün deyil. Çünki nə lazım idisə, biz onu etmişik və edəcəyik. Bu məqsədlər üçün istənilən vəsaiti xərcləməyə hazırıq, vəsaitimiz də var və heç kimdən də asılı deyilik. Bəzi ölkələrdən fərqli olaraq, heç kimə müraciət etmirik. Onu da bildirməliyəm ki, beynəlxalq maliyyə qurumlarının məlumatına görə, dünyada 150 ölkə kredit üçün müraciət edib. Yəni beynəlxalq birliyin əksər hissəsi. Azərbaycan isə etməyib. Çünki ehtiyac yoxdur. Özümüz hər şeyi edirik, vəsaitimiz də var və xərcləyirik. Amma gərək indi məsuliyyətsiz adamlar bunu dərk etsinlər. Bir də ki, bu adamlara qarşı ictimai qınaq

olmalıdır. Qapalı yerlərdə maska taxmayana qarşı, əlbəttə ki, cərimə tətbiq edilməlidir. Amma eyni zamanda, bunu görəndə başqa vətəndaş onu tənbeh etməlidir, onu başa salmalıdır. Gözləməməlidir ki, polis gələcək, onu cərimələyəcək. Polis də insanları qorumaq üçün gecə-gündüz küçələrdədir, gecə-gündüz fasiləsiz işləyir. Ona görə qapalı şəraitdə hər kəs maska taxmalıdır.

Mən maska ilə gəzirəm. Göstərmişəm, bir daha göstərirəm. Bütün qapalı yerlərdə maska taxıram. Yaxşı, indi Prezident bunu edirsə, niyə başqası edə bilməz? Nə çətin şeydir bu? Heç bir əziyyət vermir, heç bir problem yaratmır. Sadəcə olaraq, məsuliyyətsizlik və deyə bilərəm ki, egoizm və biganəlik. Gənc nəslin nümayəndələri üçün bu xəstəlik o qədər də təhlükəli deyil və hesab edirlər ki, xəstələnərəm, sağalaram. Axı yaxşı, sən sağalarsan, amma sən yaşlı insanı da yoluxdurarsan. Sən onun həyatını təhlükə altına atırsan. Biz bu məsuliyyətsizliyə dözməliyikmi? Bu cinayətdir. Ona görə ictimai qınaq və çox ciddi dövlət nəzarəti olmalıdır.

Mən bu məsələ ilə bağlı Operativ Qərargaha göstəriş verdim ki, çox ciddi dövlət nəzarəti olmalıdır. Belə olan halda, biz bütün tədbirləri daha operativ şəkildə görə bilərik və bu vəziyyətdən az itkilərlə çıxarıq. Mən demişəm və həkimlər yaxşı bilir. Bir xəstənin müalicəsi üçün nə qədər həkim çalışır, nə qədər həkim gecə-gündüz o ağır vəziyyətdə, o kombinezonda, eynəkdə, maskada əziyyət çəkir. Biz həkimlərin fəaliyyətini yüksək qiymətləndiririk. Ancaq hər bir insan bunu bilməlidir. Həkimlər də yoluxur,

həkimlər də ölür. Bir daha demək istəyirəm ki, bizim indi nə qədər həkimimiz var, hamısını bu işlərə cəlb edirik. Bizim bundan iki dəfə çox həkimimiz yoxdur. Sabah bu pandemiya daha geniş vüsət alsa, əgər bu gün, misal üçün 300–400 adam yoluxarsa, sabah daha çox adam yoluxarsa, bunları biz harada yerləşdirəcəyik?! Tutaq ki, yerləşdirdik, indi xəstəxanalar tikilir və bizim boş çarpayılarımız var, ancaq həkimlərin sayını necə artırma bilərik?! Gərək hər kəs bu haqda fikirləşsin, hər kəs düşünsün.

İdarə rəhbərləri görəndə ki, işçisi maska taxmır, tədbir görməlidir, dərhal reaksiya verməlidir, müvafiq qurumlara məlumat verməlidir. Əgər belə davam edərsə, mən deyəcəyəm ki, cərimələrin həcmi artırınlar. Böyük imkanlara sahib olan adamlar nə üçün 50 manat, 100 manat cərimə verirlər?! O çıxır, məşinə oturur, hara istəyir gedir. Tutaq ki, onu saxladılar, saxlamadılar, onu da hələ bilmək olmur. Hər kəsi saxlamaq da mümkün deyil. Cəriməni verir gedir, sonra istədiyini edir. Ona görə mən tapşırıq vermişəm ki, dövlət orqanları, yerli icra orqanları, hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən bu məsələyə daha ciddi nəzarət olsun. Çünki bu, milli təhlükəsizlik məsələsidir.

İndi görün inkişaf etmiş ölkələrdə nələr baş verir. Vəziyyət tamamilə böhran həddinə çatıb. O ölkələrin ki, dövlətçilik ənənələri yüzilliklərlə ölçülür və o ölkələrin səhiyyə sistemi dünyada nümunə kimi təqdim olunur, onlar da bacarmırlar, çünki bu mümkün deyil. Ona görə mənim bu sözlərim hesab edirəm, hər kəs üçün əsas olmalıdır – həm vətəndaşlar

üçün – onlar daha məsuliyyətli olmalıdırlar – həm də vəzifədə olanlar, dövlət məmurları üçün.

Dövlət nəzarəti, ictimai nəzarət, vətəndaşların nizam-intizamı və məsuliyyəti artmalıdır. Əgər biz görsək ki, nizam-intizam bundan sonra da pozulur, onda fikirləşərik, daha hansı təsirli addımlar atılsın ki, bu qaydaları pozanlara qarşı daha ciddi tədbirlər görülsün.

Bütün bunlarla bərabər, deməliyəm ki, həyat davam edir. Biz bu il nəzərdə tutulmuş bütün proqramları icra etməliyik. Bu gün Gəncə şəhərində bir neçə vacib obyektin açılışı nəzərdə tutulur. Mən bu gün artıq yeni zavodun açılışında iştirak etdim. Mənə verilən məlumata görə, orada 300-dən çox insan işlə təmin ediləcək. Bu zavodda istehsal olunan məhsullar idxalı əvəzləyəcək və yerli bazarı təmin edəcəkdir.

Gəncə şəhərinin tarixi abidələrinin bərpası ilə əlaqədar mənim tərəfimdən müvafiq göstərişlər verilib. Yaxşı bilirsiniz ki, xalqımız üçün çox əziz və müqəddəs olan İmamzadə tarixi-dini kompleksin yenidən qurulması, onun genişləndirilməsi, orada məscidin tikilməsi və digər tikililərin yaradılması təmin edilib. Bu gün «Şah Abbas» və «Uğurlu Xan» karvansaralarının bərpadan sonra açılışını edəcəyik. Mənim göstərişimlə Gəncə şəhərində ikinci «ASAN xidmət» Mərkəzi fəaliyyət göstərəcək. Çünki şəhər əhalisi çoxalır və «ASAN xidmət» mərkəzlərində xidmətlərin sayı da artır. Ona görə növbələr yaranır. Göstəriş vermişəm, yaxın zamanlarda ikinci «ASAN xidmət» də istifadəyə veriləcəkdir. Gəncə Dövlət Dram Teatrının binasının tikintisi gedir. Yadımdadır, mənim Gəncəyə

səfərlərimin birində Dram Teatrının artistləri mənə müraciət etmişdilər. Mən bu müraciəti qəbul etdim və göstəriş verdim, gözəl Dram Teatrı tikilir. İkinci Olimpiya İdman Mərkəzi tikilir. Çünki o vaxt birinci mərkəz tikiləndə mən hələ Prezident vəzifəsində deyildim, Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti kimi, bu işi icra etmişdim. Ancaq ikinci idman kompleksinə ehtiyac vardır.

Bilirsiniz ki, mənim göstərişimlə Gəncə Dövlət Filarmoniyası tikilib və bu çox gözəl memarlıq abidəsidir. Eyni zamanda, lazım olan infrastruktur layihələri icra edilir. Bildirməliyəm ki, ölkəmizdə birinci «Yaşıl şəhər» layihəsi mənim göstərişimlə Gəncə şəhərində həyata keçiriləcək. Bu məqsədlə biz Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankından təqribən 70 milyon avro dəyərində kredit götürürük. Onu da bildirməliyəm ki, bu gün mənim göstərişimlə kreditlərin götürülməsi ancaq müstəsna hal kimi mümkündür. Çünki bizim özümüzün kifayət qədər vəsaitimiz vardır. Mən istəyirəm ki, bizim xarici dövlət borcumuz daha da azalsın. Baxmayaraq ki, indi 20 faizdən azdır. Ancaq strateji və texnologiya tutumlu layihələr üçün kreditlər götürürük və bu kreditin götürülməsinə mən icazə verdim. Gəncədə icra ediləcək «Yaşıl şəhər» layihəsi ictimai nəqliyyatı əhatə edəcək. Ondan sonra küçələrin işıqlandırılması – bilirəm, bu məsələ ilə bağlı problem var – bir də bərk məişət tullantılarının utilizasiyası. İlkin mərhələdə insanları narahat edən bu üç məsələ öz həllini tapacaqdır. Əlbəttə, biz bundan sonra da dövlət büdcəsi hesabına bütün lazımi addımları atacağıq.

Mən Gəncə şəhərinə müntəzəm olaraq gəlirəm. Bu, Prezident kimi, 16-cı səfərdir. Yəni orta hesabla ən azı ildə bir dəfə mən Gəncədə oluram. Gəncə bu gün ölkəmizin həm sənaye mərkəzinə çevrilir, həm mədəniyyət mərkəzidir, həm də böyük tarixi vardır. Əlbəttə, tarixin qorunması hər birimizin işidir.

Cox şadam ki, son vaxtlar kənd təsərrüfatının sürətli inkişafı və kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan insanların maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılması nəticəsində bu sahəyə böyük maraq vardır. Dövlət Aqrar Universitetinə müraciətlərin sayı artır. Artıq yeni korpusun tikintisi başa çatır, bu gün tanış olacağam. Ölkəmiz üçün lazım olan mütəxəssislər Gəncədə yetişdiriləcəklər.

Yenə də demək istəyirəm, həyat davam edir. Bütün lazımı işlər görülür. Əlbəttə ki, bizim gündəliyimizdə koronavirusla mübarizə birinci plandadır. Burada bütün dövlət tədbirləri ilə bərabər, əsas vəzifə həkimlərin üzərinə düşür. Bir daha həkimləri salamlayıram, onların fəaliyyətini yüksək qiymətləndirirəm. Bu yaxınlarda həkimlər öz peşə bayramlarını qeyd ediblər. Bu münasibətlə sizi təbrik edirəm və sizə yeni uğurlar arzulayıram. Koronavirusla bağlı mübarizədə siz ön cəbhədəsiniz və öz sağlamlığınızı, həyatınızı, yaxınlarınızın sağlamlığını risk altına qoyursunuz. Sizdə olan vətəndaşlıq borcu sizi bu işlərə sövq edir.

Sizə uğurlar, cansağlığı arzulayıram. Özünüze yaxşı baxın, xəstələrə yaxşı baxın ki, biz birlikdə bu ağır vəziyyətdən az itkilərlə çıxaq. Sağ olun.

Xalidə Sadıqova (*həkim*): Möhtərəm cənab Prezident, mən Sizi və hörmətli Mehriban xanımı Gəncə tibb işçiləri və gəncəlilər adından salamlayıram. Yeni növ koronavirus infeksiyasının ölkəmizdə geniş miqyasda yayılmasına qarşı Sizin tərəfinizdən bir çox mühüm tədbirlər görülmüş və görülməkdədir. Bu tədbirlərdən biri də yeni modul tipli xəstəxanaların açılması, onların müasir tibbi avadanlıqlarla, dərmanlarla təchizatıdır. Bu gün modul tipli xəstəxananın Gəncədə açılması tək Gəncədə deyil, Gəncəətrafı rayonlarda da yaşayan, yoluxan insanların xəstəxanalara təcili təxliyə olunması, onların yüksək səviyyədə müalicə edilməsi üçün çox vacibdir. Biz həkimlər də bundan yararlanıb Sizə söz verir və əmin edirik ki, bu çətin günlərdə əlimizdən gələni var gücümüzlə edəcəyik. Xalqımızın sağlamlığının qorunması istiqamətində səylərimizi əsirgəməyəcək və Sizin dəstəyinizlə bu çətin sınaqdan alnıaçıq çıxacağıq.

Mehriban xanım, fürsətdən istifadə edib Gəncə səhiyyə işçiləri adından həmişə bizə dəstək göstərdiyiniz üçün Sizə də dərin təşəkkürümüzü bildirim. Sizə və ailənizə cansağlığı, böyük işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Mehriban Əliyeva: Çox sağ olun.

Xalidə Sadıqova: Allah sizləri qorusun.

İlham Əliyev: Çox sağ olun. Həkimləri bir daha alqışlayaq.

Həkimlər: Sağ olun.

SAMUX RAYONUNA SƏFƏR

24 iyun 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyunun 24-də Samux rayonuna səfərə gəlmişdir.

Dövlət başçısı ümummilli lider Heydər Əliyevin Samux şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edərək, önünə gül dəstəsi qoydu.

Prezident İlham Əliyev indiyədək bir neçə dəfə Samuxda səfərdə olub. Bu səfərlər rayonun inkişafında mühüm rol oynayıb. 2003-cü ildən başlayaraq 2019-cu ilin sonuna qədər rayonda məhsul istehsalı 3,5 dəfə, sənaye 3,9 dəfə, kənd təsərrüfatı 2,6 dəfə, əsas kapitalla yönəldilmiş vəsait isə 19,4 dəfə artıb. 2020-ci ilin birinci rübünədək 24787 yeni iş yeri açılıb, bu il ödənişli əsaslarla 305, pandemiya ilə əlaqədar isə 150 müvəqqəti iş yeri yaradılıb.

Məcburi köçkün ailələri üçün inşa edilən yaşayış kompleksinin tikintisi ilə tanışlıq

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyunun 24-də Samux rayonunun ərazisində məcburi köçkün ailələri üçün inşa edilən yaşayış kompleksinin tikintisi ilə tanış olmuşdur.

Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Rövşən Rzayev dövlət başçısına görülmə işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Samux rayonunda 459 ailədən ibarət 1603 nəfər məskunlaşıb. Onların da böyük hissəsi Kəlbəcər rayonundan olan məcburi köçkünlərdir. İnşasına bu ildən başlanan və hazırda tikintisi davam edən kompleksə rayon ərazisində daha ağır şəraitdə yaşayan məcburi köçkün ailələri köçürüləcək. Kompleksə hər biri dördmərtəbəli olmaqla 9 yaşayış binası daxildir. Hər bir mənzilin tam təmirli vəziyyətdə məcburi köçkünlərə təhvil verilməsi nəzərdə tutulub. Hazırda ərazidə infrastrukturun qurulması ilə bağlı intensiv iş gedir. Buraya elektrik verilişinin təmin olunması, su təchizatının qurulması, qaz xətlərinin çəkilməsi daxildir.

Dörd hektar sahəni əhatə edən yaşayış kompleksinə 144 şagird-yerlik tam orta məktəb, 50 uşaq-yerlik Körpələr evi-uşaq bağçası, inzibati bina, tibb məntəqəsi və klub-icma mərkəzi daxildir. Ərazi tam abadlaşdırılacaq və yaşıllaşdırma işləri həyata keçiriləcəkdir. Qaçqınların və məcburi köçkünlərin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması məqsədilə həyata keçirilən siyasət nəticəsində indiyədək 300 mindən çox insanın mənzil-məişət şəraiti yaxşılaşdırılıb. Dövlət büdcəsinin və Dövlət Neft Fondunun vəsaitləri hesabına indiyədək ölkədə 100-dən çox qəsəbə və hündürmərtəbəli binalardan ibarət yaşayış massivləri salınıb.

«Aqro Dairy» MMC-nin aqroparkının fəaliyyəti ilə tanışlıq

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyunun 24-də Samuxdakı «Aqro Dairy» MMC-nin aqroparkının fəaliyyəti ilə tanış olmuşdur.

Sahəsi 5000 hektardan və ümumi dəyəri 65 milyon manatdan çox olan layihə çərçivəsində Qarasaqqal su kanalında nasos quraşdırılıb, 5400 kubmetrlik iki su anbarı, su hovuzları və saxlama anbarları tikilibdir. Aqroparkda istifadə olunması üçün 20 adda 91 ədəd texnika və aqreqat alınıb. 2019-cu ilin payızında 2423 hektar sahədə buğda və 222 hektar sahədə arpa əkilib. Bu ilin yazında 74 hektar sahədə şəkər çuğunduru əkilib və taxıl biçini aparılan ərazilərdə qarğıdalı əkini nəzərdə tutulubdur.

«Aqro Dairy» MMC-nin icraçı direktoru Vahid Hacıyev dövlət başçısına aqroparkın fəaliyyəti barədə məlumat verdi.

Vahid Hacıyev: Samux rayonuna xoş gəlmisiniz! Sizi «Aqro Dairy» şirkətinin bütün kollektivi adından salamlayıram. Sizin tapşırığınıza əsasən, ölkəmizdə taxılçılıq təsərrüfatının yaradılması istiqamətində görülən işlər çərçivəsində «Aqro Dairy» MMC Samuxda Dövlət Ehtiyat Fondundan 5000 hektar, Tovuz rayonunda isə 12 min hektar ərazini uzunmüddətli icarəyə götürüb. Həmin ərazilərdə suvarılan sahələrimiz 2000 hektardır.

İlham Əliyev: Su xətləri çəkilib, su anbarından gəlir?

Vahid Hacıyev: Bəli, su xətləri çəkilib. Buradan 13 kilometr məsafədə su anbarı vardır. Suvarılmayan ərazilərimiz də mövcuddur. Hazırda həmin ərazilərin suvarılması üçün işlər görülür.

İlham Əliyev: Burada əvvəllər heç bir əkin olmayıb?

Vahid Hacıyev: Xeyr, cənab Prezident, torpaq çox yararsız idi, eroziyaya uğramışdı, çökəklikləri çox idi. İldən-ilə bu torpaqları yaxşılaşdırdıq. Əlbəttə, təkrar əkin çox önəmli rol oynayır.

İlham Əliyev: Təkrar əkini ilk dəfədir aparırsınız?

Vahid Hacıyev: Xeyr, biz hər il təkrar əkin aparırıq, qarğıdalı əkirik. Çox sağ olun ki, Siz həmişə bizə dəstək göstərirsiniz.

İlham Əliyev: Bəli, vəsait də ayrılıb.

Vahid Hacıyev: Bu bizim üçün həqiqətən, çox vacibdir.

İlham Əliyev: Deməli, hər şey etmək mümkündür. Sadəcə olaraq, düzgün yanaşma lazımdır, vəsait qoyulmalıdır. Dövlət və özəl sektor burada çiyin-çiyinə işləməlidir. Necə ki, bu təsərrüfatda bunu görürük. Bu il məhsuldarlıq nə qədər olacaq?

Vahid Hacıyev: Biz arpa biçinini başa çatdırmışıq, rayonda 222 hektarda biçin aparmışıq, hektardan 47-48 sentner məhsul götürmüşük.

İlham Əliyev: Bu, yüksək göstəricidir.

Vahid Hacıyev: Tovuzda isə hektardan 62–67 sentner məhsul götürülüb, ancaq arpadan.

İlham Əliyev: Bəs buğda?

Vahid Hacıyev: Hazırda buğda biçini gedir. Biz Samuxda artıq 1500 hektar buğda zəmisini biçmişik, hektardan məhsuldarlıq orta hesabla 58 sentnerdir. Bəzi torpaqlarımız var, məhsuldarlıq 65–67 sentner olub.

İlham Əliyev: Çox yaxşı. İri fermer təsərrüfatlarında daha çoxdur, amma ölkədə məhsuldarlıq hazırda buğdadada 33 sentnerdir. Bu da yaxşı göstəricidir, keçən ilə nisbətən artıb, amma sizdə 58–60 sentnerə çatıbsa, bu daha yaxşı göstəricidir.

Vahid Hacıyev: Bu, yalnız Samuxdakı göstəricimizdir. Tovuzda göstəricilərimiz orta hesabla 78 sentnerdir. Cənab Prezident, bizim pivot suvarma sistemi ilə təchiz olunmuş 70 hektar ərazimiz vardır. Bu 70 hektarın bəzi sahələrində hektardan məhsuldarlıq 84-85 sentnerdir.

İlham Əliyev: Yəni siz Avropanın inkişaf etmiş ölkələrinin səviyyəsinə çıxmısınız.

Vahid Hacıyev: Bəli, əgər Avstriyada məhsuldarlıq hektardan orta hesabla 67 sentnerdirsə, Almaniya da 75 sentnerdir. Çalışırıq buna çatmaq.

İlham Əliyev: Mən bilirəm Avropada məhsuldarlıq nə qədərdir və bizdə də o qədər olmalıdır. Amma bunu etmək bir az çətindir. Çünki bizim iqlim fərqlidir. Torpaq da bəzi yerlərdə yararsızdır. Bu torpaqlara siz həyat verirsiniz, canlandırırırsınız.

Vahid Hacıyev: Cənab Prezident, biz bunu Sizin dəstəyiniz sayəsində əldə etmişik. Bu uğurlarda alınmış yeni texnikanın böyük rolu vardır.

İlham Əliyev: Bunları siz almısınız, investisiyaları siz özünüz qoymusunuz. Burada özəl sektor

bütün investisiyaları qoyub, dövlət də bütün başqa təsərrüfatlarda olduğu kimi, öz infrastruktur dəstəyini göstərir – yol, elektrik enerjisi, su. Bunları dövlət edir, qalanını da özəl sektor. Bütün bu kombaynları siz özünüz almısınız. Dövlət bütün fermerlərə dəstək göstərir, subsidiyalar verir, ancaq hər bir təsərrüfatda hektardan 78 sentner məhsul götürürlərmi? Yox. Ona görə də siz gərək bu təcrübəni bölüşəsiniz. Ola bilərmə ki, burada, ya da ki, Tovuz rayonunda regional tədris mərkəzi yaradılsın, Aqrar Universitet ilə birlikdə. Gəlsinlər, baxsınlar, təcrübə toplansınlar, hər yerdə belə olsun. Məncə, bu gün Azərbaycanda ən yüksək məhsuldarlıq buradadır.

Vahid Hacıyev: Cənab Prezident, biz özümüz də öyrənirik, istəyirik ki, məhsuldarlığı daha da artırmaq. Qarğıdalı səpinində də istəyirik ki, ilin axırına qədər məhsuldarlığımızı artırmaq və öz nəticələrimizi göstərək. Biz öz məhsuldarlığımızla hələ ki, kifayətlənmirik.

Sonra Prezident İlham Əliyev burada çalışan xarici mütəxəssislərlə söhbət etdi. Xarici mütəxəssislər burada özlərini çox rahat hiss etdiklərini və yerli insanların onlara çox xoş münasibət göstərdiklərini məmnunluqla diqqətə çatdırdılar.

Daha sonra Prezident İlham Əliyev taxıl biçininə və qarğıdalı səpinə start verdi.

Buğda, arpa, şəkər çuğunduru və qarğıdalı məhsullarının istehsal olunduğu aqroparkda xaricdən alınmış müasir avadanlıqlar quraşdırılıb, 60 min tonluq taxıl anbarı kompleksi yaradılıb. Satış bazarı üçün ölkədaxili müəyyən edilib və burada 89 nəfər işlə təmin olunubdur.

MİNGƏÇEVİR ŞƏHƏRİNƏ SƏFƏR

25 iyun 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyunun 25-də Mingəçevir şəhərinə səfərə gəlmişdir.

Dövlət başçısı ümummilli lider Heydər Əliyevin Mingəçevir şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edərək, önünə gül dəstəsi qoydu.

Azərbaycanın ən böyük sənaye mərkəzlərindən olan Mingəçevirdə 2003-cü illə müqayisədə 2019-cu ildə məhsul buraxılışı 1,1 dəfə, kənd təsərrüfatı 1,1 dəfə, əsas kapitalla yönəldilmiş vəsait 52,7 dəfə artıb. 2003-cü ildən 2020-ci ilin birinci rübünə qədər şəhərdə 19755 yeni iş yeri yaradılıb və bu il ödənişli əsaslarla 905, pandemiya ilə əlaqədar isə 762 müvəqqəti iş yeri açılıb.

Dövlət Rəmzləri Muzeyinin açılışı mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyunun 25-də Mingəçevirdə Dövlət Rəmzləri Muzeyinin açılışında iştirak etmişdir.

Dövlət başçısına muzeydə nümayiş etdirilən eksponatlar barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, tikintisi bu ilin aprelində başa çatdırılmış Dövlət Rəmzləri Muzeyinin sərgi zalında 9 bölmə yaradılıb. Burada Milli Elmlər Akademiyası

sının Tarix İnstitutu tərəfindən hazırlanmış ayrı-ayrı dövrlərə uyğun Azərbaycan xəritələri, orta əsrlərə aid döyüşçüləri əks etdirən manekenlər, orta əsr Azərbaycan dövlətlərinin və xanlıqlarının bayraqları, XIX əsr Azərbaycan şəhərlərinin gerbləri, qədim metal sikkələr, kağız pullar sərgilənir.

Muzeyin eksponatları arasında Azərbaycanın orta əsr əsgərlərinin döyüş geyimləri, XIX əsr Azərbaycan şəhərlərinin gerbləri, Azərbaycan SSR-nin gerbləri və bayraqları, Silahlı Qüvvələrin mərasim geyim formaları və döyüş bayraqları, ümummilli lider Heydər Əliyevin və dövlət başçısı İlham Əliyevin andiçmə mərasimlərinə aid fotosəkillər, dövlət rəmzləri haqqında kəlamlar, poçt markaları, orden, medal, fəxri ad və döş nişanları nümayiş olunur.

Dövlət Rəmzləri Muzeyinin yerləşdiyi ərazidə 200 yerlik yay səhnəsi də tikilibdir.

Prezident İlham Əliyevə şəhərdəki «Dostluq» və «Nəsimi» parklarında aparılmış yenidən qurulma işləri barədə də məlumat verildi.

Bildirildi ki, hər iki parkda istər şəhər sakinlərinin, istərsə də Mingəçevir qonaqlarının istirahətlərinin maraqlı təşkili üçün hərtərəfli şərait yaradılıbdir.

**«Azərbaycan» İstilik Elektrik Stansiyasının
330 və 500 kilovoltluq açıq paylayıcı qurğularının
və digər binaların istifadəyə verilməsi mərasimi**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyunun 25-də «Azərbaycan» İstilik Elektrik Stansiyasının 330 və 500 kilovoltluq açıq paylayıcı

qurğularının, 8 enerji blokunun, İdarəetmə Dispetçer Mərkəzinin, stansiyanın əsas və köməkçi sahələrinin, bina və qurğuların əsaslı yenidən qurulmadan sonra istifadəyə verilməsi mərasimində iştirak etmişdir.

Tikintisinə 1974-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə başlanılmış «Azərbaycan» İstilik Elektrik Stansiyasının birinci enerji bloku 1981-ci il oktyabrın 20-də, sonuncu – 8-ci blok isə 1990-cı ildə istismara verilib. Öz dövrü üçün nəhəng infrastruktur layihəsi olan və respublikanın energetika sistemində xüsusi əhəmiyyəti ilə seçilən «Azərbaycan» İES elə o vaxtdan ölkənin elektrik enerjisinə tələbatının qarşılanmasında hər zaman birinciliyini qoruyub saxlayıb. Lakin 2018-ci il iyulun 3-də stansiyada baş vermiş qəza nəticəsində ölkənin yarıdan çoxu qaranlıqda qaldı. 330 kilovoltluq yarımstansiyadakı cərəyan transformatorunda baş vermiş qəza nəticəsində təxminən 1000 kiloqrama qədər yağ ətrafa axmış, yaxınlıqdakı elektrotexniki avadanlıqların, eləcə də kabellərin, əsasən də informasiya və avtomatika kabellərinin üzərinə dağılaraq, güclü yanğına səbəb olmuşdu. Nəticədə bir-birinin ardınca baş vermiş qəzalar ölkənin enerji sistemində ciddi ziyan vurmuşdu.

Araşdırmalar nəticəsində məlum olmuşdu ki, stansiyadakı generatorlarda təsirlənmə sistemləri, soyuducuları köhnəlmiş və istismara tamamilə yararsızdır. Qazanlarda küləkdən mühafizə lövhələri dağılıb, qazan avadanlıqları aşınıb və sıradan çıxıb. Regenerativ hava qızdırıcıları, qaz yolları, kompensatorlar və digər qurğular uzun müddət istismar olunduğundan yararsız vəziyyətə düşüb. Stansiyanın tüstü bo-

ruları və konstruksiyaları da aşınmaya məruz qalmışdı, fasiləsiz qida mənbələri, demək olar ki, işləmirdi. Maşın zalının konstruksiyası, dam örtüyü və döşəməsi dağılmışdı. Kimyəvi sətəmizləmə qurğusu olduqca köhnəlmişdi, azot və oksigen qurğuları, reagent və yağ təsərrüfatları istismar müddətini iki dəfədən çox başa vurmuşdu. Hidrogen qurğusu uzunmüddətli istismar edildiyindən təhlükə yaradırdı. Hətta Yuxarı Qarabağ kanalının stansiya ərazisindən keçən çıxış su kanalı hissəsinin yamacları dağılmışdı. 330 və 500 kilovoltluq yarımstansiyaların avadanlığı və mühafizə sistemləri öz ömrünü başa vurmuşdu. Bu isə sistem qəzasının olması ehtimalını ən yüksək səviyyəyə çatdırmışdı.

Prezident İlham Əliyev elektromobillə stansiyanın ərazisini gəzdi.

Stansiyada yaradılmış şərait barədə dövlət başçısına məlumat verən «Azərenerji» Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin prezidenti Baba Rzayev bildirdi ki, enerji bloklarının texniki su təchizatı Yuxarı Qarabağ kanalı vasitəsilə təmin edilir. Kanalın yamacları və dib hissəsi beton örtüklərlə bərpa olunub, dövran su xətlərinin altındakı dayaqqlar əsaslı təmir edilibdir. Ərazidə yeni mazut çənləri, dövran və mazut nasosları quraşdırılıb. Stansiyanın qaz qəbulu məntəqələri də əsaslı təmir olunubdur.

İki il ərzində həyata keçirilən proqram çərçivəsində Cənubi Qafqazın ən böyük istilik elektrik stansiyasında bütün parametrlər üzrə tikinti və bərpa işləri sürətlə aparılıb. Əsas diqqət həm də «Azərbaycan» İstilik Elektrik Stansiyasının hər biri ayrıca elektrik

stansiyası statusuna malik 8 blokunun yenidən qurulmasına yönəldilib. Blokların təbii təsirlərdən qorunması və ən əsası da itkilərin azaldılması üçün izolyasiya işləri görülmüşdür. Yenidən qurulma proqramı çərçivəsində yararsız metal konstruksiyalar yenilənib, yük məhdudluğuna təsir edən regenerativ hava qızdırıcılarının daxili elementləri dəyişdirilib, turbin qurğularında zədələnmiş işçi kürəklər, hidrogen və yağ istilik mübadilə aparatları da təzələnibdir. Kimya sexi müasir tipli əks-osmos sutəmizləyici texnologiyaya əsasən yenidən qurulub, reagent təsərrüfatı yenilənib, əlavə ehtiyat su çənləri yaradılıb.

Diqqətə çatdırıldı ki, enerji bloklarında sıradan çıxmış elektrik mühərriki və nasos avadanlıqları, istismar və təmir üçün tələb olunan liftlər, ağır tonnajlı yükqaldırıcı kran və mexanizmlərin elementləri, yüksək gərginlikli cərəyan şinləri, güc və nəzarət kabelləri tam yenisi ilə əvəz olunub. Blok və xüsusi sərfiyyat transformatorları da təmir ediləndir.

2018-ci ildə sistem qəzasının mənbəyi olan 330 və 500 kilovoltluq yarımstansiyalar yenidən qurulub. İstismar müddəti bitmiş və partlayış təhlükəsi olan bütün hava açarları eleqaz tipli açarlarla, cərəyan və gərginlik transformatorları müasir tipli avadanlıqlarla əvəzlənibdir.

Yarımstansiyaların hər biri üçün yeni idarəetmə binaları tikilib. İndi «Azərbaycan» İES-in fəaliyyəti yeni tikilmiş inzibati binadan həyata keçirilir. Burada müxtəlif tədbirlərin keçirilməsi üçün geniş akt zalı yaradılıb. Bütün proseslər yeni quraşdırılmış nəhəng monitordan idarə olunur.

Burada stansiyanın idarə olunması ilə bağlı videoçarx nümayiş etdirildi.

Sonra dövlət başçısı «Azərbaycan» İstilik Elektrik Stansiyasını işə saldı.

Prezident İlham Əliyevə yeni tikiləcək «Qobu» Elektrik Stansiyasının layihəsi barədə məlumat verildi.

Dövlət başçısı ulu öndər Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət etdi.

İ l h a m Ə l i y e v: Mingəçevirdə İstilik Elektrik Stansiyası ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə tikilmişdir. Heydər Əliyev Azərbaycana birinci dəfə rəhbərlik etməyə başlayanda vəziyyəti təhlil edərəkən gördü ki, Azərbaycanın energetika sistemində çox böyük investisiyalar qoyulmalıdır. Bütün məsələlər təhlil olunandan sonra sovet rəhbərliyi qarşısında məsələ qaldırıldı. Onun davamlı və çox məqsədyönlü fəaliyyəti nəticəsində Sovet İttifaqının rəhbərliyi Azərbaycana böyük sərmayənin qoyuluşuna icazə verdi.

Əlbəttə, bu, tarixi hadisədir. Çünki o vaxt mərkəzləşdirilmiş fondlardan respublikaya vəsait cəlb etmək çox böyük çətinliklərlə başa gəlirdi. Heydər Əliyev yeni rəhbər idi və onun dərhal belə bir təşəbbüslə çıxış etməsi sovet rəhbərliyində bir çoxlarını təəccübləndirmişdi. Bütün bunlara baxmayaraq, onun fəaliyyəti və yorulmaz söyləri nəticəsində 1971-ci ildə bu stansiyanın tikintisi haqqında qərar qəbul edildi, Azərbaycana mərkəzləşdirilmiş fondlardan böyük vəsait ayrıldı və stansiyanın tikilməsinə başlanıldı. Ulu öndər hələ Azərbaycanda rəhbər olan zaman stansiyanın birinci bloku istismara ve-

rildi – 1981-ci ildə. Sonra Heydər Əliyev Moskvada Siyasi Bürodə fəaliyyətə başlayanda və Nazirlər Soveti Sədrinin Birinci müavini vəzifəsində çalışanda daim gözü Azərbaycanın üstündə idi. Heydər Əliyev bu stansiyanın tikintisinə xüsusi əhəmiyyət verirdi və onun fəaliyyəti nəticəsində qalan 7 blok da inşa edilmişdi. İndi təsəvvür etmək mümkün deyil ki, əgər bu stansiya o vaxt tikilməsəydi, biz müstəqillik dövründə hansı problemlərlə üzləşə bilərdik. Çünki yenidən qurulduqdan sonra bu stansiyanın generasiya gücü 2400 meqavatdır. Təbii ki, ondan sonra, xüsusilə son 16 il ərzində ölkəmizdə 30 elektrik stansiyası tikilib və onların arasında böyük stansiyaları xüsusilə qeyd etmək istərdim – «Cənub» təxminən 800 meqavat, «Səngəçal» 300 meqavatdan çox, «Sumqayıt» 525 meqavat, «Şimal-2» 400 meqavat, ondan əvvəl «Şimal-1» 400 meqavat. Bütün bunlar son illərdə tikilmiş stansiyalardır. Ancaq müstəqilliyimizin ilk illərində Azərbaycan yalnız bu stansiya hesabına yaşadı. Yalnız Heydər Əliyevin uzaqgörənliyi və vaxtında atılmış addımların səmərəliliyi nəticəsində Azərbaycan ayaqda dura bildi. Ona görə bu gün ulu öndərin abidəsi önündə onun xidmətlərini biz xüsusilə qeyd etməliyik.

Hər bir ölkənin enerjetika sistemi onun döyünən ürəyidir, əsas motorudur. Bu olmasa, heç nə olan deyil. Bu olmasa, heç bir inkişafdan, heç bir investisiya qoyuluşundan söhbət gedə bilməz. Enerji olmayan yerdə inkişaf yoxdur. Məhz Heydər Əliyevin fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycan ağır illərdə, müstəqilliyin ilk illərində ayaqda dayana bilmişdir. Düzdür,

energetika sistemimiz köhnəlmişdi, amma yenə də öz istismar müddətini uzada-uzada generasiya davam edirdi. O illərdə biz böyük böhranla üz-üzə idik, bir çox hallarda elektrik enerjisi kəsilirdi, rayonlarda, ümumiyyətlə, elektrik enerjisi fasilələrlə verilirdi, gündə iki saat, Bakı şəhərində də həmçinin. Ona görə bu stansiyanın xüsusi əhəmiyyəti vardır. İki il əvvəl burada qəza baş verəndə, əlbəttə, bunun ölkəmizə nə qədər böyük zərbə vurduğunu hər kəs gördü, ölkəmiz zülmətə büründü, qaranlığa qərq oldu, metro dayandı, bütün hərəkət dayandı. Bu qəza yalnız məsuliyyətsizlik, səhlənkarlıq, vicdansızlıq nəticəsində baş vermişdir. O qəzadan sonra mənə verilən məlumatdan və bu stansiyadan çəkilməmiş şakilərdən dəhşətə gəldim, bu qədər vicdansızlıq olarmı?! Ona görə dərhal göstəriş verdim, kadr dəyişikliyi edildi, «Azərenerji»nin rəhbərliyi möhkəmləndirildi, təlimatlar verildi. Göstəriş vermişdim ki, bu İstilik Elektrik Stansiyasının generasiya gücləri qısa müddət ərzində yenidən yaradılsın. O vaxt 800 meqavat generasiya gücü itirilmişdi – bu stansiya cəmi 1600 meqavatla işləyirdi. Generasiya gücü yavaş-yavaş itirilirdi və belə bir fikir var idi ki, bunu bağlamaq, yaxud da söküb yenidən tikmək lazımdır, təmir etmək mümkün deyil. Bu 2400 meqavat gücü yenidən bərpa etmək neçəyə başa gələr, bunu hamı yaxşı bilir – milyardlarla dollara, milyardlarla! Mən «Azərenerji»nin bu sahədə fəaliyyətini xüsusi qiymətləndirirəm ki, stansiya cəmi 2 ildən az bir müddətdə yenidən quruldu, 8 blokun səkkizi də işlək vəziyyətdədir. 2400 meqavat generasiya gücü bərpa edildi, ka-

nal tikildi, qəza baş verən yarımstansiyalar yenidən quruldu, müasir idarəetmə mərkəzi yaradıldı. Beləliklə, bu stansiyanın ömrü ən azı 20–30 il, bəlkə də 50 il uzadıldı. Bu bizə nə verəcək? Bizə onu verəcək ki, bundan sonra da enerji təminatı sahəsində heç kimdən asılı olmayacağıq.

Biz keçən əsrin 90-cı illərində bəzi hallarda xaricdən elektrik enerjisi alırdıq, çatmırdı. İndi isə biz ixrac edirik. Özü də bir ölkəyə yox, 3 ölkəyə elektrik enerjisini ixrac edirik. Bu gün mənə təqdim edilən «Qobu» Elektrik Stansiyasının tikintisi nəticəsində 300 meqavat əlavə güc əldə edəcəyik, ixracı daha da artıracağıq və ölkəmizin artan sənaye potensialını enerji ilə təmin edəcəyik. Əhali artır, sənaye artır, biznes fəaliyyəti artır – bütün bunlar enerji tələb edir. Bizim təbii resurslarımız var – qaz, neft. Stansiya həm qazla, həm də mazutla işləyir. Elektrik xətlərimiz yenilənir, generasiya gücləri yaradılır, şəbəkə qurulub, yarımstansiyalar tikilir, bütün qonşu ölkələrlə yüksək gərginlikli xətlər vardır. Bu gün Azərbaycan neft, qaz, yanacaq, elektrik enerjisini hasil edir, istehsal edir və ixrac edir. Yəni dünyada o qədər də çox ölkə bu dərəcədə çoxşaxəli fəaliyyətə sahib deyil. Bəzi ölkələrdə yanacaq-enerji balansının bir hissəsi mövcuddur, digər hissəsi isə idxal edilir, asılıdır. Biz tamamilə müstəqil və iqtisadi-enerji müstəqilliyi budur. Biz bunu əldə etmişik, ulu öndərin ruhu qarşısında vicdanımız təmizdir, onun yolunu davam etdiririk, onun əsərini bərpa etmişik. Burada bütün sahələrdə onun yolu ilə irəliləyək, inkişafa, tərəqqiyə doğru gedirik.

Xahiş edirəm, bütün energetiklərə mənim salamlarımı çatdırın, Mingəçevir sakinlərinə də həmçinin. Mən bu stansiyanın yenidən qurulmasında əməyi keçən hər bir insana təşəkkür edirəm və sizə yeni uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

* * *

Stansiyada yenidən qurulma işləri aparılarkən ölkəyə elektrik verilişi bir dəqiqə də olsun dayanmayıb. Bütün işlər paralel olaraq yerinə yetirilib. Yanğın təhlükəsizliyinin təmin olunmasına xüsusi diqqət göstərilibdir.

«Azərbaycan» İES ölkənin elektrik enerjisində olan tələbatının 40 faizini ödəyir. Stansiyada istehsal edilən elektrik enerjisi respublikanın enerji sistemində 330 və 500 kilovoltluq elektrik verilişi xətləri ilə ötürülür. Yenidən qurulma işlərindən sonra stansiyanın qoyuluş gücü 2400 MVt-a çatdırılıb və 600 MVt itirilmiş güc bərpa olunub. Bununla da «Azərbaycan» İES-in etibarlılığı artıb, dayanıqlılığı, təhlükəsizliyi və səmərəliliyi təmin olunubdur.

Müdafiə Nazirliyinin «N» saylı hərbi hissəsinin açılışı mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev iyunun 25-də Müdafiə Nazirliyinin «N» saylı hərbi hissəsinin açılışında iştirak etmişdir.

Müdafiə nazirinin birinci müavini – Silahlı Qüvvələrin Baş Qərargah rəisi, general-polkovnik Nəcməddin

Sadıkov və Müdafiə nazirinin müavini – Hərbi Hava Qüvvələrinin Komandanı, general-leytenant Ramiz Tahirov dövlət başçısı, Ali Baş Komandan İlham Əliyevə raport verdilər.

Sonra Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyev Müdafiə Nazirliyinin rəhbər işçiləri ilə operativ müşavirə keçirdi.

Dövlət başçısına hava hücumundan müdafiə sisteminə yeni daxil edilmiş döyüş vasitələri barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, ümumi ərazisi 11 hektardan çox olan hərbi hissənin tikintisinə 2 il bundan əvvəl başlanılıb və artıq yüksək keyfiyyətlə başa çatdırılıbdır. Həm zabitlər, həm də əsgərlər üçün yataqxana binaları inşa olunub. Yeməkkxana binasında əsgərlərin qidalanması üçün hər cür şərait vardır. Müasir avadanlıqlarla təchiz olunmuş tibb məntəqəsi və digər yardımçı otaqlar yaradılıbdır.

Prezident İlham Əliyev qərargah binasında yaradılmış şəraitlə də tanış oldu.

Qeyd edildi ki, döyüş hazırlığı qabiliyyətini təkmilləşdirmək məqsədilə hərbi hissənin ərazisində təlim meydançaları qurulub, ərazi tam abadlaşdırılıbdır.

Hərbi hissə ilə tanışlıqdan sonra Prezident İlham Əliyev hərbcilərlə görüşdü.

Dövlət başçısı görüşdə nitq söylədi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin nitqi

Mən sizi və ordumuzun bütün şəxsi heyətini qarşıdan gələn Silahlı Qüvvələr Günü münasibətilə təbrik etmək istəyirəm. Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinə yeni uğurlar, yeni qələbələr arzulayıram. Bayram günü ərəfəsində yeni hərbi hissənin açılışını qeyd edirik. Mən vəziyyətlə tanış oldum, əvvəlki vəziyyət haqqında da mənə məruzə edildi. Əlbəttə, yeni tikilmiş hərbi hissə bütün yüksək standartlara cavab verir.

Son illər ölkəmizdə ordu quruculuğunda, xüsusilə hərbi hissələrin tikintisində Azərbaycan standartları tətbiq edilir və bu standartlar ən yüksək qiymətə layiqdir. Yeniliklər də kifayət qədər çoxdur, xidməti yüksək səviyyədə aparmaq üçün bütün imkanlar yaradılıb. Hətta kazarmalarda kondisionerlər də quraşdırılıb və bu onu göstərir ki, bu sahədə çox böyük irəliləyiş vardır. Mənim göstərişimlə bütün hərbi hissələrimiz, şəhərciklərimiz, hərbi bazalarımız faktiki olaraq yenidən qurulur. Son məlumatlara görə, hərbi hissələrimizin 90 faizində tikinti-bərpa, yenidən qurulma işləri, demək olar ki, tamamlanıbdır. Hesab edirəm ki, maksimum il yarım-iki il ərzində qalan hərbi hissələr də bu vəziyyətlə gətiriləcəkdir. Çünki əsgər və zabitlərin xidmət şəraiti onların döyüş qabiliyyətini artırır və eyni zamanda, imkan verir ki, istənilən vəzifə icra edilsin. Bir də ki, bu bir daha Azərbaycan dövlətinin öz ordusuna göstərdiyi qayğının təzahürüdür. Ordu qu-

ruculuğu bizim üçün prioritet məsələdir. Bu təbiidir, çünki biz müharibə şəraitində yaşayırıq və belə olan halda, ordu ilə bağlı bütün məsələlər ən başlıca vəzifədir.

Onu da bildirməliyəm ki, şəxsi heyətin xidmət şəraitinin yaxşılaşdırılması ilə bərabər, zabitlərin məişət problemləri də həll olunur. Orduda 20 il qüsursuz xidmət edən zabidlərə mənim göstərişimlə dövlət tərəfindən mənzillər verilir və bu proqram icra edilir. Bu, əlbəttə, böyük vəsait tələb edir və biz bu vəsaiti ayırırıq. Bu günə qədər 1700 zabit bu proqramla əhatə olunub və onlara yaxşı mənzillər veriləndir. Mən bu yaxınlarda göstəriş verdim ki, bu ilin sonuna qədər əlavə 419 zabitə dövlət tərəfindən mənzillər verilsin. Beləliklə, bu günə qədər olan vəziyyətə görə, bu proqramla əhatə olunmuş zabitlərin maksimum sayı təmin edilib. Mənə verilən son məlumata görə, təqribən 200-dən bir qədər çox zabit hələ növbədədir. Onların da mənzil problemləri həllini tapacaq. Hesab edirəm ki, bu da dünya praktikasında çox nadir hallarda müşahidə olunan mənzərədir. Burada da Azərbaycan ön sıralardadır, yeniliklər göstərir. Çünki vətənə sədaqət və qüsursuz xidmət edən hərbiçilər dövlət tərəfindən gərək yüksək təminatla əhatə olunsunlar. Hər bir insanın həyatında mənzil problemi çox önəmli məsələdir, biz onu da həll edirik. Ordumuza göstərilən qayğı bu məsələlərlə bitmir. Hərbiçilərin əmək haqları müntəzəm olaraq qaldırılır. Xüsusilə deyə bilərəm ki, fərqlənmiş hərbiçilər mükafatlandırılır. Bu da təbiidir.

Bizim ordumuzun son illər ərzində uğurlu inkişafı göz qabağındadır. Bunu Azərbaycan xalqı bilir, görür. Dünyada orduların reytinglərini tərtib edən sanballı qurumlar da bunu qeyd edir. Bu gün Azərbaycan Ordusu dünyada 50 ən güclü ordu sırasındadır. Biz bunu yorulmaz fəaliyyət nəticəsində əldə etmişik. Çünki mənim Prezident kimi fəaliyyətimdə ordu quruculuğu birinci yerdədir.

Əlbəttə, bütün digər məsələlər də öz həllini tapmalıdır və tapır. Bu gün Azərbaycan dünya miqyasında öz gücünə arxalanan və heç kimdən asılı olmayan ölkədir. Ancaq biz müharibə şəraitində yaşayırıq və eyni zamanda, görürük ki, bu gün dünyada, beynəlxalq müstəvidə güc amili ön plana çıxır. Beynəlxalq hüquq normaları kobudcasına pozulur, onlara əməl edilmir. Əfsuslar olsun ki, bu gün beynəlxalq münasibətlərdə «kim güclüdür, o da haqlıdır» prinsipi üstünlük təşkil edir. Biz bunu görürük, müşahidə edirik və buna uyğun öz addımlarımızı atmalıyıq. Çünki biz real vəziyyətlə hesablaşmalıyıq. Beynəlxalq hüquq normalarının pozulması hər bir ölkəni öz hərbi potensialının gücləndirilməsinə vadar etməlidir və biz buna artıq çoxdan başlamışıq. Məhz bunun nəticəsində bu gün Azərbaycan Ordusu çox yüksək peşəkarlığa malikdir. Eyni zamanda, mənim göstərişimlə son illərdə ordumuzun silah, sursat, texnika ilə təchizatı da təşkil edilir. Bu məqsədlər üçün milyardlarla dollar vəsait xərclənib. Bu gün texniki təchizat baxımından Azərbaycan Ordusu güclü ordular sırasındadır.

Bizim zirehli texnikamız ən yüksək standartlara cavab verir. Bizim hava hücumuna qarşı müdafiə sistemimiz müasirləşib və bu hərbi hissənin vəzifəsi məhz bundan ibarətdir. Biz bir neçə ölkədən hava hücumuna qarşı ən müasir qurğular əldə etmişik. Onların Azərbaycanda – bizim coğrafiyada bir-birinə inteqrasiya edilməsi də asan məsələ deyil. Çünki bizim hava hücumuna qarşı müdafiə sistemlərimiz – bu, sirr deyil, bu məlumat artıq açıqlanıb – həm Rusiya, həm Belarus, həm İsrail istehsalıdır, eyni zamanda, sovet vaxtından qalan qurğulardır və onlar da modernləşdirilib. Onları bir-birinə elə inteqrasiya etmək, elə yerləşdirmək lazımdır ki, bizim bütün strateji obyektlərimiz havadan qorunsun. Əlbəttə, bu, böyük peşəkarlıq və vəsait tələb edir. Bizim vəsaitimiz olmasaydı, bunları haradan alacaqdıq? Bir ölkə varmı ki, bizə pulsuz, müftə nə-sə verib? Belə bir ölkə yoxdur, heç vaxt da olmayıb, o cümlədən hərbi sahədə. Nəyi əldə etmişiksə, öz hesabımıza əldə etmişik. Əgər biz güclü iqtisadiyyat qurmasaydıq, əgər biz nəhəng neft-qaz layihələri icra etməsəydik, bu vəsaiti haradan alacaqdıq?! Bütün bunlar bir-biri ilə bağlı olan məsələlərdir.

Hava hücumuna qarşı müasir qurğularımız imkan verir ki, bizim ölkəmiz, o cümlədən strateji obyektlər qorunsun. Bu gün keçirdiyim müşavirədə mənə məruzə edilən məsələlər, o cümlədən cəbhə bölgəsində yaranmış vəziyyət bir daha onu göstərir ki, Azərbaycan strateji üstünlüyə malikdir. Ona görə ordumuzun müasir silah, sursat, texnika ilə təchizatı bundan sonra da davam etdiriləcək. Eyni za-

manda, bizim döyüş təyyarələrimiz modernləşdirilib, 100-dən çox hərbi və hərbi-nəqliyyat helikopterimiz vardır. Bu da bizim böyük potensialımızdır. Pilotsuz uçuş aparatları ən yüksək səviyyəli istehsalçıların istehsalıdır. Eyni zamanda, Azərbaycan da bu istehsal təmin edilə bilər.

Yerli istehsala gəldikdə, deyə bilərəm ki, mənim sərəncamımla 15 il bundan əvvəl yaradılmış Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin xətti ilə 1300-dən çox adda hərbi təyinatlı məhsul istehsal olunur. Bizdə heç vaxt hərbi sənaye olmayıb. Əgər biz bunu yaratmasaydıq, bu gün böyük problemlərlə üzləşə bilərdik. Amma indi nəinki özümüzü bir çox hərbi təyinatlı məhsullarla təmin edirik, ixrac da edirik və ixrac coğrafiyamız artıb. Biz onlarla ölkəyə hərbi məhsul ixrac edirik. Heç 15 il bundan əvvəl bu haqda fikirləşmək də əbəs idi. Bunu kimsə desəydi, bəlkə də inanmazdılar. Amma bu reallıqdır. Reallığı biz yaradırıq, öz əllərimizlə, öz gücümüzlə, öz iradəmizlə.

Ona görə bütün bu amillər – orduya, zabitə, əsgərə qayğı, məişət, xidmət şəraitinin yaxşılaşdırılması və ordumuzun silah, sursat, texnika ilə təchizatı, bir də, əlbəttə ki, döyüş qabiliyyətinin artırılması, bax, bunlardır bu əsas amillər. Əlbəttə ki, vətənpərvərlik. Ona görə hər bir hərbi hissədə ideoloji tərbiyə yüksək səviyyədə təşkil edilməlidir. Buna bütün rəhbər heyət cavabdehlik daşıyır ki, bizim gənclərimiz milli ruhda, vətənpərvərlik ruhunda böyüsünlər, müstəqilliyin qədrini bilsinlər. Bilsinlər ki, müstəqillik bizə asan başa gəlməyib. Bilsinlər ki, bu gün müstəqilliyi qorumaq, onu möhkəmləndir-

mək bir çox ölkələr üçün böyük məharət tələb edir. İndi dünya xəritəsinə baxmaq kifayətdir ki, görək, adı var, amma faktiki olaraq müstəqil ölkə deyil. Nə üçün? Çünki müstəqil siyasət apara bilmir, başqasının təsiri altındadır. Biz son vaxtlar o qədər belə ölkə görmüşük ki, özünü qoruya bilmir, faktiki olaraq parçalanır, məhv edilir, insanlar həlak olur, bütün infrastrukturunu dağıdırlar. Nəyə görə? Çünki özlərini qoruya bilmədilər. Qorumaq üçün gərək həm güc, həm də güclü iradə, inam olsun.

Ona görə mən sizə tapşırıram, bütün hərbi hissələrdə ideoloji vəziyyətə xüsusi əhəmiyyət verilməlidir. Ölkəmizin tarixi – həm qədim tarixi, həm də müasir tarixi ilə əlaqədar hər bir əsgərdə, zabıtdə dolğun təəssürat olmalıdır. Mən bunu dəfələrlə demişəm, əfsuslar olsun ki, biz real tariximizi bilməmişik. Günah da bizdə deyil, biz belə oxumuşuq, bizə belə dərs veriblər. Sovet vaxtında tarix dərslərinin çoxu saxta idi. Azərbaycan xalqının düşmənləri qəhrəman kimi qələmə verilirdi. Quldur 26 Bakı komissarı dəstəsi qəhrəman kimi təqdim edilirdi. O dəstənin başında dayanan cinayətkar erməni millətçiləri qəhrəman kimi təqdim olunurdu. Onların adına rayonlar verilirdi, onlara abidələr qoyulurdu. Azərbaycan xalqının cəlladı Şaumyana abidə qoyulmuşdu, onun adı əbədiləşdirilmişdi. Biz bu tarixi görmüşük. Yenə də günah bizdə deyil. Sovet hakimiyyətinin tarixi bu idi. Müstəqilliyi quranlar düşmən kimi qələmə verilirdi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti antimilləti qurum kimi qələmə verilirdi. Ancaq bizim müstəqilliyimizi əlimizdən alanlar,

yerli satqınlar qəhrəman kimi qələmə verilirdi. Küçələrə onların adları verilir, onlara abidələr, monumətlər qoyulurdu. Bəlkə də yaddan çıxıb, Sahil bağında 26 Bakı komissarlarına abidə qoyulmuşdu. Mən fikirləşdim ki, bu nə məsələdir. Bunlar Azərbaycan xalqının qanını axıdılar, bizi məhv ediblər. Heç şəhərin mərkəzində belə abidəmi olar?! O abidə də, o quldur dəstəsinin üzvlərinin abidələri də söküldü və elə də olmalı idi. Bütün dini ayinləri gözləmək şərti ilə onların qəbirləri oradan köçürüldü. Bu, dözülməz idi ki, şəhərimizin mərkəzində Azərbaycan xalqının düşmənlərinə abidə ucaldılıb.

Mən deyirəm, bizim gənclər tariximizi bilməlidirlər. Bilməlidirlər ki, bugünkü Ermənistan Azərbaycan torpaqlarında formalaşmış, bugünkü Ermənistan xəritəsində coğrafi toponimlərin əsl adlarını bilməlidirlər. Mən gedirəm, haradasa xəritədə sonra dəyişdirilmiş erməni adlarını görürəm. Bütün yerli icra orqanlarına irad tuturam ki, bilmirsiniz, gedin soruşun. Fikirləşin nə yazırsınız, axı bunun qədim Azərbaycan adı vardır. Bu bizim torpağımızdır. Ona görə bu sahəyə xüsusi diqqət göstərməliyik. Orduda xidmət edən hər bir gənc tərxis olunduqdan, mülki həyata qayıtdıqdan sonra öz tarixini olduğu kimi bilməlidir.

Əlbəttə, əsas döyüş qabiliyyətimizdir. Mən qeyd etdiyim bütün digər amillərin məqsədi döyüş qabiliyyətini artırmaqdır. Bu istiqamətdə də lazımi addımlar atılır. Həm 2016-cı, həm 2018-ci illərin hərbi əməliyyatları bunu göstərdi. Biz böyük ərazini işğalçılardan azad edə bildik. Füzuli, Cəbrayıl, Ağdə-

rə rayonlarının bir hissəsini 2016-cı ildə düşməndən azad etdik və o torpaqlarda Azərbaycan bayrağını ucaltdıq. Ermənilərin işğal edilmiş torpaqlarda qazdıqları səngərlərə girmişik. Biz indi orada otururuq və orada möhkəmlənmişik. Uğurlu Naxçıvan əməliyyatı nəticəsində 10 min hektardan çox ərazini işğalçılardan azad etmişik və strateji yüksəkliklərə çıxmışıq. Ermənistandan Dağlıq Qarabağa gedən yol bizim gözümlərin qabağından keçir. Ona görə döyüş qabiliyyətinin artırılması istiqamətində əlavə addımlar atılmalıdır ki, biz hər an ərazi bütövlüyümüzü bərpa etmək üçün hazır olaq. Bizim ərazi bütövlüyümüz bərpa edilməlidir və ediləcək, heç kimdə bu haqda şübhə olmasın. Sadəcə, daha güclü olmalıyıq. Geosiyasi vəziyyətə daim nəzarət etməliyik. Beynəlxalq müstəvidə dəyişən vəziyyəti düzgün təhlil etməliyik və beynəlxalq aləmdə daha çox dost toplamalıyıq. Biz bunu da edirik. Bu gün beynəlxalq aləmdə Azərbaycanla dostluq edən ölkələrin sayı gündən-günə artır.

İşğal edilmiş torpaqlarda bu gün ermənilər qanunsuz məskunlaşma siyasəti aparır. Bu məsələ ilə əlaqədar mən artıq bir neçə dəfə öz fikirlərimi bildirmişəm, xüsusilə beynəlxalq tədbirlər çərçivəsində. Avropa İttifaqının sonuncu «Şərq Tərəfdaşlığı» Zirvə görüşü çərçivəsində də bu məsələyə diqqət yetirdim. Biz bütün beynəlxalq təşkilatlarda bu məsələni qaldırırıq və qaldıracağıq. Qanunsuz məskunlaşmaya son qoyulmalıdır. Beynəlxalq ictimaiyyəti buna çağırırıq. Minsk qrupunun həmsədrlərinin bu məsələyə xüsusi diqqət yetirməyini istəyirik ki, bu qanunsuz məskunlaşma dayansın. Çünki Ermənista-

nın siyasəti bundan ibarətdir. Onlar bizim şəhərlərin adlarını dəyişdiriblər. Əvvəlcə indiki Ermənistan ərazisində, indi isə Dağlıq Qarabağda və ətraf bölgələrdə. Orada yeni «sərhəd»lər çəkiblər, bizim tarixi keçmişimizi, məscidlərimizi məhv ediblər, tarixi abidələrimizi, torpaqlarımızı erməniləşdirmək istəyirlər. İndi qanunsuz məskunlaşma aparmaq istəyirlər, ancaq onlarda insan resursu olmadığı üçün çətinlik çəkirlər. Amma yenə də diaspor fəaliyyəti nəticəsində buna çalışırlar. Biz buna imkan verməyəcəyik, bunu hər kəs bilsin. Biz münaqişə ilə bağlı mövqemizdə möhkəm dayanmışıq və bir addım da geri atmayacağıq. Beynəlxalq təşkilatlar indi ərazi bütövlüyü prinsipini xüsusilə qeyd edirlər. Avropa İttifaqının sonuncu «Şərq Tərəfdaşlığı» Zirvə görüşündə çıxış edənlərin, dünya liderlərinin bir çoxları bu məsələyə aydınlıq gətiriblər. Ərazi bütövlüyü prinsipi insanların, xalqların öz müqəddəratını təyin etmək prinsipindən üstündür. Heç kimin bu haqda şübhəsi olmasın. Bütövlükdə Ermənistan və Dağlıq Qarabağ məsələsinə gəldikdə, öz müqəddəratını müəyyən etmə prinsipi işləmir, çünki erməni xalqı öz müqəddəratını bir dəfə müəyyən edib, onların erməni dövləti var, baxmayaraq ki, Azərbaycan torpağında yaradılıb. Azərbaycan torpağında ikinci erməni dövlətinin yaradılmasına biz heç cür imkan verə bilmərik. Bir daha demək istəyirəm ki, ərazi bütövlüyü prinsipi bu gün üstünlük təşkil edir. Ona görə bizim mövqemiz beynəlxalq hüquq, tarixi ədalət baxımından mükəmməldir. Münaqişə bu prinsiplər əsasında həllini tapmalıdır. Ancaq qeyd etdiyim ki-

mi, dünyada güc amili ön plana çıxır və biz bu gücü toplamalı, məsələni istənilən yolla həll etməliyik.

Əlbəttə, bu münəqişə Azərbaycan Xalq Cəbhəsi hakimiyyətinin acı mirasıdır. Çünki məhz onların xəyanətkar fəaliyyəti nəticəsində torpaqlarımız işğal altına düşüb. Bunu hər kəs bilməlidir. Şuşanın işğalı böyük faciə idi. O vaxt Azərbaycanda hakimiyyət uğrunda mübarizə gedirdi. Azərbaycan Xalq Cəbhəsi istənilən yollarla hakimiyyətə gəlmək istəyirdi. O, əvvəlki hakimiyyəti yıxmaq üçün ən çirkin, ən xəyanətkar əməllərə əl atdı, Şuşanı ermənilərə təhvil verdi. Hərbçilər yaxşı bilirlər, Şuşa alınmaz qaladır. Onu almaq mümkün deyil. Onu təhvil verdilər, satdılar ki, hakimiyyəti yıxsınlar, hakimiyyətə gəlsinlər. Əfsuslar olsun ki, belə də oldu. 1992-ci ilin mayında Şuşa və Laçın işğal edildi, Xalq Cəbhəsinin dəstələri qanunsuz yollarla hakimiyyətə gəldi. Ondan sonra nə etdilər? Ondan sonra ölkəmizi dağıtmağa başladılar. İşğal edilmiş torpaqlar qaldı bir yana, onlar isə talançılıqla, rüşvətxorluqla, oğurluqla məşğul idilər, kabelləri kəsib satırdılar. Kütləvi talançılıq baş alıb gedirdi. Nəticədə bir tərəfdən, xalq buna dözmədi, digər tərəfdən, 1993-cü ilin aprelində Ermənistan Kəlbəcəri işğal etdi. Qanunsuz yollarla hakimiyyətə gəlmiş həmin xəyanətkar Azərbaycan Xalq Cəbhəsi hakimiyyəti Kəlbəcəri Ermənistanla təhvil verdi və ondan sonra Ermənistanla Dağlıq Qarabağ arasında coğrafi bağlantı yarandı. Artıq gediş-gəliş, silah, sursat və texnika təchizatı başlanmışdı. Ondan sonra nə etdilər? Torpaqları müdafiə etmək əvəzinə qardaş qanını axıtdılar, vətəndaş müharibəsini başladılar, Gəncəni bomba-

ladılar. Azərbaycan əsgərlərini əsir götürmüşdülər. Orada torpaqlar əldən gedir, burada bir-birini qırırlar ki, hakimiyyətə gəlsinlər. Məhz bunun nəticəsində torpaqlarımız işğal altına düşdü. Əgər Heydər Əliyev hakimiyyətə gəlməsəydi, bilmək olmur Ermənistan hələ haraya qədər gəlib çıxa bilərdi.

Bu tarixi hər kəs bilməlidir. Bu işğal Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin xəyanətkar və satqın hərəkətlərinin nəticəsidir. Xalq onlara dözmədi, qaçıb getdilər. Buna nə ad vermək olar? Ancaq fərarilik. Prezident fərarilik edib qaçdı Kələkiyə. Yaxşı, sən Ali Baş Komandansan, ölkə müharibə şəraitindədir. Sən xalqı, dövləti, dövlətçiliyi qorumalısan. Gecə ikən gizlin təyyarəyə minib, uçub Naxçıvana, oradan gedib oturub Kələkidə. Buna nə ad vermək olar? İndi buna bəraət qazandırmaq istəyənlərə üz tutub deyirəm: nə ad vermək olar buna? Qorxaqlıq, satqınlıq, fərarilik! Başqa ad yoxdur. Hamı da bunu bilməlidir. O birilər nə etdilər? Ovaxtkı Dövlət katibi indi özünü guya müxalifət adlandırır. Amma o hansı müxalifətdir Azərbaycan xalqı yaxşı bilir. Onların tərbiyəsi, mərifəti, addımları nədən ibarətdir, indi bütün vətəndaşlar internetdə görürlər.

Mən demişəm ki, Azərbaycanda nə qədər pis olsa, onlar üçün o qədər yaxşıdır. Görün nəyə sevinirlər? Sevinirlər ki, neftin qiyməti 14 dollara düşüb. Buna kim sevinir? Bir Ermənistan, bir də özünü müxalifət adlandıran bu antimilli şura. Neftin qiyməti 14 dollara düşəndə, axı insanlar bundan əziyyət çəkəcək, problemlər yaranacaq, sosial sahədə problemlər yaşana bilər, iqtisadiyyatımız yavaş-

yar. Amma bu onların işinə yararır, Azərbaycan üçün nə qədər pisdir, onlar üçün o qədər yaxşıdır. Bax, onlar o vaxt da bu prinsiplə yaşayırdılar. Ona görə torpaqlarımızı əldən verdilər. Dövlət katibi o vaxt Prezidentlə bir yerdə fərarilik etmişdi. O da gedib gizlənmişdi Kələkidə. Parlamentin sədri fərarilik etmişdi. Onlar fəraridirlər, satqındırlar, xaindirlər. Hər kəs bunu bilməlidir, heç kim bunu unutmamalıdır.

İndiki şəraitdə biz gücümüzü daha da artırmalıyıq və artırırıq. Ermənistan artıq bir neçə ildir ki, dərin böhran içindədir. Deyə bilərəm ki, Ermənistanın müstəqillik tarixi prinsipcə rüsvayçılıq tarixidir. Çünki indiki iqtidar artıq dəfələrlə bəyan və sübut edib ki, 1998-ci ildən 2018-ci ilə qədər Ermənistana rəhbərlik etmiş şəxslər cinayətkar, oğru, quldurlar. Onların bir çoxu həbs edilib. Məlum olub ki, onların generalları oğrudur, əsgər tuşonkasını oğurlayıb, sonra bazarlarda satdırırmışlar. Onların qəhrəmanları cinayətkardır, onların prezidentləri rüşvətxordur. İndiki hakimiyyət bunları açdı-tökdü. Onsuz da biz bunu bilirdik, indi bütün dünya bunu bilir. Yəni belə çıxır ki, 20 il ərzində bu «müstəqil» ölkəyə quldur, rüşvətxor və cinayətkarlar rəhbərlik ediblər. Bu ölkəyə nə ad vermək olar? Hələ 30 il yoxdur, guya müstəqil ölkə kimi yaşayır və bunun 20 ilini quldurlar rəhbərlik edibsə, nə ad vermək olar bu ölkəyə – quldur ölkəsi, cinayətkar ölkəsi. Yaxşı, baxaq görək, 2018-ci ildən bu yana nə baş verib? Guya orada «demokratik inqilab» olub. Hamısı yalandır. O pullar oraya haradan axıdılıb, biz bunu

bilirik, yəqin ki, erməni xalqı da bilir. İndiki hakimiyyət hansı xarici dairələrdən idarə olunur, bunu da hər kəs bilir. Sadəcə olaraq, indiki rəhbərlərin tərcümeyi-halına baxın, görün bunlar hansı fondlarda işləyiblər, kimdən pul alıblar.

Postsovet məkanında həmin «inqilab»ları, əslində qanlı çevrilişləri təşkil edənlər indiki Ermənistan rəhbərlərinin himayədarlarıdır. Onları idarə edənlər və əlbəttə ki, xalqda o çirkin kriminal, xunta rejiminə nifrət böyük idi. Bundan istifadə edib hakimiyyəti zəbt edənlər. Ondan sonra nə baş verir? Ondan sonra hazırda Ermənistanda artıq diktatura hökm sürür. Bu, qaçılmaz faktdır. Onlarda təqribən bir il əvvəl həbsdə olan bir jurnalist axıra qədər aclıq elan edir və ölür. Heç bir beynəlxalq təşkilat, Avropa Şurası, ATƏT-in mətbuat üzrə xidməti bir səs belə çıxarmırlar. Nə üçün? Çünki bilirlər ki, indiki Ermənistanın rəhbərləri kimdir.

Son hadisələr nəyi göstərir? Siyasi opponentlər təqib edilir, həbs olunur, Konstitusiyaya qanunsuz dəyişikliklər edilir. Halbuki bu dəyişikliklər ancaq referendumla edilə bilər. Gördülər ki, referendumla keçmədi, parlamentdə dəyişikliklər etdilər. Deməli, hakimiyyət bölgüsü tamamilə pozulub. Qanunvericilik hakimiyyəti, icra hakimiyyəti, məhkəmə-hüquq sahəsi artıq bir adamın əlindədir, bir alətdir və bu diktatura möhkəmlənir. Eyni zamanda, Ermənistanda korrupsiya, talan, rüşvətxorluq, qohumbazlıq kütləvi xarakter alır. İndi bunu artıq üzə çıxarırlar. Sən demə, qaçaqmalçılıqla Baş Nazirin özü və onun ailəsi məşğuldur. Siqaret qaçaqmalçılı-

ğının başında Baş Nazir, onun ailəsi, yaxınları dayanır. Zəngin iş adamlarına qarşı cinayət işləri açılır, sonra da onlar məcbur edilir ki – bir fond yaradıblar – pulları o fonda köçürsünlər. O fondan da bu pullar çəkilir, mənimsənilir. Bu gün Ermənistanın Baş Naziri və onun yaxın qohumları, ətrafı rüşvətxorluq rəmzinə çevrilib. Baxın, bunların maliyyə imkanları 2 il bundan əvvəl nə idi, indi nədir. Ermənistanda diktatura hökm sürür və bu nə qədər belə çox davam edərsə, orada problemlər böhranlı həddə bir o qədər tez çatacaq. Prinsip etibarilə əgər obyektiv təhlil aparsan, görərsən ki, orada inkişaf perspektivləri yoxdur. Çünki ölkə özü-özünü saxlaya bilmir, öz sərhədlərini qoruya bilmir, xarici ölkələrin əsgər və zabitləri onların sərhədlərini qoruyur, öz hərbi gücünü təmin edə bilmir, xarici dövlət orada hərbi baza saxlayır, silahlar ala bilmir, xarici dövlət onlara pulsuz silah, sursat verir. İqtisadiyyatı düz qura bilmir, ancaq yalvara-yalvara, dilənə-dilənə kreditlər hesabına yaşayır. İndi Avropa İttifaqından 90 milyon dollar pul dilənir, ondan-bundan dilənir. Demografik böhran yaşanır, insanlar bu ölkəni tərk edir və təbii azalma gedir. İndi Ermənistanın real əhalisi 2 milyon nəfərdən azdır. Bunu mən bilirəm və Ermənistan rəhbərliyi bilir. Bir də ki, bu ölkə qonşulara – özü də kimə, Türkiyə kimi böyük bir ölkəyə ərazi iddiaları irəli sürür.

Dırnaqarası soyqırımı ilə bağlı Türkiyəyə qarşı əsassız ittihamlar irəli sürülür. Heç bir soyqırımı olmamışdır. Ermənilər həm 1918-ci ildə, həm də Xocalıda bizə qarşı soyqırımı törətmişlər. Belə bir iddia ilə yaşayan ölkənin gələcəyi çox qaranlıqdır.

Biz isə hər sahədə, beynəlxalq müstəvidə güclənirik, güclənməliyik – ölkə daxilində sabitlik, iqtisadi sahədə islahatlar, sosial problemlərin həlli, regionların inkişafı və nəhayət, ordu quruculuğu. Biz bu yolla gedəcəyik, ordumuzu bundan sonra da gücləndirəcəyik, nə qədər lazımdırsa, orduya o qədər vəsait ayıracağıq. Heç nəyə baxmadan – neftin qiyməti 14 dollara düşdü, Xalq Cəbhəsinin sevincinə səbəb olan o hadisəni xatırlatmaq istəyirəm, yaxud da ki, qalxdı, fərq etməz – bizim iqtisadiyyatımız dayanıqlıdır və ordumuza nə lazımdırsa, bundan sonra da edəcəyik.

Mən bir daha Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin bütün şəxsi heyətini bu gözəl bayram münasibətilə təbrik etmək istəyirəm. Sizə yeni uğurlar, yeni qələbələr arzulayıram. Sağ olun.

İÇƏRİŞƏHƏR DÖVLƏT TARİX- MEMARLIQ QORUĞUNUN BİR HİSSƏSİNDƏ APARILAN BƏRPA- KONSERVASIYA İŞLƏRİ İLƏ TANIŞLIQ

29 iyun 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva iyunun 29-da İçərişəhər Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğunun bir hissəsində aparılan bərpa-konservasiya işləri ilə tanış olmuşlar.

UNESKO-nun Dünya Mədəni İrsi Siyahısına daxil olunmuş, xalqımızın qədim və zəngin tarixini sübut edən İçərişəhərdə Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü və Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə həyata keçirilən bərpa-konservasiya işləri Qoşa Qala qapılarını da əhatə edib.

Bu qapılar sonuncu dəfə 1956–57-ci illərdə təmir edilib. Mütəxəssislərin 2 il əvvəl apardığı müşahidələrin nəticəsinə əsasən, abidədə həm daxildən, həm də xarici tərəfdən çatlar, deformasiyalar aşkar olunub. Qoşa Qala qapılarının və qala divarlarının Əziz Əliyev küçəsinə bitişik hissəsinin bərpa və möhkəmləndirmə işləri 2018–2019-cu illərdə həyata keçirilib. Görülmüş işlər nəticəsində bu qapıların tağlı keçidlərinin hörgüsü möhkəmləndirilib, gözətçi qülləsinə

qalxan yollar və pillələr, qala divarının bu hissədən keçən «əsgər yolu» bərpa edilibdir.

Dövlət başçısına və xanımına İçərişəhər Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğunda bu il görülməli və gələcək il icra olunacaq işlər barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, burada uşaq əyləncə və idman meydançası yaradılıb. İçərişəhərdə XV əsr abidəsi olan «Buxara» karvansarasına bitişik ərazidə yardımçı sahə kimi istifadə edilən binada «Sənət və sənətkarlıq» adlı ənənəvi sənət mərkəzinin yaradılması planlaşdırılır. Paytaxtda ilk olaraq belə bir mərkəzin yaradılmasında məqsəd Azərbaycanda yaşayıb-yaradan çox sayda istedadlı sənətkarı bir araya gətirərək, onların əl işlərinin satışı və sərgilənməsi, ustad dərslərinin keçirilməsi üçün vahid məkanın qurulmasıdır. Bundan başqa, «İçərişəhər» sərgi qalereyasının da yaradılması nəzərdə tutulur.

Prezident İlham Əliyevə və xanımı Mehriban Əliyevaya 2018-ci ildən Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə həyata keçirilən «İstedArt» layihəsi barədə də məlumat verildi.

Qeyd edildi ki, layihə Bakı şəhərində, eləcə də ətraf qəsəbə və kəndlərdə yerləşən sağlamlıq imkanları məhdud və valideyn himayəsindən məhrum olan uşaqlar üçün 10 internat məktəbini və Daun Sindromlu Uşaqların Reabilitasiya Mərkəzinin uşaq və yeniyetmələrini əhatə edir. İndiyədək layihədə 154 istedadlı uşaq və yeniyetmə iştirak edib. İndi layihənin 5-ci mövsümünə hazırlıq gedir. Növbəti mərhələyə 23 uşaq cəlb edilibdir.

Sonra Prezident İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva 2016-cı ildə Qoşa Qala qapıları yaxınlığında aparılan arxeoloji qazıntılar zamanı aşkar edilmiş XVII əsrə aid Yeraltı hamama baxdılar.

Məlumat verildi ki, hamamın konservasiya-bərpa işləri 2 il ərzində həyata keçirilib. Burada aparılan işlər zamanı xeyli sayda arxeoloji tapıntı da üzə çıxıb. Hamamda ümumilikdə 85 artefakt aşkarlanıb. Bütün Şərq hamamlarında olduğu kimi, temperatur rejiminin saxlanılması məqsədilə bu hamamın da yarısı yerin altında, yarısı isə üstündə inşa olunub. Buna görə də hamamın içi qışda isti, yayda isə sərin olurdu. Hər bir hamamda olduğu kimi, bu hamamın da qazanxana binası vardır.

Prezident İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva qazanxana binasına baxdılar.

Burada ən maraqlı məqamlardan biri də yeraltı yolların olmasıdır. Ümumilikdə İçərişəhərdə bir neçə hamam olub. Onların arasında Şirvanşahlar sarayı, Qasım bəy, Hacı Bani, Yeraltı, Ağa Mikayıl və Ağa Zeynal hamamları İçərişəhərdə bu günədək qorunan tarixi abidələrdir.

İçərişəhərdə XVII–XVIII əsrə aid Bakı Xanlarının Evi və ya Bakı Xan Sarayı Kompleksi də Qoşa Qala qapılarının yaxınlığında yerləşir. Kompleksdən xanlığın sonrakı hakimləri tərəfindən 1806-cı ilədək iqamətgah kimi istifadə olunub. Onun tərkibinə yaşayış binaları, Xan bağı, Yeraltı hamam, orta əsrə aid ovdan, dulusçuluq emalatxanasının qalıqları, suarıtma sistemi, Xan məscidi daxildir. Burada bər-

pa və konservasiya, həmçinin abadlıq işlərinə 2018-ci ilin sentyabrından başlanılıb.

Ərazidə «Baqqal» suvenir və ənənəvi sənətkarlıq nümunələrinin sərgi və satış qalereyası, Kitab evi və milli yeməklərin təqdim olunduğu kafe də vardır.

Bakı Xan Sarayı Kompleksinin ətraf ərazisində gözəl park salınıb. Bu park şübhəsiz ki, paytaxt sakinlərinin və şəhərimizin qonaqlarının ən sevimli istirahət məkanlarından biri olacaqdır.

Bakı şəhərinin tarixində əhəmiyyətli yeri olan Bakı Xan Sarayı yaxın gələcəkdə əsaslı yenidən qurulma, konservasiya və bərpa işlərindən sonra muzey şəklində ictimaiyyətə təqdim ediləcək. Burada qədim Bakının tarixi müasir, dinamik və rəqəmsal formada canlandırılaraq, geniş ziyarətçi kütləsinə nümayiş olunacaq. Muzeydə audiobələdcilər, virtual reallıq texnologiyasının imkanlarından istifadə olunmaqla, ayrı-ayrı mövzular üzrə ayrılmış otaqlarda tarixi keçmişi əks etdirən bədii-tarixi və animasiya filmləri təqdim ediləcək. Hazırda layihə üzrə işlər davam etdirilir və onun açılışı 2020-ci ilin sonuna planlaşdırılır. Burada aparılan işlər «Paşa Holding»in maliyyə dəstəyi ilə həyata keçirilir.

Bakı Xan Sarayı Kompleksinin bir hissəsi olan Xan məscidinin binası İçərişəhər Ənənəvi İncəsənət Mərkəzinin istifadəsinə verilib. Mərkəz 2012-ci ildə Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə təsis edilib. Mərkəzin binasında keramika, batika, zərgərlik, taxta və dekorativ rəngkarlıq kimi 4 fərqli dekorativ tətbiqi sənət növünü özündə birləşdirən DASTAN milli brendinin yeni şourumu və İçərişəhər Ənənəvi

İncəsənət Mərkəzi tərəfindən ustad dərslərinin keçirilməsi, əl işlərinin satışı və sərgilənməsi üçün vahid məkan yaradılıbdır.

Dövlət başçısı İlham Əliyev və Mehriban xanım Əliyeva İcərişəhərdə görülməli işlərlə bağlı tapşırıq və göstərişlərini verdilər.

**TÜRKMƏNİSTAN PREZİDENTİ
QURBANQULU BERDİMƏHƏMMƏDOV
İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ**

29 iyun 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyunun 29-da Türkmənistan Prezidenti Qurbanqulu Berdiməhəmmədova telefonla zəng etmişdir.

Prezident İlham Əliyev Qurbanqulu Berdiməhəmmədovu ad günü münasibətilə təbrik etdi, ona möhkəm cansağlığı və Türkmənistanın firavanlığı naminə fəaliyyətində yeni-yeni uğurlar arzuladı.

Türkmənistan Prezidenti göstərilən diqqətə və təbrikə görə dövlət başçımıza minnətdarlığını bildirdi.

Telefon söhbəti zamanı Azərbaycanla Türkmənistan arasında dostluq münasibətlərinin müxtəlif sahələrdə inkişafından məmnunluq ifadə edildi, əməkdaşlığımızın uğurla davam etdiriləcəyinə əminlik bildirildi.

**RUSİYA ELMLƏR AKADEMİYASININ
AKADEMİKİ XANIM ALEVTİNA
BROVKİNAYA**

Hörmətli Alevtina Fyodorovna!

Yubileyiniz münasibətilə sizi ürəkdən təbrik edirəm. Mənim ən xoş arzularımı, möhkəm cansağlığı, uğurlar və əmin-amanlıq diləklərimi qəbul edin. Siz dünya şöhrətli alim və istedadlı həkim kimi, göz xəstəliklərinin müalicəsi üçün bir sıra qabaqcıl metodikalar yaratmışınız, onkooftalmologiyanın inkişafına sanballı töhfə vermişiniz. Oftalmologiya sahəsində Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinin möhkəmləndirilməsində sizin mühüm rolunuzu xüsusi qeyd etmək istərdim. Sizin iştirakınızla Azərbaycanda onkooftalmologiya xidməti yaradılıb, bu xidmət bu gün də respublika əhalisinə yüksəkixtisaslı yardım göstərir.

Əminəm ki, sizin dəyərli təcrübənizə və dərin biliklərinizə çoxsaylı şagirdləriniz və həmkarlarınız tərəfindən həmişə tələbat olacaqdır.

Əziz Alevtina Fyodorovna, sizi əlamətdar yubileyiniz münasibətilə bir daha təbrik edirəm, sizə ən xoş arzularımı bildirirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 30 iyun 2020-ci il

KANADANIN GENERAL-QUBERNATORU XANIM JULİ PEYETƏ

Hörmətli xanım General-qubernator!

1 İyul – Kanada Günü münasibətilə Sizə və xalqınıza öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından səmimi təbriklərimi və xoş arzularımı yetirirəm.

Dostluğa və qarşılıqlı hörmətə əsaslanan Azərbaycan–Kanada münasibətlərinin müxtəlif sahələrdə inkişafı üçün böyük imkanlar vardır. Ölkənin beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində BMT Nizamnaməsi və Helsinki Yekun Aktını rəhbər tutaraq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, suverenliyi və sərhədlərinin toxunulmazlığına dəstəyini yüksək qiymətləndiririk.

COVID-19 pandemiyası ilə üzləşdiyimiz bu çətin dövrdə Azərbaycan xalqının dost Kanada xalqı ilə həmrəy olduğunu vurğulamaq istəyirəm.

Bu əlamətdar gündə Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, xalqınıza daim rifah diləyirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 30 iyun 2020-ci il

**RUANDA RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB POL KAQAMEYƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Ölkənizin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Sizi və Sizin simanızda bütün xalqınızı öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından səmimi-qəlbədən təbrik edirəm.

Azərbaycan ilə Ruanda arasında ikitərəfli əlaqələrin, beynəlxalq təsisatlar, xüsusən də «Qoşulma Hərəkəti» çərçivəsində əməkdaşlığın inkişafı üçün imkanlar mövcuddur.

Fürsətdən istifadə edərək, Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 30 iyun 2020-ci il

**BMT-nin ÜMUMDÜNYA TURİZM
TƏŞKİLATININ BAŞ KATİBİ ZURAB
POLOLIKAŞVİLİ İLƏ VİDEOKONFRANS
FORMATINDA GÖRÜŞ**

30 iyun 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyunun 30-da BMT-nin Ümumdünya Turizm Təşkilatının təşəbbüsü ilə bu təşkilatın baş katibi Zurab Pololikaşvili ilə videokonfrans keçirmişdir.

İ l h a m Ə l i y e v: Hər vaxtınız xeyir, hörmətli baş katib. Sizi görməyə şadam. Yenidən görüşmək və ümumi işlər barədə danışmaq üçün yaxşı imkan yaranıb. Əlbəttə, turizm pandemiya şəraitində ən çox zərər çəkmiş sahələrdən biridir. Biz bunu Azərbaycanda da, bütün dünyada da müşahidə edirik.

Buna görə təbiidir ki, sizin üzərinizə əlavə yük düşüb. Ona görə ki, əvvələn, pandemiya dövründə turist axını təbii olaraq, çox azalıb, lakin postpandemiya dövründə də bu sahənin bərpa olunması, əlbəttə, müəyyən məhdudiyətlərlə bağlı olacaq.

Bildiyiniz kimi, son vaxtlar Azərbaycana gələnlərin sayının xeyli artması müşahidə olunurdu. Keçən il rekord göstərici qeydə alınıb – 3 milyondan çox əcnəbi vətəndaş Azərbaycana səfər edib. Faiz nisbətində desək, turist axını təqribən 15 faiz artıbdır. Son 4-5 ildə orta illik artım göstəricisinin 10–24 faiz

həddində olmasını nəzərə alsaq deyə bilərik ki, bu sahə çox geniş vüsət alıb. Biz şadıq ki, özəl sektor bu sahəyə fəal sərmayə qoyur, dövlət də dəstək göstərir. Pandemiya dövründə biz bu sahədə işləyən insanlara maddi dəstək göstərmişik, çünki onlar praktiki olaraq işsiz qalıblar. Sahə bərpa olunmağa başlayana qədər bu dəstək göstəriləcək. Odur ki, mühüm məsələlər barədə danışmaq təşəbbüsünə görə sizə təşəkkür edirəm. Sizi yenidən görməyimə şadam.

Zurab Pololikaşvili: Cənab Prezident, ilk növbədə, bu görüş üçün vaxt ayırdığınıza, bir daha ünsiyyətdə olmaq, söhbət etmək imkanına görə Sizə təşəkkür edirəm. Düz bir il əvvəl, iyun ayında Bakıda olmuşuq, bizim İcraiyyə Şurasının iclası keçirilib. İcraiyyə Şurasının iclası bizim təşkilat üçün ən mühüm hadisələrdən biridir. Səmimi qonaqpərvərlik üçün bir daha təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Bütün qonaqlar çox razı qaldı, hər şey yaxşı oldu. Siz düzgün qeyd etdiniz, bu pandemiya bütün dünyanı cənginə alıb, 2-3 aydır ki, bütün dünya bağlıdır, 150-yə yaxın ölkənin sərhədləri hələ də açılmayıb. Bəlkə də ən çox itki, ən böyük böhran ilə üzləşən turizm sektoru olub, nəinki Azərbaycanda, bütün dünya tarixində belə hal olmamışdı. İndi biz heç vaxt görmədiyimiz böhran içindəyik. Bu günə qədər ümumi itkilərin həcmi təqribən 1 trilyon 500 milyon dollara bərabərdir.

BMT-nin Ümumdünya Turizm Təşkilatının baş katibi Zurab Pololikaşvili son iki ayda təşkilatın həyata keçirdiyi işlərdən danışaraq qeyd etdi ki, qurum tərəfindən ilk gündən regionlar üzrə fəal ölkələrin, aidyyəti beynəlxalq təşkilatların daxil olduğu böhran

ran komitəsi yaradılıb, «Evdə qal ki, sabah səyahət edəsən» adlı kampaniya elan olunubdur. Azərbaycanla Ümumdünya Turizm Təşkilatı arasında əməkdaşlıqdan danışan Zurab Pololikaşvili mehmanxanaların sertifikatlaşdırılması üzrə layihənin dövlətimizin başçısı və təşkilat tərəfindən dəstəklənməsini məmnunluqla vurğuladı.

İ l h a m Ə l i y e v: Sağ olun. Əvvələn, əməkdaşlığa və Azərbaycanda turizm sektorunu dəstəklədiyinizə görə sizə təşəkkür edirəm. Görüşümüz yadımdadır. O zaman siz nisbətən yaxın vaxtda Ümumdünya Turizm Təşkilatının baş katibi kimi mühüm vəzifəyə seçilmişsiniz. Zənnimcə, sizin ilk səfərlərinizdən biri Azərbaycana olub. O vaxt biz görüşdük və hətta birlikdə turizm sərgisinə getdik. Beləliklə, görüşlərimizi xatırlayıram və keçən il Bakıda Ümumdünya Turizm Təşkilatının İcraiyyə Şurasının iclasında iştirak etdiyinizə görə də sizə təşəkkürümü bildirmək istərdim. Belə bir mühüm beynəlxalq təşkilatın həmin Şura iclasının Bakıda keçirilməsini biz Ümumdünya Turizm Təşkilatı tərəfindən dostluq və dəstək əlaməti kimi qiymətləndiririk. Əlbəttə, sizin tövsiyələriniz çox qiymətlidir, biz postpandemiya dövründə onlara riayət edəcəyik.

Siz qeyd etdiyiniz kimi, pandemiya dövründə dünya ölkələrinin çoxu, o cümlədən Azərbaycan da öz sərhədlərini bağlayıb. Bizim sərhədlərimiz indiyə qədər bağlıdır, onlar yalnız vətənə qayıtmaq istəyən Azərbaycan vətəndaşlarının qəbulu üçün və Azərbaycanı tərk etmək istəyən əcnəbilərin getməsi üçün açıqdır. Bu onunla bağlıdır ki, biz ilk növ-

bədə, insanların təhlükəsizliyi, sağlamlığı, onların həyatı barədə düşünürük.

Əlbəttə, virusun Azərbaycana kənardan gətirildiyini nəzərə alaraq hesab edirik ki, indiki mərhələdə yeganə düzgün yol sərhdələrin bağlanmasıdır. Ümid edirik ki, pandemiya zəiflədikcə, o cümlədən bizim sıx əməkdaşlıq etdiyimiz Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının tövsiyələrinə riayət etməklə, biz də sərhdələri açacağıq. Bunun nə vaxt baş verəcəyini demək çətinidir. Lakin bu, baş verən kimi, əlbəttə, turizm sektorunun bərpasına dair sizin tövsiyələriniz çox gərəkli olacaqdır.

Bu dövrdə biz nə etmişik? Biz turizm sektoru işçilərinin əməkhaqqının çox hissəsini ödəmişik ki, onların dolanışıq üçün vəsaiti olsun və bu sahədə sahibkarlar kadr potensialını qoruyub saxlaya bilsinlər. Mənə təəssüflə məruzə edirlər ki, işçilərin sayı müəyyən qədər ixtisar edilir. Buna görə mən hökumətə təlimat verdim ki, bu məsələyə baxılsın və turizm sektorunun dəstəklənməsi davam etdirilsin. Ona görə ki, siz yaxşı bilirsiniz, bu potensialı artırmaq çox çətin və məsul məsələdir. Azərbaycanda biz bu istiqamətdə çox fəal irəliləmişik.

Əvvəlcə infrastruktur layihələrindən, ölkəmizin təqdimatı ilə bağlı layihələrdən, sərğilərdə iştirak etməkdən, müxtəlif beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsindən başladıq. Deməliyəm ki, Azərbaycanda turizmin sürətli inkişafı çox cəhətdən «Formula-1» yürüslərinin keçirilməsi ilə bağlı idi. Birinci yürüş keçiriləndən dərhal sonra turizmin artmasını gördük. Dediym kimi, hər il bu potensial artır və müxtəlif

məlumatlara görə əcnəbilər Azərbaycanda hər il təqribən 1,5–2 milyard dollar pul xərcləyirlər. Yəni bu bizim iqtisadiyyata böyük valyuta axını deməkdir. Buna görə də turizm sənayesinin yaradılması üçün çox böyük qüvvə sərf etmişik və hotel biznesi ilə məşğul olan iri firmalar, dünyanın aparıcı brendləri Azərbaycana gəliblər. Bunu nəzərə alaraq, əlbəttə, biz bu sahəni itirə bilmərik. Biz kadr potensialını, qazanılmış təcrübəni qoruyub saxlamalıyıq. Buna görə dövlət bu sahəni dəstəkləyəcək.

Lakin postpandemiya dövründə işi daha düzgün görmək üçün bizə sizin təşkilat tərəfindən tövsiyələr lazımdır. Biz buna çox ümid edirik. Əminik ki, sizin verəcəyiniz məsləhətlərə əməl edəcəyik və onları həyata keçirməklə çalışacağıq ki, bu sahəni maksimum qısa müddətdə bərpa edək. Hərçənd bu, asan olmayacaq. Əlbəttə, biz turizm sahəsində aparıcı ölkələrin, böyük təcrübəyə malik olan və özlərinin iqtisadi inkişafında əhəmiyyətli dərəcədə turizm sektoruna güvənən ölkələrin atdığı addımları diqqətlə izləyəcəyik, əlaqələrimizi də davam etdirəcəyik. Əminəm ki, imkan yaranan kimi sizi yenidən Azərbaycanda görəcəyik.

Zurab Pololikaşvili: Sağ olun, cənab Prezident. Siz hər şeyi çox gözəl qiymətləndirdiniz. Mən özəl sektoru dəstəklədiyinizə görə Sizə bir daha təşəkkür etmək istəyirəm. Siz çox yaxşı qeyd edirsiniz, Sizin rəhbərliyinizlə sərf olunmuş qüvvəni və qoyulmuş sərmayələri öz gözümlə görmüşəm. Son 3-5 ildə ölkənizdə turizmə aid rəqəmlərin necə dəyişməsinə özüm görmüşəm.

Məsələn, «Formula-1» kimi layihələr, mehmanxana biznesinə kapital qoyuluşu – bütün bunlar rəqəmlərlə əks olunub. Bizim ilk gündən etibarən ölkələrə göndərdiyimiz tövsiyələrdə özəl biznesə və bu sektorda çalışan insanlara böyük dəstək verilməsindən bəhs edilirdi. Bu dəstəyə görə çox sağ olun.

Bu gün ən vacibi insanlar və onların sağlamlığıdır. Sabahkı günə gəldikdə, Siz çox düzgün qeyd etdiniz ki, biz böyük və inkişaf etmiş ölkələrin bütün yaxşı nümunələrini dəstəkləyəcək və bütün ölkələrə göndərəcəyik. Biz Madriddə, İspaniyada yerləşirik. İspaniya həm özü, həm də turizm biznesi COVID-19-dan zərər çəkmiş ölkələrdən biridir. Onların postpandemiya dövrü üçün çox konkret və çox maraqlı inkişaf planı vardır.

Biz hökmən Sizinlə əməkdaşlıq edəcəyik və vaxt itirməməyiniz, mövsüm açılan kimi sərhədləri açmağa, ölkənin populyarlaşdırılmasını davam etdirməyə hazır olmağınız üçün Sizə hazır sənəd verəcəyik. Ona görə ki, indi bütün ölkələr öz kompaniyalarına başlamağa hazırdır. Hamı beynəlxalq əlaqələrin açılacağı günə hazırlaşmaq istəyir. Odur ki, hər şey artıq hazırdır və biz birbaşa əlaqə saxlayacağıq, bütün yaxşı ideyaları, Azərbaycanın son illərdə nail olduğu rəqəmlərə mümkün qədər tezliklə qayıtmaq üçün istifadə edilə biləcək bütün yaxşı nümunələri çox fəal şəkildə yayacağıq.

İ l h a m Ə l i y e v: Çox sağ olun. Biz Ümumdünya Turizm Təşkilatının tövsiyələrinə riayət edəcəyik. Əlbəttə, dediyim kimi, daha çox inkişaf et-

miş turizm sənayesinə malik olan ölkələrin addımlarını müşahidə edəcəyik. Xüsusən ona görə ki, yay mövsümünün az qala üçdəbir hissəsi arxada qalıb. Buna görə yəqin ki, iyul–avqust aylarında ölkələr daha çox açılacaq. Mən dünyada baş verən hadisələri müşahidə edirəm və görürəm ki, turizm istiqamətləri arasında aviasiya əlaqələri artıq bərpa olunur, buna görə də bu prosesi çox diqqətlə izləyəcəyik. Onu da demək istərdim ki, xüsusən pandemiya dövründə biz daxili turizmə böyük diqqət yetiririk. Çünki daxili turizm xarici turizmi tam əvəz etməsə də, hər halda, bizim turizm infrastrukturunu, o cümlədən regionlarda müəyyən dərəcədə doldura bilər. Azərbaycan vətəndaşlarının hələlik xaricə gedə bilmədiklərini nəzərə alaraq, əlbəttə, daxili turizm bu sənayeni dəstəkləyən amil ola bilər. Pandemiya sonundan dərhal sonra öz addımlarımızı çox dəqiq planlaşdırmalıyıq. Bir daha demək istəyirəm ki, səhvə yol verməmək və məhz turizm sahəsinin bərpası istiqamətində addımlar atmaq üçün sizin növbəti məsləhətlərinizi, tövsiyələrinizi gözləyəcəyik.

Əminəm ki, bütün dünyada turizm sahəsi bərpa olunacaq. Bu, birmənalı olaraq belədir, sadəcə, vaxt tələb edir. Biz bu sahəyə sərmayə qoyulmasını bundan sonra da davam etdirəcək, əcnəbi turistlər üçün daha yaxşı şərait yaradacağıq. Ona görə ki, Azərbaycanda buna kömək edə biləcək bütün amillər var: sabit ictimai-siyasi şərait, təhlükəsizlik, xalqımızın qonaqpərvərliyi, tarixi abidələr, təbiətin müxtəlifliyi, yay turizmi, qış turizmi və Azərbaycan mətbəxi. Belə ki, burada bütün amillər vardır – həm

coğrafi mövqeyimiz, həm dünyanın müxtəlif ölkələri ilə aviasiya əlaqələrimiz. Buna görə yalnız məqsədyönlü iş və potensialın artırılması, bir də, məsələn, ölkəyə əcnəbi vətəndaşların böyük axınına mane olan bürokratik əngəllərin aradan qaldırılması lazımdır. Bütün bunlar gündəlikdədir.

Zurab Pololikaşvili: Sizinlə tamamilə razıyam. Yəqin ki, yay tətilləri dövründə bütün dünyada yerli turizm daha çox inkişaf edəcək. İş elə gətirib ki, hələ yanvar ayında 2020-ci ili «Kənd turizmi ili» və «Regional turizm ili» elan etmişik. Biz pandemiya olacağını bilmirdik. İndi ölkələrin regionlarda infrastruktura sərmayə qoyuluşunu bərpa etmələri üçün yaxşı şans vardır. Bu, regionlarda yeni iş yerləri yaratmağa imkan verəcək. Düşünürəm ki, bu dövrdə yerli turizm daha çox inkişaf edəcək. Bu, ölkələrin regional turizmi inkişaf etdirmələri üçün yaxşı şans ola bilər. Biz Sizinlə hökmən sıx əməkdaşlıq edəcəyik. Dəstəyinizə görə çox sağ olun. Sizinlə söhbətimiz bizim üçün çox vacibdir. Ona görə ki, turizmin bütün ölkələrin iqtisadiyyatının ən mühüm amillərindən biri olmasını bütün dünya liderləri təsdiqləyiblər. Əlbəttə, Sizin iştirakınız və fəallığınız bizim özümüzü daha inamlı hiss etməyimiz üçün hamımıza çox kömək edəcək və edir. Əminəm ki, Sizin dəstəyiniz Azərbaycandakı və bütün turizm sektorundakı yerli sahibkarlara böyük təkan, böyük dəstək olacaq. Bizə vaxt ayırdığınıza və səmimi söhbətə görə Sizə bir daha təşəkkür etmək istərdim.

İ l h a m Ə l i y e v: Çox sağ olun. Bu təşəbbüsünüzə görə sizə bir daha təşəkkür edirəm. Şadam ki, Azərbaycan ilə sizin rəhbərlik etdiyiniz təşkilat arasında çox sıx münasibətlər yaranıb. Biz fəal əməkdaşlıq edəcəyik. Sərhədlər açılanda sizi Azərbaycanda gözləyəcəyik.

Z u r a b P o l o l i k a ş v i l i: Hökmən görüşəcəyik. Sağ olun.

**AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ
PREZİDENTİ ZATI-ALİLƏRİ
CƏNAB DONALD TRAMPA**

Hörmətli cənab Prezident!

4 İyul – Müstəqillik Günü münasibətilə Sizi və dost Amerika xalqını öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından ürəkdən təbrik edirəm.

30 ilə yaxındır ki, Azərbaycan Respublikası və Amerika Birləşmiş Ştatları arasında uğurlu əməkdaşlıq münasibətləri mövcuddur. Bu illər ərzində ABŞ şirkətləri ölkəmizdə enerji sektorunun, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının və digər vacib sahələrin inkişafında mühüm rol oynayıbdır.

Eyni zamanda, beynəlxalq təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi və terrorizmlə mübarizə sahəsində də ölkələrimiz nümunəvi əməkdaşlıq əlaqələri qurublar. Əminəm ki, Azərbaycan–ABŞ dostluq və tərəfdaşlıq münasibətləri birgə söylərimizlə bundan sonra daha da genişlənəcəkdir.

Ümid edirik ki, ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədr ölkəsi olan Amerika Birləşmiş Ştatları Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri, Helsinki Yekun Aktının prinsipləri əsasında Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, suverenliyi və sərhədlərinin toxunulmazlığı çərçivəsində tezliklə ədalətli həlli istiqamətində söylərini daha da artıracaqdır.

Dünyanın COVID-19 pandemiyası ilə üzləşdiyi bu çətin zamanda Azərbaycan xalqının Amerika xalqı ilə həmrəy olduğunu bir daha qeyd etmək istəyirəm.

Bu əlamətdar gündə Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, Amerika Birləşmiş Ştatlarına daim rifah arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 1 iyul 2020-ci il

**RUSİYA FEDERASIYASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ**

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç!

Rusiya Federasiyasının Konstitusiyasına dəyişikliklərin bəyənilməsi məsələsinə dair ümumrusiya səsverməsinin uğurla başa çatması münasibətilə Sizi və Sizin şəxsinizdə dost Rusiya xalqını səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Səsvermənin yekunları Sizə yüksək etimadı bir daha təsdiq edir, Rusiyanın hüquqi sosial dövlət kimi bundan sonra da inkişafına yönəlmiş kursunuzun xalq tərəfindən güclü dəstəklənməsinə dəlalət edir. Şübhəsiz, yenilənmiş Konstitusiya Rusiya Federasiyasının tarixində keyfiyyətə yeni mərhələnin başlanmasının rəmzidir. Əminəm ki, Konstitusiya islahatı Rusiyanın artan inkişafına və onun vətəndaşlarının rifahının yüksəlməsinə şərait yaradacaqdır.

Fürsətdən istifadə edib, Azərbaycan–Rusiya münasibətlərinin strateji tərəfdaşlıq ruhunda yüksək səviyyəsini bir daha vurğulamaq istərdim. İnanıram ki, ölkələrimiz arasında möhkəm dostluq və mehriban qonşuluq əlaqələri xalqlarımızın rifahı naminə çoxplanlı qarşılıqlı fəaliyyətin genişlənməsi üçün etibarlı təməldir.

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç, Sizə möhkəm cansağlığı və Rusiya dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsi işində yeni uğurlar, dost Rusiya xalqına firavanlıq və əmin-amanlıq arzu edirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 2 iyul 2020-ci il

**BELARUS RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ALEKSANDR LUKAŞENKOYA**

Hörmətli Aleksandr Qriqoryeviç!

Sizi və Sizin şəxsinizdə bütün qardaş Belarus xalqını milli bayramınız – Müstəqillik Günü münasibətilə Azərbaycan xalqı adından və şəxsən öz adımdan səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Sizin rəhbərliyinizlə həyata keçirilən ardıcıl dəyişikliklər və struktur islahatları ölkənizin sosial-iqtisadi inkişafında, vətəndaşların rifahının təmin edilməsində yüksək nəticələr qazanılması üçün etibarlı təməl olubdur.

Azərbaycan və Belarus xalqlarını tarixən formalaşmış dostluq, əməkdaşlıq və qarşılıqlı dəstək münasibətləri birləşdirir. Sevindirici haldır ki, dövlətlərarası konstruktiv dialoq ildən-ilə daha məzmunlu və dinamik olur.

Əminəm ki, ənənəvi dostluq əlaqələrinin hərtərəfli inkişafı və möhkəmlənməsi, habelə çoxplanlı Azərbaycan–Belarus qarşılıqlı əlaqələrinin sanballı potensialından istifadə edilməsi bundan sonra da xalqlarımızın və ölkələrimizin mənafelərinə xidmət edəcəkdir.

Hörmətli Aleksandr Qriqoryeviç, bu bayram günündə Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik və uğur-

lar, Belarus Respublikasına isə firavanlıq və əmin-amanlıq arzu edirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 2 iyul 2020-ci il

**ƏFQANİSTAN İSLAM
RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
MƏHƏMMƏD ƏŞRƏF QANI VƏ
TÜRKMƏNİSTAN PREZİDENTİ
QURBANQULU BERDİMƏHƏMMƏDOV
İLƏ VİDEOKONFRANS FORMATINDA
GÖRÜŞ**

2 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Əfqanıstan İslam Respublikasının Prezidenti Məhəmməd Əşrəf Qani və Türkmənistan Prezidenti Qurbanqulu Berdiməhəmmədov iyulun 2-də Əfqanıstan Prezidentinin təşəbbüsü ilə videokonfrans vasitəsilə görüş keçirmişlər.

Məhəmməd Əşrəf Qani: Bismillahir-rəhmanir-rəhim. Möhtərəm qardaşlarım – Azərbaycan Prezidenti, Türkmənistan Prezidenti, hər ikinizin sabahı xeyir olsun. Üçtərəfli görüşün keçirilməsinə razılıq verdiyinizə görə təşəkkür edirəm. İlk növbədə, icazə verin, Əfqanıstan və region üçün bağlantı ilə əlaqədar həm Azərbaycan, həm də Türkmənistanın irəli sürdüyü təşəbbüslərə görə böyük minnətdarlığımı bildirim.

Cənab Prezident Əliyev, mən Sizin Gürcüstan, Türkiyə və bütün Azərbaycan ərazisində yatırdığınız sərmayələrə görə minnətdarlığımı bildirmək istədim. Mən xüsusilə Əfqanıstandakı iki quru limanı-

na – əvvəlcə Akina limanına, sonra Toraqundi limanına dəmir yolunu uzatdığına görə Türkmənistan Prezidentinə təşəkkürümü bildirmək istərdim. Xüsusilə Toraqundi bizə Azərbaycana birbaşa xətt çəkməyə imkan verdi. Mən transformativ proqram olan və bugünkü müzakirəmizin əsas mövzusu olacaq Lapis-Lazuli dəhlizinə göstərdiyiniz dəstəyə görə sizin hər ikinizə minnətdarlığımı bildirmək istərdim. Bizim sizin hər birinizlə ayrılıqda və sizin bir-birinizlə söhbətiniz olub. İndi bunları həyata keçirmək vaxtıdır. Mən COVID-lə əlaqədar «Qoşulmama Hərəkəti»nin sammitinə ev sahibliyi etməsi münasibətilə Prezident Əliyevi təbrik etmək istərdim. Siz sədrlik etdiniz və bizim hamımız iştirak etdik. Bu, mühüm əhəmiyyət kəsb etdi və bizim hamımız həm BMT Təhlükəsizlik Şurasında, həm də əlaqədar məsələlərlə bağlı «Qoşulmama Hərəkəti»nin COVID-lə bağlı mövqeyini dəstəkləməyə hazırıq. Mən Türkmənistan ərazisindən yük axınının davamlı, məneəsiz olmasını təmin etmək üçün çox çevik qərarlar qəbul etdiyinə və bizim iki sərhəd-keçid məntəqəmizdə test üçün iki əsas laboratoriyaya etdiyi yardıma görə Türkmənistan Prezidenti Berdiməhəmmədova minnətdarlığımı ifadə etmək istərdim. Mən uzun çıxış etmək əvəzinə möhtərəm qardaşlarımı dinləməyi təklif edirəm. Mənim vurğulamaq istədiyim məsələlər Lapis-Lazuli dəhlizi kontekstində enerji, tranzit, ticarət və investisiya məsələləridir.

Prezident İlham Əliyev, icazə verin, əvvəlcə Sizi müdrikliyinizi və proqramlarınızı bizimlə bölüşməyə dəvət edirəm.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı

Çox sağ olun, cənab Prezident!

Hörmətli Əfqanıstan İslam Respublikasının Prezidenti Məhəmməd Əşrəf Qani!

Hörmətli Türkmənistan Prezidenti Qurbanqulu Berdiməhəmmədov!

Sizləri səmimiyyətlə salamlayır və bugünkü üçtərəfli görüşdə iştirak etməkdən məmnunluq hissimi ifadə edirəm. Əfqanıstan İslam Respublikasının Prezidenti Məhəmməd Əşrəf Qaniyə üçtərəfli görüşün keçirilməsi ilə bağlı irəli sürdüyü təşəbbüsə görə təşəkkür edirəm. Bu görüş əməkdaşlığımızın hazırkı vəziyyətinin və gələcək inkişafının müzakirəsi baxımından faydalıdır.

Azərbaycanı Əfqanıstan və Türkmənistan ilə sıx dostluq və qardaşlıq əlaqələri birləşdirir. Dövlət başçıları səviyyəsində həyata keçirilmiş çoxsaylı qarşılıqlı səfərlər, beynəlxalq tədbirlər çərçivəsindəki görüşlərimiz bu əlaqələrin inkişafına mühüm töhfə verir.

Azərbaycan 2002-ci ildən NATO-nun Əfqanıstanda sülhməramlı missiyalarında iştirak edir. Biz Əfqanıstanda sülhün və sabitliyin bərqərar olunmasına hərbi qüvvə, multimodal tranzit, təlim və maliyyə yardımı təminatı ilə töhfə vermişik. Azərbaycanın «Qətiyyətli dəstək» missiyasındakı sülhməramlılarının sayı 2018-ci ildə 30 faiz artırılaraq, 120 nəfərə çatdırılıbdir.

Azərbaycanda nəqliyyat sektoruna qoyulmuş böyük investisiyalar sayəsində müasir nəqliyyat və

logistika infrastrukturunu yaradılıbdır. 2018-ci ildə 15 milyon ton yük və 100 min konteyner yükaşıma qabiliyyətinə malik Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı istifadəyə verilibdir. Gələcəkdə bu limanın imkanları 25 milyon ton yükə və 1 milyon konteynerə qədər artırıla bilər.

Azərbaycan Xəzər dənizində 260 gəmidən ibarət ən böyük donanmaya malikdir. Azərbaycanda fəaliyyət göstərən müasir Gəmiqayırma zavodunda 2013-cü ildən bu günə qədər 10 gəmi tikilib, 140 gəminin və platformaların təmiri həyata keçirilibdir. Hazırda zavodda 2 «RoPax» tipli bərə gəmisi və 3 neft tankeri inşa edilməkdədir. 2021-ci ildə əlavə gəmilərin tikilməsi nəzərdə tutulubdur. Bu gəmilər Xəzər dənizi vasitəsilə yükdaşımaların artırılmasına xidmət edəcəkdir.

Azərbaycan avtomobil yollarının inkişafına da böyük əhəmiyyət verir. Son 16 ildə Azərbaycanda 16 min kilometr avtomobil yolu çəkilibdir. Davos Ümumdünya İqtisadi Forumunun son hesabatında yolların keyfiyyətinə görə Azərbaycan dünyada 27-ci yerdədir. Azərbaycanda 6 beynəlxalq hava limanı tikilibdir. Hava nəqliyyatının səmərəliliyinə görə Azərbaycan dünyada 12-ci yerdədir.

2017-ci ildə Bakı–Tbilisi–Qars dəmir yolu istismara verilibdir. Hesab edirəm ki, bu, tarixi hadisədir. Təsadüfi deyil ki, bu yola «Dəmir İpək yolu» deyilir. Bu layihə qitələri birləşdirir. Azərbaycan Asiya və Avropa arasında yerləşən ölkə kimi, Avrasiya məkanında nəqliyyat-logistika sahəsinə böyük töhfələr verir. Bakı–Tbilisi–Qars dəmir yolu ilə 2020-ci ilin

ilk altı ayında daşınmış yüklərin həcmi 2019-cu ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 3,7 dəfə çoxdur. Ölkə daxilində dəmir yolu infrastrukturu yenilənir. Davos İqtisadi Forumunun son hesabatında dəmir yollarının səmərəliliyinə görə Azərbaycan dünyada 11-ci, bütövlükdə Davos Forumunun hesabatında nəqliyyat infrastrukturunun səviyyəsinə görə isə 34-cü yerdədir.

Şərql-Qərb nəqliyyat dəhlizi artıq tam şəkildə fəaliyyət göstərir. 2019-cu ildə bu dəhlizlə 8,7 milyon ton yük daşınıbdır. Bu ilin ilk 4 ayı ərzində bu rəqəm artıq 3 milyon tona çatıbdır. Azərbaycan eyni zamanda, Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizinin fəal iştirakçısıdır. Dəhlizin Azərbaycan seqmentində bütün işlər başa çatdırılıbdır. Bu dəhliz vasitəsilə keçən il 2,1 milyon ton, bu ilin ilk dörd ayı ərzində isə 800 min ton yük daşınıbdır. Şərql-Qərb nəqliyyat dəhlizi çərçivəsində Azərbaycan Əfqanıstan və Türkmənistanla əməkdaşlıqda müsbət nəticələr əldə edibdir. Mənim 2018-ci ilin noyabr ayında Türkmənistana rəsmi səfərim zamanı imzalanmış 21 sənəd arasında 9 sənəd nəqliyyat sektoruna aiddir. 2020-ci ilin birinci yarısında Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanında Türkmənistan və əks istiqamətdə 1,5 milyon tondan çox yük aşırılıbdır. Bu da keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 28 faiz çoxdur. Aşırılan quru yükün həcmi 7,7 dəfə artaraq, 370 min tondan çox olubdur. Türkmənistan tərəfi limanda tikilməsi nəzərdə tutulan gübrə terminalının idarə olunması üzrə yaradılacaq konsorsiumda iştiraka dəvət edilibdir.

Lapis-Lazuli marşrutunun 2018-ci ildə Bakı–Tbilisi–Qars dəmir yolu ilə birləşdirilməsindən sonra yüklər artıq Əfqanıstandan Türkmənistan ərazisindən keçərək Azərbaycana, daha sonra qərb istiqamətində daşınmağa başlandı. 2018-ci ilin dekabr ayında Əfqanıstandan yola salınmış ilk sınaq yükü 12 gün ərzində Bakı limanına çatdırıldı. Bu ilin yanvar–may ayları ərzində Azərbaycan vasitəsilə Əfqanıstan istiqamətində və əks istiqamətdə 55,5 min ton yük daşınıb. Azərbaycan yük təyyarələri ilə həmin dövrdə ölkəmizə və digər ölkələrə məxsus 12 min tona yaxın yükü Əfqanıstana çatdırıbdır. Azərbaycan etibarlı tranzit ölkəsi kimi dünya arenasında özünü təsdiqləyib. Ölkəmiz Avrasiyanın yeni önəmli nəqliyyat-logistika mərkəzlərinin birinə çevrilibdir.

Azərbaycan Əfqanıstan və Türkmənistan ilə çox-tərəfli formatda da səmərəli əməkdaşlıq edir. Ölkələrimiz beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində bir-birinin ərazi bütövlüyünü, suverenliyini və sərhədlərinin toxunulmazlığını daim dəstəkləyir. Hazırkı dövrün ən aktual problemi olan koronavirus xəstəliyi dünyada faciəvi nəticələrə gətirib çıxarıbdır. Pandemiya şəraitində ölkələr arasında və beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində həmrəylik və əməkdaşlıq vacibdir. Pandemiyanın mənfi təsirlərinə baxmayaraq, Azərbaycan tranzit yüklərin daşınması üçün əlavə tədbirlər görübdür. Şərq–Qərb nəqliyyat dəhlizi ilə beynəlxalq yükdaşımaları fasiləsiz olaraq həyata keçirilir.

Azərbaycan 120 dövlətin dəstəyi ilə «Qoşulmama Hərəkəti»nin sədri seçilibdir. Keçən ilin oktyabr ayında «Qoşulmama Hərəkəti»nin Azərbaycanda

Zirvə görüşü keçirildi. Zirvə görüşündə Əfqanıstan və Türkmənistan prezidentləri tərəfindən «Qoşulmama Hərəkəti» çərçivəsində əməkdaşlığın inkişafına dair dəyərli fikirlər səsləndirildi.

«Qoşulmama Hərəkəti»nin sədri kimi, Azərbaycanın təşəbbüsü ilə mayın 4-də «Qoşulmama Hərəkəti»nin təmas qrupu formatında videokonfrans vasitəsilə koronavirusla mübarizəyə həsr olunmuş Zirvə görüşü təşkil olundu. Bu görüşdə Əfqanıstan və Türkmənistan prezidentləri də iştirak etdilər. Zirvə görüşündə iştiraklarına görə Əfqanıstan və Türkmənistan prezidentlərinə təşəkkürümü bildirirəm.

Bu günlərdə mənim daha bir təşəbbüsüm – BMT Baş Assambleyasının COVID-19 pandemiyasına həsr olunmuş dövlət və hökumət başçıları səviyyəsində videokonfrans vasitəsilə xüsusi sessiyasının keçirilməsi təklifim dünyanın 130-dan çox ölkəsi tərəfindən dəstəkləndi. Fərsətdən istifadə edərək, bu təşəbbüslərə verdikləri dəstəyə görə Əfqanıstan və Türkmənistan prezidentlərinə təşəkkürümü bildirirəm. Biz Şərqi-Qərbi nəqliyyat dəhlizinin imkanlarının daha da artırılması üçün səylərimizi davam etdirməliyik. Yükdaşımaqların optimallaşdırılması üçün tariflərin unifikasiyasının həyata keçirilməsi vacibdir. Bugünkü görüşümüzün nəticələrinin və gələcək addımların müzakirəsi üçün ölkələrimizin nəqliyyat strukturlarının işçi görüşünün keçirilməsini təklif edirəm.

Avropa İttifaqının Şərqi-Qərbi nəqliyyat dəhlizinə marağı artmaqdadır. 2019-cu ilin iyul ayında Azərbaycana səfər etmiş Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti cənab Donald Tusk Bakı Beynəlxalq

Dəniz Ticarət Limanına getmiş və limanın imkanları ilə yerində tanış olmuşdur. Artıq bir neçə Avropa ölkəsi bu dəhlizə qoşulubdur. Digər tərəfdəş dövlətlər də dəhliz vasitəsilə yükdaşımalara böyük maraq göstərir.

«Qoşulmama Hərəkatı»nın videokonfrans vasitəsilə keçirilmiş Zirvə görüşündə Afrika İttifaqının və Avropa İttifaqının rəhbər şəxsləri iştirak etmişlər. «Qoşulmama Hərəkatı»nın tədbirində Avropa İttifaqının ilk dəfə iştirakı tarixi hadisə idi. Azərbaycan bu iki təsisat arasında əlaqələrin inkişafı istiqamətində öz səylərini davam etdirəcəkdir.

Avropa və Asiya ölkələri Şərq–Qərb nəqliyyat dəhlizinin iştirakçılarıdır. Hesab edirəm ki, bugünkü görüşün mövzusu olan nəqliyyat-logistika mövzusu Avropa İttifaqı ilə «Qoşulmama Hərəkatı» arasında praktiki əməkdaşlıq üçün ilk addım ola bilər.

Azərbaycanın xarici siyasətində ikitərəfli əməkdaşlıqla yanaşı, üçtərəfli əməkdaşlıq konsepsiyası da mühüm yer tutur. İnanıram ki, bugünkü üçtərəfli görüşümüzün nəticələri uğurlu olacaq, regional əməkdaşlığa və iqtisadi inkişafa töhfə verəcəkdir. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Məhəmməd Əşrəf Qani: Prezident Əliyev, biz Azərbaycan sülhməramlılarının Əfqanıstandakı fəaliyyətinə görə Sizə bir daha dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Türkmənistan Prezidenti Qurbanqulu Berdiməhəmmədov çıxış edərək, bu görüşün əməkdaşlığın strateji cəhətdən önəmli məsələlərinə dair fikir mübadiləsi aparmaq üçün yaxşı imkan olduğunu dedi, bu-

nun xüsusilə nəqliyyat və kommunikasiya sahəsində tərəfdaşlığı özündə ehtiva etdiyini bildirdi. Qurbanqulu Berdiməhəmmədov hər üç ölkənin COVID-19-a qarşı mübarizə aparmaq üçün beynəlxalq təşəbbüslərdə fəal iştirak etdiyini vurğuladı, koronavirusa qarşı mübarizə və pandemiyanın sosial-iqtisadi təsirlərinin azaldılması istiqamətində Türkmənistanın təşəbbüslərinə hərtərəfli dəstək verdiyinə görə Azərbaycan və Əfqanıstan prezidentlərinə minnətdarlığını ifadə etdi. Türkmənistan Prezidenti vurğuladı ki, Türkmənistan Əfqanıstan və Azərbaycanın yaxın qonşusu olaraq hərtərəfli, qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığı inkişaf etdirmək üçün səylərini əsirgəməyəcək.

– Birinci məsələ Prezident Əliyevin irəli sürdüüyü və Prezident Berdiməhəmmədov tərəfindən dəstəklənən təklifi alqışlamaqdır. Bu təklif üç ölkənin nəqliyyat qurumlarının rəhbərləri səviyyəsində və digər müvafiq nazirliklərin iştirakı ilə Operativ Qərarqahın yaradılması ilə bağlıdır. Biz bu təşəbbüsü çox alqışlayırıq. İkinci məsələ hörmətli Türkmənistan Prezidentinin vurğuladığı 5 məsələdən ibarət gündəlikdir. Biz bunu qəbul edirik və mənim əlavə təkliflərim olacaqdır. Üçüncü məsələ Azərbaycanın və Türkmənistanın razılıq verdiyi 9 razılaşmadır, icra mexanizmləri ardıcıl olaraq göstərib. Dördüncü məsələ isə Lapis-Lazuli dəhlizinin ümumi çərçivə olaraq irəli aparılması üçün onun qəbul edilməsidir. Sizin razılığınızla birgə qrupun hər rübdə hər 3 Prezidentə hesabat verməsini əlavə etmək istərdim. Çünki belə olan halda, ölkə rəhbərliyi səviyyəsində həll edilməli məsələlər olduqda biz

onları tez həll edə bilərik və irəli gedə bilərik ki, bürokratiya səbəbindən iş dayanmasın.

İcazənizlə, Əfqanıstanın perspektivini nəzərə alaraq, tamamilə razılaşıdırılmış bəzi məsələləri vurğulamaq istəyirəm. Birinci məsələ tranzitdir. Biz Prezident Əliyevə və Prezident Berdiməhəmmədova bir daha dərin təşəkkürümüzü bildirmək istəyirik. Həm Azərbaycan, həm də Türkmənistan regional həblər kimi üzə çıxır. Birinci məsələ odur ki, biz limana ad vermək istəyirik ki, Xəzər dənizi ətrafında gömrük müəssisələri Əfqanıstanın seçdiyi limanlar olsun. İstərdik ki, ticarətçilər əsas diqqəti Bakı və Türkmənbaşı ərazisindən gələn idxallara yetirsinlər. Bu məqsədlə biz əfqan ticarətçilərin və ya Əfqanıstan dövləti ilə birgə ticarətçilərin obyektlərə investisiya yatırmaq və ya onları icarəyə götürmək təşəbbüsünü alqışlayırıq ki, bu bizim alışı bildiyimiz bir təşəbbüsə çevrilsin. İkincisi, dəmir yoludur. Dəmir yolu koronavirus dövründə öz dəyərini sübut etdi. Çünki yük maşınları ilə daşımanın mühüm əhəmiyyət kəsb etməsinə baxmayaraq, dəmir yolu bizim xilaskarımız oldu. İstəyirik ki, tarifləri proqnozlaşdırmaq mümkün olsun və daşımaların hərəkəti də bizə ticarəti dəmir yolu ilə genişləndirməyə imkan versin. Biz sizin irəli apardığınız beynəlxalq yükdaşımalarını icra etmək və sizin təcrübənizi davam etdirmək istəyirik. Gömrüklə bağlı istəyirik ki, Azərbaycan və Türkmənistan rəhbərliyi arasında razılıq olsun.

Təhlükəsiz sistem üzərindən informasiya mübadiləsi çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bizim investisiyamız var və mən sonra bu məsələyə təkrar qa-

yıdacağam. Biz Əfqanıstanda 8 ərazidə quru limanlar yaradırıq. Bu baxımdan iki liman – Akina və Toraqundi limanları hazırdır. Biz həm Azərbaycanın özəl sektoru, həm də Türkmənistanın dövlət sektoru ilə birgə əməkdaşlıq etməyə hazırıq. İkinci məsələ ondan ibarətdir ki, biz çox mühüm ticarət və enerjini inkişaf etdirmişik. Məqsədimiz Azərbaycandan Əfqanıstana enerji dəhlizini yaratmaqdır. Potensialda onu Pakistan və Hindistana genişləndirməkdir – Türkmənistan–Əfqanıstan–Pakistan–Hindistan qaz boru kəməri tamamlanana qədər orada gördüyümüz işlərə müvafiq olaraq. Bizim üçün maraqlı olan məsələ odur ki, enerji alışıının şərtləri rəqabət xarakterli deyil, əksinə, bir-birini tamamlayır. Biz Azərbaycandan neft əldə edirik, dizel yanacağını və təbii qazı isə Türkmənistandan alırıq. Prezident Əliyev, Sizin göstərişinizə əsasən, SOCAR bizimlə müqavilə bağlamışdır ki, tapşırığınızla Azərbaycandan Türkmənistana gedən axının proqnozlaşdırılması təmin olunsun.

Bizim üçün iki qardaş ölkə – Azərbaycan və Türkmənistan prioritet təşkil edir. Bu məsələ ilə bağlı istərdim ki, konkret irəliləyişə nail olaq. Prezident İlham Əliyev, TƏPİ Türkmənistan–Əfqanıstan–Pakistan–Hindistan və TƏP Türkmənistandan Əfqanıstana, Əfqanıstandan Pakistana enerji ötürücü xəttidir. Türk şirkəti üzərinə 1,3 milyard dollar həcmində maliyyə öhdəliyi götürübüdür.

Lakin bununla bərabər, mənim əziz qardaşım Prezident Berdiməhəmmədovun təklif etdiyi kimi, biz fibro-optik dəhlizlərə də malik olmaq istəyirik.

Azərbaycanın bu fibro-optik dəhlizlərə bağlantısı Çin də daxil olmaqla, Cənubi Asiya, Mərkəzi Asiya, Qafqaz və Avropa arasında qarşılıqlı əlaqələrin simasını dəyişəcək. Biz əməkdaşlıq edirik, odur ki, bu, görülməli mühüm uyğunlaşdırmadır. Əgər biz özümüzün enerjiyə tələbatımızı və sizin enerji təklifinizi bir araya gətirsək, hesab edirəm ki, biz proqnozlaşdırıla bilən biznes həcmi yaratmış olarıq. Bu da bizə təkcə həcm yox, eyni zamanda, bizim üçün mühüm olan miqyas baxımından tariflər və səmərəlilik məsələlərini həll etməyə imkan verir.

Əfqanıstan Prezidenti ölkəsinin iqtisadi potensialından danışaraq, bu sahədə əməkdaşlıq imkanlarının geniş olduğunu bildirdi. Məhəmməd Əşrəf Qani Azərbaycanın və Türkmənistanın özəl şirkətlərini Əfqanıstanla müştərək müəssisələr yaratmağa dəvət edərək, ölkəsində geniş çeşiddə mərmər istehsal edildiyini qeyd etdi. O, kənd təsərrüfatı sahəsində əməkdaşlıq məsələlərinə toxunaraq, bu sferada Əfqanıstanın malik olduğu potensialdan danışdı, emal sahəsində birgə müəssisələrin yaradılmasının mümkünlüyünə toxundu, ölkəsində kənd təsərrüfatının inkişafı ilə bağlı görülən işlərdən bəhs etdi.

– Prezident Əliyev, Sizin də qeyd etdiyiniz kimi, Avropa İttifaqı əlaqələndirmə mövzusunda böyük maraq göstərir. Bu, olduqca vacibdir və onlar mühüm iştirakçı olacaqlar. Nəqliyyat sahəsi ilə bağlı məlumat vermək istərdim. Əfqanıstan özünün dəmir yolu sistemində Rusiya dəmir yolu xətlərinin enini standart kimi qəbul edib. Əfqanıstan dünyanın ən böyük istifadə edilməmiş dəmir filizi yata-

ğına sahibdir və Herat əyalətində digər dəmir filizi yataqlarımız da vardır.

Regionumuzu həqiqətən də inteqrasiya etmək üçün bizim 4–6 min kilometr uzunluğunda dəmir yolu xətlərinin çəkilməsinə ehtiyacımız vardır. Bu vacib məsələ də bizim inşaat sahəsində əməkdaşlığımızın gündəliyinə daxil oluna bilər. Burada keyfiyyət və xərclər məsələsi böyük önəm daşıyır və mən bu işdə özəl şirkətlər və digər təsisatlarla birgə çalışmağı təklif edirəm.

Əfqanıstan Prezidenti elektrik xətlərinin çəkilməsi sahəsində əməkdaşlıq barədə məsələlərə toxundu, yüklərin daşınması, bərabər sərmayələrin yatırılması sahələrində Əfqanıstanın Azərbaycan və Türkmənistanla birgə işləməyi arzuladığını vurğuladı.

– COVID mövzusunda gəldikdə, yaradılmış imkanlara və verilən dəstəyə görə bir daha təşəkkür edirəm. Azərbaycana minnətdaram ki, əfqan xalqına məhsullar göndərmişdir. Biz bunu yüksək dəyərləndiririk. Türkmənistana da minnətdarlığımızı bildiririk. Siz bizə çox dəyərli yardımlar ayırmısınız və bütün beynəlxalq görüşlərdə və təşkilatlar daxilində biz bunu vurğulayırıq. Ticarət davamlı şəkildə həyata keçirilir. Bu, həyatı təmin edən marşrut oldu. Bunu davam etdirmək olduqca vacibdir. Ümid edirəm ki, məhdudiyətlər tədricən aradan qaldırılacaq. Gələn iki həftə ərzində biz COVID xəstəliyinin azalmasını, yaxud onun sabit və ya yüksələn xətlə davam etməsini müəyyən edə biləcəyik. Biz bunu gələn iki həftə ərzində görəcəyik. «Con Hopkins» üsulu ilə tədqiqatlar davam edir.

Bildirəcəyim sonuncu məqam sülhlə bağlıdır. Siz də onu qeyd etdiniz. Biz sülh quruculuğu işi ilə ciddi şəkildə məşğuluq. Bizim Xarici İşlər nazirimiz cənab Atmar regional yanaşmalar mövzusunda 18 yaxın və uzaq qonşu dövlətin iştirakı ilə ümumi görüş keçirməyi planlaşdırır. Biz mövcud vəziyyət barədə məlumat verəcəyik və sizdən dəstək istəyəcəyik. Mən davamlı şəkildə sizə minnətdaram ki, Əfqanıstana yardımlarda iştirak edirsiniz və həm mənəvi, həm maddi dəstək verirsiniz. Gələcəyimiz bir-biri ilə bağlıdır. Üç-tərəfli görüş mexanizmi, fikrimcə, bizə həmin məsələləri həll etdikdən sonra imkanlar açacaq. Sonrakı mərhələdə Türkiyə və Gürcüstanla həmin imkanlar araşdırılacaq, çünki dəhlizin, sözün əsl mənasında, nəhəng potensialı vardır. Gərgin iş cədvəlinizdə vaxt tapıb bu görüşə dəvəti qəbul etdiyinizə görə Sizə bir daha təşəkkürümü bildirirəm. Əgər razılığınız olarsa, bu müzakirənin davam etdirilməsi mexanizmi yaradılsın. Əlavə şərtləriniz olarsa, buyurun. Prezident Əliyev, söz Sizindir.

İlham Əliyev: Sağ olun, cənab Prezident. Bir daha bu təşəbbüsə görə minnətdarlığımı bildirirəm. Bu çox mühüm və vaxtında keçirilən bir tədbirdir. Sizin təkliflərinizi nəzərə alaraq, mən birgə hökumət işçi qrupunun yaradılmasını təklif etmək istədim. Çünki bu gün bizim müzakirə etdiklərimiz yalnız nəqliyyat sahəsi ilə bağlı deyil. Biz investisiya, ticarətlə bağlı müzakirələr apardıq, telekommunikasiya barədə məsələləri müzakirə etdik.

Bütün bu məsələlər çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Düşünürəm ki, biz aidiyyəti hökumət üzvləri-

nə göstərişlər verə bilərik ki, hər tərəfdən bir işçi qrup yaradılsın və bizim müzakirə etdiyimiz bütün məsələləri – enerji təhlükəsizliyi, neft, neft məhsulları və qaz təchizatı məsələlərini, tariflərin unifikasiyasını, gömrük qaydalarını, investisiya imkanları ilə bağlı yeni ideyalarımızı əhatə etsin. Beləliklə, biz hazırıq. Türkmənbaşı ilə Siyəzən arasında fibro-optik kabel xətti ilə bağlı məsələlər – bu, sonradan Avropaya qədər və Əfqanıstan vasitəsilə sizin qonşularınıza qədər genişləndirilə bilər. Düşünürəm ki, biz təkliflərə nəzər sala və onları təsdiqləyə bilərik, bütün lazımi göstərişləri verərik və bu prosesi irəliyə apararıq.

Məhəmməd Əşrəf Qani: Çox sağ olun.

RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİN İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ

2 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 2-də Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinə telefonla zəng etmişdir.

Prezident İlham Əliyev Rusiyada vətəndaşların böyük əksəriyyətinin Konstitusiyaya dəyişikliklərin lehinə səs verməsi münasibətilə Vladimir Putinə təbriklərini çatdırdı.

Dövlət başçısı Rusiyanın ictimai-siyasi həyatında bu mühüm hadisəni ölkə vətəndaşlarının Prezident Vladimir Putinin həyata keçirdiyi siyasətə verdikləri dəstəyin növbəti təzahürü kimi dəyərləndirdi. Azərbaycan Prezidenti əmin olduğunu bildirdi ki, Konstitusiyaya edilən bu dəyişikliklər Rusiya Federasiyasının daha da inkişaf etdirilməsi, firavanlığı, ölkədə ictimai-siyasi sabitliyin bundan sonra da möhkəmləndirilməsi işinə böyük töhfə verəcəkdir.

Prezident Vladimir Putin göstərilən diqqətə və təbriyə görə dövlət başçımıza minnətdarlığını bildirdi.

Telefon söhbəti zamanı Azərbaycanla Rusiya arasında strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin gələcək inkişafı ilə bağlı məsələlər də müzakirə edildi.

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB RƏCƏB TAYYİB ƏRDOĞANA**

Hörmətli cənab Prezident!

Əziz qardaşım!

Sizin 2020-ci il 5 iyul tarixli məktubunuza görə təşəkkür edirəm.

Mən də öz növbəmdə, qardaş Türkiyədə yeni növ koronavirus xəstəliyi səbəbindən həyatını itirənlərin ailələrinə və yaxınlarına dərin hüznə başsağlığı verir, virusa yoluxanlara Allahdan şəfa diləyirəm. Bəşəriyyətin üzləşdiyi koronavirus pandemiyası ilə mübarizədə Sizin rəhbərliyinizlə hökumətinizin milli və beynəlxalq səviyyədə fəaliyyəti təqdirəlayiqdir.

Bütün sahələrdə olduğu kimi, COVID-19-a qarşı mübarizədə də Azərbaycan və Türkiyə «Bir millət – iki dövlət» şüarı əsasında həmrəylik nümayiş etdirir. Əminəm ki, birgə səylərimizlə koronavirus bəlasının öhdəsindən gələcəyik.

Bu xüsusda qardaş Türkiyə Respublikası tərəfindən göndərilən humanitar yardıma görə Sizə öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Bu, ölkələrimiz arasında qardaşlıq və dostluq münasibətlərinin növbəti bariz nümunəsidir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, qardaş Türkiyə xalqına daim rifah və əmin-amanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 6 iyul 2020-ci il

BAKININ XƏTAİ RAYONUNDA MODUL TIPLİ HOSPİTALIN AÇILIŞI MƏRASİMİ

6 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva iyulun 6-da Bakının Xətai rayonunda Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Tibb Mərkəzinin koronaviruslu xəstələrin müalicəsi üçün nəzərdə tutulmuş modul tipli hospitalının açılışında iştirak etmişlər.

Fövqəladə Hallar naziri, general-polkovnik Kəmaləddin Heydərov dövlət başçısına raport verdi.

Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Tibb Mərkəzinin modul tipli hospitalı 10 korpusdan ibarətdir və burada 800 xəstəni qəbul etmək üçün hər cür imkan vardır. Modul tipli hospitalda yaradılmış şərait müalicə işi ilə yanaşı, laborator müayinələri də qısa müddətə və keyfiyyətlə aparmağa imkan verir. Belə modul tipli xəstəxanaların istifadəyə verilməsi koronavirusa yoluxanların lazımi tibbi xidmətlərlə əhatə olunması üçün vahid idarəetmə və tibbi əlaqələndirmənin təmin edilməsində böyük rol oynayır.

Azərbaycan dövlətinin koronavirus pandemiyasının yayıldığı ilk günlərdən onunla mübarizə istiqamətində atdığı çox mühüm addımlar sırasında modul tipli xəstəxanaların yaradılması böyük əhəmiyyət daşıyır. Prezident İlham Əliyevin müvafiq tapşırıq-

larına əsasən, ölkə ərazisində ümumilikdə 10 modul tipli xəstəxana kompleksinin quraşdırılmasına başlandı ki, onlardan da bir neçəsinin artıq açılışı olub. Ümumilikdə yaradılacaq modul tipli xəstəxana kompleksləri ölkənin səhiyyə sisteminə əlavə 2000 çarpayılıq ehtiyat yaradır.

Tibb ocağında yaradılmış şəraitlə tanışlıqdan sonra dövlət başçısı Azərbaycan Televiziyasına, İctimai Televiziyaya və «Xəzər» Televiziyasına müsahibə verdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin müsahibəsi

M ü x b i r: Cənab Prezident, vaxt tapıb suallarımızı cavablandırıdığınıza görə təşəkkür edirəm.

Birinci sualım bugünkü modul tipli xəstəxana ilə bağlı olacaq. Yaradılmış şəraitlə tanış oldunuz. Bununla bağlı təəssüratlarınızı bölüşməyinizi xahiş edirəm.

İ l h a m Ə l i y e v: Təəssüratlar çox müsbətdir. Əsas odur ki, bu xəstəxana çox qısa müddət ərzində ərsəyə gəlib və burada 800 xəstənin yerləşməsi nəzərdə tutulur. Nəzərə alsaq ki, COVID xəstələrinin sayı artmaqdadır, bizə əlavə çarpayılar lazımdır və bu istiqamətdə işlər aparılır.

Bu xəstəxanada bütün lazımi şərait yaradılıb. Palatalar, laboratoriya, Diaqnostika Mərkəzi, həkimlər üçün yaxşı şərait vardır. Ən önəmlisi odur ki, bu xəstəxana 800 çarpayılıqdır. Bu ərazidə təqribən bir ay-ay yarım ərzində yeni xəstəxana inşa ediləcək. O da modul tipli xəstəxana olacaq. Orada

çarpayıların sayı 1300-ə qədərdir. Yəni təqribən iki ay ərzində biz 2000-dən çox xəstəni yerləşdirə biləcəyik. Beləliklə, xəstəliklə mübarizədə bizim əlavə imkanlarımız olacaqdır.

S u a l: Cənab Prezident, Sizin də qeyd etdiyiniz kimi, son vaxtlar Azərbaycanda koronavirusla mübarizə ilə əlaqədar modul tipli xəstəxanalar açılır və Siz də növbəti dəfə belə bir tibb ocağının açılışında iştirak etdiniz. Qısa olaraq toxundunuz, amma istərdim, mümkünsə, ətraflı məlumat verəsiniz ki, gələcəkdə də əlavə belə tibb ocaqlarının yaradılması, inşası nəzərdə tutulurmu?

C a v a b: Bəli, nəzərdə tutulur. Bildiyiniz kimi, modul tipli 5 xəstəxana artıq fəaliyyətdədir. Bu xəstəxanaların tez bir zamanda inşa edilməsi onu göstərir ki, biz həтта seytnot vəziyyətdə lazımi addımları ata bilərik. Bildiyiniz kimi, heç bir ölkə bu pandemiya hazır deyildi. Bizim mövcud çarpayılarn sayı adi rejimə hesablanmışdı. Ona görə modul tipli xəstəxanaların tikintisi zəruri idi və biz bunu etdik. Bildiyiniz kimi, ikisi Bakıda, biri Sumqayıtda, biri Gəncədə, biri Abşeron rayonunda artıq fəaliyyətdədir və beşinin də tikintisi gedir.

Hesab edirdik ki, 10 xəstəxana bizə kifayət edəcək. Ancaq görürük ki, əlavə xəstəxanalara ehtiyac olacaq. Ona görə mən bu yaxınlarda göstəriş verdim ki, əlavə 10 modul tipli xəstəxana sifariş olunsun, onların yerləri müəyyən edilsin və biz ən kritik vəziyyətə hazır olmalıyıq. Əslində modul tipli bu 10 xəstəxananın tikintisi ilə bağlı qərarı biz o vaxt vermişdik ki, xəstəliyin yayılması o qədər də geniş

vüsət almamışdı. Həmin qərar aprel ayında verilmişdi, o vaxt gündə təqribən 30, 40, 50, 60 insan xəstələnirdi. Əlbəttə, qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi zəruri idi. Ancaq biz təxmin edə bilməzdik ki, xəstəlik necə inkişaf edəcək. Lakin ehtimal var idi və dünyada gedən proseslər onu göstərirdi ki, xəstələrin sayı arta bilər. Belə olan halda, biz çıxılmaz vəziyyətdə qalar, bu xəstələri harada yerləşdirərdik? Ona görə o vaxt bu qərarın qəbul edilməsi düzgün addım idi. Bu gün yenə də modul tipli əlavə 10 xəstəxananın tikilməsi barədə qərar gələcəyə hesablanır.

Ümumiyyətlə, hazırda ölkəmizin 45 xəstəxanasında koronavirus xəstələri müalicə alırlar. Onu da bildirməliyəm ki, bu xəstəxanaların 36-sı mənim sərəncamımla son müddət ərzində inşa ediləlidir. Təsəvvür etmək çətin deyil ki, əgər bu xəstəxanalar tikilməsəydi, indi biz hansı problemlərlə üzləşə bilərdik. Beləliklə, bu gün bizim hələ ki, kifayət qədər boş çarpayılarımız vardır. Ancaq biz hər bir vəziyyətə hazır olmalıyıq.

Bildirməliyəm ki, bu il istifadəyə verilmiş «Yeni klinika»da hazırda 350 xəstə müalicə alır. Biz qısa müddət ərzində orada çarpayıların sayını 700–750-yə çatdıracağıq. Ona görə hesablamaq çətin deyil ki, əgər buna ehtiyac yaranarsa, biz qısa müddət ərzində 5000-dən çox xəstəni yerləşdirə biləcəyik – yəni xəstəxanalarda 2100, modul tipli 15 xəstəxanada 3000, «Yeni klinika»da əlavə 350.

M ü x b i r: Cənab Prezident, dünyada, o cümlədən ölkəmizdə koronavirus pandemiyası ilə bağlı vəziyyəti qiymətləndirməyinizi istərdik.

İ l h a m Ə l i y e v: Bildiyiniz kimi, dünyada koronavirus xəstəliyi daha geniş vüsət alır. Bizim kimi, bəzi ölkələr yumşalma tədbirlərindən sonra gördülər ki, xəstəliyin yayılma tempi geniş vüsət alıbdir. Ona görə indi dünyada bir çox ölkələr yenidən məhdudlaşdırıcı tədbirlərə qayıdırlar. Hesab edirəm ki, bu, düzgün qərardır. Çünki bu gün bu xəstəliyin tam müalicəsi üçün peyvənd mövcud deyil. Belə olan halda, yoluxanların sayı bundan sonra da arta bilər.

Bizə gəldikdə, bəri başdan bütün qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi ilə vəziyyəti nəzarətdə saxlaya bildik və bu gün də vəziyyət nəzarət altındadır.

Baxmayaraq ki, hazırda gündə təqribən 500 yeni xəstə qeydə alınır, yəni yoluxmanın tempi yüksəkdir, ancaq vəziyyət nəzarət altındadır. Əlbəttə, biz pandemiyanın ilk günlərindən çox önəmli addımlar atdıq. Fevral ayında bizim cəmi 6 laboratoriyamız var idi. Hazırda bu laboratoriyaların sayı 29-a çatıb və 15 yeni laboratoriya sifariş edilib, yoldadır, gələcək və laboratoriyaların sayı 44-ə çatacaqdır. Bu bizə imkan verəcək ki, daha çox test aparaq. Onu da bildirməliyəm ki, bu günə qədər 500 mindən çox test aparılıb və adambaşına düşən testlərin sayına görə Azərbaycan dünyada təqribən 40-cı yerdədir.

Xəstəxanaların buna hazır olması məsələləri də öz həllini tapıb. Deyə bilərəm ki, bu 45 xəstəxananın əksəriyyəti bölgələrdə yerləşir. Bu xəstəxanalar

regional inkişaf proqramı çərçivəsində tikilib və bu gün ən yüksək standartlara cavab verir.

Əlbəttə, biz məhdudlaşdırıcı tədbirlərin görülməsi ilə bağlı addımlarımızı vəziyyətə uyğun şəkildə atırıq. May ayının əvvəlində biz birinci yumşalma addımları atanda mən demişdim ki, xəstəliyin yayılma sürətinin artdığını görsək, yenidən sərtləşdirilmiş məhdudlaşdırıcı tədbirlərə qayıtmalı olacağıq, belə də oldu. Bu gün karantin rejiminin qüvvədə qalması hesab edirəm ki, düzgün addımdır. Bildirməliyəm ki, bir çox ölkələr yenə də karantin rejiminin daha da sərt formasına qayıdır.

Əlbəttə, hər bir məsələ müqayisə tələb edir və deyə bilərəm ki, bizimlə əhalisi eyni olan bəzi inkişaf etmiş ölkələrdə yoluxanların sayı 60–70 mindir, ölənlərin sayı 10 mindir. O ölkələrin səhiyyə sistemi bir çox hallarda nümunə kimi göstərilirdi. Bu onu göstərir ki, heç bir ölkə tam şəkildə özünü sığortalıq hesab edə bilməz və bu xəstəlik sərhəd tanımır. Ona görə beynəlxalq əməkdaşlığa daha böyük ehtiyac var və Azərbaycan bu istiqamətdə lazımı addımları atır.

Bu xəstəlik bir şeyi də göstərdi – adətən, hesab olunurdu ki, belə dəhşətli pandemiyalar, epidemiyalar, insanların yoluxucu xəstəliklərdən kütləvi şəkildə həlak olması ancaq geridə qalmış ölkələrdə mümkündür. Amma həyat onu göstərdi ki, bu belə deyil. Həyat göstərdi ki, bu gün pandemiya ən çox əziyyət çəkən ölkələr inkişaf etmiş ölkələrdir. Əgər onlar bu məsələyə tam çarə tapa bilmirlərsə, o qədər də inkişaf etməmiş, yaxud da geridə qalmış ölkələr-

də vəziyyəti təsəvvür etmək çətin deyil. Biz bütün addımları atanda vəziyyəti dərindən təhlil edirik. Məhdudlaşdırıcı tədbirlər tətbiq olunanda, mütəxəssislərlə, həkimlərlə məsləhətləşmələr aparılır. Yəni biz bu işi kortəbii aparmırıq, ölçülüb-biçilmiş addımlar atırıq. Bu addımların əsas məqsədi insanlarımızı, onların sağlamlığını, həyatını bu xəstəlikdən qorumaqdır. Pandemiya dövründə bütün imkanlarımız səfərbər olunmalıdır ki, biz bu vəziyyətdən az itkilərlə çıxıb gələk.

S u a l: Cənab Prezident, karantin rejiminə toxundunuz. Bu karantin rejiminin nə qədər davam edəcəyini proqnozlaşdırmaq olar? Yəni hansısa bir səviyyə varmı özümüz üçün onu əsas tutaraq deyə bilək ki, karantin rejimi filan vaxt yekunlaşa bilər?

C a v a b: Biz pandemiya dövründə, adətən, karantin rejimini bir, ya iki həftə ərzində elan edirdik. Vəziyyəti təhlil edərkən, nəzarət mexanizmlərini gücləndirərkən baxırdıq ki, bu sərtləşdirilmiş tədbirlər nəyə gətirib çıxarır. Deyə bilərəm ki, bir müddət bundan əvvəl yoluxanların sürətlə artan sayı indi sabitləşib. Son bir neçə gün ərzində, dediyim kimi, artıq 500 ətrafında yeni yoluxan insan vardır. Ancaq biz hələ müsbət dinamikaya çıxmamışıq. Bu günə qədər xəstələnənlərin sayı sağalanların sayından çoxdur və bu mənfi dinamika, qeyd etdiyim kimi, bizim səhiyyə sistemimizə də əlavə yüküdür. Ona görə indiki rejim nə qədər davam edəcək və bu rejim daha da sərtləşəcək, yoxsa yumşalacaq, yaxın gələcəkdə biz bunu görəcəyik. Yenə də demək istəyirəm ki, ilk gündən bu günə qədər burada dövlət tərəfindən

bütün lazımı addımlar atılıbdır. Xəstəliyin yayılmasının başlıca səbəbi bəzi insanların məsuliyyətsizliyidir. Onlar sadə qaydaları gözləmirlər, bunlara əməl etmirlər. Ona görə biz məcbur olub cərimələri artırdıq. Bəzi hallarda karantin rejimini pozanlara qarşı sərt addımlar atmağa məcbur oluruq. Ancaq onlar da öz məsuliyyətini dərk etməlidirlər. Bütün qaydalar insanların, o cümlədən karantin rejimini pozanların sağlamlığının qorunmasına hesablanıbdır.

Amma biz görürük ki, insanlar bu rejimi nümayişkarənə pozurlar. Dünən məşhur bir hoteldə baş verən o biabırçı hadisə dözülməzdir. Ona görə Azərbaycan polisi düz edərək müdaxilə edib. Polis orqanlarına mənim tərəfimdən çox ciddi göstəriş verilibdir ki, bütün pozuntulara adekvat reaksiya verilməlidir. Heç kim qanundan üstün deyil – istər yerli, istər xarici şirkət, istər yerli vətəndaş, istər xarici vətəndaş olsun, fərq etmir, biz xalqımızı qorumalıyıq, biz xalqımızın sağlamlığını qorumalıyıq. Eyni zamanda, mövcud qanunlar və karantin rejimi ilə bağlı tətbiq edilən qaydalar hər kəs üçün əsas olmalıdır. Biz bundan sonra da bu istiqamətdə addımlarımızı atacağıq. Əgər o qaydaları pozan insanlar daha məsuliyyətli olarlarsa və nizam-intizama riayət edərlərsə, hesab edirəm ki, biz pandemiyanı nəzarətdə saxlaya biləcəyik.

M ü x b i r: Cənab Prezident, pandemiya başladığı gündən bəri Azərbaycan Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı ilə sıx əməkdaşlıq edir. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı Azərbaycanı koronavirusla mübari-

zədə nümunəvi ölkə adlandırıb. İstərdim ki, bu təşkilatla əlaqələrimizi və əməkdaşlığımızı qiymətləndirəsiniz.

İ l h a m Ə l i y e v: Biz ilk gündən Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı ilə təmasda idik. Çünki bu təşkilat dünya miqyasında bu işlərə cavabdehlik daşıyan birinci təşkilatdır. Onların mütəxəssislərini dəvət etdik.

Onlar da ezam olundu, gəldilər, bəzi məsləhətlər verdilər və o məsləhətlər əsasında öz addımlarımızın bir hissəsini atdıq. Dediğiniz kimi, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı Azərbaycanda görülmüş işlərə yüksək qiymət verib, həm birinci mərhələdə, həm ondan sonrakı mərhələdə, həm də bu gün. Bu gün də biz sıx əlaqədəyik və hesab edirəm ki, bu təşkilatla hər bir ölkə çox sıx əməkdaşlıq etməlidir. Çünki biz yalnız Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatından məsləhət ala bilərik. Biz bu təşkilatı beynəlxalq arenada da dəstəkləyirik, bildiyiniz kimi, ona maliyyə yardımını da etmişik. Bu gün təşkilatın nümayəndəliyi Azərbaycanda çox fəal iş aparır və bu xəstəliyin yayılmaması üçün əməli addımlar atır. Biz bu fəaliyyətə görə minnətdarıq. Bildiyiniz kimi, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının baş direktoru Azərbaycan tərəfindən təşkil olunmuş Zirvə görüşlərində də iştirak edib. Hesab edirəm ki, pandemiyaadan sonra da biz bu təşkilatla əməkdaşlığımızı uğurla davam etdirəcəyik.

S u a l: Cənab Prezident, koronavirus pandemiyaasının ölkəmizin sosial-iqtisadi sahələrinə təsiri necədir? Bu barədə fikirlərinizi öyrənmək istərdik.

C a v a b: Əlbəttə, bu pandemiya təsirsiz ötüşmədi. Dünyanın aparıcı maliyyə qurumları indi ortaya müxtəlif proqnozlar qoyurlar – dünya iqtisadiyyatı nə qədər tənəzzülə uğrayacaq, avrozonada vəziyyət necə olacaq, işsizliklə bağlı vəziyyət necə olacaq? Biz görürük ki, işsizlik az olan ölkələrdə işsizlik kəskin artır. Dünya iqtisadiyyatına böyük zərbə vuruldu və Azərbaycan da dünya iqtisadiyyatının bir parçası olduğu üçün təbii ki, bu bizim vəziyyətimizə də mənfi təsir göstərdi.

Biz bu ili çox böyük ümidlərlə, böyük planlarla başlamışdıq. İlin ilk aylarında iqtisadi göstəricilərimiz kifayət qədər yüksək idi. Biz hesab edirdik ki, 2020-ci il son vaxtlar apardığımız islahatların nəticəsində gözəl nəticələri verə biləcək il olacaqdır. Ancaq pandemiya bizim bütün planlarımıza da müdaxilə etdi və biz şüurlu şəkildə çox sərt məhdudlaşdırıcı addımlar atdıq, o cümlədən ticarət sahəsində, digər sahələrdə. Təxmin edirdik ki, iqtisadiyyatımız tənəzzülə uğrayacaq. Azərbaycan iqtisadiyyatı 5 ayın yekunlarına görə 1,7 faiz tənəzzülə uğrayıb. 6 ayın yekunları yəqin ki, bir neçə gündən sonra məlum olacaq. Amma bilirsiniz, bu, bərpa ediləcək. Bir daha demək istəyirəm ki, seçim qarşısında olanda bizim seçiminiz birmənalı, tərəddüdsüz idi, insanların sağlamlığı ön planda, iqtisadiyyat ikinci plandadır. Amma buna baxmayaraq, biz heç bir sosial layihəni təxirə salmadıq, ixtisar etmədik. Əksinə, bu il büdcə xətti ilə reallaşan sosial layihələr keçən ilə nisbətdə daha təsirlidir. Məsəl üçün, ən həssas təbəqəyə aid olan layihələr bu il daha böyük həcmdə icra edilir.

Məsələn, bu il məcburi köçkünlər üçün rekord sayda binalar tikiləcək, 7000-dən çox köçkün ailəsi yeni mənzillərlə təmin ediləcəkdir. Şəhid ailələri üçün bu il rekord sayda – 1500 mənzil istifadəyə veriləcək, adətən, ildə təqribən 700–800 mənzil təqdim edilir. İyirmi il orduda qüsursuz xidmət etmiş hərbiçilərə bu il 400-dən çox mənzilin verilməsi nəzərdə tutulur. Biz ünvanlı sosial yardım alanların sayını artırırdıq. Bu rəqəm təqribən 85 minə yaxınlaşır – 85 min ailə, yəni 300 mindən çox insan. Digər önəmli sosial layihələr icra edildi. Bildiyiniz kimi, işsizləri, o cümlədən qeyri-formal sahədə işləyənləri dəstəkləmək, pandemiya-dan zərər çəkmiş sahələrdə çalışan insanlara maddi yardım göstərmək və digər məqsədlər üçün təqribən 3 milyard manat vəsait nəzərdə tutulur və o vəsaitin bir hissəsi artıq xərclənibdir. Biz nə qədər vəsait lazımdırsa, o qədər də ayıracağıq. Digər tərəfdən, baxmayaraq ki, iqtisadiyyatımız tənəzzülə uğrayıb, amma bəzi sahələrdə inkişaf da vardır. Misal üçün, kənd təsərrüfatı. Biz 5 ayın yekunlarına görə bu sahədə 3 faizdən çox artım gördük. Kənd təsərrüfatı sahəsində aparılan islahatlar və şəffaflıq bu gün çox yaxşı nəticələrə gətirib çıxarır. Qeyri-neft sənayesi sahəsində artım beş ay ərzində 16 faiz olub. Bu da son illər ərzində sənayeləşmə prosesinin təzahürüdür. Ona görə hesab edirəm ki, biz bütövlükdə bu ili də lazımi səviyyədə başa vuracağıq. Dünya bazarlarında neftin qiymətinin kəskin düşməsinə baxmayaraq, altı ay ərzində bizim valyuta ehtiyatlarımız cəmi 98 milyon dollar azalıbdır. Biz daha da böyük düşmə, tənəzzül gözləyirdik. Əgər bizim büdcəmizdə neftin

qiyməti 55 dollar hesablanıbsa, altı ay ərzində neftin orta qiyməti 38 dollar olub. Yəni bu bizim üçün böyük itkidir. Bəzi günlərdə qiymət daha aşağı düşürdü. Hətta bildiyiniz kimi, özünü müxalifət adlandıran bəzi nümayəndələr bir-birini təbrik edirdilər, toy-bayram edirdilər ki, neftin qiyməti 14 dollara düşüb və beləliklə, ölkə böyük problemlərlə üzləşəcək. Bilirsiniz, Azərbaycan xalqı bu iyrenc mənzərəni görərkən bir daha əmin olur ki, kim kimdir. Çünki neftin qiymətinin düşməsi ilk növbədə, insanların sosial məsələlərinin həllində özünü göstərəcək. Əgər neftin qiyməti uzun müddət aşağı səviyyədə olarsa, biz istər-istəməz investisiya xərclərimizi azaltmalı olacağıq. Belə olan halda, işsizlik artacaq. Biz məcbur olub sosial xərcləri ixtisar edəcəyik və insanlar bundan əziyyət çəkəcəklər.

Hesab edirəm ki, bu gün neftin qiymətinin düşməsinə sevinən bir Ermənistandır, bir də özünü müxalifət adlandıran antimillî şura. Çünki hər ikisi Azərbaycan dövlətçiliyinə düşmənçilik hissləri ilə yaşayır. Bunu Azərbaycan xalqı bilməlidir. Amma mən demişəm: neftin qiyməti hətta 14 dollar da olsa, biz ayaqda duracağıq. Çünki biz son illər ərzində o qədər böyük iqtisadi-maliyyə potensialı yaratmışıq ki, istənilən böhranla bacara biləcəyik.

İqtisadi sahədə bir məsələyə də toxunmaq istəyirəm. Bildiyiniz kimi, hazırda «kölgə iqtisadiyyatı»na qarşı çox ciddi mübarizə aparılır və bu mübarizə özünü göstərir. Həm biznes cəmiyyəti bunu görür və qiymətləndirir, həm də biznes qurumlarında fəaliyyət göstərən vətəndaşlar. Bu il 100 mindən

çox əmək müqaviləsi imzalandı. Əslində bu, qeyri-formal məşğulluğun «ağardılması» deməkdir. Çünki bu günədək 100 minə qədər insan «kölgə iqtisadiyyatı»nda fəaliyyət göstərirdi, onların əmək haqları barədə məlumat verilmirdi. Beləliklə, onlar gələcək pensiya təminatından, gələcək tibbi sığortadan məhrum edilirdilər. Odur ki, maarifləndirmə işləri, çox ciddi inzibati addımlar, dövlət qurumları ilə biznes qurumları arasındakı təmaslar, onlar üçün güzəştli vaxtın uzadılması ona gətirib çıxardı ki, 100 mindən çox əmək müqaviləsi imzalandı və bu, son hədəf deyil. Bizdə qeyri-formal sahədə bəlkə də hələ yüz minlərlə insan işləyir və əminəm ki, onlar da tədricən «kölgə iqtisadiyyatı»ndan «ağ iqtisadiyyat»a keçəcəklər. Bu islahatlar eyni zamanda, büdcə gəlirlərində də özünü göstərdi. Baxın, ticarət və ictimai işə obyektlərinin böyük əksəriyyəti bu müddət ərzində bağlı idi. Turizm sıfır səviyyəsindədir. Halbuki biz hesab edirdik ki, bu il ölkəyə təqribən 3,5 milyon turist gələcək. Çünki keçən il 3 milyon rekord hədd idi. Bu il üçün belə planlaşdırırdıq. Bu da ölkə iqtisadiyyatına minimum 2 milyard dollar valyutanın gəlməsi demək idi. Biz bundan da məhrum olduq. Ancaq altı ay ərzində vergi və gömrük orqanları büdcəyə proqnozdan əlavə, 423 milyon manat cəlb edə biliblər. Bunun 98 milyon manatını gömrük, qalan böyük hissəsini vergi orqanları təmin edib. Nəyin hesabına? Məhz şəffaflığın, dürüstlüyün hesabına, «kölgə iqtisadiyyatı»nın daralmasının hesabına. Yəni biz bu islahatları ən böhranlı məqamda da aparırıq və gözəl nəticələr əldə edirik. Əlbəttə ki,

mən demişəm, bu vəsaitin hamısı ancaq sosial layihələrə, o cümlədən COVID-ə qarşı mübarizəyə xərclənəcəkdir.

M ü x b i r: Cənab Prezident, Azərbaycan pandemiyə ilə mübarizədə bir çox ölkələrə humanitar yardım göstərib. Bununla bağlı fikirlərinizi bölüşməyinizi xahiş edirik.

İ l h a m Ə l i y e v: Bəli, tamamilə haqlısınız. Biz bu günə qədər 30-dan çox ölkəyə humanitar və maliyyə yardımı göstərmişik. Onu deyə bilərəm ki, biz bu haqda heç məlumat da vermirdik. Çünki biz bunu piar üçün yox, sadəcə olaraq, ölkələrə həmrəylik borcu kimi edirdik. Ancaq bir neçə dövlət başçısı mənə təşəkkür məktubu ünvanladıqdan sonra bu, artıq bilindi və biz də, əlbəttə ki, bunu gizlətmirik.

Əksinə, hesab edirəm ki, bu bizim böyük üstünlüyümüzdür. Hətta çətin bir dövrdə biz 30-dan çox ölkəyə yardım göstərmişik və düz etmişik. Əlbəttə, məhz çətin günlərdə ölkələr bir-birinə dəstək verməlidirlər. Yaxşı günlərdə hər kəs yaxşı sözlər deyə bilər, yaxşı bəyanatlar verə bilər. Ancaq biz bu həmrəyliyi sözdə yox, əməldə göstərməliyik və bunu göstərmişik. Hesab edirəm ki, buna görə ölkəmizin beynəlxalq mövqeləri daha da möhkəmlənib. Onsuz da Azərbaycan dünyada çox yüksək imicə malik bir ölkədir. Son hadisələr bunu bir daha təsdiqlədi. Bu humanitar və maliyyə yardımı bir daha onu göstərir ki, ilk növbədə, Azərbaycan ayaqda möhkəm duran ölkədir və çətin dövrdə özünə qapanmır. Əksinə, bu dövr ərzində bizim təşəbbüslərimiz, o cümlədən beynəlxalq müstəvidə təşəbbüslər

rimiz beynəlxalq əməkdaşlığı təşviq edən təşəbbüslərdir. Burada Azərbaycan dünya miqyasında çox önəmli rol oynayan ölkə kimi özünü bir daha təsdiqləyib.

İkincisi, bizim fəlsəfəmiz belədir. Mən əminəm ki, əgər kimsə yardım üçün müraciət edirsə, imkan daxilində o xahişlər təmin olunmalıdır. Çünki biz ancaq əməkdaşlıq, xeyirxahlıq, yardım və dəstək hesabına daha çox dost qazana bilərik. Biz bunu ardıcılıqla, düşünülmüş siyasətlə etmişik. Biz heç vaxt hansısa bir ölkənin çətin vəziyyətindən istifadə edib özümüz üçün nəyisə qoparmağa çalışmamışıq. Həmişə kömək etməyə çalışmışıq. İndi kim bunun qədrini bilir, sağ olsun, kim bunu unudur, özü bilər. Hər halda, bizim vicdanımız təmizdir. Bu dövrdə biz bundan sonra da yardımları göstərə bilərik və edəcəyik. O cümlədən biz Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatına 10 milyon dollar ianə verdik. Birinci ianə sırf onların öz planlarını həyata keçirməsi üçün idi. İkinci ianə isə pandemiyadan ən çox əziyyət çəkən və ən ağır vəziyyətdə olan «Qoşulmama Hərəkatı»na üzv ölkələrə nəzərdə tutulurdu. Biz digər beynəlxalq təşkilatlara maliyyə yardımı göstərmişik. Yenə də deyirəm, hesab edirəm ki, tamamilə düzgün addım atmışıq.

S u a l: Cənab Prezident, belə bir dövrdə şəxsən Siz beynəlxalq arenada bir sıra təşəbbüslər irəli sürmüsunüz. Biz buna misal olaraq, Türk Şurasının və «Qoşulmama Hərəkatı»nın Zirvə toplantılarını göstərə bilərik. Necə düşünürsünüz, bu təşəbbüsləri

Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunun göstəricisi kimi dəyərləndirmək olarmı?

C a v a b: Təbii ki. Hesab edirəm ki, hər bir ölkə – hər halda, biz Azərbaycanın mövqeyini bunda görürük – hər hansı bir təşkilatda fəaliyyətini tam icra etməlidir. Yəni bu fəaliyyət, xüsusilə sədrlik fəaliyyəti formal xarakter daşımamalıdır, halbuki daşıya da bilər. Çünki Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasına sədrlik növbəlilik prinsipi əsasında. «Qoşulmama Hərəkatı»nda sədrlik isə seçkilər yolu ilədir. Biz hər iki təşkilata sədrliyi təxminən eyni vaxtda – keçən ilin oktyabrında öz üzərimizə götürmüşük. Bakıda iki Zirvə görüşü keçirilibdir. O vaxt mən bəyan etdim ki, biz sədr kimi fəal olacağıq, «Qoşulmama Hərəkatı»na üzv ölkələrin maraqlarını dünya miqyasında müdafiə edəcəyik, ədaləti və beynəlxalq hüququ müdafiə edəcəyik. Ona görə bu ağır bir dövrdə hesab etdim ki, Zirvə görüşlərinin keçirilməsinə də böyük ehtiyac vardır. Bildirməliyəm ki, Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının Zirvə görüşü yeni formatda – onlayn formatda ilk Zirvə görüşü idi. Ondan sonra digər təşkilatlar da buna oxşar addımlar atdılar. «Qoşulmama Hərəkatı»na üzv ölkələrin və Türk Şurasının Zirvə görüşləri çox uğurlu keçdi. Qəbul edilmiş sənədlərdə Azərbaycanın bu təşəbbüsü və bu sahədə oynadığı rolu, həmrəyliyə hesablanmış addımları yüksək qiymət aldı.

Bundan başqa, mən Avropa İttifaqının «Şərq Tərəfdaşlığı» Zirvə görüşündə iştirak etdim və Azərbaycanın mövqeyini ifadə etdim. Eyni zamanda, bu yaxınlarda Azərbaycan, Əfqanıstan, Türkmənistan

dövlət başçılarının Zirvə görüşü keçirildi və bu görüş də çox önəmli idi. Biz konkret nəticələrə gəldik. Bu Zirvə görüşü daha çox logistika, nəqliyyat sektoruna aid idi. Ancaq mənim təşəbbüslə biz onun formatını bir qədər genişləndirdik. Yenə də təşəbbüs göstərərək, hökumətlərarası işçi qruplarının yaradılmasına nail olduq. İndi məsləhətləşmələr gedir. İntestisiyalar, ticarət, nəqliyyat-logistika, energetika, telekommunikasiya. Burada çox önəmli üçtərəfli format artıq formalaşmış. Deyə bilərəm ki, üçtərəfli əməkdaşlıq formatına biz həmişə çox böyük maraqla yanaşmışıq, üstünlük vermişik. Bir neçə ölkə ilə belə formatlar vardır. Bu isə üçtərəfli və çox böyük iqtisadi sərəfə gətirə biləcək yeni bir formatdır. Əlbəttə ki, bizim növbəti təşəbbüsümüz BMT Baş Assambleyasının xüsusi sessiyasının keçirilməsi ilə əlaqədar idi. Bu təşəbbüs də dünya miqyasında yüksək qiymət aldı və 130-dan çox ölkə bizim təşəbbüsümüzdə dəstək verdi. Beləliklə, yaxın gələcəkdə sessiya keçiriləcəkdir.

S u a l: Cənab Prezident, Sizin BMT Baş Assambleyasının xüsusi sessiyasının keçirilməsi təşəbbüsünüzün əleyhinə səs verən yeganə ölkə Ermənistan idi. Bunu nə ilə əlaqələndirirsiniz? Bu, Ermənistanın bizə qarşı olan nifrətidir, yoxsa özünü dünyadan təcrid etməsidir?

C a v a b: Yəqin ki, hər ikisidir. Hesab edirəm ki, bunun əsas səbəbi Ermənistanda hökm sürən və dövlət tərəfindən təbliğ edilən azərbaycanofobiya-dır, Azərbaycan dövlətinə, Azərbaycan xalqına nifrətin təzahürüdür. Ancaq Ermənistan özü-özünü

çox pis vəziyyətə qoydu. Siz qeyd etdiyiniz kimi, özünü dünyadan təcrid etdi. Çünki bu təşəbbüsün əleyhinə çıxmaq ağılsızlıqdır və qeyri-rasional düşüncənin məhsuludur. Çünki biz bu təşəbbüsü irəli sürəndə bir məqsədi güdürdük ki, artıq dünya miqyasında səylərimizi birləşdirək. Bu təşəbbüslə əlaqədar bizim konkret təkliflərimiz də olacaqdır. Çünki türk dünyasında biz bunu keçirdik, 120 ölkəni əhatə edən «Qoşulmama Hərəkəti» çərçivəsində keçirdik. İndi biz dünya miqyasında bunu keçirmək istəyirik ki, burada vahid bir yanaşma tətbiq olunsun, ölkələr özlərinə qapanmasın, inkişaf etmiş ölkələr ağır vəziyyətdə olan ölkələrə kömək göstərsin. Biz bunu görmürük. İndi biz görürük kim kimə kömək göstərir. Peyvənd icad olunandan sonra bu peyvəndi pulla ala bilməyən ölkələrə pulsuz verilsin. Burada donor təşkilatlar, iri biznes qurumları öz sözünü desin.

Biz bu təklifləri həm də həmrəyliyi nümayiş etdirmək üçün veririk. Hələ bilinmir ki, peyvənd icad olunandan sonra nələr baş verəcək? İndi dərmanlar, cihazlar uğrunda mübarizə gedir. Biz özümüz bu vəziyyətlə üzləmişdik. Biz sifariş edilmiş və pulla alınmış bəzi cihazları ölkəmizə gətirə bilmədik. Çünki imkan vermədilər. Ona görə peyvənd icad ediləndən sonra vəziyyət necə olacaq, bunu heç kim bilmir. Birincisi, bu peyvənd nə dərəcədə səmərəli olacaq? İndi testdən keçir. Sonra kasıb ölkələrin ona əli çatacaq, yoxsa yox? O, pullamı satılacaq, yaxud da ki, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı onu paylayacaq? Yoxsa ki, zəngin ölkələr bundan istifadə edib

öz əhalisinin canını qurtaracaq, amma kasıb ölkələrdəki insanlar öləcək? Bu dözülməzdir. Bu məsələlər vahid bir yanaşma tələb edir. Hətta ölkələr BMT Baş Assambleyasında vahid bir fikrə gəlməyə belə, biz bu məsələni qaldırmalıyıq. Biz dünya birliyinin məsuliyyətli ölkəsi kimi, bu məsələni qaldırırıq. Ona görə Ermənistanın bu addımı qətiyyənlə başadüşülən deyil.

Bu təşəbbüsün reallaşması üçün bizə 97 səs lazım idi. Biz isə 130-dan çox ölkənin səsini qazandıq. Hesab edirəm ki, burada iki əsas amil öz rolunu göstərdi – bu mövzunun aktuallığı və beynəlxalq müstəvidə Azərbaycana olan dəstək və rəğbət. Biz bu rəğbəti uzun illər ardıcıl fəaliyyət hesabına, prinsiplial, müstəqil siyasətimiz sayəsində qazanmışıq.

Mən dəfələrlə demişəm ki, biz müstəqil siyasət aparırıq və bizim siyasətimizə heç bir kənar qüvvə təsir edə bilməz. Müxtəlif məqamlarda bunu dəfələrlə nümayiş etdirmişik. Ona görə bu gün Azərbaycana olan rəğbət doğrudan da ən yüksək səviyədədir. Biz 9 il bundan əvvəl 155 ölkənin dəstəyi ilə BMT Təhlükəsizlik Şurasına üzv seçilmişik. Bildirməliyəm ki, o vaxt bizdən əvvəl Ermənistan namizədliyini vermişdi. Ancaq görəndə ki, biz namizədliyimizi verdik, bizim qarşımızda aciz olduqlarını başa düşdülər və namizədliklərini sakitcə geri götürdülər – yəni o diplomatik döyüş arenasından qaçdılar. Ondan 5 il sonra döyüş meydanından qaçdılar və beləliklə, Azərbaycan işğal edilmiş torpaqların bir hissəsini işğalçılardan azad etdi.

Ona görə bu, 10 ildən sonra yenidən bizə verilən böyük beynəlxalq dəstəkdir. Mən öz ölkəmizi heç kimlə müqayisə etmək istəmirəm. Amma hesab etmirəm ki, bir çox ölkələr BMT-də bu qədər dəstək qazana bilər. Bu yenə də bizim dürüstlüyümüzün, sözümüzdə əməl etməyimizin nəticəsidir. Mən dəfələrlə demişəm, bizim sözümüz imzamız qədər təsirli və bunun təsiri eynidir. Biz sözümüzü tutan ölkəyik.

O ki qaldı Ermənistan, əslində onlar özlərini çox gülünc vəziyyətə qoydular. Bizim təşəbbüsümüzü 130-dan çox ölkə rəsmən dəstəklədi, özü də fərdi qaydada. Baxmayaraq ki, «Qoşulmama Hərəkəti» bütövlükdə buna dəstək vermişdi, yenə də bütün ölkələr fərdi qaydada ya bizə, ya da ki, BMT-yə məktublarla bu haqda məlumat verdilər. Bir neçə ölkə səssiz qaldı. Onlar sadəcə olaraq, buna reaksiya vermədilər. Yeganə ölkə – Ermənistan bunun əleyhinə çıxdı. Ermənistanın BMT-dəki səfiri çox qəribə bir məktub ünvanlamışdır ki, onlar bunun əleyhinədirlər.

Birincisi, Ermənistanın özü regionda və bəlkə də dünyada pandemiya ən çox zərər çəkmiş ölkələrdən biridir, etiraf edirlər ki, bu pandemiya ilə bacarmırlar, döymədikləri qapı qalmayıb ki, onlara yardım etsin. Yenə də dilənə-dilənə, yalvara-yalvara, oradan-buradan hansısa yardım hesabına yaşamağa çalışırlar. Belə olan halda, onlar özləri maraqlı olmalıdırlar. İkincisi, bu bir daha onların ksenofob, irqçi və faşist mahiyyətini göstərir. Çünki artıq dünya bunların əsl simasını dəfələrlə görübür.

Bu gün Ermənistanda faşizm ideologiyası üstünlük təşkil edir. Mən demişəm, rejim dəyişə bilər, amma bu ölkənin faşist ideologiyası dəyişməz olaraq qalır. Bu ideologiyanın hədəfində bizik. Onların azərbaycanofob siyasəti bu gün də özünü büruzə verdi. Onlar özləri-özlərini dünyadan təcrid edirlər. Amma bu addım, əlbəttə ki, heç bir məsələyə təsir edə bilməz. Sadəcə olaraq, dünya ictimaiyyəti bir daha Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə öz diqqətini artıracaq, görəcək ki, məhz buna görə bu addım atıldı, buna görə Ermənistan etiraz etdi və yenidən təcrid edilmiş vəziyyətdə qaldı.

S u a l: Cənab Prezident, Siz Ermənistanın beynəlxalq təşkilatlarda addımlarından danışdınız. Ancaq bu ölkənin daxilində də demokratiyanın, insan haqlarının pozulması halları geniş vüsət alır. Avropa təşkilatları isə bütün bunlara göz yumur. Sizcə, bu nə ilə əlaqədardır?

C a v a b: Hesab edirəm ki, bunun əsas səbəbi erməni lobbisi və onun maliyyə vəsaitidir. Erməni lobbisi Ermənistanı bütün təşkilatlarda müdafiə edir. Mən bunu şəxsən Avropa Şurası Parlament Assambleyasında Azərbaycan nümayəndə heyətinin başçısı kimi görmüşəm. Yəni Ermənistan tamamilə tənqiddən kənar idi. O vaxt ermənipərəst deputatlar və əslən Avropa ölkələrindən olan varlı ermənilər bütün imkanlardan, öz maliyyə imkanlarından istifadə edib Ermənistanı bütün tənqidlərdən qoruyurdular. Ermənistanda insan haqlarının və demokratiyanın pozulması bu günün işi deyil. Ermənistanda heç vaxt demokratiya olmayıb. Ermənistan hələ müstəqil ölkə

kimi formalaşandan dərhal sonra öz əsl xislətini göstərdi. Xocalı soyqırımını törədən faşistlər demokrat ola bilməzlər. Başqasının torpağına göz dikən, 1 milyondan çox insanı evsiz-eşiksiz qoyan ölkə demokrat ola bilməz. Onlar 1 milyondan çox Azərbaycan vətəndaşının və Ermənistanda yaşayan azərbaycanlıların elementar insan haqlarını pozublar. Ancaq ermənilərə himayədarlıq edənlər, ilk növbədə, erməni lobbisi, onun pulları, ondan sonra Ermənistan hökumətinin Avropada çirkin lobbicilik fəaliyyəti onları həmişə bu tənqiddən qoruyub. Əslində bu, lobbicilik fəaliyyəti deyil, bu, korrupsiya fəaliyyətidir.

Mən hesab edirəm ki, bu fəaliyyət Avropada geniş araşdırılmalıdır. Bizdə kifayət qədər siqnallar var ki, bəzi siyasi xadimlər, deputatlar, bəzi Avropa ölkələrinin hökumət üzvləri Ermənistana xüsusi münasibət bəsləyirlər. Elə adamlar var ki, Dağlıq Qarabağa yüzlərlə səfər edib. Bunun arxasında nələr dayanır, hamımız yaxşı başa düşürük. Ona görə Avropanın hüquq-mühafizə orqanları bu məsələni, Ermənistan hökumətinin Avropada korrupsiyanın yayılmasına verdiyi «töhfəni», əlbəttə ki, Ermənistanın riyakar siyasətini araşdırmalıdır. Çünki o, hər bir güc mərkəzinə o güc mərkəzinin eşitmək istədiyini deyir yalandan. O, bir neçə stulda oturmaq istəyir. Bu günə qədər buna müvəffəq olub. O, saxta tarixi, uydurulmuş, 100 il bundan əvvəl olmuş hadisələri – «soyqırımını»nistmar etmək istəyir. Özündən qurban, yazıq bir xalq düzəltmək istəyir. Halbuki hər kəs yaxşı bilir ki, ermənilər bizə qarşı soyqırımını törətmişlər. Budur əsas amillər.

Ancaq Azərbaycanın məqsədyönlü fəaliyyəti ona gətirib çıxarıb ki, Ermənistanın üzərində mövcud olan çətir artıq deşilibdir. Biz onların əsl mahiyyətini üzə çıxarıyıq, onların faşist mahiyyətini ifşa edirik. Faşist Njdeyə abidə ucaldan və bu abidəni müdafiə edən faşistdir. Bunu biz deyirik və artıq dünya miqyasında bu fakt haqqında kifayət qədər məlumat vardır. Mən bu məsələni qaldırmayana qədər heç kim bu haqda danışmırdı. Mən bu məsələni qaldırdım və buna geniş beynəlxalq dəstək təmin edildi. İndi artıq hər kəs bilir ki, Njde faşist olub və bu faşist onların qəhrəmanlıq simvoludur.

Onların işğalçılıq siyasəti ifşa edilib. Artıq son vaxtlar bütün aparıcı beynəlxalq təşkilatların sənədlərində Azərbaycanın ərazi bütövlüyü birmənalı şəkildə dəstəklənir və işğal haqqında kifayət qədər dolğun məlumat vardır. Bir də ki, indiki Ermənistan rəhbərliyi əvvəlki hakimiyyətin bütün çirkin əməllərini üzə çıxarır. Artıq onların dediyi kimi, Ermənistana 1998-ci ildən 2018-ci ilə qədər quldurlar rəhbərlik ediblər. Onlar özləri bu cinayətkarları, rüşvətxorları ifşa etdilər.

Mən demişəm ki, əgər 20 il ərzində bir ölkəyə rüşvətxorlar, cinayətkarlar, oğrular rəhbərlik edibsə, bu ölkə cinayətkarlar, oğrular, rüşvətxorlar ölkəsidir. Başqa cür ola bilməz. Onların «müstəqillik» tarixi rüsvayçılıq tarixidir. Müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş ərazi iddiası, Xocalı soyqırımını, işğal və Azərbaycan vətəndaşlarının öz doğma torpaqlarından didərgin salınması, ondan sonrakı mərhələdə qanunsuz yollarla haki-

miyyətin zəbt edilməsi. Bütün Ermənistan rəhbərləri hakimiyyətə qanunsuz yollarla gəliblər. Bu ölkənin sadəcə olaraq, tarixinə baxmaq kifayətdir. Keçən əsrin 90-cı illərinin sonlarında Ermənistan parlamentində terror hadisəsi onların əsl mahiyyətini üzə çıxardı. Bu, terrorçu ölkədir və 2018-ci ilə qədər quldur, kriminal, rüşvətxor xuntanın hakimiyyəti Ermənistanı bu acınacaqlı vəziyyətə gətirib çıxardı. Belə çıxır ki, Ermənistan prezidentləri rüşvətxor olublar və ikisi də indi cinayət məsuliyyətinə cəlb edilib. Onların generalları oğru olublar, əsgərlərin tuşonkasını bazarlarda satdırıblar. Onların qəhrəmanları faşist, terrorçu və cinayətkar olublar. Bax, budur bugünkü Ermənistan. İndi baxın görün son 2 il ərzində nələr baş verir. Belə olan halda, mənzərə tam üzə çıxacaq. Son 2 ildə Ermənistanda diktatura rejimi formalaşmış. Xunta getdi, diktatura gəldi. Ermənistanda insan haqları kobudcasına pozulur, jurnalistlər həbs olunur. Bir jurnalist həbsxanada aclıq elan etmiş və aclıqdan vəfat etmişdir. Ermənistanda Konstitusiyaya kobudcasına pozulur və Konstitusiyaya qanunsuz dəyişikliklər edilir.

Halbuki bu dəyişikliklər ancaq referendumla edilə bilərdi. Siyasi oponentlər təqib edilir, siyasi partiya rəhbərlərinin deputat toxunulmazlığı götürülür, onlar hədələnilir, onların qohumlarına qarşı cinayət işləri açılır, hakimiyyət zəbt edilib, hakimiyyət bölgüsü tamamilə mövcud deyil. Baş Nazir həm hakim, həm prokuror, həm icra orqanının rəhbəri, həm də sanki parlamentin sədridir. Qanunvericilik, məhkəmə-hüquq və idarəetmə mexanizmi

bir adamın əlində cəmlənib və Ermənistanda dikta-tura artıq formalaşmışdır.

Ancaq baxın, beynəlxalq təşkilatlar – indi bunu bir çox adamlar deyir – buna nə reaksiya verir? Heç bir reaksiya vermir. Haradadır ATƏT-in media üzrə nümayəndəsi, hansı ki, gecə-gündüz Azərbaycan haqqında iftiralar uydurur və indi dəridən-qabıqdan çıxır ki, öz vəzifəsində qala bilsin? Niyə səsini çıxarmır? Niyə həbsxanada jurnalist oləndə səsini çıxarmadı? Niyə pozuntular olanda səsini çıxarmadı? Haradadır Avropa Şurası? Niyə Ermənistan tənqid olunmur? Niyə Ermənistan üzrə, siyasi məhbus üzrə məruzəçi təyin edilmir? Mən bütün bu sualları verirəm və bu suallara cavab verilmir. Çünki sərf etmir. Nə cavab verəcəklər? Cavab verəcəklər ki, saxtakardırlar? Deməyəcəklər. Sadəcə olaraq, susmağa üstünlük verirlər.

Avropa qurumlarının saxtakarlığını biz Ermənistanda keçirilmiş bütün seçkilərdə görmüşük. Bütün seçkilər saxtalaşdırılıb, amma bütün seçkilərə müsbət rəy verilib. Heç uzağa getməyək. Guya ki, onlarda baş verən inqilabdan əvvəl Sarkisyan hakimiyyəti qanunsuz zəbt etmək istədi, parlament seçkilərini saxtalaşdırdı, özünə 50 faizdən çox səs yazdırdı. Avropa Şurası Parlament Assambleyası, ATƏT-in müşahidəçi missiyası buna müsbət rəy verdi. Yaxşı, görmürdünüz ki, bu adam saxtakardır, bu adam səsləri oğurlayıb, Ermənistanda seçicilərin kütləvi qaydada satın alınması prosesi gedir?! Beynəlxalq müşahidəçilər Sarkisyan hakimiyyətinə, onun saxtalaşdırılmış seçkilərinə müsbət rəy verir, ondan sonra

xalq ayağa qalxır. Çünki erməni xalqı Sarkisyanaya və onun xuntasına nifrət edirdi, bunu gizlətmirdi və o, nifrətləyiq bir ünsürdür. O vaxt xalq ayağa qalxanda onun hansı aciz vəziyyətdə olmasını bütün dünya gördü, qorxa-qorxa çəkildi kənara, dedi ki, mən səhv etmişəm, məni bağışlayın, qaçdı getdi. Qorxaq! Bunun başqa adı yoxdur. Amma özünü qəhrəman kimi göstərirdi. O necə qəhrəmandır, bütün dünya gördü. Azərbaycanın dinc əhalisinə qarşı cinayət törədən o cəllad qorxaqcasına qaçıb gizləndi. İndi də əsas məqsədi odur ki, həbs olunmasın. Yəni Sarkisyanın xunta rejimi devriləndən sonra parlament seçkiləri elan olunur və onun faşist simvolikası ilə eyni simvolikası olan Respublikaçılar Partiyası heç 1 faiz də səs toplamır. Necə ola bilər, bir neçə ay bundan əvvəl o, 50 faiz, indi isə 1-2 faiz səs toplayır?! Təbii ki, saxtakarlıq. Amma mənim sözüm onda deyil. O aydın məsələdir ki, Ermənistan saxta dövlətdir və əlbəttə ki, saxtakarlıq orada əsas amildir. Mənim sözüm, bax, buna göz yuman, demokratiyadan dəm vuran, Azərbaycanı qaralamaq istəyən Avropanın saxtakar müşahidəçilərinədir. Cavab verin. Siz buna necə müsbət rəy vermişiniz ki, bu adama bütün erməni xalqı nifrət edir və seçkilər də onu göstərdi?!

Ona görə bu məsələ tam aydındır və artıq bu riyakarlığın üstü tam açılıbdır. Artıq heç kimdə şübhə yoxdur ki, bütün bu qurumlar tərəfindən verilən qərarların əksəriyyəti siyasi xarakter daşıyır, siyasi sifarişdir. O ölkələr ki, onların qarşısında baş əyir, diz çökür – Ermənistan kimi – onların başını sığal-

layır, o ölkələr ki, ləyaqətli özünü aparır, ayaqda möhkəm durur və özünə qarşı hörmət tələb edir – Azərbaycan kimi – onlara hücum edir və hücumun da əsas tezisi insan haqları, demokratiyadır. Əlbəttə, bütün bunlar saxta iradlardır. Bayaq bizim haqqında danışdığımız beynəlxalq arenadakı uğurlarımız onu göstərir ki, Azərbaycan bu gün beynəlxalq siyasətin zirvəsindədir, amma bizə şər atanlar böhran içindədir.

S u a l: Cənab Prezident, mənim sualım Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlıdır. Bu yaxınlarda ATƏT-in Minsk qrupu da bəyanat yayıb. Ümumiyyətlə, son dövrlərdə danışıqlarda hansı proseslər gedir və danışıqlar prosesində Azərbaycanın mövqeyində hər hansı bir dəyişiklik varmı?

C a v a b: Xeyr. Bizim mövqemizdə hər hansı bir dəyişiklik yoxdur, ola da bilməz. Çünki bizim mövqemiz haqq-ədalət mövqeyidir. Bizim mövqemiz həm tarixi ədalətə, eyni zamanda, beynəlxalq hüquqa əsaslanır. Mənim bu məsələ ilə bağlı kifayət qədər açıqlamalarım olub, o cümlədən beynəlxalq tədbirlər çərçivəsində və bunu artıq bilməyən yoxdur. Ona görə bizim mövqemizdə hər hansı bir dəyişiklik mümkün deyil, münaqişə ölkəmizin ərazi bütövlüyü çərçivəsində həll olunmalıdır. Heç vaxt Azərbaycan torpağında ikinci erməni dövlətinin yaranmasına icazə verilməyəcək. İşğal edilmiş bütün torpaqlar işğalçılardan azad edilməlidir, Azərbaycan vətəndaşları öz dədə-baba torpaqlarına qayıtmalıdırlar. Bu,

prinsipial mövqedir və dünya birliyi bu mövqeni dəstəkləyir.

Ölkəmizin ərazi bütövlüyü ilə əlaqədar bütün aparıcı beynəlxalq təşkilatlar müxtəlif vaxtlarda, o cümlədən son vaxtlarda açıq-aydın ifadələr işlədiblər, qərarlar, qətnamələr qəbul ediblər. BMT, onun Təhlükəsizlik Şurası, onun Baş Assambleyası, «Qoşulmama Hərəkatı», ATƏT, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Avropa Parlamenti, Avropa İttifaqı, Avropa Şurası Parlament Assambleyası, NATO və digər təşkilatlar qətnamələr qəbul ediblər. Bu, hüquqi müstəvidir, bizim mövqemizi tam möhkəmləndirən mənzərədir.

O ki qaldı tarixi ədalətə, hesab edirəm ki, bu haqda Münhen Təhlükəsizlik Konfransında kifayət qədər açıqlamalar verildi. Eşitmişəm ki, mənim çıxışımdan sonra Ermənistanda Kürəkçay sülh müqaviləsini əzbərləyirlər. Çox yaxşı, əzbərləsinlər ki, tarixi yaxşı bilsinlər və özlərini, beynəlxalq ictimaiyyəti aldatmasınlar. Çünki Kürəkçay sülh müqaviləsində erməni xalqı haqqında bir kəlmə də yoxdur. Bu müqaviləni bir tərəfdən, İbrahim xan və digər tərəfdən, Rusiya generalı imzalayıbdır. İbrahim xan Qarabağlı və Şuşalı – onun vəzifəsi haqqında, bax, bu epitetlər, bu sözlər deyilmişdir.

Beləliklə, bu tarixi həqiqət Ermənistan rəhbərliyi üçün gözlənilməz idi, yəqin bu tarixi bilmirdilər. Çünki onlar bir-birini o qədər aldadıblar, o qədər yalan danışdıblar ki, bəzi hallarda bu yalana da inanırlar. Ermənistanın baş nazirinin Ermənistanda hansısa meydanda yalan danışması bir məsələ-

dir, bu yalanı beynəlxalq tədbirdə utanmadan danışması isə digər məsələdir. O, erməni xalqına heç bir aidiyyəti olmayan çarı erməniləşdirib. Bu, tam yalandır. «Qarabağ Ermənistanıdır» – növbəti yalandır. Bu məsələ ilə bağlı kifayət qədər tutarlı cavab da verildi. Ermənistanda baş verən hadisələrlə əlaqədar yalanlar.

Bu, məsələlərin bir tərəfidir. O ki qaldı Minsk qrupunun bəyanatına, biz bunlardan başqa bəyanatlar, konkret bəyanatlar gözləyirik və onu eşitmək istəyirik. Ermənistanın baş naziri deyir «Qarabağ Ermənistanıdır». Buna mən cavab verirəm və lazımi cavab verirəm. Amma Minsk qrupu niyə buna cavab vermir? Niyə cavab vermir ki, bu ifadə əslində Minsk qrupunun formalaşdırdığı danışıqların mahiyyətini alt-üst edir, danışıqları faktiki olaraq əhəmiyyətsiz edir? Minsk qrupunun həmsədrləri buna adekvat reaksiya veriblər? Verməyiblər! Ermənistan tərəfi 2 ildir danışıqların formatını dəyişmək istəyir və bəyan edir ki, Azərbaycan qondarma Dağlıq Qarabağın qondarma, saxta, «liderləri» ilə danışıqlar aparmalıdır. Buna adekvat cavab verilir? Verilmir! Bəli, bəzi mücərrəd sözlərlə, nala-mıxa vurmaqla cavab verilir. Axı o dövr keçib. Biz aydınlıq tələb edirik. Bu addımlar kim tərəfindən atılır? Ermənistan tərəfindən. Biz danışıqlar formatına da sadıq, danışıqların mahiyyətini də əsas götürürük. Əlbəttə ki, o mahiyyətdə bizi heç də hər şey qane etmir. Ancaq biz demişik, bizi nə qane etmir və nə qane edir. Ermənistan nə edir? «Qarabağ Ermənistanıdır» deməklə, tamamilə danışıq-

ların mahiyyətini yerə vurur. «Formatı dəyişmək lazımdır» fikri danışıqları əhəmiyyətsiz edir. Buna adekvat reaksiya verilməlidir, yoxsa yox? Qondarma Dağlıq Qarabağ respublikasının saxta seçkiləri nəticəsində seçilməmiş saxta prezident Şuşada andiçmə mərasimi keçirir. Buna adekvat cavab verilir, yoxsa yox?! Axı bu, açıq-aydın təxribatdır. İndiyədək heç kim tərəfindən tanınmayan bu kriminal Dağlıq Qarabağ rejiminin bir neçə «seçkisi» olub, Şuşada toy-bayram keçirilib. Nə üçün buna adekvat reaksiya verilmir? Nə üçün deyilmir ki, bu təxribatdır və bu təxribata görə Ermənistan cavabdehlik daşıyacaq. Bunu mən deyirəm. Amma onlar deməlidirlər, əgər istəyirlər ki, bu məsələ sülh yolu ilə həll olunsun. Nədir bunların bəyanatında əsas tezis – hər b variantı mümkün deyil. Kim deyir? Gedin açın BMT-nin Nizamnaməsini, baxın görün özünümdəfiə hüququ var ölkələrdə, yoxsa yox? Yoxsa siz özünüzü nə hesab edirsiniz?! Siz BMT-dən də üstünsünüz?! BMT-nin Nizamnaməsindən də üstünsünüz?! Belədirsə, gedin deyin, biz Minsk qrupunun həmsədrləri hesab edirik ki, BMT-nin Nizamnaməsində əks olunan bu tezis yanlışdır. Axı gərək hər şeyin həddi olsun. Ona görə biz onlardan daha ciddi, konkret və məqsədə ünvanlanmış bəyanatlar gözləyirik. Ermənistan işğal edilmiş torpaqlarda qanunsuz məskunlaşma aparır. Mən bu məsələni dəfələrlə qaldırmışam. Bizim bütün beynəlxalq təşkilatlardakı nümayəndə heyətlərinin üzvlərinə göstəriş verilib ki, bu məsələ onların gündəliyində bir nömrəli məsələ olmalıdır. Bu məsələ ilə bağlı Minsk qrupunun həmsədrləri açıqlama verir,

yoxsa yox? ATƏT-in axırıncı faktaraşdırıcı missiyası işğal olunmuş torpaqlarda 10 il bundan əvvəl olub. 10 il keçib. Son bir neçə il ərzində biz onlara təkidlə deyirik ki, yeni missiya getməlidir. Bu 10 il ərzində Ermənistan Suriyadan və başqa yerlərdən erməniləri oraya gətirib, onları zorla saxlayır. Bizim şəhərlərimizin tarixi adlarını dəyişdirir, işğal edilmiş torpaqlarda kilsələr tikir. Yəni sabah deyəcək ki, bu, erməni torpağıdır. Dəfələrlə demişik onlara. Reaksiya var? Yoxdur! Yəni 10 il ərzində faktaraşdırıcı missiyanı göndərmək olmaz? İstəmərlər. Gedib nə görəcəklər? Görəcəklər ki, orada məskunlaşma gedir. Amma bunu 10 il bundan əvvəl öz məruzələrində əks etdiriblər. Yəqin ki, indi əks etdirmək istəmərlər. Bu haqda bəyanat verib Minsk qrupu? Verməyib! Bilirsiniz, indi biz də dözümlülük göstəririk və konstruktiv olmağa çalışırıq. Amma bu gün faktiki olaraq danışıqlar prosesi getmir. Ermənistan və Azərbaycan Xarici İşlər nazirlərinin videokonfranslarının heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Bu, sadəcə olaraq, Minsk qrupunun sanki fəaliyyətdə olmasını göstərir. Yaxşı, nə qədər olar? Fəaliyyətdə olmaq fəaliyyətdə olmaq deməkdir. Mən demişəm ki, biz danışıqları imitasiya üçün aparası deyilik. Biz danışıqları mahiyyət üzrə aparmaq istəyirik. İndi onlar bir söz çıxarıblar – substantiv danışıqlar. Özləri bu sözü çıxarıblar, aydındır bunun mahiyyəti nədir – bəli, mahiyyət üzrə danışıqlar formatı dəyişmədən və masa üzərində olan danışıqlar predmetinə əlavə etmədən. Belə olan halda, əlbəttə, biz danışıqlarda iştirak edəcəyik. Əks halda, mənasız danışıqların aparılmasına

heç bir ehtiyac qalmayacaq. Bax, biz Minsk qrupundan bunu gözləyirik və öz mövqemizdə möhkəm dayanmışıq, haqq-ədalət bizim tərəfimizdədir. Biz haqlı olmağımızı həm beynəlxalq arenalarda göstərmişik, həm də döyüş meydanında və heç kimin aprel döyüşləri yadından çıxmasın.

M ü x b i r: Cənab Prezident, çox sağ olun. Bizə vaxt ayırdığınıza görə Sizə dərin təşəkkürümüzü bildiririk.

İ l h a m Ə l i y e v: Sağ olun. Təşəkkür edirəm.

**QAZAXISTAN RESPUBLİKASININ
BİRİNCİ PREZİDENTİ NURSULTAN
NAZARBAYEV İLƏ TELEFONLA
GÖRÜŞ**

6 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 6-da Qazaxıstan Respublikasının birinci Prezidenti Nursultan Nazarbayevə telefonla zəng etmişdir.

Prezident İlham Əliyev Nursultan Nazarbayevi yubileyi münasibətilə təbrik etdi, ona möhkəm cansağlığı, Qazaxıstanın inkişafı naminə fəaliyyətində yeni uğurlar arzuladı. Dövlət başçımız Nursultan Nazarbayevin müstəqil Qazaxıstan Respublikasının quruculuğunda müstəsna rolunu qeyd edərək, məhz onun yorulmaz səyləri nəticəsində Qazaxıstanın böyük inkişaf yolu keçdiyini, xalqın rifah halının təmin edilməsi və ictimai-siyasi sabitliyin möhkəmləndirilməsi istiqamətində böyük nailiyyətlərin əldə edildiyini vurğuladı. Dövlət başçısı xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevlə Nursultan Nazarbayev arasında mövcud olmuş dostluq münasibətlərinin ikitərəfli əlaqələrimizin qurulmasında mühüm rol oynadığını bildirdi. Eyni zamanda, Prezident İlham Əliyev Nursultan Nazarbayevin türkdilli dövlətlər

arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsi işinə verdiyi töhfələri də yüksək qiymətləndirdi.

Nursultan Nazarbayev göstərilən diqqətə, təbrikə və xoş sözlərə görə Azərbaycan Prezidentinə minnətdarlığını bildirdi.

Telefon söhbəti zamanı Azərbaycan–Qazaxıstan dostluq münasibətlərinin bütün sahələrdə bundan sonra da uğurla inkişaf edəcəyinə əminlik ifadə olundu.

**YAPONİYA İMPERATORU
ƏLAHƏZRƏT NARUHİTOYA**

Əlahəzrət!

Ölkənizin cənubunda baş vermiş təbii fəlakət nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı və irimiqyaslı dağıntılar barədə xəbər məni olduqca kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxınlarına öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından dərin hüznə başsağlığı verir, yaralananlara şefa diləyirəm.

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 7 iyul 2020-ci il

BMT-nin BAŞ KATİBİ ANTONIO QUTERREŞ İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ

7 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 7-də BMT-nin Baş katibi Antonio Quterreşə telefonla zəng etmişdir.

Telefon danışığı əsnasında Prezident İlham Əliyev bildirdi ki, Azərbaycan COVID-19 pandemiyasına qarşı mübarizədə Baş katibin və BMT-nin səylərini, o cümlədən çoxtərəfli əməkdaşlığı dəstəkləyir.

Dövlət başçısı COVID-19 pandemiyasına qarşı mübarizə məqsədilə Azərbaycanın Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatına 10 milyon ABŞ dolları məbləğində ianə, 30-dan çox ölkəyə isə humanitar və maliyyə yardımı ayırdığını qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev «Qoşulmama Hərəkəti»nin sədri statusunda üzv dövlətlər adından BMT Baş Assambleyasının COVID-19-a həsr olunmuş xüsusi sessiyasının çağırılması barədə müraciətinə qısa müddətdə cavab verdiyinə görə Baş katibə təşəkkürünü çatdırdı və BMT-nin 130-dan çox üzv dövlətinin bu təşəbbüsü dəstəklədiyini vurğuladı.

Dövlət başçısı BMT Baş Assambleyasının COVID-19-a həsr olunmuş xüsusi sessiyasının çağırılmasında Baş katibin liderliyinin mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini diqqətə çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev xüsusi sessiyanın keçirilməsi ilə əlaqədar texniki-logistik məsələlərin həllində Azərbaycanın öz töhfəsini verməyə hazır olduğunu bildirdi.

BMT-nin Baş katibi Antonio Quterreş telefon zənginə görə Prezident İlham Əliyevə təşəkkür etdi. Baş katib BMT Baş Assambleyasının COVID-19-a həsr olunmuş xüsusi sessiyasının keçirilməsi təşəbbüsünü dəstəklədiyini qeyd edərək, texniki-logistik məsələlərin həlli ilə əlaqədar BMT-nin Azərbaycan tərəfi ilə birlikdə işləməyə hazır olduğunu söylədi. Eyni zamanda, Baş katib Azərbaycanın BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin həyata keçirilməsi üçün fəal surətdə çalışdığını bildirdi.

Prezident İlham Əliyev və Baş katib Antonio Quterreş telefon danışığında əminliklərini ifadə etdilər ki, keçiriləcək xüsusi sessiya COVID-19 pandemiyasına qarşı mübarizədə önəmli addım olacaqdır.

**MONQOLUSTAN PREZİDENTİ
ZATI-ALİLƏRİ CƏNAB
XALTMAAQIYN BATTULQAYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Monqolustanın milli bayramı münasibətilə Sizi və xalqınızı öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından ürəkdən təbrik edirəm.

İnanıram ki, xoş ənənələrə əsaslanan Azərbaycan–Monqolustan münasibətləri həm ikitərəfli, həm də beynəlxalq müstəvidə bundan sonra da uğurla davam edəcəkdir.

Belə bir əlamətdar gündə Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə müvəffəqiyyətlər, dost Monqolustan xalqına daim əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 8 iyul 2020-ci il

**BAKININ NİZAMİ RAYONUNDA
«AZƏRENERJİ» ASC-nin
YENİDƏN QURULMUŞ «8-ci KM»
YARIMSTANSİYASININ AÇILIŞI
MƏRASİMİ**

9 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 9-da Bakının Nizami rayonunda «Azər-enerji» Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin yenidən qurulmuş 110/35/10 kilovoltluq «8-ci km» yarımstansiyasının açılışında iştirak etmişdir.

«Azərenerji» ASC-nin sədri Baba Rzayev yarımstansiyada görülmüş işlər barədə dövlət başçısına məlumat verdi.

Bildirildi ki, «8-ci km» yarımstansiyası 52 il əvvəl tikilmişdi və istismar müddətini çoxdan başa vurmuşdu. Nəticədə burada tez-tez qısa qapanmalar olurdu və enerji sistemi qəza təhlükəsi ilə üzləşirdi. Yenidən qurulma nəticəsində bu problemlərin hamısı aradan qaldırılıb. Burada görülmüş yenidən qurulma işləri çərçivəsində yarımstansiyanın açıq və qapalı paylayıcı qurğuları, transformatorları, inzibati-idarəetmə binası və digər zəruri infrastrukturunu müasir səviyyədə yenilənib. Yarımstansiyanın yenidən qurulmasını zəruri edən səbəblərdən biri də Nizami rayonunda 35 kV-luq şəbəkənin genişlənməsi və gərginlik

sinfinin dəyişdirilməsi idi. Görülmüş işlər nəticəsində yarımstansiyanın gücü 55 MVA-dək artırılıb. Burada yaradılmış Dispetçer İdarəetmə Mərkəzi və mikro-SCADA sistemi yarımstansiyanın fəaliyyətinin səmərəliliyini daha da yüksəldibdir.

Prezident İlham Əliyev yarımstansiyanı işə saldı. Yenidən qurulmuş bu yarımstansiya Xətai və Nizami rayonlarında yüz minlərlə əhalinin, sənaye, məişət-kommunal, təhsil, tibb və iaşə müəssisələrinin elektrik enerjisi ilə fasiləsiz təmin edilməsində mühüm rol oynayacaqdır.

Son 2 ildə ölkəmizdə sistem əhəmiyyətli 20-dən çox yarımstansiyada tikinti, yenidən qurulma, təmir və bərpa işləri aparılır. Bu günədək 220 kV-luq «Müşfiq», 110 kV-luq «Zabrat», «Dübəndi» və «Əhmədli» yarımstansiyaları yenidən qurulmadan sonra istismara verilib. 220 kV-luq yeni tikilmiş «Böyükşor» və yenidən qurulmuş «Xırdalan» yarımstansiyalarında işlər tamamlanıb. Eyni zamanda, 500 kV-luq «Abşeron» və 110 kV-luq 10-dan çox yarımstansiyada işlər davam edir.

Bu gün Azərbaycanda enerji sistemində aparılmış köklü islahatların nəticəsidir ki, ölkə əhalisini dayanıqlı və keyfiyyətli elektrik enerjisi ilə təmin etmək mümkün olub. Ümumilikdə son dövrlərdə bu sahədə həyata keçirilən kompleks tədbirlərin sırasında mövcud yarımstansiyaların müasir səviyyədə yenidən qurulması və yeni qurğuların inşası xüsusi yer tutur. «8-ci km» yarımstansiyasının yenidən qurulması bu istiqamətdə icra olunan işlərin ardıcılıqla həyata keçirildiyini nümayiş etdirir.

**MONTENEQRO PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB MILO CUKANOVIÇƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Ölkənizin milli bayramı münasibətilə Sizə və bütün xalqınıza öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından ən səmimi təbriklərimi yetirirəm.

Azərbaycan–Monteneqro dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri hərtərəfli və yüksələn xətlə inkişaf etməkdədir. İnanıram ki, əlaqələrimizin ikitərəfli və çoxtərəfli müstəvidə möhkəmləndirilməsi yolunda atdığımız addımlar bundan sonra da xalqlarımızın və ölkələrimizin mənafeələrinə xidmət edəcəkdir.

Bəşəriyyətin COVID-19 pandemiyası ilə mübarizə apardığı bir dövrdə Azərbaycan xalqının dost Monteneqro xalqı ilə həmrəy olduğunu vurğulamaq istəyirəm.

Bu xoş gündə Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə daim rifah və əmin-amanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 10 iyul 2020-ci il

**FRANSA RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB EMMANUEL MAKRONA**

Hörmətli cənab Prezident!

Fransa Respublikasının milli bayramı münasibətilə Sizə və Sizin simanızda bütün xalqınıza öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından ən səmimi təbriklərimi yetirirəm.

Azərbaycan və Fransa arasında qarşılıqlı etimada və xoş əməkdaşlığa əsaslanan dostluq və əməkdaşlıq əlaqələrinin daim inkişaf etməsi məmnunluq doğurur. Siyasi, iqtisadi, mədəni, təhsil, müdafiə, yüksək texnologiyalar və digər sahələrdə ölkələrimizin mənafeyi və xalqlarımızın rifahına xidmət edən əlaqələrimizin birgə söylərimizlə bundan sonra da uğurla davam edəcəyinə əminəm. Azərbaycan Fransa ilə ikitərəfli münasibətlərin keyfiyyətə daha yüksək səviyyəyə qaldırılmasında maraqlıdır.

BMT Təhlükəsizlik Şurasının daimi üzvü və ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədr kimi, Fransanın və digər həmsədr ölkələrin qətiyyəti və ədalətli mövqeyi nəticəsində Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsi və ətrafındakı 7 rayonun Ermənistan tərəfindən 30 ilə yaxın davam edən işğalına tezliklə son qoyulacağına, azərbaycanlı məcburi köçkünlərin doğma torpaqlarına qayıdacağına ümid bəsləyirik. Biz münaqişənin beynəlxalq hüququn norma

və prinsiplərinə, BMT Təhlükəsizlik Şurasının müvafiq qətnamələrinin tələblərinə, Helsinki Yekun Aktının müddəalarına uyğun olaraq Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və sərhədlərinin toxunulmazlığı çərçivəsində ədalətli şəkildə həll olunacağına inanırıq.

Dünyanın COVID-19 pandemiyası ilə üzləşdiyi bu çətin zamanda Azərbaycan xalqının dost Fransa xalqı ilə həmrəy olduğunu bildirmək istəyirəm.

Bu əlamətdar gündə Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Fransa Respublikasına daim firavanlıq diləyirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 10 iyul 2020-ci il

DÖVLƏT TƏHLÜKƏSİZLİK ŞURASININ İCLASI

13 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sədrliyi ilə iyulun 13-də Təhlükəsizlik Şurasının iclası keçirilmişdir.

Dövlət başçısı iclasda çıxış etdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı

Dünən günorta saatlarında Ermənistan Azərbaycan–Ermənistan dövlət sərhədinin Tovuz istiqamətində növbəti hərbi təxribat törədib. Birinci dəfə deyil ki, dövlət sərhədində Ermənistan tərəfindən hərbi təxribatlar törədilir. Son bir neçə ay ərzində bu hərbi təxribatlar nəticəsində bizim hərbiçilərimiz, eyni zamanda, mülki şəxslər həlak olublar. Dünən günorta saatlarında onların növbəti təxribatı nəticəsində bir neçə hərbiçimiz həlak olubdur. Qəflətən bizim hərbi postumuza artilleriya atəşi açılıb, bu çirkin əməl nəticəsində hərbiçilərimiz həlak olub və yaralanıblar. Allah şəhidlərimizə rəhmət etsin, yaralı hərbiçilərimizə Allahdan şafa diləyirəm.

Deyə bilərəm ki, Ermənistanın növbəti təxribatının qarşısı qətiyyətlə alınıb, adekvat cavab veriləlidir. Hərbiçilərimizin qisası alınmışdır. Ermənistan

tərəfinin bütün cəhdləri iflasa uğrayıb, Azərbaycan öz dövlət sərhədini qoruyub və Ermənistan əsgərləri bir santimetr belə, Azərbaycan torpağına keçə bilməyiblər.

Bu gün sərhəddə gərgin vəziyyət davam edir. Dünən gecə bütün aidiyyəti qurumlarla, komandanlarla əlaqədə idim. Bu gün səhər tezdən də mənə operativ məlumat verilib və sərhəddə vəziyyət sabitləşməyib. Bütün məsuliyyəti Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyi daşıyır. Çünki məhz Ermənistan rəhbərliyinin ikiüzlü və riyakar fəaliyyətinə görə belə hadisələr baş verir. Bir tərəfdən, beynəlxalq ictimaiyyətə müraciət edir və Ermənistan–Azərbaycan qoşunlarının təmas xəttində atəşkəs rejiminin möhkəmləndirilməsi üçün kömək xahiş edir. Digər tərəfdən, hərbi təxribatlar törədərək, Azərbaycan ərazisinə basqın etmək istəyir, mövqelərimizi zəbt etmək istəyir, mülki əhalini, kəndlərimizi atəşə tutur. Bu çirkin və məkrli siyasət Ermənistanı uçuruma aparacaq. Bütün məsuliyyət Ermənistanın rəhbərliyi üzərinə düşür. Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bundan sonra da qoruyacaq, öz sərhədlərini qoruyacaq. Dünən günorta saatlarında və bu gün gecə düşməyə vurulmuş sarsıdıcı zərbələr bir daha onu göstərdi. Həlak olan hərbiçilərimizin qisası alındı və onların qanı yerdə qalmadı və qalmayacaq.

Bu çirkin əməllərə əl atmaq onların təcavüzkar siyasətinin təzahürüdür. Bu siyasəti məntiqlə izah etmək mümkün deyil. Çünki bu siyasət olduqca ziddiyyətlidir və bu siyasət Ermənistan üçün böyük təhlükə mənbəyidir. Çünki mən dəfələrlə demişəm, bir daha demək istəyirəm ki, Azərbaycan heç vaxt

işğal edilmiş torpaqlarının bu vəziyyətdə qalması ilə barışmayacaq, işgalla barışmayacaq və əlindən gələni edəcək ki, öz ərazi bütövlüyünü bərpa etsin.

Beynəlxalq təşkilatlara müvafiq müraciətlər edilib və operativ vəziyyət imkan verən kimi biz Azərbaycanda fəaliyyət göstərən xarici ölkələrin hərbi nümayəndələrini həmin əraziyə dəvət edəcəyik ki, onlar öz gözləri ilə vəziyyəti görsünlər. Görsünlər ki, kim bu hərbi təxribatı törədib. Bu hərbi təxribat nəticəsində nələr baş verib və kim vəziyyətin gərginləşməsinə cavabdehlik daşıyır. Bizim işimiz haqq işidir və Azərbaycan öz prinsiplial mövqeyindən bir addım da geri atmayacaq.

Bildiyiniz kimi, Ermənistanda daxili vəziyyət artıq böhranlı həddə çatıb. Daxili çaxnaşmalar geniş vüsət alıb. Eyni zamanda, ölkəmizin son vaxtlar əldə etdiyi beynəlxalq uğurlar onları çox narahat edir və onlarda paxıllıq hissini daha da gücləndirib. Xüsusilə beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində uğurlu fəaliyyətimiz, son müddət ərzində bütün aparıcı beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı verilmiş açıqlamalar, qəbul edilmiş qərarlar, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün dəstəklənməsi, əlbəttə ki, Ermənistanın münaqişə ilə bağlı mövqelərinə çox ciddi zərbə vurubdur. Eyni zamanda, mötəbər kürsülərdən müntəzəm olaraq həm münaqişənin tarixi ilə, həm bölgənin tarixi ilə bağlı gətirdiyimiz konkret faktlar, inandırıcı əsaslandırılmalar, əlbəttə ki, onların təbliğatını alt-üst edir. Artıq bütün dünya bilir ki, Dağlıq Qarabağ əzəli tarixi Azərbaycan torpa-

ğıdır və bunu təsdiqləyən kifayət qədər sənədlər var və bu sənədləri biz indi geniş beynəlxalq ictimaiyyətə təqdim edirik. Eyni zamanda, bütün dünya Dağlıq Qarabağı Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi kimi tanıyır. Bunu da təsdiqləyən kifayət qədər çox beynəlxalq sənəd və açıqlamalar vardır. O cümlədən bu yaxınlarda qondarma «Dağlıq Qarabağ respublikası»nda keçirilmiş qondarma «seçkilər» nəinki heç bir ölkə tərəfindən tanınmadı, hətta bütün aparıcı beynəlxalq təşkilatlar, qonşu ölkələr və bu məsələ ilə məşğul olan ölkələr bu seçkiləri pislədilər. Beləliklə, bir daha ölkəmizin ərazi bütövlüyünə dəstək ifadə olundu, bir daha açıq göstərildi ki, Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın ayrılmaz hissəsidir.

Ona görə hazırda Ermənistanda hökm sürən hərc-mərclik və vəziyyətin böhran həddinə yaxınlaşması onları bu çirkin əməllərə sövq edibdir. Digər tərəfdən, o da sirr deyil ki, artıq uzun müddətdir Ermənistan münaqişə ilə bağlı öz addımlarında xüsusilə Ermənistan–Azərbaycan dövlət sərhədini misal gətirərək, belə bir rəy formalaşdırmaq istəyir ki, guya Azərbaycan Ermənistan ərazisinə hücumlar edir. Halbuki bu yalandır. Bütün hücumlar Ermənistan tərəfindən törədilir və bunun kifayət qədər video-foto sənədləri vardır. Azərbaycan isə sadəcə olaraq, bütün təxribatlara adekvat cavab verir. Əgər Ermənistan ərazisindən Azərbaycan mövqelərinə, Azərbaycan kəndlərinə atəş açılırsa, təbii ki, biz adekvat cavab verəcəyik və veririk. Ona görə Ermənistan bütün imkanlardan istifadə edib, saxta məlumatlar uydurub dövlət sərhədinə xüsusi diqqətin cəlb edilməsi üçün

əlindən gələnı edir. Dünənki hərbi təxribat bu çirkin siyasətin növbəti təzahürüdür.

Hesab edirəm ki, bu təxribatın digər səbəbi odur ki, son vaxtlar Azərbaycan beynəlxalq arenada çox böyük uğurlara imza atıb. Bizim təşəbbüsümüzlə beynəlxalq təşkilatların zirvə görüşləri keçirilib. Bizim təşəbbüsümüzlə BMT Baş Assambleyasının xüsusi sessiyası baş tutub. Bu təklifi, bu təşəbbüsü 130-dan çox ölkə dəstəkləyib, yalnız Ermənistan bu təşəbbüsün əleyhinə çıxıb və bir daha özünü rüsvay edib, bir daha özünü dünyadan təcrid edibdir. Bu gün dünya gündəliyində birinci yerdə duran COVID ilə bağlı mübarizə məsələsində öz anlaşılmaz mövqeyi ilə bir daha bütün dünyanın diqqətini öz çirkin siyasətinə cəlb edib. Necə ola bilər ki, Azərbaycan bütün dünyanın bu mübarizədə birləşməsini tələb etdiyi bir vaxtda Ermənistan bunun əleyhinə çıxır?!

Ona görə beynəlxalq arenada Ermənistan, demək olar ki, bütün dayaqlarını itirməkdədir. Daxili vəziyyət kifayət qədər gərgindir. Vəd olunan «çiçəklənmə», artıq hər kəs tərəfindən başa düşülür ki, bir xülyadır, yalandır. Əlbəttə, dünənki hadisə ilə bağlı Ermənistanın rəsmi orqanlarının açıqladığı məlumat yalanın növbəti əlamətidir. Bu məlumatda onlar məsuliyyəti Azərbaycanın üzərinə yıxmaq istəyirlər. Halbuki buna heç bir əsas yoxdur və bir daha demək istəyirəm ki – bütün müstəqil ekspertlər bunu təsdiq edə bilər – heç bir əsas olmadan bizim hərbi postumuza artilleriya zərbəsi endirilib. Məhz bunun nəticəsində bizim hərbiçilərimiz həlak olub. Onların gücü ancaq ona çatır ki, mülki əhali-

ni atəşə tutsunlar, ya da ki, qəflətən bizim hərbi postumuza atəş açsınlar. Bunu da onlar etdilər və bir daha öz çirkin və məkrli mahiyyətlərini ortaya qoydular.

Mən bir daha demək istəyirəm ki, dünən və bu gecə düşməyə adekvat cavab verilib. Hərbçilərimizin qisası alınıb, bundan sonra da alınacaq. Hərbçilərimizin, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayıb və qalmayacaq. Biz bütün imkanlardan istifadə edib özümüzü qoruyacağıq və düşməyə öz yerini göstərəcəyik.

Sonra Təhlükəsizlik Şurasının iclası qapalı rejimdə davam etdi.

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
RƏCƏB TAYYİB ƏRDOĞANA**

Hörmətli cənab Prezident!

Əziz qardaşım!

Sizi səmimiyyətlə salamlayıram!

Bu gün Türkiyədə 15 iyul dövlət çevrilişi cəhdinin növbəti ildönümüdür. Bu çevriliş cəhdi Türkiyə dövlətinə qarşı yönəlmiş xain plan idi. Sizin qəhrəmanlığınız və Türkiyə xalqının Sizə olan sevgisi sayəsində qardaş ölkəniz bu çətin sınaqdan daha da güclü çıxdı. «Demokratiya və Milli Birlik Günü» xalqınızın öz dövlətçiliyinə və demokratik ənənələrinə sadıqlığının bariz nümunəsidir.

Mən dövlət çevrilişi cəhdinin qarşısının alınması yolunda canlarını verən şəhidlərimizin əziz xatirəsini dərin hörmət və ehtiramla yad edirəm.

Türkiyə dövlətinə və xalqına qarşı olan bu xəyanətkar dövlət çevrilişi cəhdini ilk dəqiqələrdən ən qəti şəkildə pisləyən ölkə Azərbaycan oldu. Bununla Azərbaycan xalqı və dövləti qardaş Türkiyənin yanında olduğunu göstərdi.

Azərbaycan və Türkiyə «Bir millət – iki dövlət» şüarı əsasında həm sevincli, həm də kədərli günlərdə daim bir-birinə dayaqdırlar.

Biz də bütün məsələlərdə Türkiyənin güclü dəstəyini hiss edirik. Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq

Qarabağ münaqişəsinin həlli istiqamətində Türkiyə hər zaman Azərbaycanla həmrəy olub, bütün beynəlxalq təşkilatlarda ölkəmizin haqlı mövqeyini müdafiə edibdir.

İyulun 12-də Ermənistan Azərbaycan–Ermənistan dövlət sərhədinin Tovuz istiqamətində hərbi təxribat törədib. Bu, Ermənistanın Azərbaycana qarşı növbəti xəyanətkar aqressiya aktıdır və bütün məsuliyyət Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyinin üzərindədir. Bu qəfil və xain hücum nəticəsində Azərbaycan Ordusunun hərbciləri və mülki şəxslər həlak olub və yaralanıblar.

Azərbaycan Ordusu bu təxribata layiqli cavab verib. Şəhidlərimizin qisası alınıb. Onların qanı yerdə qalmayıb, bundan sonra da qalmayacaqdır. Azərbaycan BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinə, beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə uyğun olaraq, öz ərazi bütövlüyünü təmin edəcəkdir.

Bu hadisə adi sərhəd toqquşması deyil, Ermənistanın işğalçı siyasətinin davamıdır. Hər zaman olduğu kimi, bu gün də Ermənistan rəhbərliyi ikiüzlü və riyakar siyasətinə sadıq qalaraq, həm öz ictimaiyyətini, həm də dünya birliyini aldatmağa çalışır. Ölkələrində hökm sürən sosial-iqtisadi problemlərin fonunda Azərbaycanla münaqişəni alovlandırmaqla, müəyyən məqsədlərə çatmaq istəyirlər.

Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi hücumuna ilk reaksiyanı qardaş Türkiyə Respublikası verdi. Dünənki çıxışınızda Ermənistanın təxribatları

ilə bağlı Türkiyənin qəti mövqeyini bir daha ifadə etdiniz. Azərbaycana göstərdiyiniz dəstəyi xalqımız yüksək qiymətləndirir.

Azərbaycan–Türkiyə strateji müttəfiqliyi regionda sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunmasına xidmət edən, əməkdaşlığın inkişafına töhfə verən mühüm amildir. Əminəm ki, birliyimiz və həmrəyliyimiz bundan sonra da xalqlarımızın mənafelərinə uyğun olaraq möhkəmlənəcək və genişlənəcəkdir.

Hörmətli cənab Prezident, Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, qardaş Türkiyə xalqına daim əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 15 iyul 2020-ci il

**PAKİSTAN İSLAM RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ARİF ALVİYƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

İlk öncə Sizə səmimi salamlarımı yetirir, Azərbaycan və Ermənistanın dövlət sərhədində baş vermiş hadisələrə verdiyiniz obyektiv qiymətə görə Sizə öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Məlum olduğu kimi, cari ilin 12 iyul tarixində Ermənistan silahlı qüvvələri cəbhənin Tovuz rayonu istiqamətində artilleriya qurğularından istifadə edərək, atəşkəs rejimini kobud şəkildə pozub, hərbi təxribata əl atıbdır. Bu qəfil və xain hücum nəticəsində Azərbaycan Ordusunun hərbiçiləri həlak olub və yaralanıblar. Əks-həmlələr və cavab atəşi nəticəsində hücum dəf edilsə də, növbəti günlərdə Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyi avantürist və təcavüzkar siyasətindən əl çəkməmiş, ölkəmizin hərbi və mülki obyektlərinin bombalanması əmrini vermişdir.

Bu hadisələr adi sərhəd toqquşması kimi deyil, Ermənistanın işğalçı siyasətinin davamı olaraq qəbul edilməlidir. 30 ilə yaxın müddətdir ki, Azərbaycanın 20 faiz torpağı – Dağlıq Qarabağ bölgəsi və ətrafındakı 7 rayon erməni işğalı altındadır, 1 milyondan çox azərbaycanlı doğma torpaqlarından

didərgin düşübdür. Münaqişə beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə uyğun olaraq, BMT Təhlükəsizlik Şurasının müvafiq qətnamələrinin tələblərinə, Helsinki Yekun Aktının müddəalarına əsasən, ölkəmizin ərazi bütövlüyü və sərhədlərinin toxunulmazlığı çərçivəsində həll olunmalıdır. Təsadüfi deyil ki, 1992-ci ildə Xocalıda törətdikləri soyqırımına görə cəzasız qalan bu şəxslər bu gün yenə də mülki əhalini, uşaq, qadın və qocaları hədəfə alaraq qətlə yetirir. Son hadisələrdə hərbiçilərimizdən başqa, sırayı mülki vətəndaşlarımız arasında həlak olan və yaralananların olması bunun əyani sübutudur.

Hər zaman olduğu kimi, bu gün də Ermənistan rəhbərliyi öz ikiüzlü və riyakar siyasətinə sadıq qalaraq, həm öz ictimaiyyətini, həm də dünya birliyini aldatmağa çalışır. Ölkələrində hökm sürən sosial-iqtisadi problemlərin fonunda Azərbaycanla münaqişəni alovlandırmaqla müəyyən məqsədlərə çatmaq istəyirlər. Azərbaycanın hərbi qüdrəti, qəhrəman övladlarımızın qətiyyəti və şücaəti sayəsində Ermənistanın məkrli, çirkin təxribatının qarşısı alınmış və bundan sonra da alınacaqdır.

Qardaş Pakistanın ölkəmizin haqq işində daim göstərdiyi həmrəyliyə görə Sizə bir daha təşəkkürümü bildirirəm. Əminəm ki, Azərbaycan və Pakistan arasında mövcud olan dostluq və strateji tərəfdaşlıq münasibətləri bundan sonra da uğurla davam edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, qardaş Pakistan İslam Respublikasına daim firavanlıq və əmin-amanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 15 iyul 2020-ci il

**QAZAXISTAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
KASIM-JOMART TOKAYEVƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Cari ilin 12 iyul tarixində Azərbaycan və Ermənistanın dövlət sərhədinin Tovuz rayonu istiqamətində Ermənistan hərbi birləşmələri artilleriya qurğularından istifadə edərək, atəşkəs rejimini kobud şəkildə pozub, təxribata əl atıbdır. Bu qəfil və xain hücum nəticəsində Azərbaycan Ordusunun hərbciləri, mülki şəxslər həlak olub və yaralanıblar. Əks-həmlələr və cavab atəşi nəticəsində hücum dəf edilsə də, növbəti günlərdə Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyi avantürist və təcavüzkar siyasətindən əl çəkməmiş, ölkəmizin hərbi və mülki obyektlərinə zərbələrin endirilməsi ilə bağlı göstərişlər vermişdir.

Bildiyiniz kimi, 30 ilə yaxın müddətdir ki, Azərbaycanın 20 faiz torpağı – Dağlıq Qarabağ bölgəsi və ətrafındakı 7 rayon erməni işğalı altındadır, 1 milyondan çox azərbaycanlı doğma torpaqlarından didərgin düşübdür. Bu səbəbdən qeyd olunan hadisə adi sərhəd toqquşması kimi deyil, Ermənistanın işğalçı siyasətinin davamı olaraq qəbul edilməlidir.

Bu gün hərbcilərlə yanaşı, uşaq, qadın və yaşlı insanların hədəf seçilərək öldürülməsi Xocalı soyqırımını həyata keçirənlərin hələ də hazırkı Ermə-

nistan rəhbərliyində təmsil olunduğunu nümayiş etdirdi. Hər zaman olduğu kimi, bu gün də Ermənistan rəhbərliyi öz ikiüzlü və riyakar siyasətinə sadıq qalaraq, həm öz ictimaiyyətini, həm də dünya birliyini aldatmağa çalışır. Ölkələrində hökm sürən sosial-iqtisadi problemlərin fonunda Azərbaycanla münaqişəni alovlandırmaqla, müəyyən məqsədlərə çatmaq istəyirlər. Ölkəmizin hərbi qüdrəti, qəhrəman övladlarımızın qətiyyəti və şücaəti sayəsində Ermənistanın məkrli, çirkin təxribatının qarşısı qətiyyətlə alınıb və bundan sonra da alınacaqdır.

Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə, BMT Təhlükəsizlik Şurasının müvafiq qətnamələrinin tələblərinə uyğun olaraq, ölkəmizin ərazi bütövlüyü, suverenliyi və sərhədlərinin toxunulmazlığı çərçivəsində həll olunması ilə bağlı Türk Şurasının 2020-ci il 14 iyul tarixli Bəyanatına görə Sizə həm öz adımdan, həm də Azərbaycan xalqı adından təşəkkür edirəm.

Sizə möhkəm cansağlığı, qardaş Qazaxıstan xalqına daim əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 15 iyul 2020-ci il

**ÖZBƏKİSTAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ŞAVKAT MİRZİYOYEVƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Cari ilin 12 iyul tarixində Azərbaycan və Ermənistanın dövlət sərhədinin Tovuz rayonu istiqamətində Ermənistan hərbi birləşmələri artilleriya qurğularından istifadə edərək, atəşkəs rejimini kobud şəkildə pozub, təxribata əl atıbdir. Bu qəfil və xain hücum nəticəsində Azərbaycan Ordusunun hərbciləri, mülki şəxslər həlak olub və yaralanıblar. Əks-həmlələr və cavab atəşi nəticəsində hücum dəf edilsə də, növbəti günlərdə Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyi avantürist və təcavüzkar siyasətdən əl çəkməmiş, ölkəmizin hərbi və mülki obyektlərinə zərbələrin endirilməsi ilə bağlı göstərişlər vermişdir.

Bildiyiniz kimi, 30 ilə yaxın müddətdir ki, Azərbaycanın 20 faiz torpağı – Dağlıq Qarabağ bölgəsi və ətrafındakı 7 rayon erməni işğalı altındadır, 1 milyondan çox azərbaycanlı doğma torpaqlarından didərgin düşübdür. Məhz bu səbəbdən qeyd olunan hadisə adi sərhəd toqquşması kimi deyil, Ermənistanın işğalçı siyasətinin davamı olaraq qəbul edilməlidir.

Bu gün hərbcilərlə yanaşı, uşaq, qadın və yaşlı insanların hədəf seçilərək öldürülməsi Xocalı soyqı-

rımını həyata keçirənlərin hələ də hazırkı Ermənistan rəhbərliyində təmsil olunduğunu nümayiş etdirdi. Hər zaman olduğu kimi, bu gün də Ermənistan rəhbərliyi öz ikiüzlü və riyakar siyasətinə sadıq qalaraq, həm öz ictimaiyyətini, həm də dünya birliyini aldatmağa çalışır. Ölkələrində hökm sürən sosial-iqtisadi problemlərin fonunda Azərbaycanla münaqişəni alovlandırmaqla, müəyyən məqsədlərə çatmaq istəyirlər. Ölkəmizin hərbi qüdrəti, qəhrəman övladlarımızın qətiyyəti və şücaəti sayəsində Ermənistanın məkrli, çirkin təxribatının qarşısı qətiyyətlə alınıb və bundan sonra da alınacaqdır.

Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə, BMT Təhlükəsizlik Şurasının müvafiq qətnamələrinin tələblərinə uyğun olaraq, ölkəmizin ərazi bütövlüyü, suverenliyi və sərhədlərinin toxunulmazlığı çərçivəsində həll olunması ilə bağlı Türk Şurasının 2020-ci il 14 iyul tarixli Bəyanatına görə Sizə həm öz adımdan, həm də Azərbaycan xalqı adından təşəkkür edirəm.

Sizə möhkəm cansağlığı, qardaş Özbəkistan xalqına daim əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 15 iyul 2020-ci il

**İSLAM ƏMƏKDAŞLIQ TƏŞKİLATININ
BAŞ KATİBİ CƏNAB
YUSİF BİN ƏHMƏD ƏL-OSAYMİNƏ**

Hörmətli cənab baş katib!

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının 2020-ci il 14 iyul tarixli Bəyanatında Azərbaycan və Ermənistanın dövlət sərhədində baş vermiş hadisələr nəticəsində həlak olan Azərbaycan vətəndaşları ilə bağlı göndərdiyiniz başsağlığına və Ermənistanın təcavüzkar siyasətinə verilən obyektiv qiymətə görə Sizə təşəkkür edirəm.

Məlum olduğu kimi, cari ilin 12 iyul tarixində Ermənistan silahlı qüvvələri artilleriya qurğularından istifadə edərək, atəşkəs rejimini kobud şəkildə pozub, qəfil hücum həyata keçirərək, hərbiçilərimizi, Tovuz rayonunun dinc sakinlərini qətlə yetirib və yaralayılar. Ermənistan növbəti günlərdə də atəşkəs rejimini kobud şəkildə pozub. Azərbaycan Ordusunun əks-həmlələri və cavab atəşi nəticəsində təxribatın qarşısı qətiyyətlə alınıb və bundan sonra da alınacaqdır.

Bu hadisələr bir daha Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyinin ikiüzlü, ölkənin isə təcavüzkar olduğunu nümayiş etdirdi. Bu gün hərbiçilərlə yanaşı, uşaq, qadın və yaşlı insanların hədəf seçilərək öldürülməsi Xocalı soyqırımını həyata keçirənlərin hələ

də hazırkı Ermənistan rəhbərliyində təmsil olunduğunu nümayiş etdirdi.

Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi başlayandan bu günədək İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı ali və yüksək səviyyələrdə Ermənistanın işğalçı siyasətini, regional sülhə və sabitliyə törətdiyi təhlükəni pisləyən bir çox qətnamələr qəbul edibdir. Azərbaycanın haqlı mövqeyi İƏT-ə üzv ölkələr tərəfindən hər zaman dəstəklənibdir.

Münaqişənin beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının və BMT Təhlükəsizlik Şurasının müvafiq qətnamələrinin tələblərinə uyğun olaraq, ölkəmizin ərazi bütövlüyü, suverenliyi və sərhədlərinin toxunulmazlığı çərçivəsində həll olunması ilə bağlı İƏT-in daim ədalətli mövqeyini bir daha alqışlayırıq.

Sizə möhkəm cansağlığı və işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 15 iyul 2020-ci il

**TÜRKDİLLİ DÖVLƏTLƏRİN
ƏMƏKDAŞLIQ ŞURASININ
BAŞ KATİBİ CƏNAB
BAĞDAD AMREYEVƏ**

Hörmətli cənab baş katib!

Azərbaycan və Ermənistanın dövlət sərhədin-
də baş vermiş hadisələr zamanı ordumuzun hərbiçiləri və mülki vətəndaşımızın həlak olması ilə bağlı göndərdiyiniz başsağlığına və Türk Şurasının məsələ ilə bağlı obyektiv mövqeyinə görə Sizə təşəkkür edirəm.

Məlum olduğu kimi, cari ilin 12 iyul tarixində Ermənistan silahlı qüvvələri cəbhənin Tovuz rayonu istiqamətində artilleriya qurğularından istifadə edərək, atəşkəs rejimini kobud şəkildə pozub, qəfil və xain hücum həyata keçiribdir.

Azərbaycan Ordusunun əks-hücumu və cavab zərbələri nəticəsində Ermənistanın məkrli və çirkin hərbi təxribatının qarşısı alınıb və bundan sonra da qətiyyətlə alınacaqdır.

Bu hadisələr bir daha Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyinin riyakar, ölkənin isə təcavüzkar olduğunu nümayiş etdirdi. Bu gün hərbiçilərlə yanaşı, uşaq, qadın və yaşlı insanların hədəf seçilməsi Xocalı soyqırımını həyata keçirənlərin hələ də hazırkı Ermənistan rəhbərliyində təmsil olunduğunun bəriz nümunəsidir.

Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münacişəsinin beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə, BMT Təhlükəsizlik Şurasının müvafiq qətnəmələrinin tələblərinə uyğun olaraq, ölkəmizin ərazi bütövlüyü, suverenliyi və sərhədlərinin toxunulmazlığı çərçivəsində həll olunması ilə bağlı Türk Şurasının çağırışını və ədalətli mövqeyini alqışlayırıq.

Sizə möhkəm cansağlığı və işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 15 iyul 2020-ci il

**ŞƏHİD GENERAL-MAYOR POLAD
HƏŞİMOVUN ANASI SƏMAYƏ XANIM VƏ
ŞƏHİD POLKOVNİK İLQAR MİRZƏYEVİN
OĞLU ELVİN İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ**

15 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 15-də döyüş zamanı müdafiənin ön xəttində olarkən qəhrəmancasına şəhid olmuş general-mayor Polad Həşimovun anası Səmayə xanım və polkovnik İlqar Mirzəyevin oğlu Elvinlə telefonla danışmışdır.

Dövlət başçısı şəhidlərin ailə üzvlərinə dərin hüzn-lə başsağlığı verdi, onlara Allahdan rəhmət və səbir dilədi. Prezident İlham Əliyev qeyd etdi ki, Vətən uğrunda həlak olmuş hərbi qulluqçularımızın qəhrəmanlığı heç vaxt unudulmayacaq, onların qisası alınmış və alınacaq, qanları yerdə qalmayacaqdır.

Səmayə Həşimova və Elvin Mirzəyev Prezident İlham Əliyevə telefon zənginə və başsağlığına görə minnətdarlıqlarını bildirdilər.

**NAZİRLƏR KABİNETİNİN 2020-ci İLİN
BİRİNCİ YARISININ SOSIAL-İQTİSADI
İNKİŞAFININ YEKUNLARINA VƏ QARŞIDA
DURAN VƏZİFƏLƏRƏ HƏSR OLUNMUŞ
VIDEOFORMATDA İCLASI**

15 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sədrliyi ilə iyulun 15-də Nazirlər Kabinetinin 2020-ci ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclası keçirilmişdir.

Dövlət başçısı iclasda nitq söylədi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin nitqi

Hər il olduğu kimi, biz bu il də plan üzrə 6 ayın sosial-iqtisadi yekunlarını müzakirə edəcəyik. Bu ənənə öz bəhrəsini verir. Çünki bu toplantılarda həm görülmüş işlər, buraxılmış nöqsanlar təhlil olunur, həm də gələcək fəaliyyətimiz üçün praktiki addımların atılması müəyyən edilir. Təbii ki, hər ilin əvvəlində il ərzində görülməli işlər haqqında qərar verilir, tədbirlər planı təsdiq olunur. Ancaq həyat yerində durmur. Həyat dəyişir və yeni çağırışlar üzə çıxır. Belə olan halda, əlbəttə ki, biz öz planlarımıza da düzəlişlər etməliyik və edirik.

Bu düzəlişlərin əsas məqsədi ölkəmizin uğurlu inkişafını sürətləndirmək, bunu təmin etməkdir. Ona görə biz bu gün də ənənəvi olaraq bu məsələləri müzakirə edəcəyik.

Ancaq bundan əvvəl son günlər ərzində Ermənistan–Azərbaycan dövlət sərhədinin Tovuz istiqamətində baş vermiş hadisələr haqqında ictimaiyyətə məlumat vermək istərdim. Bildiyiniz kimi, iyulun 12-də erməni silahlı qüvvələri Azərbaycan mövqelərinə artilleriya atəşi ilə zərbə endirib və bu gözlənilməz zərbə nəticəsində bizim hərbiçilərimiz həlak olub, yaralanıblar. Ondan sonra hər dəfə olduğu kimi, Ermənistan bu təxribatın səbəbkarı kimi Azərbaycanı göstərməyə cəhd edir, halbuki bu heç bir məntiqə sığmır. Bizim Ermənistanla Azərbaycanın dövlət sərhədində hər hansı bir hərbi məqsədimiz yoxdur. Bildiyiniz kimi, bir neçə il bundan əvvəl mənim tapşırıqla sərhədin bir hissəsinin qorunması Sərhəd Qoşunlarına həvalə olunubdur. Bu da onu göstərir ki, bizim bu istiqamətdə hər hansı bir hərbi planımız yoxdur və prinsip etibarilə hərbi məqsədlər nöqtəyi-nəzərindən bunun heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Üstəgəl Ermənistan «Azərbaycan diversiyasını» əsaslandırmaq üçün çox ağılsız və hesab edirəm ki, onların səviyyəsinə uyğun səbəb göstərməyə cəhd etdi. Guya ki, Azərbaycanın hərbi qulluqçuları – iki nəfər UAZ maşını ilə Ermənistan sərhədini pozaraq, hərbi diversiya törətməyə cəhd ediblər. Sual olunur, hansı ölkənin ordusu hücumu iki zabit və əsgərlə UAZ maşını ilə təşkil edir? Bəlkə Ermənistan ordusu belə «müdrək» hərbi əməliyyat-

lar hazırlamaqla məşğuldur? Ancaq Azərbaycan Ordusu və dünyanın heç bir ordusu belə ağılsız addım atmaz. Yəni bu cəfəng versiyanın Ermənistan tərəfindən təqdim edilməsinin əsas səbəbi günahı bizim üzərimizə yıxmaqdır, hər dəfə olduğu kimi. Ancaq bu dəfə buna heç kim inanmadı. Hərbi mütəxəssis olmaq lazım deyil ki, bu cəfəng versiyaya insanlar inansın. Əsl vəziyyət ondan ibarət idi ki, bir daha demək istəyirəm, bizim hərbi postumuz artilleriya atəşi ilə vurulub və bu qəfil çirkin addım nəticəsində hərbiçilərimiz həlak olublar. Mən dərhal bütün müvafiq göstərişləri verdim. Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinə göstəriş verdim ki, hərbiçilərimizin intiqamı alınmalıdır, onların qanı yerdə qalmamalıdır və düşməne ələ bir zərbə endirilməlidir ki, onu uzun illər bundan sonra yaddan çıxarmasın. Eyni zamanda, Prezident Administrasiyasına, Nazirlər Kabinetinə, aidiyyəti qurumlara göstəriş verilib ki, bütün beynəlxalq təşkilatlar Ermənistanın bu diversiyası ilə əlaqədar məlumatlandırılınsın, bu hadisə haqqında dolğun məlumat verilsin.

Mən dərhal Təhlükəsizlik Şurasının toplantısını çağırdım və orada qeyd etdim ki, operativ vəziyyət imkan verən kimi, biz Azərbaycanda fəaliyyət göstərən xarici ölkələrin nümayəndəliklərində işləyən hərbi ataşeləri, jurnalistləri, əgər belə istək olarsa, səfirliklərin digər nümayəndələrini həmin bölgəyə dəvət edəcəyik, onları bu vəziyyətlə tanış edəcəyik və onlar yerində görəcəklər ki, bu təxribatı törədən kimdir və bu təxribat nəticəsində həlak olanlar hansı ordunun əsgərləridir.

Bir daha demək istəyirəm ki, görülmüş operativ tədbirlər nəticəsində Ermənistan ordusu layiqli cavabını aldı. Mən Təhlükəsizlik Şurasının toplantısında artıq demişdim ki, Azərbaycan əsgər və zabitlərinin qanı yerdə qalmamalıdır. Onlara sarsıdıcı zərbələr endirildi və bu zərbələr əminəm ki, onlara yaxşı dərs oldu. Ancaq buna baxmayaraq, dünən və srağagün onlar tərəfindən yenidən çirkin addımlar atılıb, növbəti dəfə hərbi təxribat törədilib və bu təxribat nəticəsində yenə də bir neçə hərbcimiz, o cümlədən general Polad Həşimov, polkovnik İlqar Mirzəyev həlak olublar.

Bu gün səhər saatlarında general Polad Həşimovun anası Səmayə xanımla telefonla danışdım, ona başsağlığı verdim, Allahdan səbir dilədim. Onu əmin etdim ki, oğlunun, bizim qəhrəmanımızın qanı yerdə qalmadı, onun qisası alındı və bundan sonra da alınacaqdır. Belə analara eşq olsun ki, xalqımız, dövlətimiz üçün belə övladlar, igidlər yetişdirib.

Bildirməliyəm ki, general Polad Həşimov orduda çox böyük hörmətə malik bir insan idi. Aprel döyüşlərində öz rəşadətini göstərmişdir. Mənim tərəfimdən iki dəfə yüksək dövlət ordeni ilə təltif edilmişdir. Mənim tərəfimdən ona general rütbəsi verilmişdir. Polkovnik İlqar Mirzəyevin oğlu Elvinlə bu gün söhbət zamanı atasının qəhrəmanlığı haqqında danışdım. Dedim ki, o, atasına oxşamalıdır, bizim bütün gənclərimiz qəhrəmanlarımıza oxşamalıdırlar. Onların həyatı, torpaq, Vətən uğrunda göstərdikləri şücaət, qəhrəmanlıq hər bir gənc üçün nümunə olmalıdır. Biz fəxr edirik ki, Azərbaycan

xalqı, Azərbaycan torpağı belə övladlar yetişdirib. Onların ailə üzvlərinə, yaxınlarına bir daha başsağlığı verirəm. Son günlər ərzində həlak olmuş bütün insanların yaxınlarına, qohumlarına başsağlığı verirəm. Allah şəhidlərimizə rəhmət eləsin, Allah yaralı hərbcilərimizə şəfa versin.

Təklif edirəm ki, bu günlər ərzində torpaq uğrunda qəhrəmancasına həlak olmuş hərbcilərimizin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilsin.

Allah rəhmət eləsin.

Bildirməliyəm ki, bu çirkin əməldən sonra mənim göstərişimlə qisas əməliyyatının ikinci fazası başlandı. Son iki gün ərzində düşməyə növbəti dəfə sarsıdıcı zərbələr endirildi. Bizdə olan məlumata görə, onlarla erməni hərbcisi məhv edildi, onların sərhədboyu yerləşən dayaq məntəqələrinin böyük hissəsi darmadağın edildi. O cümlədən onların bəhanə kimi gətirdiyi məlum postun da bütün infrastrukturunu darmadağın edildi, bu post artıq mövcud deyil. Düşmənin texnikası, silah və sursat anbarları, dayaq məntəqələri, avtomaşınlar, sisternlər, canlı qüvvənin yerləşdiyi yerlər Azərbaycan Ordusu tərəfindən dəqiq və sərrast atəşlə məhv ediləndir. Əməliyyat haqqında bundan artıq demək istəməzdim. Çünki bu, hərbi sirdir, məxfi xarakter daşıyır.

Ancaq biz bəzi videogörüntüləri paylaşdıq. Bu videogörüntülər Azərbaycan Ordusu tərəfindən keçirilmiş əməliyyatların cüzi bir hissəsidir. Nə mümkün olubsa, onu göstərmişik, hesab edirəm ki, indiki mərhələdə bundan artıq informasiya vermək düzgün olmazdı. Ancaq bu videosüjetlər açıq-aydın

göstərir ki, düşmənin infrastrukturu, canlı qüvvəsi, səngərləri, postları, dayaq məntəqələri nə qədər dəqiqliklə məhv edilir.

Deməliyəm ki, son günlər ərzində Azərbaycan Ordusu bir daha öz üstünlüyünü göstərdi. Mən hesab edirəm ki, bu əməliyyatın Azərbaycan Ordusunun şanlı tarixində öz yeri olacaq. Necə ki, 2016-cı ildə aprel döyüşlərində düşməyə dərs verdik və Ağdərə, Füzuli, Cəbrayıl rayonlarının bir hissəsini düşməndən azad etdik. İki il bundan əvvəl – 2018-ci ildə uğurlu Naxçıvan əməliyyatı nəticəsində 10 min hektardan çox torpaq sahəsi Azərbaycan Ordusu tərəfindən azad edildi və işğalçılar o bölgələrdən qovuldu. Azərbaycan Ordusu tərəfindən götürülmüş strateji yüksəkliklər imkan verir ki, biz Ermənistanın bir neçə yaşayış məntəqəsinə nəzarət edək. Ermənistandan Dağlıq Qarabağa gedən avtomobil yolu bizim nəzarətimizdədir. Vaxtilə – keçən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində Naxçıvan ərazisinin bir hissəsini işğal etmiş Ermənistan qüvvələri həmin ərazilərdən qovuldu, çıxarıldı, o torpaqlarda Azərbaycan bayrağı ucaldıldı.

Bu əməliyyat – son günlər ərzində baş vermiş hərbi toqquşma bizim növbəti şanlı qələbəmizdir. Bunu Azərbaycan xalqı bilir. Mən bu günlərdə minlərlə vətəndaşdan məktub alıram və bu məktublarda hamısı dəstək xarakterlidir. Beynəlxalq hərbi ekspertlər eyni fikirdədirlər və bunu o bölgədəki real vəziyyət göstərir. Ermənistan qüvvələri bir santimetr belə, Azərbaycan torpağına girə bilməmişlər və heç vaxt buna nail olmayacaqlar. Əksinə, əgər biz istə-

səydik, bu gün Ermənistanın o ərazisində torpaqların böyük hissəsi nəzarətimizə keçə bilərdi. Ancaq bizim qarşımızda belə məqsəd dayanmır.

Ermənistan–Azərbaycan dövlət sərhədində vəziyyətlə bağlı məlumat artıq verildi və bu gün operativ vəziyyət bizi tamamilə qane edir. Biz istənilən vaxtda, lazım olan vaxtda bu günlərdə yaradılmış əlavə imkanlardan, o cümlədən döyüş məntəqələrinin yeni yerləşməsindən istifadə edib öz sözumüzü deyəcəyik. Aprel döyüşlərində olduğu kimi, mənfur qonşu bu dəfə də ən çirkin əməllərə əl atdı. O da nədən ibarətdir? Bizim kəndlərimizi atəşə tutdu və bunun nəticəsində 76 yaşında ağsaqqal Əziz Əzizov həlak oldu. Bu bir daha göstərdi ki, Ermənistan faşist dövlətidir.

Ermənistan heç vaxt açıq döyüşdə qələbə qazana bilməyib və bilməz. Torpaqların itirilməsi, bir daha demək istəyirəm ki, o vaxt hakimiyyətə göz dikmiş Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin və onun başında dayananların xəyanətidir. O vaxt Azərbaycanda vəziyyəti qarışdırmaq, hərc-mərclik salmaq, hakimiyyəti yıxmaq üçün onlar Qarabağ bölgəsində xəyanət etmişlər. O vaxt o bölgədə fəaliyyət göstərən Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin batalyonları və onların komandirlərinin bir neçəsi xəyanət etmişlər. Baxmayaraq ki, onların tərkibində cəsur və Vətənə bağlı insanlar döyüşürdülər, öz canlarını qurban vermişlər. Ancaq o vaxt Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin başında dayananlar nəyin bahasına olursa-olun hakimiyyətə gəlmək üçün torpaqları satdılar və beləliklə, ovaxtkı hakimiyyəti yıxa bildilər. O vaxt

bizim torpaqlarımızın itirilməsi bilavasitə Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin xəyanətkar fəaliyyəti ilə bağlıdır. Ermənistan hər zaman bu imkanlardan faydalanıb. İndi də özləri gizlətmirlər ki, o vaxt Azərbaycanda xaos, anarxiya idi, onlar bundan istifadə edib torpaqlarımızı zəbt ediblər. O vaxt Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Gəncəni bombalayır, Azərbaycan əsgərlərini əsir götürmüşdü. Orada torpaq əldən gedirdi, burada isə onlar hakimiyyət uğrunda mübarizə aparırdılar və əfsuslar olsun ki, öz çirkin əməllərinə nail oldular.

Hakimiyyətə gəldilər, daha çox torpaq verdilər, sonra da biabırcasına qaçıb gizləndilər, fərariyə etdilər. Bütün bunlar bizim tariximizdir. Amma Ermənistan ancaq əliyalın insanlara qarşı vuruşub, qocalara, uşaqlara qarşı soyqırımı törədibdir. Xocalı soyqırımını törədən hərbi cinayətkarlar Ermənistanın siyasi rəhbərliyi, keçmiş hakimiyyəti, keçmiş iki prezidentidir. Xocalı soyqırımı zamanı bu cəlladlar tərəfindən 106 qadın, 63 uşaq öldürülüb. Əziz Əzizov da həmin erməni faşistlərin əməlləri nəticəsində həlak olubdur. Bildirməliyəm ki, ağsaqqal Əziz Əzizovun da qanı yerdə qalmayıb, qarşı tərəfə adekvat cavab verilib və veriləcəkdir. Heç kimdə bu haqda şübhə olmasın.

Mən hesab edirəm ki, son günlər ərzində baş vermiş toqquşmalar və qanlı döyüşlər Azərbaycan dövlətinin, ordusunun gücünü, xalqla iqtidar arasındakı birliyi bir daha göstərdi. O ki qaldı bu erməni hərbi təxribatının səbəblərinə, əlbəttə ki, bu səbəbləri biz tam dəqiqliklə bilə bilmərik, bunu hə-

yat göstərər. Ancaq bir çox məntiqli ehtimallar mövcuddur və bu haqda mən Azərbaycan vətəndaşları ilə öz fikirlərimi bölüşmək istərdim. Hesab edirəm ki, birinci səbəb Ermənistanda hazırda mövcud olan siyasi və iqtisadi böhrandır. Bu heç kimə sirr deyil. Xaricdən maliyyələşən, xarici fondlardan maaş alan, onlardan təlimat alan və onların çevriliş texnologiyalarından bəhrələnən dəstə 2 il bundan əvvəl hakimiyyəti qanunsuz yollarla zəbt edəndən sonra bir çox vədlər vermişdi. Ermənistanda çiçəklənmə, cənnət olacağını vəd vermişdi. Bəyan etmişdi ki, qısa müddət ərzində Ermənistanı on milyardlarla dollar sərmayə qoyulacaq, Ermənistan əhalisi 5 milyona çatacaq – halbuki indi Ermənistan əhalisi 2 milyondan azdır – Ermənistanda bütün həyat yenidən qurulacaq, ədalət olacaq, demokratiya inkişaf edəcək, insan haqları qorunacaq və digər vədlər vermişdi. Erməni xalqı Sarkisyan rejimindən o qədər bezmişdir ki, kimə istəsən inanardı. O çevrilişi təşkil edənlərin başında başqa adam olsaydı, ona da gedib səs verəcəkdə. Çünki Sarkisyan rejiminə nifrət həddindən artıq böyük idi və bundan istifadə edib hakimiyyəti zor gücü ilə zəbt etmiş bu qruplaşma bu vədləri sonra yerinə yetirməli idi. Ancaq necə yerinə yetirsin ki, təcrübə yox, səriştə yox, daxili resurslar yox, xarici investisiyalar qoyulmayıb. Əksinə, xarici investorları indi çürüdürlər, məhkəmə çəkişmələrinə cəlb edirlər. Bu gün Ermənistanın ayaqda dayanmasını şərtləndirən strateji investorları məhkəməyə çəkirlər, onları korrupsiyada ittiham edirlər, hətta necə deyərlər,

bel bağladığı ölkənin şirkətlərinə qarşı çirkin əməllər törədirlər. Əlbəttə, bütün bunlar istənilən potensial investoru qorxudacaq. Əgər sənin ölkənə pul qoyan, orada infrastruktur yaradan, insanları işlə təmin edən ən yaxın şirkətlərə belə münasibət bəslənilirsə, onda başqa ölkələrin investorları nə fikirləşsin?!

Bu vədlərin iflasa uğraması təbii ki, Ermənistanda artıq böhranlı vəziyyətin yaranmasına gətirib çıxarıbdır. Hakimiyyət buna necə reaksiya verdi? Cəmiyyəti birləşdirmək əvəzinə, əksinə, indi siyasi məhbuslar yaradır, siyasi oponentlər həbs edilir, təqib olunur, onların toxunulmazlığı götürülür, Konstitusiya kobudcasına pozulur, Konstitusiyaya qanunsuz düzəlişlər edilir, hansı ki, bu düzəlişlər ancaq referendumla oluna bilərdi. Bilirlər ki, referendumda bu düzəlişlər keçməyəcək. Hakimiyyət zəbt olunub və hakimiyyət bölgüsü yoxdur.

Hakimiyyət bir adamın əlində cəmləşib və demokratiyadan əsər-əlamət yoxdur və heç vaxt olmayıb. Faşist dövlətində hansı demokratiya, insan haqlarından söhbət gedə bilər?! Amma indiki vəziyyət daha da acınacaqlıdır. Ona görə ki, iqtisadi sahədə vədlər yerinə yetirilmədi, siyasi cəhətdən Ermənistan özünü təcrid vəziyyətə qoydu. Azərbaycanın təşəbbüsü ilə BMT Baş Assambleyasının xüsusi sessiyasının çağırılması ilə bağlı onların ağılsız addımları bir daha bunu göstərir. Bütün dünya bizi dəstəklədi, əleyhinə çıxan yeganə ölkə Ermənistandır.

Demokratik prinsiplər tamamilə pozulub, Venesiya Komissiyasının tövsiyələri rədd edilib, siyasi

opponentlər təqib olunur və diktatura hökm sürür. Ona görə indi Ermənistan rəhbərliyinə hansısa bir böhranlı vəziyyət lazımdır ki, fikri bu əsas məsələlərdən yayındırsın. Onlar şüurlu şəkildə bu təxribata əl atdılar. Nə üçün məhz iyulun 12-də? Bu da təsadüfi deyil. İndi Ermənistanda bunu başqa hadisələrlə əlaqələndirirlər. Mən bu məsələyə toxunmaq istəmirəm. Çünki mən heç vaxt ailə məsələlərinə toxunmamışam və heç kimə də məsləhət görmürəm. Hesab edirəm ki, iyulun 10-da artıq rəsmən açıq elan edilmiş BMT Baş Assambleyasının xüsusi sessiyası bunun əsas səbəbi olub. Çünki bu, ölkəmizin növbəti böyük uğurudur, növbəti böyük qələbəsidir, 130 ölkə bizi dəstəklədi. Azərbaycan o ölkədir ki, gündəliyi zəbt etmiş COVID-19 məsələsini diqqətə gətirdi, iki böyük Zirvə görüşü keçirdi və ondan sonra BMT Baş Assambleyasının xüsusi sessiyasının çağırılması təşəbbüsünü irəli sürdü. Budur səbəb. Səbəblər çox ola bilər. Sadəcə olaraq, mən öz fikirlərimi bölüşmək istəyirəm, fakt odur ki, Ermənistanın hərbi təxribatı məhz bu vaxtlarda təsadüfən törədilməyib. Amma onlara layiqli cavab verildi. Bir daha demək istəyirəm ki, Azərbaycan Ordusu vəziyyətə tam nəzarət edir. Onu da bildirməliyəm ki, baxmayaraq, kəndlərimiz atəşə tutuldu, ağsaqqal həlak oldu, bizim kəndlərimizdə yaşayan insanlardan bir nəfər də yerindən tərpənmədi, bir nəfər də heç yerə getmədi. Amma bizdə olan operativ məlumata görə, Ermənistanda bəzi kəndlər, bəzi şəhərlər boşaldılır. İndi panika yaranıbdir. Bax, fərq budur. Azərbaycan vətəndaşı öz torpağında ləyaqətlə yaşayır. Azər-

baycan dövləti və Azərbaycan Ordusu onu qoruyur və qoruyacaqdır.

Azərbaycan ictimaiyyətinin diqqətini bir məsələyə də çəkmək istərdim. Ermənistan bu çirkin əməlləri törəyəndən və Azərbaycan Ordusu tərəfindən layiqli cavab alandan sonra dərhal Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatına (KTMT) müraciət edib, dərhal onlardan yardım istəyib, dərhal hayharay qaldırıb ki, qoymayın, bizi burada indi boğacaqlar, məhv edəcəklər. KTMT-nin buna nə dəxli var? Birincisi, Azərbaycan, bir daha demək istəyirəm ki, Ermənistanın dövlət sərhədini pozmayıb, təxribat törətməyib, Ermənistan ərazisinə keçməyib. Belə olan halda, KTMT-nin bu işə nə dəxli ola bilər? Bu bir. İkincisi, bu addım onların acizliyini, qorxaqlığını göstərir. Onu göstərir ki, Azərbaycan qarşısında təkbaşına duruş gətirə bilməyəcəklər və bunu bilirlər. Biz də bunu bilirik. KTMT-yə müraciət etmək onların qorxaqlığının növbəti təzahürüdür. Onlar öz qorxaqlıklarını, rəhbərliyin qorxaqlığını bir daha göstərdilər. Yaxşı, qələt eləmişən, təxribat törətmisən, cinayət törətmisən – cavab ver buna. Cavab ver və veribdir artıqlaması ilə. İndi onlar ölənlərin sayını gizlədirlər. Amma bizdə operativ məlumat vardır. Bəzi ölən erməni hərbcilər haqqında məlumatı biz vermişik, onlar gizlədirdilər. Biz məlumatı verəndən sonra onu etiraf etdilər. Necə ki, aprel döyüşlərində gizlətmişdilər. Bu bir daha onların acizliyini göstərir, digər tərəfdən, nəyi göstərir? Onların riyakar siyasətini göstərir. Yaxşı, necə ola bilər ki, bu yaxınlarda heç bir üzv ölkədən

soruşmadan KTMT-nin baş katibini həbs etmişən? Belə şeymi olar? Bu tamamilə bütün beynəlxalq davranış qaydalarını pozan bir addım idi. KTMT-nin rəhbəri vəzifəsində olan insanı həbs etdilər. Onlara təzyiq olunandan sonra onu buraxdılar, amma cinayət işi hələ də bağlanmayıb, davam edir. Beynəlxalq təşkilatın ali nümayəndəsini həbs edir. Ondan sonra bir il ərzində KTMT-yə rəhbər nəzərdə tutulmuş şəxsin namizədliyini bloklayıb, veto qoyub. Çünki əlifba sırası ilə olmalı idi. Ermənistandan sonra Belarusun nümayəndəsi olmalı idi, onun namizədliyi verildi. Amma bir il imkan vermədi ki, o öz fəaliyyətinə başlasın. Budurmu KTMT-yə münasibət? Yaxşı, təxribat törətmişən, başından da zərbə almısan, indi nə olub qaçıb KTMT-dən yardım istəyirsən? KTMT-nin Ermənistandan başqa bütün üzvləri bizim dostlarımızdır. Xarici fondlardan maliyyələşən, hakimiyyət nümayəndələrinin, demək olar ki, hamısının Soros fondunun və buna oxşar fondların tör-töküntüləri olan bir dövlətə KTMT ölkələrinin münasibəti necə olmalıdır? Mən sual verirəm və bu sual hesab edirəm ki, ritorikdir. İndi nə oldu qaçıb, KTMT-nin ətəyindən yapışırsan. Cavab ver öz çirkin əməllərinə görə. Cavab vermişən və verəcəksən.

Onu da bildirməliyəm ki, Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı mən bu yaxınlarda Azərbaycan telekanallarına müsahibədə öz mövqemi, bizim prinsipial mövqemizi bir daha ifadə etdim. Azərbaycan xalqının bu mənasız danışıklardan bezdiyini ifadə etdim. Ona görə bu məsə-

lə ilə məşğul olanlar və bu günlər ərzində öz vasitəçilik təkliflərini irəli sürənlər bu haqda düşünsünlər, Azərbaycan xalqının səbri tükənməz deyil. Bu gün biz güclü ordu yaratmışıq. Bu gün xalq–iqtidar birliyi Azərbaycanda sabitliyin inkişafının əsas şərtidir. Ona görə Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı bir addım da geri atmayacağıq. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa edilməlidir və bizim bu məsələ ilə bağlı fikrimiz qətidir. O ki qaldı bizim addımlarımıza, lazım olan vaxtda lazım olan addımları atırıq və atacağıq. Mən hələlik bundan artıq heç nə demək istəmirəm, hadisələri qabaqlamaq istəmirəm. Azərbaycanda hadisələri qabaqlamağı heç kimə məsləhət görmürəm. Buna ehtiyac yoxdur. Bu, zərərli ola bilər. Nə vaxt, nəyi, necə etmək lazımdır, bunu biz bilirik. Hesab edirik ki, yaxın tarix dəfələrlə bunu göstərəcək, həm siyasi müstəvidə, diplomatik müstəvidə, həm də döyüş meydanında. Nəyi ediriksə, dəqiqliklə edirik. Son 4 il ərzində 3 əməliyyat keçirilib, 3 toqquşma olubdur. Üçündə də qalib gəldik və bayrağımızı istədiyimiz yerə sancdıq. Üçündə də düşməni sarsıdıcı zərbələr endirdik. Bundan artıq hələ ki, nəse demək düzgün olmaz.

Mən bir məsələyə də toxunmaq istərdim. Bu da beynəlxalq aləmin bu hadisələrə reaksiyasıdır. Azərbaycan ictimaiyyəti bunu izləyir. Təxribat törədildəndən dərhal sonra – ayın 12-də günorta saatlarında mən Prezident Administrasiyasına müvafiq göstərişlər verdim və bizim beynəlxalq təşkilatlardakı nümayəndələrin, o cümlədən parlamentlərarası təşkilat-

lardakı nümayəndələrin hər biri təlimat aldı və təmsil olunduqları təşkilatların rəhbərlərinə məsələ ilə bağlı dolğun məlumat verdi.

Ancaq mən hesab edirəm ki, bizim diplomatik fəaliyyətimiz daha səmərəli ola bilərdi. Mən dəfələrlə demişəm ki, bizim diplomatiyamız hücum diplomatiyası olmalıdır, passiv, özünümüdafiə edən diplomatiya olmamalıdır. Kiminsə xoşuna gəlmək naminə öz sözünü deməkdən çəkinən diplomatiya olmamalıdır. Mən bunu dəfələrlə demişəm, həm müxtəlif tədbirlərdə, həm Xarici İşlər Nazirliyində, Azərbaycanın xarici ölkələrdəki səfirləri ilə görüşlərdə yol göstərmişəm ki, nə etməlisiniz. Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı hansı addımları atmalısınız. Xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən mətbuatla necə işləməlisiniz. Azərbaycanın iqtisadi maraqlarını necə müdafiə etməlisiniz, Azərbaycan vətəndaşlarının hüquqlarını necə qorumalısınız. Diaspor təşkilatları ilə əlaqədar səmərəli işləri necə aparmalısınız. Beynəlxalq təşkilatlarda Azərbaycana bəzi hallarda ünvanlanan əsassız ittihamlara necə cavab verməlisiniz. Düşməni necə susdurməlisiniz. Demişəm, hər bir məsələ ilə bağlı yol göstərmişəm. Amma biz bu göstərişlərin həyatda öz əksini tapmasını görürük mü? Bir çox hallarda görmürük. Əfsuslar olsun ki, son vaxtlar diplomatiyamız ölkəmizin uğurlu inkişafı ilə uzlaşmır, bəzi hallarda mənasız işlərlə, mənasız danışıqlarla məşğuldur. Düşmən ölkə ilə, bizimlə münaqişədə olan ölkə ilə COVID-lə bağlı hansı danışıqlar aparıla bilər?! Bu cəfəngiyyatdır. Yəni nədir, biz Ermənistanla əməkdaşlığımızı başladığımız?

Mən demişəm və bütün beynəlxalq təşkilatlar, o cümlədən Minsk qrupunun həmsədrləri bunu bilir-lər. Baxmayaraq, təxminən son 17 il ərzində dəfələrlə mənə təkliflər edilib ki, Ermənistanla hansısa forma-da əməkdaşlığa başlayın – humanitar, etimad tədbir-lərinin gücləndirilməsi və digər. Mən demişəm ki, biz buna hazır ola bilərik, ancaq biz danışıqlar prose-sində tərəqqi görməliyik. Görməliyik ki, biz artıq addım-addım sülh razılaşmasına yaxınlaşırıq. Əgər bu yoxdursa, onda bu əməkdaşlığın nə mənası var-dır? Bu əməkdaşlıq ancaq bizim ziyanımıza ola bilər. Bu gün də bu mövqedəyəm. Gedin, işğalçı dövlətə təzyiq edin, başına ağıl qoyun, nəhayət, sözünüzü deyən ki, onlar bizim torpağımızdan çıxmalıdırlar. Əgər bu, baş tutacaqsa və belə bir perspektiv real görünəcəksə, bəli, biz ondan sonra hansısa addımla-rın atılmasını təmin edə bilərik. Ancaq indiki şəraitdə Ermənistanın baş naziri deyir ki, «Qarabağ Ermənis-tandır və nöqtə». Mən buna cavab verirəm. Xarici İşlər Nazirliyi hansısa səviyyədə buna cavab verib, yoxsa yox? Mən eşitməmişəm, Azərbaycan xalqı da eşitməyib. Bunu ilk növbədə, kim etməlidir? Xarici İşlər Nazirliyi. Mən demişəm ki, danışıqlar prose-sində tərəqqi olmayana qədər Ermənistan ilə hər hansı bir əməkdaşlıqdan söhbət gedə bilməz. Sən demə, COVID müzakirə olunur. Yəni biz COVID-lə bağlı erməni işğalçılara köməklikmi göstərməliyik?!

Mən Azərbaycan xalqı ilə bütün vacib məsələləri həm bölüşürəm, həm məsləhətləşirəm, həm öz fikir-lərimi, öz siyasətimi deyirəm və eyni zamanda, xal-qı narahat edən problemləri dərinləndirən təhlil edirəm.

Boş yerə deyilmir ki, xalqın gözü tərəzidir. Bizim hakimiyyət xalq hakimiyyətidir, xalqın iradəsinə əsaslanan hakimiyyətdir. Ona görə mən bütün bu sualları çılpəqlığı ilə ictimaiyyətə təqdim edirəm. Bu son bir neçə gün ərzində ancaq mənim göstərişlərim əsasında addımlar atılıb. Mənim köməkçim Hikmət Hacıyevlə gündə bəlkə də 10 dəfə təmasdayam – onu belə elə, bunu belə elə, onu buna de, o təlimatı buraya de.

Xarici İşlər Nazirliyi nə ilə məşğul idi? Harada idi? Ayın 12-də hadisələr baş verəndən sonra biz iş yerindəydik. Baş Nazir iş yerində, mən iş yerində səhərə qədər. Müdafiə naziri, Baş Qərargah rəisi, həmçinin Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətinin rəisi, Daxili İşlər naziri, Xarici Kəşfiyyat Xidmətinin rəisi, Təhlükəsizlik Şurasının katibi gecə səhərə qədər iş yerində. Mən Xarici İşlər nazirini tapa bilmədim. Mən Əli Əsədovdan soruşdum, haradadır? Sənə nə dedi? De.

Əli Əsədov (*Baş Nazir*): Cənab Prezident, soruşdum, dedi ki, mən evdən işləyirəm.

İlham Əliyev: Necə evdən işləyirəm?

Əli Əsədov: Bəli, dedi ki, evdən işləyirəm. Mən Elmar Məmmədyarova zəng etdim. Sizin dediklərinizi ona dedim, soruşdum ki, bu hadisəni sən nə vaxt eşitmişən və harada olmusan? Dedi, evdən işləmişəm. Dedim, saatbasaat mənə de, harada olmusan? Yenə dedi ki, evdən işləmişəm. Günorta saat 3-də eşitmişəm. Daha sonra dedi ki, təqribən saat 6-da, 7-də Hikmət Hacıyevlə telefonla danışılıb. İndi Siz dediniz, Hikmət Hacıyev Sizin təlimatları ona çatdırandan sonra deyib ki, bizim BMT-dəki

nümayəndəmiz Yaşar Əliyevlə danışıb. Bax, bu qədr. Mən Sizin verdiyiniz tapşırıqları ona çatdırdım, dedim ki, belə olmaz. Biz hamımız iş yerindəyik. Prosesləri cənab Prezident idarə edir. Xarici İşlər naziri olaraq sən bunu, bunu, bunu et – Sizin dediyiniz tapşırıqları. Soruşdum ki, evdə niyə işləyirsiniz? Sən gəl iş yerinə, kabinetinə və s. Tapşırıq belə oldu. Ondan sonra hadisələr məlumdur.

İlham Əliyev: Aydınır. Daha dərinə getmək istəmirəm. Bir çox şey deyə bilərəm. Hesab edirəm bu, kifayətdir. Ancaq biz hamımız – həm rəhbər vəzifələrdə olanlar, həm də ictimaiyyət bilməliyik real mənzərə nədən ibarətdir ki, düzgün addımlar ataq. Biz hər gün, hər dəqiqə ölkəmizin maraqlarını qorumaalıyıq.

Bir məsələni də demək istərdim, bu, beynəlxalq təşkilatların reaksiyası ilə əlaqədardır. İlk növbədə, qardaş Türkiyəyə, həm də onun Prezidenti, mənim qardaşım Rəcəb Tayyib Ərdoğana dərin təşəkkürümü bildirirəm. Biz bu günlərdə Türkiyədən yenidən qardaşlıq, dostluq münasibəti gördük. İlk saatlardan Türkiyənin rəsmi qurumları bu məsələ ilə bağlı Azərbaycanın haqlı mövqeyini müdafiə etdilər, açıqlamalar verdilər. Dünən Prezident tərəfindən çox önəmli açıqlama verildi. Ondan əvvəl Müdafiə naziri, Xarici İşlər naziri, Prezident Administrasiyasının nümayəndələri, deputatlar, ictimai fəallar. Bir daha bütün dünya, Türkiyə və Azərbaycan xalqları gördü ki, biz əsl qardaşıq. Yaxşı günlərdə və ağır günlərdə bir-birimizin yanındaıq. Yəqin ki, həm Türkiyə vətəndaşları, həm Azərbaycan vətəndaşları mənim dəfə-

lərlə dediyim sözləri xatırlayırlar və görürlər ki, mən nə qədər haqlı idim deyəndə ki, dünya miqyasında Türkiyə ilə Azərbaycan qədər bir-birinə yaxın olan ikinci ölkələr yoxdur. Bu yaşanan vəziyyət bir daha onu göstərir. Ona görə bir daha qardaş Türkiyə xalqına, onun Prezidentinə Azərbaycan xalqı adından və öz adımdan dərin təşəkkürümü bildirmək istəyirəm.

Bizim digər dost, qardaş ölkəmiz Pakistan bir-mənalı mövqə bildirdi, Azərbaycanın haqq işinə öz dəstəyini verdi. Eyni zamanda, digər ölkələrin rəsmi nümayəndələri də Azərbaycanı dəstəklədilər. Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası açıqlama verib. Fürsətdən istifadə edərək, Pakistan İslam Respublikasının rəhbərliyinə, Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası ölkələrinin rəhbərlərinə – Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkiyə təbii ki, Özbəkistan rəhbərliyinə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Eyni zamanda, yəqin ki, Azərbaycan ictimaiyyəti bunu bilir, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Azərbaycanı dəstəkləyən bəyannatla çıxış edib. Bu təşkilatda 57 dövlət birləşir. Budur bizə göstərilən beynəlxalq dəstək. Qeyd etdiyim kimi, digər ölkələr, bəzi Avropa ölkələri öz rəsmi nümayəndələri vasitəsilə Azərbaycana dəstək ifadə ediblər. İndi baxın, görün Ermənistana kim dəstək göstərdi? Görməmişəm. Burada da təcrid vəziyyətindədir. Çünki hamı bilir ki, Azərbaycan haqlıdır. Bir çoxları bizim fəaliyyətimiz nəticəsində biliblər ki, bu çirkin təxribatı Ermənistan törədibdir.

Bir məsələyə də toxunmaq istəyirəm. Bizim ordumuzun uğurlu əməliyyatı və əldə edilmiş nəticə-

lər, hərbi qələbə, əlbəttə, təbii olaraq Azərbaycan ictimaiyyətində ruh yüksəkliyi yaratdı, xalqımızı coşdurdu. Bayaq dediyim kimi, mənə ünvanlanan məktublarda gördüyümüz işlərə tam dəstək ifadə olunur. Dünən bir qrup vətənpərvər insan bu işlərə öz münasibətini bildirmək, Azərbaycan Ordusuna və Ali Baş Komandan kimi, mənə öz dəstəyini ifadə etmək üçün Şəhidlər xiyabanına üz tutdu. Mən bu vətənpərvər addımı alqışlayıram. Mənə verilən məlumata görə, bu insanlar uzun məsafəni piyada qət edib və Şəhidlər xiyabanına gedən müddət ərzində vətənpərvər şüarlar səsləndiriblər – mənim haqqımda, ordumuz haqqında, xalqımız haqqında, Qarabağ haqqında. Bu bir daha onu göstərir ki, Azərbaycan xalqı ağır günlərdə bir nöqtəyə vura bilir. Bu, xalq-iqtidar birliyini göstərən daha bir mənzərə idi.

Əfsuslar olsun ki, bu insanlar Şəhidlər xiyabanına gələndən sonra oraya, görünür, bu məsələ ilə bağlı haradansa xəbər tutmuş bəzi təxribatçı qruplar da daxil olub. İndi onların şəxsiyyəti araşdırılır. Bu təxribatçı qruplar orada xuliqanlıq törədiblər, ictimai asayişə pozmağa cəhd ediblər və polisə müqavimət göstəriblər. Mən daxili işlər orqanlarına göstəriş vermişdim ki, insanların Şəhidlər xiyabanına gəlişini, onların təhlükəsizliyini təmin etsin, yol hərəkətini tənzimləsin. Çünki insanlar bir çox hallarda avtomobil yolu ilə gədirdilər. Bütün bu göstərişləri dünən axşam mən Daxili İşlər naziri Vilayət Eyvazova verdim. Eyni zamanda, dedim ki, siz ayıq olun, çünki istisna edilmir, hansısa təxribatçı

qüvvələr və bizi istəməyənlər, «beşinci kolon»un nümayəndələri, satqınlar orada hansısa təxribat törədə bilirlər. Çünki belə kütləvi tədbirlərdə, o cümlədən əvvəlcədən təşkil olunmamış kütləvi tədbirlərdə bəzən xoşagəlməz hallar da baş verir. Ona görə Şəhidlər xiyabanına qədər bütün yol boyunca polis əməkdaşları öz vəzifə borclarını ləyaqətlə icra ediblər. Şəhidlər xiyabanında da insanlar yığışanda asayiş tam təmin edilirdi. Ancaq bir daha demək istəyirəm ki, bir qrup təxribatçı bu gözəl və nəcib addıma kölgə salmağa, qanunsuz əməllər törətməyə çalışdı. Təbii ki, daxili işlər orqanları tərəfindən onların bu əməllərinə qısa müddət ərzində son qoyuldu. Artıq onların şəxsiyyəti müəyyənləşdirilir. Onların hamısı məsuliyyətə cəlb ediləcək, bir nəfər də – mən bu gün səhər dedim – məsuliyyətdən boyun qaçıra bilməyəcək.

Əlbəttə, ancaq qanun çərçivəsində onlara layiqli cəza veriləcəkdir, əgər onlar məhkəmə tərəfindən bu cəzaya layiq görüləcəklərsə. Onların şəxsiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsi üçün biz ictimaiyyətdən də yardım istəyirik. O təxribatçıları tam müəyyən etmək üçün dünən oraya toplaşan vətənpərvər insanlardan da mən xahiş edirəm, əgər o videokadrlarda kimisə, iğtişaş törətmək istəyənləri tanıyırlarsa, məlumat versinlər, biz hamısını tapaq və cəzasını verək.

Azərbaycan xalqını bu təxribata çəkən Ermənistan başından zərbə aldı. Bizim şanlı ordumuz, bizim əsgərlərimiz, zabitlərimiz, hərbi komandirlərimiz bu günlər ərzində gecə-gündüz yatmadan iş başındadırlar. Mən Müdafiə nazirinə, Baş Qərargah rəisi-

nə nə vaxt zəng edirəmsə, iş başındadırlar – səhər saat 7-də, axşam saat 10-da, gecə saat 2-də. Biz böyük qələbə qazanmışıq, xalq da bunu dəstəklədi. Xalq qələbəni qeyd etmək, şəhidlərimizin ruhunu yad etmək üçün Şəhidlər xiyabanına gəldi. Hansısa yaramaz ünsürlər burada iğtişəş törədəcək? Bu olmayacaq. Onların fikri ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərinə getməsin. Azərbaycanın ovaxtkı hakimiyyətinin bədbəxtliyi də ondan ibarət idi ki, Xalq Cəbhəsi kimi çirkin, mənfur, qorxaq, satqın fərarilərdən qaçdı. O fərarilər ki, ondan bir il sonra hakimiyyəti qoyub qaçdılar. Bax, bu binada oturdular. Bu binanı da zibilləmişdilər. Prezidentin kabinetində hər gün kolbasa, araq yeyib-içirdilər, hər gün, gecə səhərə qədər. Sonra da ovaxtkı Prezident saat 12-də yuxudan oyanırdı. Saat 5-də də yenidən kolbasa, araq. Keçmiş Müdafiə naziri, keçmiş Daxili İşlər naziri, keçmiş Dövlət katibi, keçmiş Prezident bu binanı murdarlamışdılar. Belə bir çirkin dəstə gəlib o vaxt hakimiyyəti hay-küylə yıxdı. Onların fikri ora getməsin. Bunların dərslərini vermişik, verəcəyik. Heç kim məsuliyyətdən boyun qaçıra bilməyəcək.

Mənə verilən məlumatlara görə, dünən bəzi müxalif qurumlar, o cümlədən Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin nümayəndələri o kütlənin içinə girərək, orada insanları qanunsuz əməllərə sövq etməyə çalışıblar. Qanunu pozanların arasında onlar da var, onlar indi müəyyən olunublar. Mən bir daha xəbərdarlıq edirəm, odla oynamasınlar. Bu məsələ milli məsələdir. Heç nəyə baxmayacağıq, kim nə dedi, hansı Şura,

hansı Avropa Şurası, hansı təşkilat. Bizim son günlərdə sərgilədiyimiz mövqe – beynəlxalq təşkilatlarda bizim əleyhimizə çirkin kampaniya apararlara qarşı tutduğumuz mövqe artıq nəticə verir.

Anti-Azərbaycan qüvvələri harada mümkünsə, bloklayacağıq. Onların namizədlərinin meydan oxumasına, Azərbaycana çirkab yaxmasına imkan verməyəcəyik. Heç kim bizə göstəriş verə bilməz. Dünənki hadisə hamımız üçün bir siqnal olmalıdır. Yadınıza salın, o vaxt torpaqlar əldən gedirdi, burada parlamentin qarşısında mitinqlər təşkil edilirdi. Minlərlə insan yığılırdı, öz hiddətini ifadə edirdi. Ancaq nəticə etibarilə nə oldu? Torpaqlar əldən getdi. İndi mitinq vaxtıdır mı? Biz şəhidlər veririk, igidlər itiririk, generallar itiririk.

Bu çirkin ünsürlər indi burada vəziyyəti gərginləşdirmək istəyir. Bütün aidyyəti qurumlara deyirəm: əgər dünənki hadisələrdə onların əli varsa, bizim qətiyyətimizi görəcəklər. Onlar ermənilərdən də pisdirlər. Erməni açıq düşməndir. Oturub orada, bunlara görə torpaqlarımızı işğal edib, Xalq Cəbhəsinin fərarilərinə görə bu gün o torpaqlardadır. Amma bunlar oturublar bizim içimizdə. Xaricdən pul alır, təlimat alır, mühiti zəhərləyir, bizim təmiz havamızı üfunət iyi ilə çirkləndirir və belə məqamlarda dövlətin yanında yox, düşmənin yanında dirlər.

Mən demişəm, hüquq-mühafizə orqanları onların bu günlər ərzində sosial şəbəkələrdə çıxışlarını təhlil etsinlər. Əgər orada cinayət tərkibi varsa, onların hamısı cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməlidir.

Döyüşlər getdiyi vaxtda onlar ordumuza şər atırlar, yalanlar uydururlar. Deyirlər ki, biz o yeri verməmişik, biz oraya getməməliydik, biz buraya getməməliydik. Sən kimsən ki, bizim ordumuza göstəriş, məsləhət verirsən?! Ay başı boş, ay satqın. Bunlar idi Azərbaycan dövlətçiliyini yıxmaq istəyənlər. Biz bunların nazı iləmi oynayacağıq? Onlara elə dərs veriləcək ki, bu, son dərs olacaqdır.

Bir daha demək istəyirəm, hüquq-mühafizə orqanları bu işlərlə məşğul olacaq. Onların bütün anti-dövlət çıxışları, çağırışları təhlil ediləcək. Əgər orada cinayət tərkibi varsa, onlar dərhal cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməlidir. Biz «beşinci kolon»la bu işi bitirməliyik, belə davam edə bilməz. Burada dözümlülük qətiyyənlə yolverilməzdir. Adi günlərdə biz bəzi hallarda gözümüzü yumuruq, deyirik ki, əhəmiyyətsiz şeydir. Amma belə vəziyyətdə bu düşmənçilikdir. Bu gün bu düşmənçiliyin başında dayanan Azərbaycan Xalq Cəbhəsidir, onun çirkin, satqın rəhbərləridir, özünü lider sayan qorxaqlar, fərariyələrdir. Onlar artıq Azərbaycan xalqı tərəfindən dəfələrlə öz yerini görüb və görəcəklər.

Bir məsələyə də toxunmaq istəyirəm. Dünən həmin təxribatçıların bir çox şüarları olubdur. İnsanları bəzi işlərə təhrik edirdilər. Mən demək istəyirəm, bu gün Azərbaycan Ordusu tam komplektləşdirilib, müasir silahlarla təchiz edilib. Azərbaycan Ordusu Ali Baş Komandan tərəfindən verilən bütün tapşırıqları şərəflə yerinə yetirir. Mənim dövrümdə bir dəfə də olmayıb ki, tapşırıq verilsin, yerinə yetirilməsin. Yerinə yetirilib. 2016-cı ilin aprel döyüş-

lərində Ermənistanın təxribatına elə cavab verib, elə əlverişsiz mövqedən gedib o torpaqları boşaldıb, azad edib ki, bu günə qədər bəzi hərbi ekspertlər buna məəttəl qalırlar. Son günlərin hadisələri onu bir daha göstərir. Ordumuz üçün nə lazımsa, biz edirik və edəcəyik. Əgər kimsə, hansısa vətənpərvər insan orduda xidmət etmək istəyirsə, mən bunu ancaq alqışlayıram. Çünki bizdə müddətdən artıq xidmət edənlərin sayı artır, bu da mənim göstərişim idi. Onlar yaxşı maaş alırlar.

Onlar artıq təlim keçmiş, orduda xidmət etmiş insanlardır. Biz onları cəlb edirik və əgər belə təşəbbüs olacaqsə, bunu ancaq alqışlayacağıq. Amma bu gün meydana səsləndirilən və ola bilər, yaxşı niyyətlə «mən gedim Qarabağda vuruşum» sözlərinə son qoymaq lazımdır. Populizmin vaxtı deyil. Sən gedib necə vuruşacaqsən? Gedib nə ilə vuruşacaqsən? Sən vuruşmaq üçün gərək təlim keçəsən. Gərək sən nizamlı orduda xidmət edəsən. Səni gərək hazırlasınlar, səni gərək öyrətsinlər.

Mən bu gün səhər Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin rəhbəri ilə danışmışam və maraqlanmışam. Dedim, mənə de, bu günlər ərzində sizin rayon şöbələrinə nə qədər adam müraciət edib ki, gedib vuruşmaq istəyir. Mən bu rəqəmi deyəcəyəm, hər kəs onu eşitsin və özü təhlil aparsın. Dedi təqribən 150 nəfər. Dünən Şəhidlər xiyabanının qabağında nə qədər adam var idi? Minlərlə. Müraciət edənlərin sayı 150. Soruşdum daha çox haradan? Dedi ki, 60-ı Tovuzdandır ki, indi orada döyüşlər gedir. Qalanları da Azərbaycanın müxtəlif

yerlərindən. İndi mən deyirəm, dünən «Qarabağda vuruşmaq istəyirəm» deyənlər hamısı getsin öz anket məlumatını Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinə versin. Öz ünvanını versin, orduda xidmət etmə haqqında öz arzusunu ifadə etsin və biz lazım olan vaxtda onları cəlb edəcəyik. Yoxsa kimsə gedib qışqıracaq, insanları qanunsuz əməllərə sövq edəcək, müqəddəs Qarabağ şüarı altında özünə siyasi kapital qazanacaq və sonra nə olacaq? Necə ki, vaxtilə olub, onumu istəyirlər? Bax, real vəziyyət bundan ibarətdir. Bir daha demək istəyirəm ki, bu gün buna ehtiyac yoxdur, bu gün səfərbərliyə ehtiyac yoxdur. Lazım olarsa, bizim qurumumuz var, dövlət xidməti var, ondan sonra Müdafiə Nazirliyi var. Biz bilirik nə etmək lazımdır, nə vaxt lazımdır, hansı məsələlərin həlli üçün bizə nə qədər canlı qüvvə lazımdır. Yoxsa kimsə burada özündən küçə qəhrəmanı düzəltmək istəyirsə, bu, pis yoldur. Mən yenə də deyirəm, dünən Şəhidlər xiyabanına yığışanların mütləq əksəriyyəti vətənpərvər insanlardır. Amma onların arasına bu ünsürlər – Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin tör-töküntüləri girib. Onların məqsədi nə idi? Yenəmi Azərbaycanı qaranlığa qərq etmək, yenəmi vəziyyəti gərginləşdirmək? Yenə də ermənilər bundan istifadə etsinlər? Onların məqsədi budur. Xalq Cəbhəsinin, o çirkin antimilli şüranın məqsədi budur. Görmürdünüz ki, neftin qiyməti 14 dollara düşəndə necə sevinirdilər?! Buna kim sevinir – ermənilər, bir də onlar. Bir-birinə muştuluq verirdilər, bayram edirdilər, təbrik edirdilər. O Amerikada oturan deyir ki, hələ gözləyin

sürüşə-sürüşə gələcək sifira. Heç olmasa, aqlın olsun, neftin qiyməti sifir ola bilər? Hələ deyir tələsməyin sevinməyə, hələ gələcəkdə sevinəcəyik ki, neft 14 dollardan da düşsün, ondan sonra nə olacaq. Sual verin, 2 ildir Amerikada oturub. Birincisi, hansı pulla sən orada oturursan, kim səni orada saxlayır, kim sənə pul verir, kim sənə təlimat verir? De ki, Azərbaycan xalqı bunu bilsin. İndi oturub orada, xarici pullarla vəziyyəti qarışdırmaq istəyir. Bunlara son qoyulacaq, heç kimdə buna şübhə olmasın. Biz dövlətimizi qoruyuruq, qoruyacağıq. Azərbaycan xalqı dəfələrlə vətənpərvərlik göstərmişdir. Bu bizim növbəti şanlı qələbəmizdir. Bu mövzunu yekunlaşdırmaq üçün bir daha demək istəyirəm ki, biz bilirik nə etmək lazımdır, nə vaxt etmək lazımdır və necə etmək lazımdır. Bu günə qədər bizim bütün addımlarımız uğurlu olub – istər döyüş meydanında, istər siyasi müstəvidə, istər daxili vəziyyətlə bağlı, iqtisadi və digər sahələrdə.

İndi isə keçək bizim gündəlikdə duran məsələlərə. İndi iqtisadi vəziyyətlə bağlı müşavirə iştirakçıları məlumat verəcək. İlk növbədə, heç kəs unutmamalıdır ki, biz hələ də pandemiya dövründə yaşayırıq və karantin rejimi ləğv edilməyib. Baxın statistika, görün biz nə vaxt yumşalmaya getdik – mayın əvvəlində. Nə üçün? Çünki dinamika müsbət idi. Sağalanlar xəstələnənlərdən çox idi. Sonra nə gördük? Bəzi insanlar məsuliyyətsizlik göstərdi və yoluxma halları geniş vüsət aldı, dinamika pozuldu. Nə etdik? Yenidən sərtləşdirdik. Unutmamalıyıq ki, bu, ölümcül virusdur, ölümcül! Yaşa bax-

mır, insanların sağlamlığına baxmır. Birinci mərhələdə hesab olunurdu ki, buna daha çox yaşlı insanlar məruz qalır və onlar üçün daha təhlükəlidir. Amma görün indi bizim gözümüzün qabağında nə qədər gənclərimiz əziyyət çəkir.

Deyirdilər ki, virus ancaq xəstə adamlar üçün təhlükəlidir. Bəs, yoluxan sağlam adamlar, idmançılar? Bu, ölümcül virusdur, bunu heç kim yaddan çıxarmasın. Ona görə son vaxtlar əlavə tədbirlər görüldü. İstərdim ki, Operativ Qərargahın sədri, Baş Nazir bu məsələ ilə bağlı məlumat versin, ümumi vəziyyət necədir. Mənim göstərişimlə təcili tibbi yardım maşınlarının alınması, modul tipli yeni hospitalların gətirilməsi nəzərdə tutulurdu. Bu və digər məsələlər haqqında məlumat verin.

Əli Əsədov: Təşəkkür edirəm. Möhtərəm cənab Prezident, bildiyiniz kimi, dünyanı bürümüş koronavirus epidemiyası ilə bağlı ilk olaraq bir qrup Azərbaycan vətəndaşı fevral ayında Çindən təxliyə edilərək, xüsusi ayrılmış Qobustan xəstəxanasına karantinə gətirildi. Həmin dövrdən başlayaraq, Azərbaycanın sərhəd-keçid məntəqələri gücləndirilmiş iş rejiminə keçdi, xaricdən, xüsusən də epidemiyanın yayıldığı ölkələrdən gələn bütün şəxslərin mütləq şəkildə ciddi tibbi müayinədən keçirilməsinə qərar verildi. Xəstəliyin Azərbaycan ərazisində yarada biləcəyi təhlükələrin qarşısının alınması, profilaktik və təxirəsalınmaz tədbirlərin operativ həyata keçirilməsi məqsədilə, cənab Prezident, Sizin sərəncamınızla 27 fevral tarixində Nazirlər Kabineti yanında Operativ Qərargah yara-

dıldı. Sizin Operativ Qərargaha verdiyiniz ilk tapşırığımıza əsasən, xəstəliklə mübarizə aparmaq üçün təxirəsalınmaz qaydada xəstəxanaların virusla mübarizə üçün hazır vəziyyətə gətirilməsi, çarpayı fondunun artırılması və zəruri olan bütün tibbi avadanlıq və preparatların təchiz olunması istiqamətində vacib işlər aparıldı.

Cənab Prezident, bu gün koronavirus xəstələri ölkənin 35 şəhər və rayonunda yerləşən 50 xəstəxanada müalicə alırlar. Bu xəstəxanaların 36-sı Sizin sərəncamınızla son müddət ərzində inşa edilib. Qısa müddətdə modul tipli xəstəxanalar istifadəyə verilib. Əlavə olaraq, cənab Prezident, son günlər koronavirusla mübarizəyə ambulator tipli müəssisələr də cəlb olunub. Onların 40-ı Bakıda simptomuz yoluxmuş şəxslərə evdə xidmət göstərmək üçün ayrılıb. Hazırda xəstəliyin müalicəsi üçün ayrılmış çarpayıların ümumi sayı 10 mindən artıqdır və bu istiqamətdə işlər aparılır. Qısa müddətdə 300-dən artıq süni tənəffüs aparatı ölkəyə gətirilib, xəstəxanalara verilibdir. Ən müasir ECMO cihazlarının sayı artırılıb. Cənab Prezident, son dövrdə təcili tibbi yardımın xidmətlərinə əhali tərəfindən müraciətlərin sayının artması səbəbindən əlavə avtomobillərə tələbat artıbdir.

Tapşırığınızla xaricdən sifariş olunmuş 84 avtomobil ölkəyə gətirilərək, tibb müəssisələrinə paylanılıb. İyul–avqust aylarında əlavə olaraq 100 təcili yardım avtomobili gətiriləcək. Fevral ayında koronavirus infeksiyasının müəyyən olunması üçün ölkədə cəmi 6 xüsusişdirilmiş laboratoriya mövcud idi və onların gün ərzində 1000-ə yaxın test aparmağa imka-

nı var idi. Hazırda laboratoriyaların sayı 30-a çatdırılıb və gündəlik test imkanları 10 mindən çoxdur. Yaşın zamanlarda əlavə olaraq laboratoriyaların sayı çoxaldılacaq və testlərin sayı 12-13 minə keçəcəkdir.

Məlum olduğu kimi, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı və epidemioloqların ümumi rəyinə görə, bu xəstəlikdən qorunmaq üçün tibbi maskalar vacibdir. Qısa müddətdə 50 milyondan artıq maska Azərbaycana idxal olunub. Sizin tapşırığınızla operativ görülmüş işlər nəticəsində yerli istehsal təşkil olunub və nəticədə 10 milyona qədər maska istehsal edilib. Bu gün Azərbaycanda 14 milyondan artıq maska var və yerli istehsal davam edir.

Cənab Prezident, Siz də qeyd etdiniz, karantin rejimi ilə əlaqədar mart ayının 14-dən etibarən Operativ Qərargah tərəfindən bəzi izolyasiya tədbirləri həyata keçirilməyə başlanılıb. Martın 24-dən isə «Sanitar-epidemioloji salamatlıq haqqında» Qanuna əsasən xüsusi karantin rejimi tətbiq edilib və mərhələli şəkildə gücləndirilməyə başlanılıb. Karantin rejimi ilə əlaqədar görülmüş işlər və tətbiq olunmuş məhdudlaşdırıcı tədbirlər ölkə iqtisadiyyatına təbii olaraq, mənfi təsirini göstərmişdir.

Sizin Operativ Qərargah qarşısında qoyduğunuz vəzifələr dövlətin bütün imkan və resurslarını xəstəliklə mübarizəyə yönəltməsinə, vətəndaşlarımızın sağlamlığının qorunması üçün bütün tədbirlərin görülməsinə səfərbər olunmaqdan ibarət idi. Bunun təsdiqi olaraq, 19 mart tarixli Sərəncamınızla pandemiya əziyyəti çəkən işsiz adamlara, aztəminatlı təbəqələrə, fəaliyyəti məhdudlaşdırılmış sahib-

karlıq subyektlərinə kömək, ictimai iş yerlərinin yaradılması, özünüməşğulluq proqramının genişləndirilməsi, səhiyyə sisteminin gücləndirilməsi məqsədilə 1,5 milyard manatlıq Tədbirlər Planı hazırlanıb. Ümumiyyətlə, bütün mənbələr hesabına iqtisadiyyata bu dövr ərzində bütövlükdə 3,5 milyard manat həcmində sosial-iqtisadi yardım paketi müəyyən edilib. Xüsusi karantin rejimi dövründə məhdudlaşdırıcı tədbirlər müsbət nəticə verdi və bu səbəbdən, Siz də qeyd etdiyiniz kimi, may ayının ortalarından Operativ Qərargah tərəfindən yumşalma prosesinin həyata keçirilməsinə başlandı.

Lakin əfsuslar olsun ki, bundan bir müddət sonra sanitar-epidemioloji qaydalara riayət olunmaması səbəbindən xəstəliyin sayı artdı. Belə halların qarşısını almaq məqsədilə qərargah təkrar olaraq məhdudlaşdırıcı tədbirlərə əl atmağa başladı və 16 şəhər və rayonda xüsusi karantin rejimi tətbiq olundu. Son günlərdə xəstəliklə əlaqədar rəqəmlərdə müsbət tendensiya müşahidə olunur və bu da pandemiya ilə mübarizədə həyata keçirilən tədbirlərin düzgün istiqamətdə aparılmasını təsdiqləyir.

Cənab Prezident, Sizin və hörmətli Mehriban xanımın göstərişi ilə Türkiyə, Rusiya və Kubadan olan böyük təcrübəyə malik tibb mütəxəssislərindən ibarət heyətin Azərbaycana gətirilməsi və xəstəxanalarda bizim həkimlərlə birgə işləməsi təşkil olunub. Həmçinin Çin Xalq Respublikası Hökuməti ilə aparılmış danışıqlara və müraciətimizə müvafiq olaraq, Çinin bu sahədə ixtisaslaşmış həkimləri və ekspertlərindən ibarət tibbi heyət ölkəmizdə pande-

miya ilə mübarizəyə və bizim həkimlərlə təcrübə mübadiləsinə cəlb ediləcəkdir.

Sizin həkimlərin əməyinə və fədakarlığına daim yüksək qiymət verməyinizin ifadəsi olaraq imzaladığınız sərəncama əsasən, koronavirusla əlaqəli əmək şəraitinə görə dövlət tibb müəssisələrində çalışan işçilərin sosial rifahının yaxşılaşdırılması məqsədilə onların əmək haqlarına aylıq vəzifə maaşının 3-5 mislinədək müddətli əlavə müəyyən edilib. Mart–iyun ayları ərzində bu tədbirlərdə iştirak edən işçilərin əmək haqları dövlət büdcəsində bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulmuş vəsait hesabına təmin olunub. Ümumiyyətlə, koronavirus pandemiyasının qarşısının alınması və onunla mübarizə üçün səhiyyə sahəsinə 250 milyon manatdan artıq vəsait ayrılıbdır.

Möhtərəm cənab Prezident, Operativ Qərargahın bütün üzvləri adından Sizin qarşımızda qoyduğunuz tapşırığın mühümlüyünü və məsuliyyətini tam dərk etdiyimizi bildiririk, onların icrası istiqamətində bundan sonra da çalışacağımıza söz veririk.

Koronavirus məsələsi ilə əlaqədar bunu da deməyə bilmərəm. Dünya ölkələrinin – 130 ölkənin, bir ölkəni çıxmaq şərti ilə, Sizin təşəbbüsünüzü dəstəkləməsi Sizin humanizminizi, liderliyinizi, ölkəmizə və Sizin şəxsiyyətinizə olan böyük hörməti bir daha nümayiş etdirdi. Bu, birinci dəfə deyil ki, dünya rəhbərləri, dünya ölkələri Sizi dəstəkləyir.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

İ l h a m Ə l i y e v: Sağ olun. İndi COVID-lə bağlı bizim qarşımızda duran əsas məsələlərdən biri hə-

kimlərin sayı ilə bağlıdır. Mən bir dəfə bu haqda demişəm. Biz indi yeni klinikalar açırıq, modul tipli xəstəxanalar açılır, o cümlədən Fövqəladə Hallar Nazirliyinin xətti ilə 2100-dən çox çarpayılıq iki xəstəxananın açılışı nəzərdə tutulur, biri artıq açılbır. Ancaq həkimlərin sayı bizdə təbii ki, arta bilməz və belə olan halda, xarici həkimlərə ehtiyacımız olacaq. Dediğiniz kimi, artıq üç ölkədən – Türkiyə, Rusiya və Kubadan həkimlər gəlib. Əlbəttə ki, onlar üçün burada şərait yaradılıb. Bundan sonra bu istiqamətdə hansı addımlar nəzərdə tutulur və bu həkimlərin bir hissəsi gəlib gedib, onların yerinə başqa həkimlər gəlibmi, yoxsa yox? Bu haqda da qısa bir məlumat verin.

Əli Əsədov: Cənab Prezident, Siz qeyd etdiyiniz kimi, Azərbaycanda indiyə qədər 10 modul tipli xəstəxana operativ şəkildə, çox qısa müddətdə təşkil olunub – 5-i Bakıda, digərləri regionlarda. Əlavə olaraq 6 modul xəstəxana da sifariş olunub, biri Naxçıvan Muxtar Respublikası, digərləri Bakı və bölgələr üçün. Bununla yanaşı, Siz və Mehriban xanım Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Tibb Mərkəzinin 800 yerlik xəstəxanasının açılışında iştirak etdiniz.

İlham Əliyev: Bunu mən bilirəm. Mənim sualım həkimlərlə bağlıdır.

Əli Əsədov: 200-ə qədər həkim bu gün xarici ölkələrdən burada iştirak edir. Ən çox kontrakt Kubadan gələn şəxslərlə üçaylıq müddətinə imzalanıb. Türkiyədən gələn heyət – 47 nəfər «Yeni klinika»da çalışır. Onlar iki ay burada çalışacaqlar. Bundan əlavə, Rusiyanın 20-dən artıq həkim və mü-

təxəssisi Bakıda və Sumqayıtda çalışır. Cənab Prezident, Çin hökuməti ilə aparılan danışıqlar üzrə kontrakt səviyyəsində müəyyənləşdiririk ki, Sizin tapşırığınızla gəlmiş qruplar gedəndən sonra Çindən həkimlər gəlib onları əvəz edəcək, bu, ardıcılıqla olacaq. O cümlədən cənab Prezident, öz həkimlərimiz – xaricdə təhsil alan tələbələrimiz, Tibb Universitetində olan həkimlər ilk günlərdən Sizin tapşırığınızla və Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə bu proseslərə cəlb olunublar. Bu proseslər davam etdiriləcək.

İ l h a m Ə l i y e v: Aydınadır, sağ olun. İndi digər önəmli məsələ bu il və keçən il bizə böyük problem yaradan quraqlıqdır. Bilirsiniz ki, keçən ilin quraqlığı bizə böyük ziyan vurdu. Bu il də baxmayaraq ki, kənd təsərrüfatı 6 ayda 2,2 faiz artıb, amma daha çox arta bilərdi. Çünki quraqlıq nəticəsində suyun az olması səbəbindən biz istədiyimiz qədər torpaqlardan istifadə edə bilməmişik. Mən bir müddət bundan öncə bütün bu işləri nəzərə alaraq və bu sahədə vahid idarəetmə mexanizmi qurmaq üçün xüsusi komissiya yaratdım. Baş Nazirin müavini Şahin Mustafayev komissiyanın rəhbəridir. Komissiyada aidiyyəti qurumların rəhbərləri təmsil olunur və mənə verilən ilkin məlumatlara görə, konkret Tədbirlər Planının hazırlanması son mərhələdədir. Bu planın bir hissəsi artıq mənə məruzə edilibdir.

Yaxın zamanlarda biz çox geniş Tədbirlər Planını təsdiqləyib, icra etməyə başlayacağıq. İstisna edilmir ki, gələcək illərdə də buna oxşar iqlim mənzərəsi davam etsin. Çünki dünyada iqlim dəyişikliyi

bildiyiniz kimi, ciddi problemdir. Bəzi ekspertlərin rəyinə görə, Azərbaycanda əgər bu gün lazımı addımlar atılmasa, 2030-cu ilə qədər bəzi ərazilərdə səhrələşmə prosesi gedə bilər. Buna qətiyyənlə yol vermək olmaz. Ona görə vahid idarəetmə mexanizminin yaradılması ilk məsələ idi. Çünki bu günə qədər bu yox idi. Bizdə, əgər belə demək mümkündürsə, su məsələləri ilə məşğul olan bir neçə dövlət qurumu var və onların arasında koordinasiya lazımı səviyyədə deyil. Buna görə bəzi təsərrüfat obyektləri, infrastruktur obyektləri nəzarətsiz qalıb. Mənə, məsələn, Şahin Mustafayev məlumat verir ki, bəzi su anbarlarından çıxan boru xətlərində, yaxud da su anbarlarına digər su anbarlarından daxil olan boru xətləri boyunca qanunsuz qoşulmalar vardır. Yəni bu indi aşkar olunubdur. Çünki heç kimin vecinə deyildi, heç kimin məsuliyyətinə aid deyildi. Bu qanunsuz qoşulmalar, əlbəttə, suyun ədalətli bölgüsünə də ziyan vurur. Aydın məsələdir ki, təsərrüfat sahibləri bu sudan istifadə edir. Amma o birilərinə çatmır, bir də ki, israfçılığa yol verilir. Bəzi əkin sahələrinə o qədər su verilir ki, buna ehtiyac yoxdur. Ona görə burada vahid idarəetmə mexanizmi işlənməlidir, mənə təkliflər veriləcək. Eyni zamanda, koordinasiya məsələləri, itkilərin azaldılması, sudan səmərəli şəkildə istifadə edilməsi – əgər biz buna nail olarıqsa, hətta mövcud su ehtiyatlarımızla məsələni həll edə bilərik.

Şahin Mustafayev mənə məruzə edib ki, bu günə qədər Azərbaycanda heç vaxt su balansını tutulmamışdır. Bu da dözülməz haldır. Biz əgər su balan-

sını müəyyən etməsək, onda bu sudan necə istifadə edəcəyik? Biz necə ki, hər il enerji balansımızı təsdiq edirik, eyni qaydada burada da vəziyyət ona oxşar olmalıdır. Biz son illər ərzində ölkəmizin enerji təhlükəsizliyini təmin etdik və bu gün Azərbaycan dünya miqyasında nadir ölkələrdəndir ki, neft, qaz, yəni yanacaq və elektrik enerjisini ixrac edir. Yəni bu, son illər ərzində əldə edilmiş nailiyyətlərdir. Biz əvvəlki illərdə ancaq neft yanacağı ixrac edirdik. Neft, qaz ixrac etmirdik, elektrik enerjisini ixrac etmirdik.

2006-cı ildə Bakı–Tbilisi–Ceyhan və ondan bir qədər əvvəl Bakı–Supsa, Bakı–Novorossiysk kəmərlərinin işə düşməsi nəticəsində nefti ixrac etməyə başladıq, ondan sonra qazı, daha sonra da elektrik enerjisini. Beləliklə, bu sahədə istədiyimizə tam nail olduq və bu yaxınlarda Mingəçevir İstilik Elektrik Stansiyasının yenidən qurulmadan sonra açılışı bizim gücümüzü daha da artırdı. Stansiya 2400 meqavat gücündədir, həmçinin biz son illər ərzində 800 meqavat həcmində itirilmiş gücləri bərpa etdik və bu proses davam etdiriləcəkdir.

Nəqliyyat təhlükəsizliyi təmin edilib. Azərbaycan Avrasiyanın önəmli nəqliyyat-logistika mərkəzlərinin birinə çevrilib və bizim fəal iştirakımızla Şərq–Qərb, Şimal–Cənub nəqliyyat dəhlizləri fəaliyyətdədir və deyə bilərəm ki, Şərq–Qərb nəqliyyat dəhlizi üzərində artıq iki qol mövcuddur. Biri Çin–Qazaxıstan–Azərbaycan–Gürcüstan–Türkiyə–Avropa, digəri isə Pakistan–Əfqanıstan–Türkmənistan–Azərbaycan–Gürcüstan–Türkiyə–Avropa. Hər ikisi

Azərbaycan üzərindən keçir və təbii ki, bizim imkanlarımız daha da genişlənilir. Şimal–Cənub nəqliyyat dəhlizini nəzərə alsaq, bu da Şimali Avropa–Rusiya–Azərbaycan–İran–Hindistan ölkələrini əhatə edir. Təsəvvür etmək çətin deyil ki, bu sahədə də nəqliyyat təhlükəsizliyimizi təmin etmişik.

Ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində önəmli addımlar atılır və bu məsələ ilə bağlı göstəriş verilib. Ərzaq təhlükəsizliyi o demək deyil ki, biz bütün ərzaq məhsullarını, yaxud da kənd təsərrüfatı məhsullarını Azərbaycanda tam həcmdə istehsal etməliyik. Biz gərək ərzaq təhlükəsizliyinə, necə deyərlər, düşünülmüş şəkildə yanaşaq. Bu ərzaq təhlükəsizliyinin böyük hissəsi, təbii ki, Azərbaycanda formalaşmalıdır və əgər indi buğda istehsalını istisna etsək, bütün digər əsas ərzaq-qida məhsulları ilə özümüzü böyük dərəcədə təmin edirik. Ancaq eyni zamanda, bu bizim ixrac imkanlarımıza da maneçilik törətməməlidir. İxrac bazarlarına çıxarıla biləcək məhsullara da diqqət yetirilməlidir. Ona görə həm Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, həm İqtisadiyyat Nazirliyi, həm də digər qurumlar bu məsələ ilə məşğuldurlar. Yəni demək istəyirəm ki, biz bu üç istiqamət üzrə önəmli nailiyyətlərə çatdıq. Bizdə su təhlükəsizliyi məsələsi həll olunmayıb. Sırr deyil ki, su ehtiyatlarının böyük hissəsi sərhədlərimizdən kənar da formalaşır. Ona görə burada qonşu ölkələrlə yeni əməkdaşlıq formatı, itkilərin azaldılması və aidiyyəti qurumların birgə işləməsi təşkil edilməlidir.

Şahin Mustafayev görülmüş işlərlə bağlı məlumat versin. İşlər nə yerdədir və əlavə hansı addımların görülməsi nəzərdə tutulur.

Şahin Mustafayev (*Baş Nazirin müavini*):

Möhtərəm cənab Prezident, su ehtiyatlarının az olması, iqlim dəyişməsi və orta temperaturun yüksəlməsi, qonşu ölkələrdən daxil olan yerüstü su ehtiyatlarının, çaylarda sululuğun və yağıntıların əhəmiyyətli dərəcədə azalması, digər tərəfdən, ölkə iqtisadiyyatının, o cümlədən kənd təsərrüfatının inkişafı, əkin sahələrinin, suvarma və içməli su təchizatı üzrə şəbəkələrin genişləndirilməsi nəticəsində suya tələbatın artması son illərdə ölkədə su çatışmazlığını şərtləndiribdir. Bu baxımdan, xüsusilə cari ildə ölkənin su ehtiyatları sahəsində gərgin vəziyyət yaranıb. Hazırda əsas su anbarlarında 20,5 milyard kubmetr tutuma qarşı əvvəlki illərdən kəskin aşağı səviyyədə – cəmi 11,3 milyard kubmetr su mövcuddur ki, bunun da 8,6 milyard kubmetri ölü həcmdir. Sizin rəhbərliyinizlə əvvəlki illərdə böyük həcmdə işlərin həyata keçirilməsinə, ehtiyat tədbirlərinin görülməsinə, məsələn, Taxtaköprü, Şəmkirçay, Naxçıvanda Heydər Əliyev (Vayxır) su anbarlarının, Oğuz-Qəbələ-Bakı su kəmərinin və digər layihələrin inşa edilməsinə baxmayaraq, hazırda kəskin su çatışmazlığı müşahidə edilir.

Su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi, su təsərrüfatının idarə olunmasının təkmilləşdirilməsi və bu sahədə fəaliyyətin əlaqələndirilməsi məqsədilə müvafiq sərəncamınızla komissiya yaradılıb. Komissiyaya su təsərrüfatı üzrə idarəetmədə

sahələrarası koordinasiyanın zəif olması, sudan istifadədə itkilərin yüksək olması, sudan qənaətlə istifadə edilməməsi, suvarmada suya qənaət edən müasir texnologiyalardan istifadənin aşağı səviyyədə olması, nəzarətdən kənar qoşulmalar, uçot və nəzarət sisteminin zəif olması kimi problemlərin həlli istiqamətində tədbirlərin görülməsi tapşırılıbdır.

Möhtərəm cənab Prezident, komissiya intensiv fəaliyyətə başlayıb, bütün aidiyyəti qurumların koordinasiyası təmin edilib, su ehtiyatları barədə operativ məlumat sistemi qurulub, alınan məlumatların gündəlik təhlili və nəzarəti təmin olunubdur. Vəziyyətin ciddiliyi nəzərə alınaraq, xüsusi əhəmiyyətə malik Mingəçevir və Ceyranbatan su anbarları üzrə suvarma, içməli su təchizatı və energetika məqsədləri üçün sudan istifadə rejimi təsdiq olunub və komissiyada mütəmadi baxılır. Məhdud su ehtiyatlarının ədalətli, optimal və proporsional bölgü prinsipi əsasında 570 mindən artıq əkin sahəsi üzrə suvarma qrafikləri tərtib olunub. Yaradılmış proqram təminatı sayəsində qrafiklər «Elektron kənd təsərrüfatı» informasiya sisteminə inteqrasiya olunur. Suvarmaya dair problemlərin operativ qaydada həlli məqsədilə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi ilə «Azməlsütəsərrüfat» ASC-nin fəaliyyəti əlaqələndirilib, «Çağrı mərkəzi» yaradılıbdır. Çoxsaylı müraciətlərə fərdi qaydada baxılması üçün iş aparılır.

Operativ tədbirlərlə yanaşı, ölkə üzrə ilk dəfə su təsərrüfatı balansını tərtib ediləndir. Su ehtiyatlarının formalaşması və istifadəsi üzrə ümumi dəyərləndirmələrin aparılmasına imkan verən su təsərrüfatı ba-

lansı əvvəlki 3 ilin faktiki, cari ilin gözlənilən və növbəti ilin proqnoz göstəricilərini əks etdirir. Su təsərrüfatı balansının formalaşması üçün su təsərrüfatı subyektlərinin məlumatlarının elektronlaşdırılması və hesabatın alınması ilə bağlı «Elektron su təsərrüfatı» informasiya sistemi yaradılıbdır. Hazırda su təsərrüfatı balansı sistemə ayrıca modul şəklində daxil edilibdir. Eyni zamanda, su obyektlərində müasir ölçmə cihazlarının quraşdırılması həyata keçirilir. Növbəti mərhələlərdə aidiyyəti qurumların informasiya sistemlərinin inteqrasiyası və su obyektləri üzrə məlumatların real vaxt rejimində sistemə ötürülməsi təmin ediləcəkdir. Ölkədə su ehtiyatlarının artırılması və bu istiqamətdə dağ çaylarının sularının yığılması üçün relyefə uyğun yaradılması nəzərdə tutulan sututarlar üzrə prioritet layihələrə, habelə içməli su təchizatı üçün yeni mənbələrin müəyyən edilməsinə dair təkliflər hazırlanır.

Bununla yanaşı, itkilərin azaldılması da həlli vacib istiqamətlərdəndir. Suvarma sahəsində itkilərin əsas səbəblərindən biri suvarma kanallarının əksəriyyətinin torpaq məcralardan olmasıdır. İtkilərin azaldılması və su ehtiyatlarının səmərəli istifadəsi məqsədilə də prioritet layihələrlə bağlı təkliflər hazırlanır.

Möhtərəm Prezident, tapşırıqlarınıza uyğun olaraq, su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi ilə bağlı kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi üzrə təkliflər yaxın müddətdə Sizə təqdim olunacaqdır. Diqqətinizə görə sağ olun.

İlham Əliyev: Sağ olun. İndi təqdim olunan dan sonra, əlbəttə, mən bir daha bu məsələlərə baxacağam. Hesab edirəm ki, yaxın zamanlarda biz çox geniş və müfəssəl proqram təsdiq edəcəyik. Ümid edirəm ki, gələn ilin əkin mövsümünə qədər işlərin bir hissəsi görülməyə bilər. Burada əsas qısamüddətli tədbirlər görülməlidir. Bildiyiniz kimi, mənə yerlərdən indi çoxlu müraciətlər daxil olur. Mən də bu müraciətləri həm Şahin Mustafayevə, həm də Prezident Administrasiyasına göndərirəm və həlli bu gün operativ qaydada mümkün olan məsələlər, su təchizatı ilə bağlı məsələlər öz həllini tapır. Amma elə məsələlər var ki, onlar daha çox vaxt, daha böyük həcmdə vəsait tələb edir. Ona görə biz bu proqramı 3 yerə bölməliyik: operativ həlli mümkün olan məsələlər, ortamüddətli və strateji uzunmüddətli məsələlər. Hesab edirəm ki, biz bu sahədə də çox ciddi dönüş yaradacağıq. Artıq bunun ilkin təzahürləri görünməkdədir.

İndi sözü Maliyyə nazirinə verirəm. Büdcənin icrası ilə bağlı məlumat verin. Gələn ilin büdcəsi ilə əlaqədar hansı işlər görülməlidir. Mən sizə göstəriş vermişdim ki, gələn ilin büdcəsində də sosial sahəyə xüsusi diqqət göstərilməlidir. Biz hər il buna böyük vəsait ayırırıq və ildən-ilə sosial ödəmələr artır. Ancaq indi pandemiya nəzərə alınmalıdır. Pandemiya nə vaxt başa çatacaq, bunu heç kim deyə bilməz. Ona görə həm pandemiya zamanı zərərçəkmiş sahələrə maliyyə dəstəyi, eyni zamanda, insanların sosial müdafiəsi, işini itirənlərin sosial müdafiəsi – bütün bu məsələlər öz həllini təbii ki, tapmalıdır. Mən göstəriş

vermişdim ki, xarici dövlət borcu ilə əlaqədar biz öz mühafizəkar siyasətimizi bundan sonra da aparaq. Ancaq biz strateji əhəmiyyət daşıyan sahələrə xarici kreditləri cəlb edə bilərik. Bu bizə imkan verəcək ki, xarici dövlət borcu lazımi səviyyədə saxlanılsın. Buyurun, məruzə edin.

Samir Şərifov (*Maliyyə naziri*): Möhtərəm cənab Prezident, hörmətli müşavirə iştirakçıları, operativ məlumatlara əsasən, cari ilin birinci 6 ayında dövlət büdcəsinin icrası gözlənildiyindən yaxşı olub. Koronavirus pandemiyası ilə bağlı üzləşdiyimiz digər xarici şokların – mən ilk növbədə, istehlak tələbinin azalması və onun nəticəsində neft və neft məhsullarının qiymətlərinin enməsinə nəzərdə tuturam – cari ildə ölkə iqtisadiyyatı üçün törətdiyi mənfi fəsadlara rəğmən büdcə gəlirləri üzrə proqnozlar artıqlaması ilə icra olunub. Dövlət büdcəsinin gəlirləri proqnoza qarşı 2,9 faiz və ya 338 milyon manat çox icra olunmaqla, 12 milyard 23 milyon manat təşkil edib. Daxilolmalar üzrə proqnoz göstəricilərini İqtisadiyyat Nazirliyinin Dövlət Vergi Xidməti 327 milyon manat və yaxud 8,9 faiz, Dövlət Gömrük Komitəsi 98 milyon manat və ya 5,1 faiz artıqlaması ilə icra edib. Dövlət Neft Fondunun dövlət büdcəsinə transferti üzrə daxilolmalar 100 faiz, digər daxilolmalar üzrə proqnoz isə 15,2 milyon manat çox icra olunub. Büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar daxilolmaları üzrə proqnozun 102 milyon manat az, dövlət büdcəsi xərclərinin isə 105 milyon manat artıq və ya 100,9 faiz icra olunmasına baxmayaraq, 2020-ci il 1 iyul tarixinə dövlət büdcəsində 292 milyon manat

məbləğində və ya proqnozdan 233 milyon manat çox profisit yaranıb. Hesabat dövründə dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilməsi nəzərdə tutulmuş bütün dövlət vəzifələrinin, sosial proqram və layihələrin icrası tam həcmdə təmin edilib. Altı ay ərzində maliyyələşdirilmiş 11 milyard 734,1 milyon manat büdcə xərclərinin tərkibində sosial yönümlü xərclərin xüsusi çəkisi 42,5 faiz olub və yaxud 4 milyard 984 milyon manat təşkil edib. 2019-cu ilin eyni dövrü ilə müqayisədə cari ilin 6 ayında səhiyyə xərclərinə 75,8 faiz və yaxud 287 milyon manat, təhsil xərclərinə 53,5 faiz və yaxud 517 milyon manat, sosial müdafiə və sosial təminat xərclərinə 13,2 faiz və yaxud 196 milyon manat, kənd təsərrüfatı və ətraf mühitin mühafizəsi xərclərinə 85,3 faiz və yaxud 260 milyon manat çox vəsait yönəldilibdir.

Dövlət investisiya proqramı çərçivəsində investisiya layihələrinin həyata keçirilməsi üçün ayrılmış vəsaitin 44,3 faizinin və yaxud 1 milyard 835 milyon manatının maliyyələşdirilməsi təmin edilib. Dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclər isə 881 milyon manat təşkil edibdir.

Pandemiya ilə mübarizə tədbirləri, onun ölkə iqtisadiyyatında yaratdığı mənfi təsirlərin azaldılması üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamları ilə dövlət büdcəsindən ayrılmış 1 milyard 409 milyon manat vəsaitdən 6 ay ərzində 752 milyon manat vəsaitin maliyyələşdirilməsi təmin olunub. Bu mənbədən səhiyyə sahəsinə ayrılmış 250 milyon manat vəsaitdən 149 milyon manat, sosial-iqtisadi dəstək tədbirləri üzrə ayrılmış

570 milyon manat vəsaitdən 281 milyon manat, sosial təminat dəstək tədbirləri üzrə ayrılmış 309 milyon manat vəsaitdən 244 milyon manat, dövlət şirkətlərinə maliyyə dəstəyinin göstərilməsi ilə bağlı ayrılmış 280 milyon vəsaitdən isə 118 milyon manat artıq istifadə ediləlidir.

Möhtərəm cənab Prezident, pandemiyanın hansı müddətə qədər davam edəcəyi ilə bağlı qeyri-müəyyənliyin, dünya iqtisadiyyatında resessiyanın nə vaxt başa çataraq iqtisadi artımla əvəz olunacağını tam təxmin etmək hələ də qeyri-mümkündür. Beynəlxalq Valyuta Fondu dünya iqtisadiyyatının 3 faiz azalmasına dair cari ilin aprel ayındakı proqnozunu iyun ayında 4,9 faizədək pisləşdirib. Bununla yanaşı, fond 2021-ci ildə dünya iqtisadiyyatının sürətli bərpa olunması proqnozunu yeniləyərək, daha mülayim addımla əvəzləyib.

Cari ilin 6 ayında xam neftin orta aylıq qiymətinin 38 ABŞ dolları təşkil etməsi, OPEC+ sazişi çərçivəsində satış üzrə neft xərclərinin azalması və koronavirus pandemiyası ilə mübarizə çərçivəsində tətbiq olunması qaçılmaz olan karantin və digər məhdudlaşdırıcı tədbirlərin iqtisadiyyata mənfi təsirləri ilin sonuna həm neft gəlirlərinin, həm də qeyri-neft sektoruna daxilolmaların azalmasını şərtləndirir.

Bu ilin 6 ayında vergi, gömrük və məcburi dövlət sosial sığorta ödənişləri üzrə daxilolma proqnozlarının artırılması ilə yerinə yetirilməsi nəticəsində formalaşan ehtiyat ilin sonuna kimi xərclər və gəlirlər arasında gözlənilən natarazlığın aradan qaldırılması üçün kifayət etməyəcək. Qeyd olunmalı-

dır ki, dövlət büdcəsində mövcud ehtiyatlar da Sizin müvafiq sərəncamınıza uyğun olaraq pandemiya ilə mübarizə tədbirləri və iqtisadiyyata mənfi təzyiqin azaldılması tədbirlərinə xərclərin optimallaşdırılması yolu ilə yönəldilib. Bununla yanaşı, pandemiyanın yaratdığı keyfiyyətə yeni sosial və iqtisadi davranış mühitinin xüsusiyyətləri, əhəlinin həssas sosial qruplarına, dövlət şirkətlərinə, sahibkarlıq subyektlərinə, kiçik və orta biznesə dövlət dəstəyinin göstərilməsinin davam etdirilməsi, səhiyyə sahəsi və digər dövlət ehtiyacları dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı yeni çağırışları formalaşdırır, bununla bağlı əlavə maliyyə təminatının yaradılmasını gündəmə gətirir.

Maliyyə naziri cari ilin təsdiq olunmuş dövlət və icmal büdcə xərclərinin prioritetliyinin və ünvanlılığının optimallaşdırılması, yaranmış vəziyyətə uyğun yeni ehtiyacların maliyyələşdirilməsi, dövlət büdcəsinin gəlir və xərcləri arasında tarazlığın təmin edilməsi məqsədilə 2020-ci ilin dövlət büdcəsinə yenidən baxılaraq, düzəlişlər olunmasının məqsəda uyğunluğunu qeyd etdi.

İ l h a m Ə l i y e v: İndi neftin qiymətindən asılı olmayaraq təbii ki, büdcə tam icra edilməlidir. Hesab edirəm ki, buna bizim imkanımız çatacaq. Dürüsləşməyə gəldikdə, prinsipə mən buna etiraz etmirəm. Əvvəlki illərdə də biz dürüsləşmə aparmışdıq, ancaq bu, gərək əsaslandırılınsın. Ona görə hökumət üzvlərilə birlikdə Baş Nazirin rəhbərliyi ilə bu məsələləri təhlil edin və mənə konkret təkliflər verin. Biz hansı həcm-

də büdcə xərclərimizi artırmalıyıq və bundan hansı məqsədlərə istifadə etməliyik.

Onu da bildirməliyəm ki, büdcə gəlirlərinin artırılması ilin ilk aylarında baş vermişdir. Çünki mən bunu demişəm, bir daha demək istəyirəm ki, biz ili çox yaxşı, böyük uğurlarla, böyük planlarla başlamışdıq. Həm vergi, həm gömrük sahəsində proqnozdan əlavə artım var idi. Amma bu ilk aylarda, haradasa aprel–may aylarından başlayaraq artım, belə demək mümkündürsə, yavaşladı. Yenə də biz profisitdəyik. Ancaq sizin də qeyd etdiyiniz kimi, ilin sonuna qədər bu profisit bizə çatmaya bilər. Əlavə xərclər oldu. Neftin qiyməti bizdə 55 dollar nəzərdə tutulmuşdu. İndi hazırda, altı ayda bu göstərici 40 dollardan aşağıdır. Ona görə bütün bu məsələlər təbii ki, nəzərə alınmalıdır. Əminəm ki, bu ilin büdcəsi ilə bağlı hər hansı bir problem olmayacaq.

O ki qaldı gələn ilin büdcəsinə, ilk növbədə, neftin qiyməti gərək düzgün müəyyən edilsin. Hələ ki, vaxt vardır. Biz neft bazarlarında vəziyyətə baxıb, bunu müəyyən edəcəyik. Elə etməliyik ki, əsas sosial məsələlərdən başqa, digər strateji infrastruktur layihələrinin icrası təmin edilsin. Bir daha demək istəyirəm ki, onların arasında ilk növbədə, su təchizatı ön plandadır – həm içməli su, həm suvarma suyunun təmin edilməsi. Layihələr hazırlanır. Onların texniki-iqtisadi əsaslandırılması, xərclər smetası hazırlanacaq. Bu məsələ də mütləq nəzərə alınmalıdır.

İndi isə söz verilir Mərkəzi Bankın sədri Elman Rüstəmov. Məlumat verin, bank sektorunda və-

ziyyət necədir? Bağlanmış banklarla bağlı vəziyyət və əmanətçilərin kompensasiyası ilə bağlı hansı işlər görülüb? Məndə olan məlumata görə, 10 mindən çox əmanətçiyə 200 milyon manatdan çox vəsait verilməli idi. Verilib, verilməyib? Bu məsələ nə dərəcədə öz həllini tapır ki, əmanətçilər onlara çatacaq bütün vəsaitlə tamamilə təmin olunsunlar?

E l m a n R ü s t ə m o v (*Mərkəzi Bankın sədri*): Möhtərəm cənab Prezident, cari ilin mart ayından başlayaraq, iqtisadiyyatımız presedenti olmayan xarici şoklarla üzləşibdir. Lakin son illərdə Sizin rəhbərliyinizlə ölkədə makroiqtisadi dayanıqlılığın yüksəldilməsi, həyata keçirilən islahatlar və pandemiya-dan irəli gələn çağırışlara vaxtında və tam adekvat cavab verilməsi situasiyanı effektiv idarəetməyə imkan yaradıb. Makroiqtisadi situasiya, maliyyə bazarları da bu çağırışlara məruz qalıb. Biz bilirik ki, neftin qiymətində, qeyd olunduğu kimi, əhəmiyyətli düşmə baş verdi. Lakin OPEC+ razılaşmasından sonra neft bazarlarında əhval-ruhiyyə bir qədər yaxşılaşdı, neftin qiyməti yüksəlməyə başladı. Altı ayın ilkin yekunlarına görə, ölkənin ticarət balansı profitlidir.

Birinci rübdə strateji ehtiyatlarımız bir qədər azalsa da, ikinci rübdən bərpa prosesi sürətləndi. Hazırda bizim strateji valyuta ehtiyatlarımız, demək olar ki, ilin əvvəlinə olan səviyyədədir. Xarici şok şəraitində bizim valyuta bazarımız əhəmiyyətli spekulyativ hücumla məruz qaldı. Lakin vaxtında görülmüş tədbirlər nəticəsində valyuta bazarı tarazlaşdı. Bu gün bunun hər iki seqmenti – həm nağd,

həm də qeyri-nağd hissəsi tam sabit və tarazlı səviyyədə fəaliyyət göstərir. İlin ilk 5 ayında 2,9 faizlik inflyasiya səviyyəsi vardır. Aparılan sorğular göstərir ki, həm əhalinin, həm də biznesin inflyasiya göstəriciləri sabitləşib, aşağı düşübdür. 2020-ci ilin sonunda bizim inflyasiya proqnozumuz 3–3,5 faiz səviyyəsindədir ki, bu da bizim və hökumətin proqnozlarından aşağıdır. Pul-kredit siyasətinin, faiz siyasətinin yumşaldılması ardıcıl olaraq davam etdirilir. İlin əvvəlindən faiz dərəcəsi 7,5 faizdən 7 faizə endirilibdir.

İqtisadiyyat və bank sistemində əhəmiyyətli likvidlik var – təxminən 8 milyard manata qədər. Lakin bəzi hallarda iqtisadiyyatda müəyyən likvidlik problemləri yaranırsa, Mərkəzi Bank buna operativ reaksiya verir və likvidliyi təmin edir. İlin əvvəlindən maliyyə sektorunda başlayan pozitiv dinamika saxlanılıb. Bank sektorunda da yaxşı start götürmüşdük. Biznes kreditləri 1,8 faiz, ipoteka kreditləri 3,2 faiz artıb. İstehlak kreditləri isə 4,8 faiz azalıbdır.

Bütövlükdə banklarda situasiya bir qədər pisləşib, biz vəziyyəti nəzarətdə saxlayırıq. Mərkəzi Bank situasiyanı tam nəzarətdə saxlayır. Lakin bankların 23 faiz səviyyəsində, yəni müvafiq normadan 2 dəfədən artıq kapital buferi bu gün gözlənilən itkiləri qarşılamağa imkan verir.

İkinci rübdə ölkədə maliyyə sağlamlığının gücləndirilməsi istiqamətində radikal addımlar atıldı. Dörd bankın, bir tibbi sığorta şirkətinin lisenziyaları geri çağırıldı. Bütövlükdə bu addımlar operativ olaraq bir ayın içində – aprelin sonu və may ayının

ortalarında atılmışdı. Bütün bu problemləri operativ həll etdik. İyunun 1-dən artıq əmanətçilərin əmanətləri qaytarılmağa başlandı. Hazırda hər dörd bank üzrə əmanətlər Kapital Bank və Beynəlxalq Bank vasitəsilə qaytarılır. Bugünkü tarixə 13500 nəfər əmanətçiyə 245 milyon manatdan çox vəsait qaytarılıb. Bu məsələ çox ciddi nəzarətdədir. Ortaya çıxan məsələləri, problemləri hökumətin də aktiv dəstəyi, köməyi ilə operativ həll edirik.

Sığorta sistemində də ilin əvvəlindən artım var, yığımlar 13,5 faiz artırılıb. Kapital bazarlarında canlanmanı təşviq edirik. Bu günlərdə «SOCAR Polymer Investments» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti daxili bazarın istiqraz emissiyası vasitəsilə 200 milyon dollar vəsait cəlb edib, Azərbaycan banklarını öz ehtiyaclarına uyğun təmin edibdir. Bu vəziyyətdə təbii ki, təmassız ödəniş sistemlərinin, elektron ödəniş sistemlərinin üzərinə olduqca böyük iş düşübdür. İlk qiymətləndirməyə görə, ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə ödəniş kartları ilə aparılan ölkədaxili nağdsız əməliyyatlar 37 faiz, təmassız kartların sayı 2 dəfə, təmassız ödənişlər 5 dəfə, elektron ticarət 53 faiz, bankçılıq 2,2 dəfə, internet bankçılıq isə 84 faiz artıb.

Pandemiyanın nəticələrini aradan qaldırmağa imkan verən antiböhran tədbirlərinə Mərkəzi Bank da qoşulub. Hazırda bizim verdiyimiz reqlyativ güzəştlərə uyğun olaraq, banklara 1 milyard manat məbləğində kreditlərin restrukturizasiyası ilə əlaqədar 64 mindən çox müraciət olunub. Banklar tərəfindən bu müraciətlərə operativ baxılır. Artıq biz-

nes kreditləri üzrə 58 faiz, ipoteka kreditləri üzrə 77 faiz, əhalinin istehlak kreditləri üzrə isə 84 faiz müraciətlər icra edilib, restrukturizasiya olunubdur. Əhaliyə biznes möhlətləri verilib və bu onlara bir qədər yüngüllük gətirir. Çünki onlar pandemiya dövründə öz gəlirlərini itiriblər.

Bankların nağdsız ödənişlər üzrə xidmət haqlarını biz 50 faizə qədər aşağı salmışıq.

Cənab Prezident, insanların hərəkət imkanları məhdud olduğuna görə müddəti başa çatan təqaüd kartlarının müddətini onların müraciətlərinə əsasən, sentyabrın sonuna qədər uzatmışıq. Lazım gələrsə, situasiyadan asılı olaraq bu tədbiri davam etdirəcəyik. Sizin göstərişinizlə may–iyun aylarından ölkədə işsiz kimi qeydiyyatı alınan 600 min nəfərə operativ qaydada bank hesabı açılması, onlara ödəniş kartlarının verilməsi təmin olunubdur. Artıq may–iyun aylarındakı ödənişlər tam şəkildə bank hesabları və bank kartları vasitəsilə təmin edilibdir. Bankların özünüməşğulluq proqramında aktivliyi davam edir. Aprel ayından başlayaraq 200-ə yaxın, 800 min manatdan çox belə kredit verilibdir. Proqram qəbul olunub, ilin sonuna qədər bu proqram 1000 nəfərdən çox insanı əhatə edəcəkdir. Bizim məqsədimiz təkcə o kreditləri ödəmək deyil. Biz istəyirik onlara iş yerləri, gəlirlər yarada bilən aktiv, dayanıqlı mikrobizneslərin yaradılmasını təmin edək ki, bu insanlar aktivlərdən uzun müddət istifadə etsinlər.

Real sektorun maliyyə imkanlarına çıxışını genişləndirmək üçün Avropa Yenidənqurma və İnki-

şaf Bankı ilə 200 milyon dollar həcmində çərçivə sazişi bağlanılıb. Bu Sizin Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının rəhbərliyi ilə danışıqlarınızdan sonra baş verib. Birinci tranşın 50 milyon dollardan artıq hissəsi reallaşmağa başlanılıb. Bu kreditlər real sektorda olan müəssisələrə yönəldilməyə başlanılıb.

Cənab Prezident, cari ilin ikinci yarısında qarşımızda duran vəzifələrdən danışarkən qısaca deyim ki, burada əsas məsələ, ən böyük problem siyasətin, makroiqtisadi siyasətin, digər siyasətlərin böyük həcmdə qeyri-müəyyənliklər şəraitində aparılması olubdur. Hazırda həm sosial siyasət, həm də büdcə, pul-kredit siyasəti başlıca olaraq pandemiya zərər çəkmiş əhalinin, biznes gəlirlərinin neytrallaşmasına yönəldilib. Artıq Beynəlxalq Valyuta Fondu öz bədbin proqnozlarını dərc edib, amma Azərbaycan üzrə proqnozlar daha optimistdir. Biz çalışmalıyıq ki, bu optimizmi reallaşdıraq. Bu ili nə qədər yaxşı nəticələrlə başa vursaq, növbəti illərdə bərpa və inkişaf proseslərinə daha tez və daha da sürətlə qayıda bilərik.

Mərkəzi Bankın qarşısında duran başlıca vəzifə yenə də hökumətlə sıx əlaqədə işləyərək, ölkədə makroiqtisadi və maliyyə sabitliyini qoruyub saxlamaqdır. Bu istiqamətdə hökumət proqramı üzrə bizim adekvat tədbirlər planımız vardır. Ona görə hökumət qurumları ilə birlikdə gələn illər və ortamüddətli dövrdə yeni makroiqtisadi çərçivə üzrə işlərimizi tamamlayırıq ki, bu çərçivə hər hansı dövrdə gələn

bütün çağırışlara adekvat cavab vermək imkanında, iqtidarında olsun.

Cənab Prezident, Sizi əmin etmək istəyirəm ki, Mərkəzi Bank və onun kollektivi ölkədə makroiqtisadi sabitliyi və maliyyə sabitliyini qorumağa çalışacaq. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

İ l h a m Ə l i y e v: Sağ olun. Hesab edirəm ki, görülmüş tədbirlər və məruzə etdiyiniz məsələlər bank sektorunda sağlamlaşma prosesinə müsbət təsir göstərəcək və artıq göstərir. Əlbəttə ki, bizim bank sektorumuz daha da rəqabətqabliyyətli olmalıdır və iqtisadi inkişafda öz rolunu saxlamalıdır. Şadam ki, artıq özünüməşğulluq proqramına bizim banklar da qoşuldu. Bu çox müsbət haldır. Bildiyiniz kimi, biz bu proqrama ancaq Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin xətti ilə başlamışdıq. Amma indi həm Dünya Bankı qoşuldu – 100 milyon dollar həcmində, həm də bizim banklar. Əlbəttə bu, sadəcə olaraq, pulların, yaxud da biznes üçün vasitələrin paylanması deyil, burada çox ciddi biznes-planlar olmalıdır. Ona görə ki, banklar bunu kredit şəklində verəndə təbii ki, biznes-planı da baxırlar.

Elektron ödənişlə bağlı rəqəmlər də çox sevin-diricidir. Hesab edirəm ki, biz yaxın gələcəkdə bu sahədə vəziyyəti daha da yaxşılaşdıracağıq və inkişaf etmiş ölkələrin rəqəmlərinə yaxınlaşmalıyıq. Çünki burada da rezervlər hələ ki, kifayət qədər çoxdur. Biznes kreditləri ilə bağlı sizin verdiyiniz məlumat da çox sevin-diricidir. Bilirsiniz ki, mən bu məsələyə həmişə diqqət yetirirəm. Məndə olan mə-

lumata görə, kreditlərin 60 faizdən çox hissəsi artıq biznesə yönəlmiş kreditlərdir. Bu təbii ki, indiki şəraitdə və müəyyən dərəcədə investisiyaların azaldılması dövründə bizim iqtisadi inkişafımıza, o cümlədən məşğulluğa daha yaxşı şəraitin yaradılmasına gətirib çıxaracaqdır.

İndi isə söz verilir İqtisadiyyat nazirinə. Deməliyəm ki, mənim təxmin etdiyim kimi, beşinci, altıncı aylardan sonra iqtisadiyyat bir qədər tənəzzülə uğradı. Ölkədə dörd ay ərzində iqtisadi artım müşahidə olunurdu. Ancaq may–iyun aylarında tənəzzül olub və ümumi daxili məhsul bu ilin 6 ayında 2,7 faiz azalıbdır. Bunun da səbəbləri bəllidir. Təkcə onu demək kifayətdir ki, bizim turizm sektorumuz 48 faiz, tikinti sektoru isə 14,5 faiz tənəzzülə uğrayıb. Bu sektorların ümumi daxili məhsulda payı son illər ərzində artırdı. Təbii ki, neftin qiymətinin aşağı düşməsi və OPEC+ çərçivəsində əlavə öhdəliyin üzərimizə düşməsi, həmçinin hasilatın azalması nəticəsində təbii ki, bizim ümumi daxili məhsulumuz da azalmalı idi. Biz buna hazır idik. Bu, böyük faciə deyil, müvəqqəti bir məsələdir. Əminəm ki, dünya iqtisadiyyatı pandemiya dan çıxmağa başlayan kimi, bizdə də bu sahədə vəziyyət bərpa olunacaq. Yəni də demək istəyirəm və hesab edirəm ki, digər ölkələrlə müqayisədə bizdə vəziyyət məqbul sayıla bilər. Dediym kimi, quraqlığa baxmayaraq, kənd təsərrüfatımız 2,2 faiz artıb. İlin sonuna qədər baxacağıq ki, indi artım nə qədər olacaq. Qeyri-neft sektorunda sənaye istehsalı 11 faizdən çox artıb. Bu da sevin-

dirici haldır və onu göstərir ki, sənayeləşmə siyasətimiz öz bəhrəsini verməkdədir.

İndi İqtisadiyyat naziri ümumi iqtisadi vəziyyətlə bağlı məlumat versin. Eyni zamanda, «kölgə iqtisadiyyatı»na qarşı mübarizə və son müddət ərzində sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı İqtisadiyyat naziri tərəfindən çox önəmli islahatlar irəli sürülüb. Bu məsələ və digər məsələlərlə bağlı məlumat verin.

Mikayıl Cabbarov (*İqtisadiyyat naziri*): Təşəkkür edirəm, möhtərəm cənab Prezident. İcazənizlə, ilk növbədə, pandemiya və neftin qiymətinin aşağı düşməsinin ölkə iqtisadiyyatına mənfi təsirlərinin minimallaşdırılması məqsədilə Nazirlər Kabinetinin müvafiq sərəncamı ilə təsdiq edilmiş Tədbirlər Planı çərçivəsində İqtisadiyyat Nazirliyinə həvalə olunmuş tapşırıqların icrası istiqamətində məruzə edirəm. İqtisadi artıma və sahibkarlığa dəstək Tədbirlər Planının mühüm istiqamətlərindən biridir. Burada da pandemiyanın ölkə iqtisadiyyatına mənfi təsirinin azaldılması məqsədilə təxirəsalınmaz tədbirlər nəzərdə tutulur.

Tədbirlər Planının icrası üzrə aidiyyəti dövlət qurumları və müəssisələrin məlumatlarını özündə cəmləşdirən elektron məlumat portalı yaradılıb. Məlumatlar əsasında iqtisadiyyatda baş verən proseslərin operativ monitorinqi aparılır. Nəticələr hökumətə mütəmadi şəkildə təqdim olunur.

Tədbirlər Planının növbəti istiqaməti pandemiya zamanı zərər çəkmiş sahələrdə çalışan maddəli işçilərin əmək haqlarının müəyyən hissəsinin ödənilməsi və fərdi, o cümlədən mikrosahibkarlara maliyyə

dəstəyinin göstərilməsidir. Cari ilin 1 iyul tarixinə muzdlu işçilərin əmək haqlarının kompensasiyası çərçivəsində 24300 vergiödəyicisi üzrə 210 min muzdlu işçiyə 95 milyon manat vəsait ödənilib.

Bundan başqa, fərdi, o cümlədən mikrosahibkarlara maliyyə dəstəyi paketi çərçivəsində 105,6 min vergiödəyicisinə 63 milyon vəsait verilibdir.

İqtisadiyyat naziri pandemiyadan zərər çəkən sahibkarlıq subyektlərinə vergi güzəştlərinin və tətillərinin verilməsi ilə bağlı həyata keçirilən Tədbirlər Planı çərçivəsində görülən işlərdən də danışdı:

– Tədbirlər Planının mühüm istiqamətlərindən biri də pandemiyadan zərər çəkmiş sahələrdə fəaliyyət göstərən sahibkarlıq subyektlərinə veriləcək 500 milyon manat yeni bank kreditləri üzrə dövlət zəmanətlərinin verilməsi, yeni və 1 milyard həcmində mövcud kreditlər üzrə faizlərin subsidiyalaşdırılmasıdır. Hazırda hər iki mexanizm İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən yaradılmış və ölkədə ilk dəfə tətbiq olunmuş rəqəmsal kredit platforması vasitəsilə həyata keçirilir. Sahibkarlar tərəfindən kredit təşkilatlarına 318 milyon manat kredit əldə olunması üçün artıq 820 müraciət olunub. 3 milyon manat məbləğində kreditlərin rəsmiləşdirilməsi prosesinə başlanılıb. Yəni banklar tərəfindən də müvafiq qaydalara uyğun olaraq razılıq verilib. Avqust ayının 1-dək isə platformada sahibkarlara eyni vaxtda 3 bank seçmək imkanı yaradılacaqdır.

Mikayıl Cabbarov daha sonra «kölgə iqtisadiyyatı» ilə mübarizə sahəsində həyata keçirilən tədbirlər-

dən danışdı, əldə edilmiş uğurlu nəticələri diqqətə çatdırdı:

– İlk növbədə, biz «kölgə iqtisadiyyatı»nın həcmi-ni ölçərkən dövriyyələrə fikir veririk – xüsusilə elektron qaimə ilə rəsmiləşən dövriyyələrə. Bunların həcmi ötən ilin 5 ayına nisbətən 6,8 faiz artıb. Halbuki dövr ərzində qeyri-neft ÜDM-i 2,1 faiz azalıb. Resessiya şəraitində bu göstəricinin artması dövriyyələrin şəffaflaşmasının mühüm göstəricisidir. Qeyri-neft sektorunda elektron qaimə ilə rəsmiləşən dövriyyələrin həcmnin artım templəri fəaliyyət sahələri üzrə aşağıdakı kimi olubdur: sənayedə 3,2 faiz, ticarətdə 6 faiz, o cümlədən pərakəndə ticarətdə 15,3 faiz. Halbuki biz pərakəndə ticarətin ümumi dövriyyəsinin 1,7 faiz azalmasını, hətta ictimai iaşədə 36,8 faiz azalmanı nəzərə alırıq, amma rəsmiləşən dövriyyə-də 5,3 faiz artımı qeydiyyatdan keçiririk. Tikinti sektorunda 2,9 faiz artım dövriyyələri rəsmiləşmə-sində – halbuki 14,1 faiz azalma neft kontraktları nəzərə alınmadan – və bir sıra digər sahələrdə. Digər bir amil, biz əlavə dəyər vergisi depoziti hesabına mə-daxillərin dinamikasını izləyərək qeyd edirik ki, cari ilin 6 ayında özəl sektor üzrə ƏDV depoziti hesabına mədaxil 6,8 faiz artıb. Resessiya şəraitində özəl sektor üzrə mədaxilin artması şəffaflaşmanın mühüm göstəricilərindən biridir. Qeyd edək ki, Mərkəzi Ban-kın məlumatına əsasən, 1 iyun tarixinə özəl sektorun banklardakı manatla cari hesablaşma hesabının qalığı ötən ilin 1 iyun tarixi ilə müqayisədə 39,2 faiz artıbdir ki, bu da bankdan keçən dövriyyələrin artı-

mının ağarmasını təsdiq edən digər mühüm göstəricidir.

2019-cu ildə qeyri-neft sektorunun özəl bölməsində əməkhaqqı fondu 29,1 faiz artmışdırsa və əhalinin gəlirlərinin artım tempini 3,9 dəfə üstələyirdisə, 2020-ci ilin birinci rübündə ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə artım davam edərək 23,6 faiz olub və əhalinin gəlirlərinin artım tempini 3,5 dəfə üstələyibdir.

Neft-qaz məhsulları istisna olmaqla, istehlakçılar tərəfindən ölkə ərazisində ticarət və ictimai işə fəaliyyəti göstərən nöqtələrdən alınmış mallara görə ödənilmiş ƏDV-nin geri qaytarılması layihəsi mayın 1-dən başlanıb. Ötən dövr ərzində 10 milyon 400 min çek üzrə daxil olmuş müraciətlə bağlı artıq 2,7 milyon manat ƏDV istehlakçılara qaytarılıb, 2,4 milyon manat isə 30 gün tamamlananda qaytarılacaqdır.

Möhtərəm cənab Prezident, bizim qarşımızda 3 əsas hədəf var – makroiqtisadi sabitliyin qorunması, iş yerlərinin və məşğulluğun qorunması, məşğulluğun inkişafı, eləcə də büdcə gəlirlərinin iqtisadi bazası olan daxili tələbin və investisiyaların dəstəklənməsi. Tapşırığınıza uyğun olaraq, biz 7 sektor üzrə – tikinti, dağ-mədən, rəqəmsal iqtisadiyyat, telekommunikasiya, kənd təsərrüfatı, emal sənayesi, daxili turizm, nəqliyyat, turizm və logistika olmaqla, müvafiq araşdırmaları başa çatdırırıq və qısa müddət ərzində hər bir sektoral sahə üzrə hökumətə təqdim edəcəyik. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

İlham Əliyev: Sağ olun. İndi söz verilir Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi nazirinə.

Sahil Babayev (*Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi naziri*): Möhtərəm cənab Prezident, cari ilin ilk yarısında bütün sosial ödənişlər vaxtında, hətta pandemiya dövründə vaxtından əvvəl həyata keçirilibdir. Bu sosial ödənişlər çərçivəsində ötən ilin analoji dövrü ilə müqayisədə 24 faiz artıq, yəni 436 milyon manat çox vəsait ödənilibdir. Pensiyaların indeksasiyası ilə bağlı Sizin cari ilin əvvəlində qəbul etdiyiniz qərara uyğun olaraq, 1,2 milyon pensiyaçının pensiyası 16,6 faiz artırılıbdir. Bunun nəticəsində də orta pensiyamız ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 27 faiz artaraq 297 manata, yəni faktiki olaraq, 300 manata yaxınlaşıbdir. Eyni zamanda, pandemiya dövründə 750 min şəxsə müavinət və təqaüdlər yenə də vaxtından əvvəl ödənilibdir. Bu məqsədlər üçün ötən ilin 6 ayı ilə müqayisədə 151 milyon manat və ya 45 faiz artıq vəsait ödənilibdir. Habelə pensiya, müavinət, təqaüd ödənişlərinin elektronlaşdırılması xüsusi karantin rejimində əhalinin mobilliyinin azaldılması baxımından çox böyük önəm kəsb edirdi. Bu ilin altı ayı ərzində pensiya və təqaüdlərin 53 mini məhz tam elektron qaydada, məmur–vətəndaş təması olmadan həyata keçirilibdir. Eyni zamanda, 324 min insana elektron qaydada arayışlar təqdim edilibdir. Hazırda Azərbaycan minimum pensiya məbləğinə görə alıcılıq qabiliyyəti üzrə MDB-də 1-ci, orta pensiyanın alıcılıq qabiliyyəti üzrə isə 2-ci yeri tutur.

Sosial ödənişlərin digər vacib bir istiqaməti məhz sosial təminatla bağlı idi və burada da Sizin tapşırı-
ğınıza uyğun olaraq, ünvanlı sosial yardım proqramı ödənişinin, həmçinin prosedur qaydalarının sadələşdirilməsi üzrə iş aparıldı. Artıq bu gün 84 min ailənin 350 min üzvünə ünvanlı sosial yardım ödənişləri həyata keçirilir. Pandemiya dövründə artım 14 min ailənin 58 min üzvünü əhatə etdi. Eyni şəkildə orta məbləğ burada 225 manata bərabər olub və bütün prosesin tam elektron portal üzərindən həyata keçirilməsinə başlanılıbdır.

Sosial təminatın digər bir istiqaməti olaraq, aztəminatlı ailələrə dəstək proqramları və Sizin tapşırı-
ğınıza uyğun olaraq şəhid ailələrinə, müharibə əlillərinə mənzil və avtomobillərin verilməsi proqramı davam etdirilib. Bu günə 300 mənzil və 100 avtomobil bu kateqoriyadan olan insanlarımızı təqdim edilibdir. Karantin rejimi bitdikdən sonra daha 200 mənzil və 100 avtomobil hazırdır, onlar da şəhid ailələrimizə və müharibə əlillərinə təqdim olunacaqdır. Ümumilikdə ilin sonunadək 1500 mənzil və fərdi ev, eləcə də 400 avtomobilin verilməsi planlaşdırılır. Eyni zamanda, tənha yaşayan ahıl şəxslərimizin sosial müdafiəsinin təmin edilməsi üçün 65 yaşdan yuxarı tənha ahılların hər biri nazirlik tərəfindən tam şəkildə sosial xidmətə götürüldü və ölkə ərazisi üzrə bu qəbildən olan 15 min insana sosial xidmətçilər tərəfindən gündəlik xidmət göstərilir. Sizin çağırışınıza qoşulan bir çox dövlət və özəl şirkətlərimizin təşəbbüsü ilə pandemiya dövründə 100 mindən çox ailəyə ərzaq payları təqdim edildi. Burada həm

dövlət qurumlarımız, həm də özəl şirkətlər çox aktiv rol oynadılar.

Sosial rifah və məşğulluğa dəstək Tədbirlər Planının ikinci əsas istiqaməti məşğulluq tədbirləri idi və bu çərçivədə işimiz iki istiqamətdə qurulmuşdu. Birinci istiqamət bu gün əmək müqaviləsi ilə işləyənlərin iş yerlərinin qorunması və işsizliyin artmasına imkan verilməməsi ilə bağlı işlərdir. Bu sahədə aparılan həm dəstək tədbirləri, həm də inzi-bati tədbirlər nəticəsində çox müsbət dinamika əldə edilib. Qeyd edim ki, dövlət sektoru üzrə 900 min iş yeri qorundu, onların hər birinin əməkhaqqı ödə-nildi. Eyni zamanda, özəl sektorda 110 min əmək müqaviləsi, 17 faizlik bir artım meydana çıxdı. Bu gün əmək müqaviləsi ilə özəl sektorda işləyən insanların sayı 751 minə çatıb. Burada da qeyri-formal məşğulluqla mübarizə ilə bağlı Sizin verdiyiniz tapşırıqların icrası nəticəsində əldə edilən bu göstəricini vurğulamaq lazımdır. Eyni zamanda, özəl sektorumuzun Sizin çağırışlarınıza səs verməsi və mövcud iş yerlərinin formallaşdırılması, leqallaşdırılması sahəsində də aparılan tədbirlər qeyd olunmalıdır. Əmək müqavilələrinin sayının artımı nəticəsində Əməkhaqqı Fondunda da 8 faizlik artım yaradıldı. Özəl sektorda artım 14 faizdən yuxarıdır.

Məşğulluqla bağlı tədbirlərin ikinci istiqaməti isə işsiz şəxslərlə bağlı görülən tədbirlər idi. İşsizlər və xüsusi karantin rejimi dövründə gəlirini itirən qeyri-formal işləyən şəxslərlə bağlı bir sıra tədbirlər təsdiq olundu. Sizin tapşırığınıza uyğun olaraq, ilk mexanizm onlara ölkə üzrə yaşayış minimumu olan

190 manat məbləğində birdəfəlik ödəmənin həyata keçirilməsi idi. Bu tədbir aprel və may aylarında genişləndirilərək, 600 min şəxsi əhatə etdi və onlara ödənişlər tam şəkildə və vaxtında həyata keçirildi. Ardınca 16 şəhər və rayonda sərtləşdirilmiş karantin rejiminin tətbiq edildiyini nəzərə alaraq, üçüncü dəfə həmin rayonlar üzrə qeydiyyatdan keçmiş işsizlər və qeyri-formal işləyən şəxslərə 283 min manat ödəniş olundu. Ümumilikdə bu üç ödəniş çərçivəsində vətəndaşlara 280 milyon manat vəsait ödənilib. Bu vəsaitin də 210 milyon manatının ödənilməsində məhz Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun ehtiyat vəsaiti hesabına yaranmış imkanlardan istifadə edilib. Eyni zamanda, işsiz şəxslər üçün digər bir istiqamət olaraq, haqqı ödənilən ictimai işlərin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi tapşırılmışdı.

Belə iş yerlərinin sayı 90 minə çatdırılıb. Xatırladım ki, ilin əvvəlində Sizin tapşırığınıza əsasən, 38 min belə ictimai iş yeri yaradılmışdı və əlavə olaraq da pandemiya dövründə işsizlər üçün 52 min ikiaylıq iş yerləri yaradıldı. Bu günə qədər artıq 38 min davamlı iş yerlərinin 95 faizi tam şəkildə işçilərlə təmin edilib, 52 min ikiaylıq iş yerinin isə 50 faizi təmin olunubdur. Biz burada monitoring nəzarət tədbirlərini də gücləndirdik. Qeyd edirəm ki, ilin əvvəlindən bu gündək nəzarət tədbirləri nəticəsində 8600 işçi ilə müqaviləyə xitam verilib, onların tam konkretləşdirilməsi təmin edilibdir. Şəffaflığın təmin edilməsi üçün həm 190 manatlıq ödəniş, həm də ictimai işçilərin hər birinin siyahısı elektron portal vasitəsilə ictimaiyyətə açıqlanıb və burada da tam şəffaflıq təmin edilibdir.

İşsizlərə dəstək proqramının növbəti hissəsi özünüməşğulluq proqramı idi. Bu proqram da Sizin tapşırığınızla genişləndirilərək, 12 min ailəni əhatə etdi. Ona həm Dünya Bankı qoşuldu, həm də BMT-nin İnkişaf Proqramı ilə birgə layihəmiz davam etdirildi. Heydər Əliyev Fondunun Regional İnkişaf Birliyi və yerli banklar aktiv şəkildə bizimlə əməkdaşlıq edir. Qeyd edirəm ki, artıq 3500 ailə bu proqrama cəlb edilib, ilin sonunadək onun sürətlə icrası üçün də müvafiq tədbirlər görülür. Çünki xüsusilə təlimlərin keçirilməsi ilə bağlı karantin rejimindən irəli gələn müəyyən məhdudiyyətlər vardır. Ona görə də onlayn təlimlərə üstünlük verərək, ilin sonunadək 12 min ailəyə çatdırmağa çalışacağıq. Xüsusi elektron portalda həm müraciət edənlər, həm aktiv alanlarla bağlı bütün məlumatlar ictimaiyyətə tam şəkildə açıqlanır.

Cənab Prezident, əlavə olaraq bildirim ki, Birinci vitse-prezidentin təşəbbüsü olan DOST mərkəzləri ilə bağlı işlər davam etdirilir. Siz may ayında 3 sayılı DOST Mərkəzinin açılışında iştirak etdiniz. İlk 6 ay ərzində bu mərkəzlərdə 61 min vətəndaşımız qəbul edilib, onlara xüsusi xidmətlər göstərib. Vətəndaşlarımızın məmnunluq səviyyəsi 96 faiz təşkil edir. Hazırda 7 mərkəzin yaradılması üzərində iş aparılır. Bunlar Binəqədi, Abşeron, Sumqayıt, Bərdə, Quba, Şəki və Sabirabad rayonlarında olacaq regional mərkəzlərdir və növbəti ilin birinci rübünün sonlarınaadək bu mərkəzlərin əksəriyyətinin istifadəyə verilməsi planlaşdırılır.

Eyni zamanda, Siz dəfələrlə bəyan etmişiniz ki, heç bir sosial layihə dayandırılmayacaq, sosial layihələrimiz tam icra olunacaqdır. Bu istiqamətdə də məruzə edim ki, dörd regionumuzda sosial infrastrukturumuz və regional bərpa mərkəzlərimiz artıq tam şəkildə təmir olunub və istifadəyə hazırdır. Bunlar Sumqayıt, Lənkəran, Xaçmaz və Şəki reabilitasiya mərkəzləridir. İlin sonuna qədər Şağan, Şirvan, Qəbələ və Şəmkirdə də reabilitasiya mərkəzləri vətəndaşların istifadəsi üçün tam hazır vəziyyətə gətiriləcəkdir.

İlham Əliyev: Əlbəttə, sosial layihələrin icrası bundan sonra da davam etdiriləcək. Bizim siyasətimizin əsas məsələsi elə budur. Pandemiya dövrü bir daha göstərdi ki, biz bu çətin dövrdə də bu siyasətdən kənara çıxmırıq və gəlirlərimizin azalmasına baxmayaraq, bütün sosial layihələr artıqlaması ilə icra ediləcək və bütünlükdə deyə bilərəm ki, bu il bu baxımdan rekord göstəricidir. Siz də qeyd etdiniz, biz insanları özünüməşğulluq proqramı ilə rekord sayda əhatə edəcəyik – 12000, heç vaxt bu qədər olmayıb. Həmişə 7000, 8000 olubdur, bu, rekord saydır. Rekord sayda ödənişli ictimai iş yerlərinin yaradılmasıdır. Biz bir neçə il bundan əvvəl təqribən 30 mindən başlamışdıq, bu il 40 minə yaxın idi və siz də qeyd etdiyiniz kimi, indi 90 minə çatıbdır. Eyni zamanda, şəhid ailələrinə rekord sayda evlərin verilməsi nəzərdə tutulur – 1500. Əgər biz bu templə davam etsək, yəqin ki, bir-iki il ərzində, maksimum 3 il ərzində bu gün növbədə duran bütün şəhid ailələrini mənzillərlə təmin edəcəyik. Siz qeyd etdiniz ki, bu günə qədər 300 mənzil verilib. Bu, ümumi rəqəmin

20 faizini təşkil edir. Ancaq ilin yarısı arxada qalıb. Ona görə yəqin ki, sizin planlarınızda bu 1500-ü tam təmin etmək məsələsi dayanır və nə üçün onda ilin ilk yarısında bu, cəmi 20 faiz təşkil edibdir? Bunun səbəbi varmı?

S a h i l B a b a y e v: Möhtərəm cənab Prezident, əslində 200-ə qədər mənzil hazırdır, əlavə 100-ə qədər fərdi ev də hazırdır. Sadəcə, bunlar sərtləşdirilmiş karantin rejimi olan ərazilərə düşdüynə görə biz kütləvi tədbir keçirməmək üçün təqdim etmirik. İnşallah, karantin dövrü bitən kimi biz bunları təqdim etməyə başlayacağıq.

İ l h a m Ə l i y e v: Yaxşı. Artan orta əməkhaqqı, orta pensiya, yenə də bizim uğurlu sosial siyasətimizi göstərir. Siz orta pensiyanı qeyd etdiniz. Əlavə etməliyəm ki, yaşa görə də pensiya əhəmiyyətli dərəcədə artıb – 25 faiz və hazırda təqribən 330 manat səviyyəsindədir. Orta əməkhaqqı isə ilin 6 ayında təxminən 25 faiz artıb. Yəni bu, kifayət qədər böyük artımlardır və əminəm ki, giriş sözümdə dediyim kimi, bütün bu məsələlər gələn ilin büdcəsində də öz həllini tapacaqdır.

İndi isə söz verilir Kənd Təsərrüfatı nazirinə.

İ n a m K ə r i m o v (*Kənd Təsərrüfatı naziri*): Möhtərəm cənab Prezident, verdiyiniz tapşırıqlara uyğun olaraq, aqrar sahənin inkişafı istiqamətində davamlı tədbirlər həyata keçirilir. Pandemiya dövründə aqrar sektorun fəaliyyəti mövcud çağırışlara uyğun qurulur, kənd təsərrüfatı məhsullarının fasiləsiz istehsalı təmin edilir. Xüsusi karantin rejimi dövründə bölgələrdə mineral gübrə, pestisid, toxum

təchizatı və satışı, kənd təsərrüfatı texnikalarının məhdudiyətsiz hərəkəti təmin edilib. Bu günədək əhalinin kənd təsərrüfatı məhsulları ilə təminatında xüsusi bir problem qeydə alınmayıb. Hazırda əsas diqqət taxıl biçininin yekunlaşmasına yönəlib, ölkə üzrə 1 milyon hektardan artıq taxıl sahəsində məhsul yığımı aparılmaqdadır. Taxıl biçinində bu günlərdə, ümumiyyətlə, 1700-dən artıq kombayn iştirak edib və nazirlik tərəfindən biçinə 700-ə yaxın kombayn cəlb olunubdur. Hazırkı dövrə qədər 860 min hektardan çox sahədə taxıl biçini aparılıb, sahələrdən bu günədək ilkin olaraq 2,7 milyon tondan artıq məhsul toplanılıbdır. Bugünkü günə taxıl üzrə orta məhsuldarlıq hər hektarda 31,5 sentner təşkil edir. Müvafiq olaraq buğda üzrə orta məhsuldarlıq 32,3 sentner, arpa üzrə isə 30,1 sentnerdir. Bu il havaların quraq keçməsi, yağıntı miqdarının azalması və su çatışmazlığı xüsusilə bir sıra Aran rayonlarında 100 min hektar ərazidə taxılın becərilməsində problemlər yaradıb. Ancaq buna baxmayaraq, suvarma problemi yaşamayan əksər rayonlarda taxıl üzrə məhsuldarlıq göstəricisi əvvəlki illə müqayisədə xeyli yüksəkdir. Bəzi rayonlarda, məsələn, Bərdədə 44,1 sentner, Saatlıda 40,8 sentner, Samuxda 40,3 sentner, Tərtər və Ağdamda 40,1 sentner orta məhsuldarlıq əldə edilib. Bir sıra özəl təsərrüfatlarda, o cümlədən nazirliyin pilot təsərrüfatlarında məhsuldarlıq 60 sentnerədək olubdur.

Hesabat dövründə bitkiçilik məhsulları istehsalında artım dinamikası davam edibdir. 2020-ci ilin 6 ayı ərzində ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayə-

sədə 6,2 faiz çox tərəvəz, 5,3 faiz çox meyvə və giləmeyvə, 9,7 faiz çox kartof istehsal ediləbdir.

Cari ildə 100 min hektardan çox sahədə pambıq əkini həyata keçirilib, pambıq sahələrində 100 faiz bitiş alınmışdır. Pambıq əkinlərinin gübrə, dərman preparatları və texniki təminatı ilə bağlı tədbirlər həyata keçirilib. Burada da məhsuldarlığa təsir edə biləcək əsas risklərdən biri quraqlıqla bağlıdır.

Möhtərəm cənab Prezident, ümumiyyətlə, bu il məhsuldarlığa təsir edə biləcək ən böyük risk quraqlıq və su çatışmazlığıdır. Bu kontekstdə heyvandarlığın yem bazasının yaxşılaşdırılması məqsədilə təkrar qarğıdalı əkinlərinin aparılmasına başlanılıb. İlkin olaraq 35 rayon üzrə 50 min hektar sahədə qarğıdalı əkini nəzərdə tutulub. Artıq 32,6 min hektar sahədə şum və digər səpinqabağı işlər aparılıb, 27,5 min hektar sahədə səpin işləri həyata keçirilibdir. Digər yazlıq əkinlər üzrə, o cümlədən çəltik, tütün, şəkər çuğunduru, bostan, tərəvəz əkinləri üzrə tədbirlər davam etdirilir. 2020-ci ilin yanvar ayından fermerlərə subsidiyaların ödənilməsi elektron kənd təsərrüfatı informasiya sistemi üzərindən həyata keçirilir. Bu günədək 506 mindən çox fermer qeydiyyatdan keçib, 415 mindən artıq fermer payızlıq, yazlıq və çoxillik əkinlərini bəyan edibdir. Cari tarixə 418 mindən artıq «fermer kartı» hazırlanıb, 404 min fermer öz kartlarından istifadə etməyə başlayıbdır. Müraciətləri təsdiqlənmiş 388 mindən çox fermerin kart hesabına 213,8 milyon manat əkin subsidiyası üçün vəsait köçürülübdür.

Eyni zamanda, qeyd etmək istərdim ki, seriya kartlarından təyinatına uyğun istifadə etməyən fermerlərə və şirkətlərə qarşı ciddi tədbirlər görülür. Fermerlərin kənd təsərrüfatı texnikasına olan tələbatını öyrənmək məqsədilə Aqrar Kredit və İnkişaf Agentliyi tərəfindən cari ilin altı ayı ərzində 100-dən artıq şirkət vasitəsilə 2380 kənd təsərrüfatı texnikasının 128 hüquqi və 910 fiziki şəxsə satışı maliyyələşdirilib. Həmçinin hesabat dövründə 4700 baş damazlıq heyvanın güzəştli satışı maliyyələşdirilib. Bu il suvarma avadanlığı, soyuducu anbar, traktor və digər texnikanın alınmasının subsidiyalaşdırılması üzrə fermerlərin adından çoxsaylı müraciətlər daxil olmaqdadır. Bu müraciətlərin icrası üçün əlavə vəsait ayrılması ilə bağlı bütün fermerlərimizin xahişlərini Sizin yüksək diqqətinizə çatdırmaq istərdim. Aprel ayında imzaladığınız sərəncama əsasən, fermerlərimizin maliyyə vəsaitlərinə olan ehtiyaclarının qarşılınması məqsədilə aqrar sektora girovsuz mikrokreditlərin verilməsinə başlanılıb. Artıq aprel ayından bu günə qədər 1000-dən artıq fermerə ümumilikdə 9,5 milyon manat mikrokredit verilibdir. Su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi üzrə Komissiyanın koordinasiyası ilə regionlarda dövlət aqrar inkişaf mərkəzlərinin, Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC-nin idarələri və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının fəaliyyəti əlaqələndirilib, suvarma qrafikləri tərtib olunub və qrafiklərə əməl edilməsi ilə bağlı yerlərdə maarifləndirmə və nəzarət işləri aparılır.

Möhtərəm cənab Prezident, hazırkı günlər aqrar sektorda təsərrüfat fəaliyyətinin ən qızğın dövrüdür. Dövlətin fermerlərə göstərdiyi qayğı və davamlı dəstək onların daha da yüksək nəticələr əldə etməsini şərtləndirir. Bu sahəyə ayırdığınız daimi diqqət fermerlərin məsuliyyətini də artırır. Sizi əmin etmək istərdik ki, ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün qarşımıza qoyduğunuz vəzifələri bu il də layiqincə yerinə yetirəcəyik və xüsusilə pandemiya və quraqlıq şəraitində kənd təsərrüfatının bütün istiqamətlərində yüksək məhsuldarlığı qorumaq üçün səylərimizi əsirgəməyəcəyik.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

İlham Əliyev: Mən qeyd etdim, bir daha demək istəyirəm ki, ərzaq təhlükəsizliyi məsələləri daim diqqət mərkəzində olmalıdır. Eyni zamanda, bizim ixrac imkanlarımız da genişləndirilməlidir. Biz heç vaxt unutmamalıyıq ki, ölkəmizin əhalisi artır, ölkəmizə gələn xarici qonaqların sayı 2020-ci il istisna olmaq şərti ilə artır. Belə olan halda, daxili tələbat da artacaq. Daxili tələbat nə qədər artacaqsa, əgər kənd təsərrüfatı istehsalı indiki yerində qalarsa, ixrac imkanlarımız bir o qədər azalacaq. Ona görə kənd təsərrüfatının intensiv yollarla inkişafı bizim üçün prioritet məsələ olmalıdır. Bütün digər tədbirlərlə yanaşı, əlbəttə ki, su mənbələrinin düzgün müəyyən edilməsi, su itkilərinin azaldılması və suyun əkin sahəsi başına çatdırılması ön planda olan məsələlərdir. Bilirəm ki, İqtisadiyyat Nazirliyi Komissiyada Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, digər aidiyyəti qurumlarla birlikdə fəal işləyir ki, bu məsələlər kompleks şəkildə

öz həllini tapsın və müasir suvarma sistemlərinin Azərbaycanda tətbiq edilməsi üçün əlavə tədbirlər görülsün. Lazım olarsa, bu, infrastruktur layihə olduğu üçün, əlbəttə ki, dövlət dəstəyi göstərilə bilər. Eyni zamanda, sahibkarlara bu məqsədlər üçün güzəştli şərtlərlə kreditlərin verilməsinə də baxılmalıdır.

Hesab edirəm ki, təkrar əkinlə bağlı ilkin təcrübə müsbətdir. Təkrar əkini stimullaşdırmaq, fermerləri maraqlandırmaq üçün dövlət əlavə maliyyə vəsaiti ayırır. Əlbəttə, 50 min hektarda qarğıdalının əkilməsi bizim yem bazamızı yüksək dərəcədə formalaşdıracaq və idxaldan asılılıq buna uyğun şəkildə azalacaqdır. Bu ilkin təcrübəni siz çox düzgün təhlil edin və əgər bu il – belə demək mümkündürsə – son anda siz bu təklifi verdiniz, biz gələn ilə artıq bəri başdan hazırlaşmalıyıq və yerlər düzgün müəyyən edilməlidir. Bunu pilot layihə də adlandırmaq olar və əminəm ki, 50 min hektarda əkilən qarğıdalı və bunun nəticələri digər fermerlər üçün də maraqlı ola bilər.

Eyni zamanda, bizim bəzi iri fermer təsərrüfatlarında çox gözəl nəticələr əldə edilib – siz də qeyd etdiyiniz kimi, kənd təsərrüfatının pilot sahələrində bəzi hallarda 60 sentner. Eyni zamanda, bu yaxınlarda bölgələrdə səfərdə olarkən mənə məlumat verildi ki, Tovuz, Samux rayonlarında fəaliyyət göstərən aqroparkda Samux ərazisində bir hektardan hardasa 60, Tovuz rayonu ərazisində isə 70 sentnerdən çox buğda məhsulu götürülür.

Hesab edirəm ki, bu qabaqcıl təsərrüfatların təcrübəsi öyrənilməlidir. Digər fermerləri bu təcrübə

ilə tanış etmək lazımdır. Ola bilsin ki, təkcə bir aqropark deyil, bir neçə bizim böyük fermer təsərrüfatımız gözəl nəticələr əldə edir. Bu təsərrüfatların nümayəndələri regional mərkəzlərdə təlim kurslarında iştirak edə bilirlər. Eyni zamanda, maraqlı olan fermerləri bu təsərrüfatlara dəvət etmək olar. Onların gəlişini təşkil etmək olar ki, təcrübə mübadiləsi mütləq olsun. Əlbəttə, kiçik fermer təsərrüfatlarında belə böyük nəticələr gözləmək bəlkə də düzgün olmaz. Əgər bütövlükdə məhsuldarlığı daha da yüksək səviyyəyə qaldırısaq, onda elə mövcud əkin sahələrini nəzərə alaraq, biz özümüzü daha çox məhsulla təmin edə bilərik.

Kənd təsərrüfatı üzrə peşə məktəblərinin yaradılması məsələsinə İqtisadiyyat Nazirliyi ilə birlikdə baxın. Gəncə Dövlət Aqrar Universitetinin bazasında bu yaxınlarda yeni korpus açılıbdır. Belə peşə məktəbləri müxtəlif bölgələrdə, müxtəlif kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə mütləq yaradılmalıdır. Lazım olarsa, qabaqcıl xarici mütəxəssisləri də bu işlərə cəlb edin.

Bir də soruşmaq istəyirəm ki, texnika ilə təminat nə yerdədir və əlavə texnikanın gətirilməsinə ehtiyac var, yoxsa yox?

İ n a m K ə r i m o v: Möhtərəm cənab Prezident, texnika təminatı ilə bağlı Sizin ötən il həyata keçirdiyiniz islahat nəticəsində bu sahədə bazarda tam liberallaşma baş veribdir. Liberallaşma nəticəsində artıq istənilən şirkət kənd təsərrüfatı texnikasını gətirib fermerlərimizə təqdim edə bilər. Bu il 100-dən artıq şirkət vasitəsilə 2380 kənd təsərrüfatı texnikası

fermerlərimizə satılıb. Müqayisə üçün demək istəyirəm ki, ötən ilin eyni dövründə bu rəqəm 1151 təşkil edirdi. Artıq damazlıq heyvanlar sahəsində də bu rəqəm bir neçə dəfə artıb. Həmçinin bildirmək istəyirəm ki, «Aqrolizinq»in bazasında olan əvvəlki illərdə alınmış texnika da satışa çıxarılıb və 179 texnika «Aqrolizinq» vasitəsilə, yəni 100 şirkətdən biri qismində iştirak edərək, fermerlərimizə öz texnikasını satıbdır.

Bu il əsas fərqlərdən biri də o idi ki, Sizin göstərişinizlə «Aqrolizinq»ə 28 milyon manat ayrılıb və 125 kombayn «Aqrolizinq» tərəfindən aqroservislər üçün alınmışdır. Bu kombaynlardan 25 ədədini Azərbaycanda, ümumiyyətlə, MDB məkanında ilk dəfə dağ kombaynları təşkil edibdir. Əvvəllər fermerlərimiz məhsul itkisindən, o cümlədən təhlükəsizlik qaydalarına əməl etmək baxımından əziyyət çəkirdilər. Dağ kombaynları fermerlərimizə məhsulu itkisiz, tam yığmağa imkan verdi. Bu il, çıxışında vurğuladığım kimi, fermerlərimizdə soyuducu anbarların, suvarma sistemlərinin qurulması və digər böyük kənd təsərrüfatı texnikasının alınması üçün maraq vardır. Həmçinin böyük aqroparklar da bu istiqamətlərdə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə əlavə müraciətlər ediblər. Amma ümumilikdə tam əminliklə deyə bilərik ki, bu il hazırda fermerlərimizin texnika baxımından problemi yoxdur və builki taxıl biçini mövsümü də bir daha göstərdi ki, bu sahədə dövlət tərəfindən bütün tədbirlər həyata keçirilibdir.

İlham Əliyev: Aydındır. İndi söz verilir Gömrük Komitəsinin sədrinə.

Səfər Mehdiyev (*Dövlət Gömrük Komitəsinin sədri*): Möhtərəm cənab Prezident, məruzə edərək bildirmək istəyirəm ki, pandemiya dövründə gömrük xidməti olaraq, bizim ön cəbhədə olduğumuza görə əsasən sanepidemioloji vəziyyət nəzərə alınaraq, ölkəyə daxil olan malların və nəqliyyat vasitələrinin keçidi yüksək səviyyədə təşkil olunubdur. İlk günlərdən başlayaraq, əməkdaşların bu sahədə fəaliyyət göstərməsi üçün onların mütəmadi yoxlanılması işinin təşkili ilə bağlı Sizin müvafiq tapşırıqlarınıza uyğun olaraq, Dövlət Gömrük Komitəsinin hospitalında xüsusi laboratoriya təsis edilib. Əməkdaşların bu günə qədər 4700 testi aparılıb ki, onlardan 2000-ə yaxını mütəmadi birbaşa təmasda olanlardır. Bu baxımdan onların sağlamlığı həm ticarətimizin, həm idxal-ixrac əməliyyatlarımızın, həm də tranzit potensialımızın qorunması məqsədilə mütəmadi nəzarətdə saxlanılıb. 170-ə yaxın gömrük əməkdaşı ilkin olaraq pozitiv testlərlə çıxsada, hazırda onlar müalicə olunub və normal iş fəaliyyətinə qayıdıblar. Bu gün fəaliyyətimiz gücləndirilmiş iş rejimində davam etdirilir.

Cənab Prezident, pandemiya dövründə bizim xidmətin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri ticarətin, həm tranzit, həm idxal, həm də ixrac əməliyyatlarımızın əvvəlki illərdə olduğu kimi problemsiz təşkilidir. Bu sahədə görülmüş qabaqlayıcı tədbirlər nəticəsində tranzit potensialımız altı ayda keçən ilin müvafiq dövrünə nisbətən 8000-dən çox nəqliyyat vasitəsi artıbdir. İdxal əməliyyatlarımız

üzrə də 5000 nəqliyyat vasitəsinin artımı müşahidə olunur.

Həm ixrac və idxal, həm də tranzit əlaqələrimiz qorunub saxlanılıb. Ticarət həcmimiz idxal əməliyyatları üzrə 4,9 milyard dollar təşkil edir və keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2 milyard 29 milyon dollar azdır. Əgər biz keçən il Dövlət Neft Fondunun gətirdiyi qızılı nəzərə almasaq, ümumi idxalımızda 5,2 faiz civarında azalma tendensiyası gedir. İxrac əməliyyatlarımız isə bu ilin 6 ayında 7,686 milyard dollar olub. İxrac əməliyyatlarının azalma tendensiyası 23 faiz təşkil edir.

Ümumilikdə qeyri-neft sektoru üzrə ixrac əməliyyatları 911 milyon dollar olub ki, bu da keçən il ilə müqayisədə 67,5 milyon dollar azdır. Amma idxal və ixracın strukturuna baxdığımız zaman pandemiyadan asılı olaraq, müəyyən dəyişikliklərin baş verdiyini görürük.

Cənab Prezident, məruzə edərək bildirmək istəyirəm ki, idxalda, əsasən 296 milyon dollarlıq mallar, 27-ci qrupa aid olan neft, neft məhsulları, sürtkü yağları və yanacaq vasitələri olubdur ki, bu da 67 faiz azalma təşkil edir. Keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə büdcə daxilolmalarında 66 milyon manat azalma bu pozisiyada olubdur. İkinci yerdə 86-cı mal qrupunda lokomotivlər, xüsusilə dəmir yolu avadanlıqları 35 milyon manat azalıb və büdcə daxilolmalarında bu mövqə üzərində 89 faiz azalma baş veribdir. Ümumilikdə nəqliyyat vasitələri, maşın və mexanizmlərin gətirilməsi sahəsində, bütün məmulatlarında da 50 milyon manat həcmində

azalma olub. Lakin pandemiya dövründə ərzaq təhlükəsizliyi sahəsində qabaqlayıcı tədbirlər nəticəsində idxalın ərzaq məhsulları üzrə artımı hesabına 34 faizə qədər artım əldə ediləndir.

Cənab Prezident, idxal əməliyyatlarının ümumi mənzərəsi deməyə əsas verir ki, idxalımızın həcmi 2015-ci illə müqayisədə eynilik təşkil edir. 2015-ci illə müqayisə apardığımız zaman sırf qabaqlayıcı tədbirlər üzrə həm gömrük orqanlarının, həm vergi xidmətində apardığınız islahatların nəticəsi olaraq, idxalın həcmində eyni olduğunu görürük. Lakin buna baxmayaraq, əgər büdcə daxilolmaları 2015-ci ildə 700 milyon manat idisə, bu il 2 milyard 19 milyon manata çatır. Bu da Sizin «kölgə iqtisadiyyatı» və korrupsiya ilə mübarizə istiqamətində apardığınız uğurlu islahatların nəticəsidir. İqtisadiyyatımızda bugünkü çətin bir vəziyyətdə gömrük xidməti tərəfindən 2 milyard 19 milyon manat vəsait toplanaraq dövlət büdcəsinə köçürülüb.

Cənab Prezident, Sizə məruzə edərək bildirmək istəyirəm ki, qaçaqmalçılıq sahəsində də əməliyyat tədbirləri əvvəlki illərdə olduğu kimi davam etdirilib. Başlanılmış 249 cinayət işinin əsas hissəsini 67 halda narkotik vasitələr və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı əməllər təşkil edir. Həm idxal əməliyyatları üzrə, həm də tranzit əməliyyatları üzrə çəkisi 942 kiloqram olan narkotik vasitələrin qaçaqmalçılıq yolu ilə keçirilməsinə cəhd ediləndir ki, bunun da «qara bazar»da dəyəri 60 milyon avrodan çoxdur.

Həmçinin bildirmək istəyirəm ki, dəyəri 10 milyon dollardan artıq olan tütün məmulatları, spirtli içkilər və digər malların qaçaq yolla gətirilməsinin qarşısı alınıb. Sizin müvafiq tapşırıqlarınıza və Tədbirlər Planına uyğun olaraq, pandemiya şəraitində idxalda və ixracda baş verən struktur dəyişikliklərinə baxmayaraq, növbəti yarım ildə də gömrük orqanlarının qarşısında duran əsas məqsədlərdən biri büdcə öhdəliklərinin artıqlaması ilə yerinə yetirilməsinə nail olmaqdır. Dövlətimizin və zati-alinizin rəhbərliyinizlə sahibkarlara verilən dəstək, xüsusilə idxal əməliyyatlarında stimullaşdırıcı tədbirlərin nəticəsində bu öhdəliyi yerinə yetirəcəyik.

Diqqətinizə görə sağ olun.

YEKUN NİTQİ

Əminəm ki, ilin sonuna qədər görülcək bütün tədbirlər sayəsində həm gömrük, həm vergi orqanlarında yaxşı nəticələr olacaq. Mən bir rəqəmi bir daha qeyd etmək istərdim. Siz bunu dediniz. Hesab edirəm ki, ictimaiyyətin diqqətini də buna cəlb etməliyik. 2015-ci ildə və bu ilin altı ayında idxalın həcmi eyni idi. Ancaq 2015-ci ildə gömrük orqanları 700 milyon manat vəsait toplamışlar, bu il isə 2 milyard manatdan çox. Yəni təxminən 3 dəfə çox. Nəyin hesabına? Şəffaflığın hesabına, qaçaqmalçılığa qarşı mübarizənin hesabına, düzgün yanaşma nəticəsində. Əgər bu sahədə və vergilər sahəsində ciddi islahatlar aparılmasaydı, biz bu vəsaitdən məhrum

olacaqdıq. Onda biz öz büdcəmizi nəyin hesabına təmin edə bilərdik?

Bu sahədə aparılan islahatlar və real nəticələr bizim büdcə planlarımızın da tam şəkildə həyata keçirilməsinə imkan yaradır. Mən dəfələrlə demişəm ki, dövlət gəlirləri sahəsində tam şəffaflıq təmin edilməlidir. Sahibkarlar üçün elə bir şərait yaradılmalıdır ki, onlar artıq «ağ iqtisadiyyat»a tam keçid edə bilsinlər. Onlar üçün artıq güzəştli dövr də təmin edilə bilər. Onlarla həm gömrük, həm vergi orqanları məsləhətləşmələr aparıblar, görüşlər keçiriblər, onlara izah edilib ki, dövləti aldatmayın və rahat yaşayın, gecənizi rahat yatın. Mən bu sahələrdə görülmüş işləri qiymətləndirirəm. Hesab edirəm ki, bütövlükdə ilin 6 ayında görülmüş işlərə müsbət qiymət vermək olar. Bu il çox çətin ildir, təkcə bizim üçün yox, bütün dünya üçün. Təsadüfi deyil ki, aparıcı beynəlxalq maliyyə qurumlarının verdiyi açıqlamaya görə, dünyanın 150 ölkəsindən çoxu maliyyə yardımını üçün beynəlxalq maliyyə qurumlarına müraciət edib. Azərbaycanın adı bu siyahıda yoxdur. Azərbaycan inkişafını öz hesabına təmin edir.

Bir rəqəmi də diqqətə çatdırmaq istərdim. Bu yaxınlarda BMT-nin «Dayanıqlı inkişaf indeksi» ilə bağlı yeni hesabatı işıq üzü görüb. Bu hesabatda Azərbaycan keçən ilə nisbətən irəliləyərək, 54-cü yerdə qərarlaşıb. Hesab edirəm ki, bu çox gözəl göstəricidir. Onu da bildirməliyəm ki, bu göstəriciyə görə Azərbaycan regionda liderdir. Baxmayaraq ki, ümumi daxili məhsul bir qədər aşağı düşüb,

bu da təbii səbəblər üzündən baş verib. Bütövlükdə ilin 6 ayını müsbət qiymətləndirmək olar. İlin sonuna qədər qarşıda duran bütün vəzifələr icra edilmişdir. İntestisiya proqramı da tam icra ediləcəkdir.

Məndə olan məlumata görə, altı ayda investisiya proqramı 40 faiz səviyyəsində icra edilib. Bunun əsas səbəbi odur ki, bu sahədə də şəffaflyq təmin edilir, satınalmalarla bağlı islahatlar aparılır, tender prosedurları gözlənilir. Buna mən göstəriş vermişəm. Amma hamımız yaxşı başa düşürük ki, investisiya proqramı həm ölkə üçün lazımi infrastrukturun yaradılmasına xidmət göstərir, həm də məşğulluq üçün önəmli amildir. Ona görə çalışın, investisiya proqramı ilin sonunadək tam icra edilsin.

Bölgədə gedən prosesləri və son hadisələri nəzərə alaraq, biz öz hərbi xərclərimizə də yenidən baxmalıyıq. İstisna edilmir ki, Ermənistan ona vurulmuş böyük zərbədən və məruz qaldığı vəziyyətdən istifadə edərək, bunu bəhanə gətirərək, növbəti təxribata əl atsın. Onu da bildirməliyəm ki, mənə verilən operativ məlumata görə, Qarabağ bölgəsində Azərbaycan və Ermənistan qoşunlarının təmas xəttində Ermənistan tərəfindən fəallaşma müşahidə olunur. Azərbaycan Ordusu vəziyyətə tam nəzarət edir və bundan sonra da nəzarət edəcək. İstisna edilmir ki, yeni təxribatlar törədilə bilər. Ona görə biz hərbi xərclərimizə yenidən baxmalıyıq və xüsusilə gələn ilin büdcəsində orduya nəzərdə tutulan xərclər ordumuzun təminatını tam görməlidir. Mən demişəm, ordumuzun inkişafı üçün nə qədər lazımdırsa, o qədər

də vəsait ayrılacaq. Beləliklə, bugünkü iclas bağlı elan olunur. Verilən bütün tapşırıqlar yerinə yetirilməlidir. Əminəm ki, ilin sonuna qədər biz öz məqsədimizə çatıb bu ili də uğurla başa vuracağıq. Sağ olun.

XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ VƏZİFƏSİNƏ YENİ TƏYİN OLUNMUŞ CEYHUN BAYRAMOV İLƏ VIDEOFORMATDA GÖRÜŞ

16 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 16-da Ceyhun Bayramovu Xarici İşlər naziri təyin olunması ilə əlaqədar videoformatda qəbul etmişdir.

İ l h a m Ə l i y e v: Bu gün mən sizi Xarici İşlər naziri vəzifəsinə təyin edirəm. Əminəm ki, siz bu yüksək etimadı doğruldacaqsınız. Bu sahə sizin üçün yeni olsa da, idarəetmə təcrübəniz kifayət qədər böyükdür, müxtəlif vəzifələrdə işləmişiniz, o cümlədən nazir vəzifəsində.

Bununla bərabər, Azərbaycanın xarici siyasəti ilə bağlı mənim tərəfimdən dəfələrlə əsas istiqamətlər müəyyən edilib və bu haqda açıqlamalar veriləlidir. Bizim xarici siyasətimiz açıqdır. Biz xarici siyasət prioritetlərimizi açıq şəkildə bəyan edirik və məqsədlərə çatmaq üçün ardıcıl siyasət aparırıq. Bütün ölkələrlə bərabərhüquqlu qarşılıqlı hörmət və etimad əsasında münasibətlərin qurulması bizim əsas prinsiplərimizdən biridir. Hesab edirəm ki, son illərdə Azərbaycan bu sahədə böyük uğurlar əldə edib. Azərbaycan dünya birliyinin ləyaqətli üzvü-

dür. Dünyada bizə olan hörmət artmaqdadır. Bunu müxtəlif vaxtlarda Azərbaycana beynəlxalq aləm tərəfindən göstərilən dəstək əyani şəkildə sübut edir. Bizim dünyadakı rolumuz artır, bölgədə ölkəmizin iştirakı olmadan, maraqları təmin edilmədən hər hansı bir layihənin icrası qeyri-mümkündür. Bizim siyasətimiz Azərbaycana illər boyu daha çox dostlar qazandırır. Təsadüfi deyil ki, bu gün bizim beynəlxalq mövqelərimiz kifayət qədər güclüdür.

Xarici siyasətlə bağlı əsas istiqamətləri mən bu gün bir daha qeyd edəcəyəm. Amma ondan əvvəl demək istəyirəm ki, ilk növbədə, nazirlik sisteminə vəziyyət sağlamlaşdırılmalıdır. İlk növbədə, təhlil aparılmalıdır, nöqsanların aradan qaldırılması üçün əməli tədbirlər görülməlidir. Kadr siyasətində şəxsi tanışlıq, rəğbət, dostluq əlaqələri yox, peşəkarlıq, vətənpərvərlik və milli dəyərlər əsas olmalıdır. Peşəkar, Vətənə bağlı olan, bilikli və Azərbaycanın maraqlarını layiqincə müdafiə edə bilən kadrlar önə çəkilməlidir. Nazirlikdə müxtəlif idarələr, o cümlədən rəhbər işçilər arasındakı koordinasiya işləri lazımi səviyyədə təmin edilməlidir. Nazirliyin fəaliyyəti üçün əlavə tədbirlərin görülməsi haqqında sizdən təkliflər gözləyəcəyəm.

Bizim xarici nümayəndəliklərdə görülən işlər ciddi təhlil olunmalı, səfirliklərin işinin səmərəlilik əmsalı müəyyən edilməlidir. Bəzi hallarda bizim səfirliklərimizdə çalışan insanlar öz işinə laqeyd yanaşırlar, passiv olurlar, ölkəmizin maraqlarını lazımi səviyyədə müdafiə və təmin edə bilmirlər. Ölkəmiz haqqında reallıqları geniş ictimaiyyətə

çatdıra bilmirlər, ya da ki, bunu etmək istəmirlər. Vaxtaşırı Azərbaycana qarşı ünvanlanan şər-böhtan xarakterli iradlara lazımi cavab verə bilmirlər, ya da ki, bunu etmək istəmirlər. Bütün bu məsələlər, əlbəttə ki, sizin gündəlik fəaliyyətinizdə önəmli yer tutmalıdır. Bizim xarici nümayəndələrimiz, diplomatlarımız ölkəmizin maraqlarını tam təmin etməlidirlər. Deyə bilərəm ki, xaricdə fəaliyyət göstərən diplomatlarımızın əksəriyyəti yüksək meyarlara cavab verir. Ancaq vəziyyət təhlil edilərkən, ilk növbədə, nöqsanlara fikir vermək lazımdır. Səfirliklərimiz xaricdə yaşayan, fəaliyyət göstərən Azərbaycan icmaları ilə sıx əlaqədə olmalıdırlar. Onlar diaspor təşkilatlarının koordinasiya işinə öz töhfələrini verməlidirlər ki, həm diaspor təşkilatları, həm də səfirliklər Azərbaycanın maraqlarını təmin etsinlər və Azərbaycan reallıqlarını dünyaya çatdırsınlar.

Xarici kütləvi informasiya vasitələri ilə sıx təmaslar olmalıdır. Azərbaycan haqqında bəzi hallarda gədən yanlış məlumata dərhal adekvat reaksiya verilməlidir, formal yox. Çünki bir çox hallarda biz bunu görmürük. Ölkəmiz haqqında qəsdən uydurulan, heç bir əsası olmayan şayiələr əgər mən müdaxilə etməsəm təkzib olunmur. Ya bu işlə məşğul olmaq istəmirlər, ya başqa göstərişlər alırlar. Bu gün sirr deyil ki, Azərbaycana qarşı təşkil edilmiş və koordinasiya olunmuş çirkin kampaniya aparılır. Azərbaycan vətəndaşları yaxşı bilirlər ki, bu kampaniyanın mənbəyi və səbəbi nədir. Bir çox səbəblər var, onların arasında bizim milli maraqlara söykənən müstəqil si-

yasətimiz və özümüzü ləyaqətli aparmağımızdır. Bəs bu kampaniyaya adekvat cavab verilir, yoxsa yox? Verilmir. Xaricdə bəzi anti-Azərbaycan ünsürlər öz fəaliyyətində, öz çirkin əməllərində, bəyanatlarında yaşadıkları ölkələrin qanunlarını kobudcasına pozurlar, terrora çağırışlar edirlər, Konstitusiya quruluşunun dəyişdirilməsinə çalışırlar. Bütün bunlar nəinki Azərbaycanın, bir çox ölkələrin qanunvericiliyində, o cümlədən cinayət məəcəlləsində təsbit edilmiş məsələlərdir və ona görə bu cinayəti törətmiş insanlar cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməlidirlər.

Amma bizim xaricdə fəaliyyət göstərən diplomatik nümayəndəliklər bu məsələyə diqqət yetirirlər? Deyə bilərəm ki, yox. Baş qoşmaq, heç kimlə pis olmaq istəmirlər. Bəzi hallarda fəaliyyət göstərdikləri ölkələrdə Azərbaycanın maraqlarını yox, özlərini həmin ölkələrin yüksək vəzifəli nümayəndələrinə yaxşı tərəfdən göstərmək üçün o ölkələrin maraqlarını müdafiə edirlər.

Mən bir daha demək istəyirəm ki, biz bütün ölkələrlə normal dostluq və tərəfdaşlıq münasibətlərinin formalaşmasında əməli addımlar atırıq. Amma bu o demək deyil ki, öz ölkənin, öz xalqının maraqları kənardə qalsın. Bizim xaricdəki bəzi diplomatlarımız fəaliyyət göstərdikləri ölkələrin elçilərinə çevrilirlər. Buna son qoyulmalıdır. Bu da yanlış kadr siyasətinin təzahürüdür. Bəzi diplomatlar dövlətə xəyanət, satqınlıq ediblər və bunu gizlətmirlər. Yaşadıqları ölkələrin xüsusi xidmət orqanlarının nəzarətindədirlər. Bizdə kifayət qədər məlumatlar vardır. Bu gün Azərbaycana qarşı çirkin kampani-

ya aparan, özünü azərbaycanlı kimi təqdim edən, əslində ermənilərdən də pis olan ünsürlərin mütləq əksəriyyəti yaşadıkları ölkələrin xüsusi xidmət orqanlarının nəzarətindədir. Onlardan pul və təlimatlar alırlar. Bizdə bu məsələ ilə bağlı kifayət qədər məlumatlar vardır. Bizim xüsusi xidmət orqanlarımız tərəfdəş ölkələrin xüsusi xidmət orqanlarına dəfələrlə bu haqda məlumatlar veriblər.

Deyiblər ki, biz bilirik, filan adamı siz istiqamətləndirirsiniz, filan adama siz ev vermisiniz, filan adamın çirkin çıxışları sizin idarənizdə yazılır. Bunları bilirik. Bir daha demək istəyirəm ki, bu o ölkələrin riyakarlığını göstərir. Mən bu haqda dəfələrlə demişəm. Bir tərəfdən, bizə dostluq siqnalları göndərilir, üzde tərəfdəşliq haqqında sözlər deyilir, amma əslində bizə qarşı kampaniya aparılır.

Bunun da məqsədi Azərbaycanı zəiflətmək, Azərbaycanı sarsıtmaq, Azərbaycanı ləkələmək, Azərbaycan rəhbərləri haqqında olmayan yalanları yaymaqdır. Ancaq həyat artıq göstərir ki, bunun heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Çünki Azərbaycan xalqı hər şeyi yaxşı bilir. Bilir ki, bu gün bizim fəaliyyətimizdə Azərbaycan xalqının maraqları hər şeydən üstündür. Çox güman ki, məhz buna görə bizə qarşı bəzi hallarda belə çirkin üsullardan istifadə edilir. Bilirsiniz, müxtəlif vaxtlarda bu üsulların məzmunu və formaları dəyişirdi. Vaxtilə «müstəqil» qeyri-hökumət təşkilatları vasitəsilə bizə hücumlar edilirdi. Halbuki hər kəs yaxşı bilir ki, bu qeyri-hökumət təşkilatları hansı mənbələrdən maliyyələşir – böyük dövlətlərin xarici siyasət orqanları tərəfindən maliy-

yələşir. Bir müddət xarici ölkələrin kütləvi informasiya vasitələri bizə qarşı çirkin kampaniya aparırdı – həm elektron, həm yazılı kütləvi informasiya vasitələri. Biz bu kütləvi informasiya vasitələrinin hansı mənbələrdən maliyyələşdiyini də bilirik. Bunun heç bir faydası olmadı, əksinə, Azərbaycan ictimaiyyəti çox yaxşı dərk edirdi, başa düşürdü ki, bunun məqsədi nədir – Azərbaycanı zəiflətmək, Azərbaycanda xaos yaratmaq, Azərbaycanı ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərinə qaytarmaq və ondan sonra bu imkanlardan istifadə edib öz maraqlarını təmin etməkdir. Bu keçməyəndə isə növbəti çirkin üsullara əl atıldı. Özlərini azərbaycanlı kimi təqdim etməyə çalışan, ancaq mənəvi cəhətdən eybəcərliyin rəmzinə çevrilmiş antimillə üsürlər indi xarici xüsusi xidmət orqanlarının rəhbərliyi altında Azərbaycana qarşı çirkin kampaniya aparırlar.

Bu, düşünülmüş siyasətdir və əslində bu siyasətin məqsədi Azərbaycan xalqının əsrlərboyu qoruduğu milli dəyərləri sarsıtmaq, bizim mənəvi sütunlarımızı dağıtmaqdır. Çünki Azərbaycan xalqının mentaliteti bunu inkar edir. Heç vaxt bizim tariximizdə belə çirkin üsullardan, yalanlardan, böhtanlardan istifadə edilməyib. Bu bizə xaricdən idxal edilir. Ona görə bizim diplomatlarımız buna qarşı fəaliyyət göstərməlidirlər. Yoxsa ki, «dəymə mənə, dəyməyim sənə» prinsipi ilə işləmək olmaz. Əfsuslar olsun ki, bizim Xarici İşlər Nazirliyində son vaxtlar bu prinsip əsas rol oynayır.

Mən demişəm ki, bizim diplomatiyamız hücum diplomatiyası olmalıdır, milli maraqlar tam təmin

edilməlidir. Ancaq bir çox hallarda bunun əksini görürük. Görürük ki, razılaşma prinsipi əsas tutulur, milli maraqları kənara qoyub kiminsə xoşuna gəlmək üçün söylər göstərilir. Bu haqda bir çox məlumatlarım vardır. Siz bu məsələləri nəzərdə saxlayın. Bizə elə diplomatik kadrlar lazımdır ki, peşəkar, milli ruhda, milli dəyərlərə bağlı olsunlar, ölkəmizi müdafiə edə bilsinlər.

O ki qaldı bizim xarici siyasətlə əlaqədar əsas prioritetlərimizə, qeyd etməliyəm ki, mən bu prioritetlər haqqında ictimaiyyətə kifayət qədər geniş açıqlama vermişəm. Bu gün bir daha demək istəyirəm, siz yeni nazir kimi, bunu bir daha məndən eşitməlisiniz və Azərbaycan ictimaiyyəti də bunu bir daha eşitməlidir. Qonşu ölkələrlə münasibətlərimiz bizim üçün prioritetdir. Bu münasibətlər çox sağlam zəmində qurulubdur. Artıq həyat və hadisələrin gedişatı onu göstərir ki, bu çox düzgün siyasətdir. Qonşu ölkələr tərəfindən də Azərbaycana qarşı olan siyasət çox müsbətdir. Biz bu siyasəti dostluq, mehriban qonşuluq prinsipləri əsasında qurmuşuq. Beləliklə, heç bir qonşu dövlətlə, təbii ki, Ermənistan istisna olmaqla, bizim heç bir problemimiz yoxdur. Keçmişdən qalan problemlər həll olunub. Bəzi hallarda bəzi ölkələrin dairələri süni şəkildə bəzi problemlər ortaya atmaq istəyirlər. Ancaq bunun da heç bir səmərəsi yoxdur.

Qonşu dövlətlərlə bizim münasibətlərimiz strateji xarakter daşıyır. Biz bir bölgədə yaşayırıq, biz qonşuyuq və bu qonşuluq əbədi olacaqdır. Eyni zamanda, qonşu ölkələrdə yaşayan azərbaycanlılar, əlbəttə, bu münasibətlərdə xüsusi yer tutur və onla-

rın rahat yaşaması təbii ki, bizim üçün çox önəmlidir. Bu baxımdan da qonşu ölkələrlə münasibətlər xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Siyasi, iqtisadi, enerji, nəqliyyat, mədəniyyət – bütün sahələrdə bu münasibətləri yüksək qiymətləndirmək olar. Mən deyə bilərəm ki, bizim qonşularımızla münasibətlərimiz nümunəvi xarakter daşıyır. Çünki dünyada gedən proseslər onu göstərir ki, bəzi hallarda qonşular arasında münasibətlər problemlidir.

Bildiyiniz kimi, biz qonşu ölkələrlə üçtərəfli əməkdaşlıq formatında da fəaliyyət göstəririk. Onu da bildirməliyəm ki, bu üçtərəfli formatların təşəbbüsçüsü də biz olmuşuq. Bu gün bütün qonşularla müxtəlif konfigurasiyada üçtərəfli əməkdaşlıq formatı icra edilir və bu həm regional təhlükəsizliyə müsbət təsir göstərir, həm də iqtisadi, enerji, nəqliyyat layihələrinin icrasına gözəl zəmin yaradır. Ona görə Xarici İşlər Nazirliyinin fəaliyyətində qonşu ölkələrlə münasibətlər bundan sonra da prioritet kimi qalacaqdır.

Bizim İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv olan ölkələrlə də münasibətlərimiz çox yaxşıdır. Azərbaycan müsəlman aləminin bir parçasıdır və beynəlxalq təşkilatlarda biz tərəfdən ən çox dəstək alan ölkələr müsəlman ölkələridir və bizə də ən çox dəstək müsəlman ölkələrindən gəlir. Bu yaxınlarda Ermənistanın növbəti hərbi tərribatı ilə bağlı İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı bəyanatla çıxış etdi, Azərbaycanın haqlı mövqeyini müdafiə etdi və biz bunu yüksək qiymətləndiririk. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının xətti ilə Azərbaycanda bir çox tədbirlər keçirilib. Mən bir

çox zirvə görüşlərində iştirak etmişəm, həmişə çıxışlarımnda və fəaliyyətimdə islam aləmində əməkdaşlığın, həmrəyliyin inkişafına fikir vermişəm, səylər göstərmişəm. Bəzi müsəlman ölkələri arasında mövcud olan ixtilafların yumşaldılması, ya da ki, aradan qaldırılması üçün Azərbaycan öz səylərini əsirgəmir və bəzi hallarda bu səylər yaxşı nəticələrə gətirib çıxarır. Çünki ilk növbədə, müsəlman aləmində həmrəylik olmalıdır ki, biz ənənəvi dostlarımızla öz gələcəyimizi sağlam zəmində qura bilək.

Türkdilli dövlətlər bizim üçün qardaş ölkələrdir və bütün türkdilli dövlətlərlə çox gözəl münasibətlərimiz vardır. Bildiyiniz kimi, hazırda Azərbaycan Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasına sədrlik edir. Onu da bildirməliyəm ki, türkdilli ölkələrin zirvə görüşləri uzun illərdir keçirilir. Azərbaycan və digər postsovet ölkələri müstəqilliyə qovuşduqdan dərhal sonra belə zirvə görüşləri keçirilir.

Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası təşkilat olaraq, Naxçıvan şəhərində yaradılıb. Azərbaycanda, Naxçıvanda keçirilmiş zirvə görüşlərinin birində belə bir təşkilat yarandı və hazırda təşkilat öz potensialını gücləndirir. Onu da bildirməliyəm ki, Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası bu yaxınlarda baş vermiş sərhəd münaqişəsi ilə bağlı Azərbaycanı dəstəkləyən açıqlama yayıbdir.

Bizim Avropa İttifaqı ilə əlaqələrimiz də çox möhkəm zəmində qurulub. Avropa İttifaqına üzv 9 dövlətlə Azərbaycanın strateji tərəfdaşlıq haqqında sənədləri vardır. Bu, Avropa İttifaqının üçdəbir hissəsidir. Hazırda Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan ara-

sında yeni saziş üzərində iş aparılır. Sazişin böyük hissəsi razılaşdırılıb. Siz dərhal bu məsələ ilə məşğul olun və bu gün hələ ki, razılaşdırılmamış məsələlərə fikir verin. Hesab edirəm ki, Azərbaycan maksimum dərəcədə konstruktivlik göstərib və bu gün hələ də razılaşdırılmamış məsələlər vardır. Bizim üçün indiki formada onları qəbul etmək deyə bilərəm ki, çox çətin və əhəmiyyətsiz olacaqdır. Mən demişəm, biz ona görə yeni saziş imzalamalıyıq ki, öz maraqlarımızı daha yüksək dərəcədə müdafiə edək, təmin edək, qarşı tərəf də həmçinin. Onlar da ona görə Azərbaycanla bu sazişi imzalamaq istəyirlər ki, öz maraqlarını müdafiə və təmin etsinlər. Bu da təbiidir. Ancaq gərək bu maraqların uzlaşması olsun. Yəni biz heç vaxt bizi qane etməyən, yaxud da ki, bizə hansısa problem yarada biləcək sazişə imza atmırıq. Bu əhəmiyyətsizdir, mənasızdır. Biz Azərbaycan xalqına məlumat verməliyik ki, bunu nə üçün edirik. Ona görə edirik ki, daha yaxşı şərait olsun, əməkdaşlıq üçün daha yaxşı imkanlar yaransın, xalqımız üçün daha geniş imkanlar açılsın. Yoxsa elə saziş imzalsın deyə, qol çəkmək düzgün olmaz. Bizim mövqemiz tam açıqdır. Mən bunu bu gün bütün ictimaiyyətə bildirirəm.

Hesab edirəm ki, kompromis üçün yer vardır. Ancaq gərək xoş niyyət və qarşılıqlı iradə olsun. Azərbaycan tərəfində bu iradə vardır. Ümid edirəm ki, bu danışıqlar uğurla davam edəcək. Onu da nəzərə almalıyıq ki, hazırda Avropa Komissiyasının yeni tərkibi formalaşıbdır və biz, əlbəttə, Avropa İttifaqının Azərbaycana münasibətinin statusunu özü-

müz üçün daha dəqiq müəyyən etməliyik. Biz bəri başdan o mövqedə idik ki, qarşımıza real olmayan hədəflər qoymayaq. Çünki sonra bu hədəflərə çatmayanda məyusluq, qarşılıqlı inamsızlıq yarana bilər. Ona görə qarşıya elə məqsədlər qoymalıyıq ki, biz ona çata bilək və bu məqsədlər maraqlarımıza uyğun olsun. Hesab edirəm ki, bu istiqamətdə gələcək fəaliyyət də uğurlu olacaqdır.

Təbii ki, Amerika Birləşmiş Ştatları ilə bizim münasibətlərimiz çox böyük əhəmiyyət daşıyır və bu münasibətlərin böyük tarixi vardır. Həm siyasi, iqtisadi, enerji sahələrində, həm də təhlükəsizlik sahəsində çox yaxşı nəticələr vardır. Azərbaycanın Əfqanıstanda sülhməramlı missiyalarda göstərdiyi səylər Amerika tərəfindən yüksək qiymətləndirilir.

Bildiyiniz kimi, Azərbaycan üzərindən çox önəmli nəqliyyat dəhlizi keçir və buna Şimal Nəqliyyat Dəhlizi deyilir. Əslində bu, hava nəqliyyatıdır və yüklərin təhlükəsiz şəkildə nəql edilməsi bu gün hər bir ölkə üçün çox önəmlidir.

Bizim siyasi münasibətlərimizin inkişafına gəldikdə, hesab edirəm ki, bu gün bu münasibətlər çox yaxşı səviyyədədir. Prezident Trampın mənə göndərdiyi bir çox məktublarda Amerika Birləşmiş Ştatlarının Azərbaycana xoş münasibəti öz əksini tapıb. Son məktubda da qeyd etmişdi ki, bizim iki böyük dövlətimiz birlikdə bundan sonra da çalışacaqdır.

Mənim də Prezident Trampa göndərdiyim məktublarda bizim münasibətlərimizin əhəmiyyəti qeyd olunur və əminəm ki, bundan sonra da bu əlaqələr

uğurla inkişaf edəcək. Hesab edirəm ki, bu əlaqələrin gələcəyi çox müsbət olacaqdır.

Bizim strateji investorumuz Böyük Britaniyadır. Böyük Britaniya ilə də bizim çox sıx tərəfdaşlıq münasibətlərimiz vardır. Əvvəlki dövrdə biz bu münasibətləri eyni zamanda, Avropa İttifaqı prizmasından təhlil edirdik, dəyərləndirirdik. Amma artıq Böyük Britaniya Avropa İttifaqının üzvü deyil və həm bizim, həm də onların qarşılıqlı marağı gündən-günə artır. Böyük Britaniyanın *bp* şirkəti bizim strateji tərəfdaşımızdır. Biz keçən il bu tərəfdaşlığın artıq 25 illiyini qeyd etdik və bundan sonra ən azı 25–30 il birlikdə çalışacağıq. Əlbəttə ki, bu, ikitərəfli münasibətlərə də müsbət təsir göstərir. Ancaq hər iki tərəfin fikri ondan ibarətdir ki, biz qeyri-neft sektorunda daha böyük işlər görməliyik. Bu əlaqələr də bizim üçün çox önəmlidir.

Bildiyiniz kimi, biz hazırda «Qoşulmama Hərəkatı»nın sədriyik və bu sədrliyi 120 ölkənin yekdil qərarı ilə qazanmışıq. Bu sədrliyi öz üzərimizə götürəndə mən demişdim ki, bu, formal sədrlik olmayacaqdır. Biz beynəlxalq təşkilatlarda «Qoşulmama Hərəkatı»na üzv ölkələrin maraqlarını, eyni zamanda, beynəlxalq hüququ, ədaləti dəstəkləyəcəyik və bunu əməli işlərdə göstərdik. Pandemiya dövründə bizim təşəbbüsümüzlə «Qoşulmama Hərəkatı»nın, eyni zamanda, Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının zirvə görüşləri keçirildi. Biz «Qoşulmama Hərəkatı»na üzv ölkələrə həm birbaşa, həm də Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının xətti ilə humanitar yardım göstərdik. «Qoşulmama Hərəkatı» adından

BMT Baş Assambleyasının xüsusi sessiyasının keçirilməsinin təşəbbüskarı biz olduq və bu təşəbbüsə bildiyiniz kimi, 130-dan çox ölkə qoşuldu. Hesab edirəm ki, bu bizim növbəti siyasi uğurumuzdur.

Əlbəttə, fəaliyyətinizin əsas hissəsi Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllinə istiqamətləndiriləcək. Bu bizim üçün əsas məsələdir, bu, milli məsələdir. Son illər görülmüş tədbirlər nəticəsində bütün beynəlxalq təşkilatlar bu məsələ ilə bağlı öz mövqelərini ortaya qoyublar. Əgər münaqişə getdiyi dövrdə BMT Təhlükəsizlik Şurası 4 qətnamə qəbul edibsə, ondan sonrakı dövrdə bütün digər təşkilatlar da oxşar qərar və qətnamələr qəbul ediblər. ATƏT, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Avropa Parlamenti, Avropa Şurası Parlament Assambleyası, «Qoşulmama Hərəkatı», NATO və digər təşkilatlar. İki il bundan əvvəl Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında paraflanmış «Tərəfdaşlıq prioritetləri» sənədində də ölkəmizin ərazi bütövlüyü, suverenliyi və sərhədlərin toxunulmazlığı ilə bağlı xüsusi bənd vardır. Yəni hüquqi baza tam təmin ediləlidir.

O ki qaldı münaqişənin həllinə, bizim mövqemizdə heç bir dəyişiklik ola bilməz. Dağlıq Qarabağ bizim tarixi torpağımızdır və ölkəmizin ərazi bütövlüyü bərpa edilməlidir. Bu birmənalıdır və heç bir ölkə qondarma «Dağlıq Qarabağ respublikası»nı tanımayıb. Orada bu yaxınlarda keçirilmiş qondarma «seçkilər» bunu bir daha təsdiqlədi. Çünki bütün aparıcı dövlətlər, qonşu ölkələr, aparıcı beynəlxalq təşkilatlar bu «seçkilərin» tanınmaması ilə əlaqədar bəyanatlar verdilər.

Danışıqlara gəldikdə isə, mən bir daha demək istəyirəm ki, biz imitasiya naminə danışıqlar aparmaq, mənasız videokonfranslar keçirmək fikrində deyilik. Bunun mənası olmalıdır. Mən demişəm ki, Minsk qrupunun işi çox fəal olmalıdır və onların mandati çərçivəsində təkcə təmas xəttində, yaxud da ki, dövlət sərhədində atəşkəsin təmin edilməsi məsələsi yox, mahiyyət üzrə danışıqlar aparılmalıdır və bunun üçün artıq uzun illər ərzində formalaşmış baza vardır. Ancaq Ermənistan öz destruktiv addımları, qeyri-konstruktiv bəyanatları, sərhəddə və təmas xəttində törətdikləri hərbi cinayətləri ilə bütün bu danışıqlar konstruksiyasını məhv edir. Ermənistan danışıqlar formatını dəyişmək, danışıqların mahiyyətini pozmaq istəyir. Yəni faktiki olaraq bu gün Ermənistan danışıqlar prosesini dağıdır və bunu hər kəs görür. Sadəcə olaraq, Ermənistan rəhbərliyinin açıqlamalarına fikir vermək kifayətdir. Onların hərbi rəhbərliyi bizi hədələməyə çalışır. Bizi yeni torpaqların işğalı ilə hədələmək istəyir. Ancaq bunlara verilən dərs hesab edirəm ki, uzun müddət onların yaddaşından silinməyəcək. Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bərpa edəcək. Azərbaycan xalqının səbrinin həddi vardır. Ona görə danışıqlar mahiyyət üzrə aparılmalıdır. Əgər biz görsək ki, bu danışıqlar əhəmiyyətsizdir, onda buna uyğun şəkildə öz addımlarımızı da atacağıq və bəyanatlarımızı da verəcəyik.

Demək olar ki, mən bizim xarici siyasətlə bağlı əsas məsələləri qeyd etdim. Əlbəttə, bu görüş əsnasında bütün başqa məsələləri əhatə etmək vaxt baxımından mümkün deyil. Ancaq əminəm, idarə-

etmədə əldə etdiyiniz təcrübə sizə imkan verəcək ki, qısa müddət ərzində işin içinə girəsiniz. Dediyim kimi, Azərbaycanın xarici siyasəti ölkəmizin maraqlarını tam təmin etmək üçün öz sözünü deyəcək. Sizə fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayıram.

Ceyhun Bayramov: Möhtərəm cənab Prezident, ilk növbədə, bu yüksək etimada görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirərək, Sizi əmin etmək istərdim ki, bu gün burada səsləndirdiyiniz bütün fikirlər, Xarici İşlər Nazirliyinin fəaliyyətinə dair qeyd etdiyiniz bir sıra nöqsanlar, ölkəmizin strateji maraqlarının təmin edilməsi yönündə əsas istiqamətlər və vəzifələrlə bağlı olaraq sistemli, davamlı fəaliyyətin təmin edilməsi, həmçinin qarşıya qoyulan vəzifələrin öhdəsindən gəlmək üçün əlimdən gələnlən bütün səyləri əsirgəməyəcəyəm. Siz qeyd etdiyiniz kimi, bu sahə mənim üçün yeni olsa da, qısa müddət ərzində bütün bacarığımı və biliklərimi bu işə yönəldərək, vəziyyəti daha dərinləndirən təhlil edəcək, bir sıra təklifləri diqqətinizə təqdim edəcəyəm. Həm Xarici İşlər Nazirliyinin mərkəzi aparatının, həm bütün diplomatik nümayəndələrimizin və səfirliklərimizin birgə işi təmin ediləcəkdir.

Qeyd etdiyiniz kimi, əsas məqsəd ölkəmizin strateji maraqlarının təmin edilməsi, onların qorunmasıdır. Fəaliyyətimizi son illər ərzində ölkəmizin Sizin rəhbərliyinizlə artan beynəlxalq imicinin və nüfuzunun daha da möhkəmləndirilməsi, beynəlxalq aləmdə Azərbaycanın sözünün daha da gur eşidilməsi istiqamətində quracağıq.

Cənab Prezident, fürsətdən istifadə edərək, Sizə təşəkkürümü bildirmək istərdim ki, məni Təhsil naziri təyin etdiyiniz müddət ərzində bu sahəyə olan diqqət və qaygınızı bütün təhsil işçiləri hər zaman hiss etmişlər. Bu müddət ərzində Sizin imzaladığınız çoxsaylı sərəncamlar və dövlət proqramları nəticəsində yüzlərlə yeni məktəb binaları tikilmiş, təhsil infrastrukturu müasirləşdirilmiş, təhsil işçilərinin əmək haqları yüksəldilmiş, onların sosial vəziyyəti davamlı şəkildə yaxşılaşdırılmış, tələbə yerlərinin sayı artırılmışdır. Fürsətdən istifadə edərək, bütün təhsil ictimaiyyəti adından buna görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirmək istərdim. Bir daha qeyd etmək istərdim ki, mənə göstərdiyiniz yüksək etimadı doğrultmaq üçün əlimdən gələni edəcəyəm. Bütün səylərimi qarşıya qoyulan vəzifələrin icrasına, Sizin qeyd etdiyiniz məsələlərin sistemli şəkildə həllinə yönəldəcəyəm.

İ l h a m Ə l i y e v: Sağ olun, təbrik edirəm və sizə uğurlar arzulayıram.

**BAKININ SABUNÇU RAYONUNDA
«AZƏRENERJİ» ASC-nin YENİ TİKİLMİŞ
«BÖYÜKŞOR» YARIMSTANSİYASININ
AÇILIŞI MƏRASİMİ**

16 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva iyulun 16-da Bakının Sabunçu rayonunda «Azərenerji» Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin (ASC) yeni tikilmiş «Böyükşor» yarımstansiyasının açılışında iştirak etmişlər.

Dövlət başçısı və xanımı yarımstansiya ilə tanış oldular.

«Azərenerji» ASC-nin sədri Baba Rzayev yarımstansiyanın texniki göstəriciləri barədə Prezident İlham Əliyevə və xanımı Mehriban Əliyevaya məlumat verdi.

Bildirildi ki, yeni tikilmiş «Böyükşor» yarımstansiyasının gərginliyi 220/110/10 kV, gücü isə 750 MVA-dır. Yarımstansiyanın müasir idarəetmə sistemi ilə təchiz edilmiş mərkəzi idarəetmə otağında iş prosesinə real zaman rejimində nəzarət olunması və göstəricilərin «Azərenerji» ASC-nin SCADA sisteminə ötürülməsi məqsədilə mikro-SCADA sistemi quraşdırılıbdır.

Prezident İlham Əliyev yarımstansiyanı işə saldı.

Bu yarımstansiya paytaxtın Sabunçu, Binəqədi, Nərimanov və Nizami rayonlarında yerləşən bir sıra

mövcud və tikilməsi planlaşdırılan iri infrastruktur obyektlərinin, sosial-sənaye müəssisələrinin və əhəlinin dayanıqlı elektrik təchizatını təmin etmək baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir.

«Azərenerji» yarımstansiyası Abşeron enerji qovşağını qidalandıran 220 kilovoltluq xətlərin və yarımstansiyaların yüklənməsini aradan qaldıracaq, xətlərdəki itkiləri azaldacaq, enerji qovşağının sxem etibarlılığını və yükötürmə qabiliyyətini artıracaqdır. Bu yarımstansiya eyni zamanda, mövcud 110 kilovoltluq yarımstansiyaların qidalanma sxemlərini təkmilləşdirəcək, tikilməsi nəzərdə tutulan yeni 110 kilovoltluq yarımstansiyaların enerji sisteminə qoşulması məsələlərini həll edəcəkdir.

Yeni yarımstansiya qurularkən perspektiv sosial-iqtisadi inkişaf, əhəlinin artan tempi də nəzərə alınıb. Yaxın vaxtlara qədər Bakının mərkəz hissəsinin şimal zonasının elektrik enerjisi ilə təchizatı «Xırda-lan» yarımstansiyasından çıxan xətlər və 8 yarımstansiya vasitəsi ilə həyata keçirilirdi ki, bu da istehlakçuların keyfiyyətli elektrik enerjisi ilə təchizatında bəzi çətinliklər yaradırdı. «Böyükşor» yarımstansiyasının istifadəyə verilməsi ilə bu məsələ artıq həllini tapıb. Yarımstansiyada 3 müasir transformator quraşdırılıb, mövcud 2-ci «Hövsan» və 3-cü «Ramana» hava xətlərinin yarımstansiyaya giriş-çıxışı təmin ediləndir. Hazırda «Binəqədi» yarımstansiyasının yüklənməsini azaltmaq və etibarlılığını yüksəltmək məqsədilə bu yarımstansiyaya kabel xətlərinin çəkilişi davam edir.

Qeyd edək ki, son 2 ilə qədər Bakıda və Abşeron yarımadasında cəmi 5 ədəd 220 kilovoltluq yarımstansiya fəaliyyət göstərirdi. Onların 4-ü istismar müddətini başa vurmuşdu. Ötən 2 ildə isə «Böyükşor» yarımstansiyası və «Şimal» Elektrik Stansiyasının ərazisində qapalı tipli 2 yarımstansiya tikilibdir.

Beləliklə, Bakı şəhərindəki 220 kilovoltluq yarımstansiyaların sayı 7-yə çatdırılıb. Eyni zamanda, istismar müddətini bitirən sistem əhəmiyyətli 220 kilovoltluq 4 yarımstansiyadan ikisində – «Müşfiq» və «Xırdalan» yarımstansiyalarında yenidən qurulma işləri tamamlanıb, «Nizami» və «Hövsan» yarımstansiyalarında isə işlər yaxın vaxtlarda başa çatdırılacaqdır.

**POLŞA RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATI-ALİLƏRİ
CƏNAB ANDJEY DUDAYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Polşa Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə yenidən seçilməyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Bu gün Azərbaycan–Polşa əlaqələri müvəffəqiyyətlə inkişaf edir. İnanıram ki, bundan sonra da xalqlarımız və ölkələrimiz arasındakı ənənəvi dostluq münasibətlərinin daha da genişlənməsi, qarşılıqlı maraq doğuran əməkdaşlığımızın və strateji tərəfdaşlığımızın dərinləşməsi yolunda səylərimizi davam etdirəcəyik.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, dost Polşa xalqının rifahı naminə fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 18 iyul 2020-ci il

**BELÇİKA KRALI
ƏLAHƏZRƏT FİLİPPƏ**

Əlahəzrət!

Ölkənizin milli bayramı münasibətilə Sizi və Sizin simanızda bütün xalqınızı öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından ürəkdən təbrik edirəm.

Bu xoş fürsətdən istifadə edərək, Sizə möhkəm cansağlığı və xoşbəxtlik, dost Belçika xalqına daim əmin-amanlıq və firavanlıq diləyirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 18 iyul 2020-ci il

**BAKININ XƏTAİ RAYONUNDA
ŞƏHİD AİLƏLƏRİNƏ, MÜHARİBƏ
ƏLİLLƏRİNƏ MƏNZİLLƏRİN VƏ
AVTOMOBİLLƏRİN TƏQDİM
OLUNMASI MƏRASİMİ**

21 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva iyulun 21-də Bakının Xətai rayonunda şəhid ailələrinə, müharibə əlillərinə mənzillərin və avtomobillərin təqdim olunması mərasimində iştirak etmişlər.

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi naziri Sahil Babayev dövlət başçısına və xanımına məlumat verdi ki, dövlət tərəfindən şəhid ailələrinə və ölkəmizin ərazi bütövlüyünün, müstəqilliyinin və Konstitusiya quruluşunun müdafiəsi ilə əlaqədar əlilliyi olan şəxslərə bu binada 62 mənzil verilib. Bu mənzillərin 42-si Qarabağ müharibəsi əlilləri, 20-si isə şəhid ailələri üçün nəzərdə tutulubdur.

Prezident İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva mənzillərdə yaradılmış şəraitlə tanış oldular.

Mənzillərin hamısı ikiotaqlıdır. Bu mənzillər də daxil olmaqla, indiyədək şəhid ailələrinə və müharibə əlillərinə 8018 mənzil və fərdi ev təqdim olunub. Bu qəbildən olan vətəndaşlarımız təkcə 2019-cu ildə 634 mənzil, 300 fərdi evlə təmin ediləblər. 2020-ci

ildə 700 mənzil və 800 fərdi evin verilməsi nəzərdə tutulub. İlin əvvəlindən indiyədək 430 mənzil təqdim olunubdur.

Diqqətə çatdırıldı ki, 2018-ci ildə 265, 2019-cu ildə 600 müharibə əlili avtomobillə təmin olunub. Bu dəfə təqdim edilən 50 avtomobil də daxil olmaqla, 2020-ci ildə bu qəbildən olan insanlara ümumilikdə 150 avtomobil verilib. İlin sonunadək isə 400 müharibə əlilinin avtomobillə təmin olunması planlaşdırılır. Onu da deyək ki, təqdim olunan avtomobillər yerli istehsal olan «Khazar LX» avtomobilləridir.

Bu dəfə verilən 50 avtomobil də daxil olmaqla, indiyədək müharibə əlillərinə 6900 avtomobil təqdim olunubdur.

Dövlət başçısına və xanımına sosial təminat və bircəfəlik ödəmə, 2020-ci ildə məşğulluq tədbirləri, Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun fəaliyyəti, sosial xidmətlər və reabilitasiya, şəhid ailələrinə və müharibə əlillərinə qayğı, DOST mərkəzlərinin fəaliyyəti, elektronlaşma və innovativ həllər, pandemiya ilə əlaqədar olaraq məşğulluğa və sosial rifaha dəstək tədbirləri barədə məlumat verildi. Ümumilikdə Azərbaycanda xüsusi kateqoriyadan olan şəxslər üçün güzəşt və imtiyazların ildən-ildə daha da çoxaldılması dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindəndir. Şəhid ailələrinə və müharibə əlillərinə müavinət və təqaüdlər 2019-cu ilin aprelində təxminən 100 faiz artıbdir.

Bu ilin ilk 6 ayında müharibə əlillərinə 1435 reabilitasiya vasitəsi verilib. Hazırda bir çox şəhər və rayonlarda bərpa, uşaq bərpa mərkəzlərinin inşası və təmiri davam edir. İlin birinci yarısında 1, 2 və 3 saylı

DOST mərkəzlərinə 61057 vətəndaş müraciət edib. Vətəndaş məmnunluğu isə 96 faizdir. Tezliklə Binəqədi, Abşeron, Sumqayıt, Quba və Bərdədə DOST mərkəzlərinin açılması nəzərdə tutulur.

Sonra Prezident İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva şəhid ailələrinin üzvləri və müharibə əlilləri ilə görüşdülər.

Dövlət başçısı görüşdə çıxış etdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı

Əziz dostlar, bu gün sizin həyatınızda çox əlamətdar bir gündür. Siz dövlət tərəfindən mənzillərlə təmin edirsiniz. Bu münasibətlə sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Mən indi sizin yeni yaşayış yerinizlə tanış oldum. Çox gözəl təəssürat bağışlayır, müasir standartlara cavab verən ev tikilib, mənzillər də çox geniş və tam təmirlidir. Yəni sadəcə olaraq, mebeli gətirib yaşamaq mümkün olacaqdır. Bu, dövlətin sizə növbəti diqqətinin təzahürüdür.

Bilirsiniz ki, şəhid ailələrinin, müharibə əlillərinin problemləri daim diqqət mərkəzindədir və son illər ərzində bu istiqamətdə çox böyük işlər görülüb. Təkcə onu demək kifayətdir ki, 8000-dən çox şəhid ailəsi, müharibə əlili mənzillərlə təmin edilib və 7000-ə yaxın avtomobil verilibdir. Hesab edirəm ki, biz bu il də bu sahədə rekord göstəriciyə nail olacağıq, buna şübhə yoxdur. Bu il 1500 şəhid ailəsi, müharibə əlili dövlət tərəfindən mənzillərlə təmin edilir və ediləcəkdir. Bütün mənzillər ən yüksək key-

fiyyətlə tikilən yeni evlərdədir. Eyni zamanda, sizin üçün 400 avtomobil də nəzərdə tutulur və beləliklə, biz bu il bu sahədə ən böyük göstəriciyə nail ola bilmişik.

Müqayisə üçün deyə bilərəm ki, keçən il 934 mənzil verilib, bu il isə 1500, ondan əvvəlki illərdə təqribən ildə 500–600–700. Yəni bu onu göstərir ki, bu problemi həll etmək və şəhid ailələrinə, müharibə əlillərinə dövlət tərəfindən nəzərdə tutulmuş evlərin təqdim edilməsi üçün çox fəal iş aparılır. Mən istəyirəm ki, biz bu proqramı tezliklə başa çatdıraq və buna nail olacağıq. Sırr deyil ki, bu məqsədlər üçün böyük vəsait nəzərdə tutulur və bildiyiniz kimi, dövlət büdcəsinin böyük hissəsi sosial məsələlərin həllinə xərclənir. Bu sosial xərclərin içində şəhid ailələrini, müharibə əlillərini, müharibə veteranlarını, məcburi köçkünləri əhatə edən çox böyük proqramlar icra olunur.

Məcburi köçkünlərin məişət problemlərinin həllinə gəldikdə, bu il bu sahədə də rekord göstərici gözlənilir. Bu il 7000-dən çox məcburi köçkün ailəsi mənzillərlə təmin ediləcək. Bu bir daha onu göstərir ki, biz bu məqsədlər üçün istənilən xərclərə gedirik, bunu təmin edirik və şadam ki, mənim çağırışımdan sonra özəl sektor da bu işlərə qoşulub. Bildiyiniz kimi, özəl şirkət – «Paşa Holding» tərəfindən onun vəsaiti hesabına Qobu qəsəbəsində məcburi köçkünlər üçün 3 şəhərcik inşa edilib və orada artıq 4000-ə yaxın köçkün ailəsi məskunlaşmışdır. Eyni zamanda, şəhid ailələri, müharibə əlilləri üçün evlərin tikilməsinin, əlbəttə ki, böyük hissəsini dövlət öz üzərinə

götürübdür. Ancaq özəl sektor da artıq fəaldır və bu il «Kapital Bank» 68 mənzili öz vəsaiti hesabına bu kateqoriyadan olan insanlara təqdim edib. Bu həm ölkəmizdə mövcud olan vətəndaş həmrəyliyinin, dövlət siyasətinin təzahürüdür, dövlət və özəl sektor tərəfindən bu kateqoriyadan olan insanlara qayğının əlamətidir və eyni zamanda, ölkəmizin gücünü göstərir. Çünki siyasət düz, niyyət xoş ola bilər, amma bunu icra etmək üçün imkan yoxdur-sa, onda niyyət elə niyyət kimi qalacaqdır.

Biz son illər ərzində iqtisadi sahədə o qədər böyük potensial yaratmışıq ki, bu gün bu işləri görə bilirik. Əgər bu potensial olmasaydı, biz bu işləri nəyin hesabına görə bilərdik, kim bizə kömək göstərərdi? Təsadüfi deyil ki, müstəqilliyimizin ilk illərində bizim belə imkanlarımız yox idi və məhz buna görə köçkünlər çadırlarda yaşayırdı, şəhid ailələri üçün evlərin təqdim edilməsi, ümumiyyətlə, mümkün deyildi. Bununla paralel olaraq, bizim güclü sosial siyasətimiz vardır. Çünki iqtisadi güc ilk növbədə, ona görə lazımdır ki, ölkə daha da qüdrətli olsun, öz maraqlarını təmin etsin və insanlar daha da yaxşı yaşasınlar.

Bu gün mənə təqdim edilən məlumat onu göstərir ki, sosial sahədə çox böyük işlər görülür. Keçən il də çox böyük işlər görüldü və bildiyiniz kimi, şəhid ailələrinin müavinəti 20 faiz artırılıb – 250 manatdan 300 manata çatdırılıbdır. Köçkünlər üçün müavinətlər 50 faiz, bəzi müavinətlər isə 100 faiz artırılıb. Keçən il insanların sosial problemlərinin həlli üçün bir neçə milyard manat vəsait xərclənib. Bu il

pandemiya dövründə təqribən 5 milyona yaxın insan dövlət tərəfindən maddi dəstəklə əhatə olunub. Bütün bunlar üçün bizim resurslarımız, vəsaitimiz gedir. Bizim iqtisadi potensialımız olmasa, bunu necə təmin edə bilərik? Pandemiyadan əziyyət çəkən insanlara dövlət tərəfindən çox böyük dəstək göstərilir, yeni xəstəxanalar, modul tipli xəstəxanalar tikilir. Xəstələr dərmanlarla təchiz edilir. Biz bir neçə xarici ölkədən mütəxəssislər, həkimlər cəlb etmişik. Hər belə addım pul tələb edir. Biz bunu edirik, çünki bu bizim borcumuzdur. Ona görə də bilirik ki, bizim imkanımız vardır.

İmkanı da biz öz işimizlə, məqsədyönlü fəaliyyətimizlə yaradırıq. Həm xarici siyasətimiz, həm daxili siyasətimiz bir məqsədi güdməlidir ki, ölkə daha da qüdrətli olsun, insanlar daha da yaxşı yaşasınlar.

Pensiyaların artırılması – bu il pensiyalar orta hesabla 27 faiz, orta əməkhaqqı 25 faiz artıb. Bütün bunlar bizim siyasətimizi göstərir. Əlbəttə, sosial sahədə digər önəmli layihələr də icra edilir. Özünü-məşğulluq proqramı – insanlara imkanlar yaradılır ki, onlar öz ailələrini dolandıra bilsinlər və dövlətin yardımından asılı olmasınlar. Bu il bu işlərə 12 min insan cəlb olunacaq, 90 min insan ödənişli ictimai iş yerləri ilə təmin ediləcək. Mən açıq deyirəm ki, ictimai iş yerləri o iş yerləridir ki, onlarsız da ölkə inkişaf edə bilər. Biz sadəcə olaraq, insanlar üçün şərait yaradırıq ki, pul qazansınlar və heç olmasa, aztəminatlı təbəqə minimum əməkhaqqı səviyyəsində vəsait əldə etsin.

Beləliklə, bütün bu və digər sosial layihələr, DOST xidmətinin fəaliyyətə başlaması həm ideya, innovasiya, siyasət, eyni zamanda, vəsait tələb edir. Sırr deyil ki, bizim vəsaitimizin əsas hissəsi enerji sektorundan gəlir. Bu da Heydər Əliyev neft siyasətinin uğurlu icrası nəticəsində mümkün olubdur. Təsəvvür edin, əgər bizim neft-qaz kəmərlərimiz olmasaydı və xarici şirkətlər Azərbaycan neft-qaz sənayesinə milyardlarla dollar pul qoymasaydılar, biz indi nəyin hesabına yaşayacaqdıq? Bu səviyədə yaşaya bilərdikmi? Əlbəttə, yox. Öz haqlı işimizi beynəlxalq arenada bu dərəcədə müdafiə edə bilərdikmi? Əlbəttə ki, yox. Ona görə ulu öndərin xalq qarşısında xidmətləri arasında bu sahə xüsusi yer tutur. Biz məhz bunun hesabına bu gün valyuta ehtiyatları yaratmışıq, iqtisadiyyatın digər sektorlarına, infrastruktura investisiya qoyuruq. Biznes, özəl sektor buna görə inkişaf edir. Hər kəs bunu bilməlidir ki, bu gün və bundan sonrakı illərdə qeyri-neft sektoru nə qədər inkişaf edirsə etsin, bizim əsas gəlir mənbəyimiz enerji sektorudur – neft və bu gün qaz. Ona görə bu bizim üçün strateji əhəmiyyətli sahədir. Əlbəttə, mən çalışıram və bundan sonra da çalışacağam ki, bu sahə inkişaf etsin. Biz yeni neft kontraktlarının, yeni layihələrin işə düşməsi nəticəsində uzunmüddətli inkişafımızı təmin edəcəyik.

Ona görə neft hasilatı, qaz hasilatı, dünya bazarlarında neftin qiyməti bizim üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyan bir məsələdir. Təkcə bizim üçün yox, neft, qaz hasil edən, ixrac edən bütün ölkələr üçün əhə-

miyyətlidir. Çünki bu ölkələrin iqtisadiyyatı, artıq oturuşmuş iqtisadiyyatlar bunun üzərində qurulubdur. Ona görə neftin qiymətinin bir dollar aşağı düşməsi milyonlarla dollar itki deməkdir. Baxın, bu il neftin qiyməti bir neçə dəfə düşüb və bizim gəlirlərimiz buna uyğun olaraq azalıb, ancaq bir dənə də olsun sosial layihə ixtisar edilməyib. Əksinə, pandemiya dövründə maksimum nə mümkünsə etmişik, edirik və edəcəyik.

Bu çətin pandemiya dövründə dünyada böhran davam edir. Dünyanın 150 ölkəsi kredit üçün beynəlxalq maliyyə qurumlarına müraciət edib. Onu da bildirməliyəm ki, Azərbaycan bu siyahıda yoxdur, biz öz hesabımıza yaşayırıq. Neftin qiyməti kəskin aşağı düşür, buna baxmayaraq, biz bu işləri görürük. Budur siyasət. Bu bizim şəhid ailələrinə, şəhidlərin ruhuna olan hörmətimizdir. Amma əfsuslar olsun, ölkə daxilində elələri tapılır ki, neftin qiymətinin düşməsinə sevinir. Buna kim sevinir? Mən demişəm, bir daha demək istəyirəm ki, Azərbaycan xalqı bunu bilsin və unutmasın. Birincisi, Ermənistan sevinir, çünki başa düşürlər ki, əgər bu tənəzzül davamlı olarsa, Azərbaycanın gəlirləri azalacaq, ona görə öz xərclərini azaldacaq, lazımı həcmdə silah, sursat ala bilməyəcək və zəifləyəcək, Ermənistan da bundan faydalanacaq. Buna Ermənistan sevinir, bu təbiidir. Amma başa düşülən deyil ki, buna Azərbaycanın bezi vətəndaşları, yaxud da ki, özlərini Azərbaycan vətəndaşı sayanlar sevinir. Bu məlumat artıq ictimailəşib.

Özünü «milli şura» adlandıran, əslində antimilli qruplaşma kimi fəaliyyət göstərən dəstə görün necə sevinirdi ki, neftin qiyməti 14 dollara düşüb. Bir-birinə «şad xəbər» verirlər, təbrik edirlər və bəziləri deyir ki, hələ tələsməyin, hələ düşəcək, o vaxt sevinəcəyik. Bu nə deməkdir?! O deməkdir ki, bizim gəlirlərimiz azalacaq, lazımı sayda, həcmdə silah ala bilməyəcəyik. Özü də bu gün artıq dünya silah bazarı çox bahalı bir sahədir və hər bir silahın alınması çox böyük vəsait tələb edir, xüsusilə müasir dövrdə. Bu gün, əgər belə demək mümkündürsə, ağıllı silahlar üstünlüyü təmin edir. O silahlar ki, onların qiyməti çox bahadır və biz onları alırıq, alacağıq. Bizim imkanımız olmasa, onları ala biləcəyikmi? Yəni bu gün özünü müxalifət adlandıran bu mənfur dəstə nə istəyir? İstəyir ki, Azərbaycan onların dövründəki kimi, Ermənistan qarşısında aciz qalsın, gücsüz qalsın, silahsız qalsın. Azərbaycanı torpaqlar əldən gedən dövrdəki hala salmaq istəyirlər. Ona görə Azərbaycan xalqı hər şeyi bilməlidir. Mən deyəndə ki, bu düşmənçilikdir, bu, müxalifətçilik deyil – müxalifətçilik dövlətə qarşı ola bilməz – mən tam haqlıyam. Bizi yenə də o qara günlərə qaytarmaq istəyirlər. O günlərə ki, biz o vaxt torpaqlarımızı itirmişik, məhz Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin mənfur hakimiyyətinin yarıtmaz fəaliyyəti, satqınlığı nəticəsində torpaqlarımızı itirmişik. Onların hakimiyyət uğrunda gedən mübarizəsi nəticəsində torpaqlarımızı itirmişik. O vaxt torpaqlar əldən gedirdi, amma Azərbaycan Xalq Cəbhəsi burada vətəndaş müharibəsinə start vermişdi, qardaş qanı axıdılırdı. Ermənilər bi-

zim şəhərlərimizi bombalayrdılar, şəhərlərimizi tuturdular, Kəlbəcəri işğal etmişdilər, onlar isə Gəncəni bombalayrdılar, öz şəhərlərini bombalayrdılar, Azərbaycan əsgərlərini əsir götürmüşdülər. Bu, xəyanət deyil, bəs nədir?! Şuşa kimi alınmaz qalanı ermənilərə satan satqınlar xəyanətkar deyil, bəs nədir?! Siz bunları yaxşı bilirsiniz. Məhz o dövrdə siz yaxınlarınızı itirmisiniz, öz sağlamlığınızı itirmisiniz, hər şeyi yaxşı xatırlayırsınız, o qara günləri xatırlayırsınız. Əgər Heydər Əliyev hakimiyyətə gəlməsəydi, bu gün Azərbaycan müstəqil ölkə kimi qalacaqdı-qalmayacaqdı, bu hələ böyük sualdır. Amma bizi yenə də o dövrə qaytarmaq istəyirlər. Bax, onlardır neftin qiymətinin düşməsinə sevinənlər. Mən demişəm, onlar ermənilərdən də pisdirlər.

Bildiyiniz kimi, bu yaxınlarda Ermənistanın hərbi təxribatı nəticəsində şəhidlərimiz olub, qan tökülüb, o cümlədən mülki vətəndaş həlak olubdur.

Ermənistan ordusu Tovuz istiqamətində bizim mövqələrimizi, torpaqlarımızın bir hissəsini zəbt etmək üçün namərdcəsinə, qəflətən artilleriya silahlarında hücum təşkil edib və bunun nəticəsində hərbiçilərimiz həlak olub, yaralanıblar. Dərhal lazımı tədbirlər görüldü və qisas əməliyyatı keçirilib. Qisas əməliyyatı nəticəsində onlarla düşmən, onların texnikası məhv edilib. Yəqin ki, siz də o videogörüntüləri internetdə görmüsünüz, Azərbaycan Ordusu sərrast atəslə, dəqiqliklə Ermənistanın dayaq məntəqələrini, idarətmə məntəqələrini və digər hərbi infrastrukturunu necə məhv edir. Biz bunu nəyin hesabına edirik? Müasir silahların hesabına. Bu si-

lahlar Azərbaycanda istehsal olunmur. Bu silahların qiyməti çox yüksəkdir. Bizim maddi imkanlarımız olmasa, biz onu edə bilməzdik. Bu gün Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin gözündə qalan arzusu budur ki, imkanımız olmasın, Azərbaycan yenə də torpaqlar itirsin.

Bizim hərbi qələbəmizi qeyd etmək üçün minlərlə insan küçələrə çıxdı, minlərlə insan dövlətə, orduya dəstək göstərdi. Bu gözəl mənzərə vətəndaş həmrəyliyi bir rəmzi idi. İnsanların coşqusu və ehtirasları çox müsbət istiqamətdə gedirdi. Mən dərhal göstəriş verdim ki, hüquq-mühafizə orqanları, ilk növbədə, Daxili İşlər Nazirliyi asayiş qorumaq üçün bütün tədbirləri görsün. Yəqin internetdə görmüsünüz ki, insanlar bərabər, polis əməkdaşları da gedirdilər. Çünki insanlar avtomobil yolu ilə gedirdilər, orada hansısa qəza baş verə bilərdi. Çox nizamlı şəkildə hara gəldilər? Şəhidlər xiyabanına, ora da gəlməli idilər. Orada öz dəstəklərini ifadə etdilər. Ancaq bəzi çirkin ünsürlər, Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin üzvləri bundan istifadə edib iğtişaş yaratmağa cəhd etdilər, parlament binasına soxuldular, orada dağıntılar etdilər. Parlament binasının əldə edilmiş qələbə ilə nə bağlantısı var? Bir də ki, bu qələbədir, bunu hamı etiraf edir. Ermənistan artıq bunu etiraf etməyə məcburdur. Biz bu günlərdə böyük xarici dəstək də gördük. Yəni xalqın iradəsi öz yerini tapdı, bunu bayram etmək lazımdır. Amma girib parlament binasının divarlarını, kabinetlərini dağıtmaq, sökmək nəyə lazım idi?! Üçüncü mərtəbəyə qədər qalxmışdılar. Kabinetlərin qapılarını, şüşələrini sın-

dırırdılar. Sən gəlmisən burada ali qanunvericilik orqanını dağıtmağa? Bunu kim edə bilər? Düşmən, başqa heç kim!

Öz xalqına, öz Vətəninə bağlı olan adam müharibə gedən vaxtda bunu edər? İndi istintaq gedir. Mən istintaqı qabaqlamaq istəmirəm. Heç müdaxilə etmək fikrim də yoxdur. Amma hər şey göz qabağındadır. İndi bəzi görüntülər də ictimailəşdirilib. Görün bu adamlar hansı miskin və aciz gündədir. Hanı bunların «hünəri», hanı bunların «qəhrəmanlığı»? İndi qanun qarşısında cavab verəcəklər. Mən demişəm, bir daha da demək istəyirəm, bu cinayətləri, bu əməlləri törədən heç bir adam məsuliyyətdən qaça bilməyəcək. Bir-bir hamısını tapacağıq və bir-bir tapırıq. Son nəfərinə qədər tapıb məsuliyyətə cəlb edəcəyik. Qoy xalq onları tanısin. Qoy onların valideynləri utansınlar – onlar kimi böyüdüblər? Hansı manqurtları böyüdüblər? Ona görə ictimaiyyət bunu bilməlidir. Təkcə onlar yox, onların valideynləri də məsuliyyət daşıyırlar. Təbii ki, bu, mənəvi məsuliyyətdir. Amma qoy valideynləri də utansınlar. Bu nəyi xatırladır? Yəqin ki, siz də xatırlayırsınız 1992-ci ili. Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin hərbi çevrilişi parlamentin binasının zəbt edilməsi ilə başlamışdı və orada da başa çatmışdı. O kadrlar da var, yəqin ki, televiziya onu göstərəcəklər. O vaxt Azərbaycan hakimiyyəti bunun qabağında dura bilmədi. Çünki cəsarət, qətiyyət göstərmədi, iradə və ən önəmlisi, xalqın dəstəyi yox idi. Ona görə orada bir dəstə adam yığışan kimi, oraya basqın edən kimi hakimiyyət tamamilə dağıldı. Hərə bir tərəfə çəkildi, gizləndi.

Hakimiyyətsizlik hökm sürürdü. Eyni ssenari üzrə bunlar bu dəfə də bunu etməyə çalışdılar. Eyni ssenari üzrə, parlamentin binasını zəbt etmək, orada öz hakimiyyətini elan etmək. İndi istintaq materialları bunu artıq göstərir. Yenə də deyirəm, qabaqlamaq istəmirəm, Azərbaycan xalqı hər şeyi biləcək.

Faktiki olaraq, hakimiyyəti qanunsuz yollarla zəbt etmək istəyirdilər. Amma mən dedim, onların fikri o illərə getməsin. İndi Azərbaycan o Azərbaycan deyil. Azərbaycan güclü dövlətdir, Azərbaycanın güclü iqtidarı var, Azərbaycan iqtidarının güclü iradəsi var və ən önəmlisi xalqın dəstəyi vardır. Mən bu günlərdə hər gün bəlkə də minlərlə məktub alıram. O məktublarda vətəndaşlar öz dəstəyini ifadə edirlər, həmrəylik ifadə edirlər, mənim çıxışından sonra orduda xidmət etmək istəyirlər. Mən demişdim, orada şüşələri qıranlar getsinlər, yazılınsınlar orduya. O gün cəmi 150 nəfər könüllü olaraq Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin məntəqələrinə gəlmişdir. Amma mənim sözlərimdən sonra heç bir həftə keçməyib, artıq 50 minə yaxın insan yazılıb. 50 minə yaxın Azərbaycan vətəndaşı – onların mütləq əksəriyyəti gənclərdir. Vətəni qorumaq üçün artıq Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinə müraciət edib, öz adlarını, ünvanlarını veriblər. Mən onlara təşəkkür edirəm. Bax, budur Azərbaycan xalqı, budur Azərbaycan gənci. Parlamentin şüşələrini, qapılarını qıran yox. Budur bu gün Qarabağda ölümə getməyə hazır olan Azərbaycan gənci!

Mən bir daha onlara, onların valideynlərinə təşəkkürümü bildirirəm. Onlar xalqımız, dövlətimiz üçün dəyərli övladlar yetişdiriblər. Bir daha demək istəyirəm ki, Azərbaycan Ordusu bu gün istənilən vəzifəni icra edə bilər. Azərbaycan Ordusu tam komplektləşdirilib və əgər əlavə canlı qüvvə lazım olarsa, əlbəttə ki, biz bundan istifadə edəcəyik.

Səfərbərliyin elan edilməsinə hələ ki, heç bir ehtiyac yoxdur. Əgər lazım gələrsə, o da olacaq. Mən demişəm, bir daha demək istəyirəm – çox da dərinə getmək istəmirəm – biz bilirik, nə vaxt, necə, nəyi etmək lazımdır. Biz öz siyasətimizdən əl çəkməyəcəyik. Bizim siyasətimiz ədalətli siyasətdir. Bizim siyasətimiz həm beynəlxalq hüquqa, həm tarixi ədalətə söykənir və biz istədiyimizə nail olacağıq.

Mən bir məsələyə də toxunmaq istəyirəm. İstəyirəm ki, Azərbaycan xalqı bunu bilsin. İndi, əlbəttə ki, məlumat məkanı çox genişdir. Biz bu günlərdə heç vaxt olmadığı qədər – nə ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində ki, müharibə gədirdi, nə də başqa dövrdə – çox güclü beynəlxalq dəstək gördük. Təbii ki, ilk dəstək, ilk qardaşlıq addımı qardaş Türkiyədən gəldi. Türkiyə Cümhuriyyətinin hörmətli Prezidenti, mənim qardaşım Rəcəb Tayyib Ərdoğan bir-mənalı şəkildə Azərbaycanı dəstəklədi, bildirdi ki, Azərbaycanın yanındadır. Bildirdi ki, Azərbaycan və Türkiyə, iki qardaş ölkə hər zaman bir yerdə olacaqdır. Bu dəstəyə görə mən öz qardaşıma dərin təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Bu günlərdə biz daim təmasdayıq. Mənə telefonla zəng edib, dəstək ifadə edib, şəhidlərimizin həlak olması ilə əlaqədar

başsağlığı veribdir. Deyib ki, biz sona qədər bir yer-dəyik.

Mən də hər zaman dostum, qardaşım Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğana böyük hörmət göstərmişəm. Türkiyə xalqına mənim məhəbbətim heç kəs üçün sirr deyil. Dəfələrlə demişəm ki, bu gün dünyada Türkiyə və Azərbaycan qədər bir-birinə yaxın ikinci ölkələr yoxdur. Bu həm tarixə, bizim ortaq, etnik köklərə, həm də bugünkü siyasətə əsaslanır.

Eyni zamanda, Türkiyənin digər yüksəkvəzifəli rəsmi şəxsləri, o cümlədən Müdafiə naziri, Xarici İşlər naziri, parlament üzvləri, ictimai xadimlər Azərbaycana birmənalı dəstək göstərdilər.

Bir çox ölkələr fərdi qaydada rəsmi şəxslər səviyəsində dəstək göstərdilər. Ona görə də mən onlara minnətdaram. Beynəlxalq təşkilatlar, ilk növbədə, Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası Azərbaycana dəstək göstərdi. Bu təşkilatda 5 ölkə fəaliyyət göstərir – Azərbaycan, Türkiyə, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan. Onlar bu təşkilatın üzvləridir və Azərbaycana birmənalı dəstək göstəriblər. Mən də cavab məktublarımda bu ölkələrin dövlət başçılarna öz təşəkkürümü bildirmişəm. Bu məktublar mətbuatda dərc edilibdir.

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı bizə birmənalı dəstək oldu. Orada 57 ölkə birləşir. Bu həm haqq-ədalətə verilən, həm də Azərbaycana verilən dəstəkdir. Çünki siz də bilirsiniz, mən islam həmrəyliyinin gücləndirilməsi üçün nə qədər səylər göstərirəm. Azərbaycan nə qədər çalışır ki, bəzi islam ölkələri arasında olan hansısa ixtilaf aradan qaldırılsın,

yaxud da yumşalsın ki, ilk növbədə, biz öz evimizdə qayda-qanun, həmrəylik, dostluq yaradaq. Biz gərək ilk növbədə, müsəlman aləmində birlik yaradaq. Çünki əgər burada birlik olmasa, onda bizim taleyimiz necə olacaq? Müsəlman ölkələri bunu qiymətləndirir. Bütün ölkələr – 57 müsəlman ölkəsi bizi dəstəklədi. Baxmayaraq ki, bu ölkələrin bəzilərində erməni icmaları kifayət qədər böyük imkanlara malikdir. Baxmayaraq ki, bu ölkələrdə erməni rəsmi orqanları, onların səfirlikləri gecə-gündüz çalışırlar ki, bəzi müsəlman ölkələrini öz tərəfinə çəksinlər. Biz bunu görürük. Bəzən səfərlər edirlər. Bəzən dövlət başçısı səviyyəsində müsəlman ölkələrinə gedirlər. Biz hər şeyi izləyirik, baxırıq, baxmalıyıq. Bəzi müsəlman ölkələrinin dövlət başçıları Ermənistan rəsmi səfərlər edirlər. Əlbəttə, bu bizi haqlı olaraq narahat edir. Bunu açıq şəkildə deyirik, həmrəylik sözdə yox, əməldə olmalıdır.

Müsəlman məscidlərini dağıdan Ermənistanla hansı əlaqələr ola bilər? Açın baxın internetdə, görün Ağdam məscidi nə gündədir, Şuşa məscidi nə gündədir, digər şəhərlərdəki məscidlər nə gündədir, onları söküblər. Bu, azmış kimi, ermənilər orada heyvan saxlayırlar, hətta bizim müqəddəs ocaqlarımızı təhqir edirlər. Kim edir bunu? Ermənistan. Bu məscidlər təkcə bizim deyil, bütün müsəlman aləminə məxsusdur. Mən sual verirəm, necə ola bilər ki, belə çirkin əməllər törədən bir ölkə ilə hansısa əlaqələr olsun, hansısa dostluq haqqında danışsınlar? Hansı dostluq ola bilər? Ona görə mən bir daha demək istəyirəm, Ermənistan çalışır ki, onları öz tərəfinə çəksin. Ancaq ilk növbədə, o ölkələrin xalqları

buna imkan verməyəcəklər və verməməlidirlər. Əgər görsələr ki, bu ölkələrin hakimiyyəti öz dini mənsubiyyətini ancaq dildə ifadə edir, o ölkələrin vətəndaşları öz sözünü deməli, Azərbaycanla həmrəy olmalıdırlar. Necə ki, biz bütün müsəlman ölkələri ilə həmrəyik, onlardan da eyni münasibət gözləyirik. Xüsusilə belə həssas günlərdə, həssas məsələdə ki, Ermənistan bizə hücum edib, bizim mövqelərimizi zəbt etmək istəyir, bizim hərbiçilərimizi, mülki vətəndaşları öldürüb, kəndlərimizi dağıdıbdır. Mən dünən sərəncam imzaladım, Tovuz rayonunda zərər çəkmiş bütün binalar – indi komissiya təşkil olunub – inventarlaşıdırılacaq və qısa müddət ərzində biz bütün evləri bərpa edəcəyik. Amma insanların həyatını bərpa etmək olarmı? 76 yaşlı ağsaqqalın həyatını qaytarmaq olarmı? Bunu kim edib? Ermənistan edib.

Əfsuslar olsun ki, özünü bizə dost kimi təqdim etmək istəyən bəzi ölkələr onlara bu mərmiləri verib ki, Azərbaycan əsgərini, Azərbaycan vətəndaşını, uşağı, qocanı Xocalıdakı kimi öldürsünlər. O vaxt bizim gücümüz yox idi. Bizim deyəndə, əvvəlki iqtidarın, hansı ki, bu faciə vaxtı Azərbaycana rəhbərlik edirdi. Açıq danışmalıyıq. Azərbaycan xalqı, Azərbaycan vətəndaşları hər şeyi bilməlidir. Ona görə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının bu qərarını biz çox yüksək qiymətləndiririk. «Qoşulmama Hərəkatı» da – burada 120 ölkə cəmləşir – birmənalı şəkildə Azərbaycanı dəstəklədi.

Mən sizin və Azərbaycan xalqının diqqətini bir məsələyə də cəlb etmək istəyirəm. Yəqin siz eşitmisiniz ki, biz Ermənistana başından güclü zərbə vuran

dan sonra onlar dərhal Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatına (KTMT) qaçdılar ki, bunları müdafiə eləsin. Tələb edirdilər ki, KTMT Azərbaycanı qınayan bəyanat versin. Buna nail ola bilmədilər, heç bir bəyanat verilmədi. Sadəcə olaraq, bu hadisə ilə bağlı ümumi sözlərdən ibarət bir şərh verildi, vəssalam. Ancaq bildirməliyəm ki, KTMT-yə 6 ölkə üzvdür. Onlardan üçü beynəlxalq təşkilatlar yolu ilə Azərbaycana dəstək göstərdilər. Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasında, eyni zamanda, KTMT-yə üzv olan Qazaxıstan və Qırğızıstan Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası vasitəsilə bizə dəstək oldular. Belarus «Qoşulmama Hərəkəti»ndə təmsil olunur. O da «Qoşulmama Hərəkəti»nin bəyanatına qoşularaq, bizə dəstək oldu. Yəni altı ölkədən üçü Azərbaycanı birmənalı şəkildə dəstəklədi və başqa cür ola da bilməzdi. Çünki biz onlarla dostuq, yaxşı günlərdə, çətin günlərdə onlar bizə etibar edə bilərlər. Bu bir. İkincisi, qoy Ermənistanın qorxaq rəhbərliyi yadına salsın ki, qaçıb yardım almaq istədiyi KTMT-ni necə təhqir etmişdi, heç bir başqa ölkə ilə razılaşma aparmadan onun baş katibini həbs eləmişdi. Belarus nümayəndəsinin KTMT-yə yeni baş katib təyin olunmasının əleyhinə çıxmışdı. Bir il ona imkan vermədi ki, işə başlasın. Bəs nə oldu, o vaxt KTMT pis idi, sən onu təhqir edirdin, indi qaçıb onun ətəyindən yapışırsan. Gəl bizimlə təkbətək vuruş, baxaq görək bunun axırı nə olacaq.

Beləliklə, bütün bu məsələlər bir daha onu göstərir ki, bu gün Azərbaycan həm beynəlxalq müstəvidə, həm ölkə daxilində, həm də mənfur qonşu ilə mübari-

zədə çox böyük bir gücə çevrilib. Bunu biz yaratmışıq, Azərbaycan xalqı yaradıb. Azərbaycan xalqı tam əmin ola bilər ki, Azərbaycanın müstəqilliyi, azadlığı, insanların rifahı və ölkəmizin güclənməsi daim diqqət mərkəzində olacaq. Bizim üçün bir nömrəli milli məsələ – Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllidir. Mən bu məsələ ilə bağlı öz fikirlərimi dəfələrlə demişəm – beynəlxalq təşkilatlarda, beynəlxalq kürsülərdən, həmçinin ölkə daxilində. Çox da təkrarlamaq istəmirəm, amma bir şeyi istəyirəm Azərbaycan xalqı bilsin ki, bu, milli məsələdir. Biz bu məsələni elə həll etməliyik ki, bu həll Azərbaycan xalqını tam təmin etsin. Hər hansı bir yarımçıq həll bizə lazım deyil.

Çünki bu, müvəqqəti olacaq. Yarımçıq sadəcə, mərhələ ola bilər. Ancaq məsələnin həlli tam olmalıdır. Azərbaycanın suverenliyi, ərazi bütövlüyü tam təmin edilməlidir. İşğal edilmiş bütün torpaqlar istisnasız azad edilməlidir. Azərbaycan vətəndaşları işğal edilmiş bütün torpaqlara, o cümlədən Şuşaya qayıtmalıdır. Budur mənim siyasətim və bu, siyasətimin bir hissəsidir, o hissəsi ki, bu haqda hələ ki, açıq danışmaq olar.

Mənim fikrim nədən ibarətdir, siz hamınız yaxşı bilirsiniz. Azərbaycan öz tarixi keçmişinə sadıq olan ölkədir və biz tarixi yaxşı bilirik. Gələcəyi necə görmək istəyirik, onu da bilirik və Azərbaycan xalqı da bilir. Ona görə ölkəmizin ərazi bütövlüyü danışıqlar predmeti deyil, olmayıb, olmamalıdır və olmayacaq. Biz öz doğma torpaqlarımıza qayıtmalıyıq və qayıdacağıq. İnşallah, ondan sonra orada

sizinlə bir yerdə görüşüb bu günləri də xatırlayacağıq. Bir daha sizi ürəkdən təbrik edirəm, Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik arzulayıram. Sağ olun.

Arifə Həsənova (*şəhid Əli Həsənovun həyat yoldaşı*): Mən şəhid Həsənov Əli İsmayıl oğlunun həyat yoldaşyam.

Cənab Prezident, hörmətli Mehriban xanım, Siz həmişə şəhid ailələrinə, Qarabağ müharibəsi əlillərinə qayğı ilə yanaşmısınız. Buna görə bizim ailəmiz və qayğı göstərdiyiniz insanlar adından Sizə böyük minnətdarlığımızı bildiririk. Ötən il bizə 11 min manat məbləğində birdəfəlik ödəmə verdiyinizə görə Sizə təşəkkür edirəm. İndi isə bu gözəl binada bizə mənzil verdiyiniz, biz şəhid ailələrini və Qarabağ müharibəsi əlillərini həmişə diqqətinizdə saxladığınız üçün təşəkkür edirik. Hər şeyə görə çox sağ olun, hər şeyə görə Sizə minnətdarım. Allah Sizə cansağlığı versin.

İlham Əliyev: Çox sağ olun, təşəkkür edirəm. Sizə cansağlığı, uğurlar arzulayıram.

SU TƏSƏRRÜFATININ VƏZİYYƏTİNƏ HƏSR OLUNMUŞ VİDEOFORMATDA MÜŞAVİRƏ

23 iyul 2020-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin yanında iyulun 23-də ölkədə su təsərrüfatının vəziyyətinə həsr olunmuş müşavirə keçirilmişdir. Dövlət başçısı müşavirəni giriş nitqi ilə açdı.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin nitqi

Bu gün biz su təsərrüfatında mövcud olan problemləri müzakirə edəcəyik, görülcək işlər haqqında danışacağıq. İnfrastruktur layihələri arasında su layihələrinin xüsusi yeri vardır. Biz ölkəmizdə bütün infrastruktur layihələrini ardıcıl şəkildə icra edirik. Bu layihələrin icrası nəticəsində ölkəmiz sürətlə inkişaf edib. Əgər biz bu layihələri icra etməsəydik, bu gün ölkəmizin dayanıqlı inkişafı mümkün ola bilməzdi. Təbii ki, infrastruktur layihələri arasında prioritetlər müəyyən edilməli idi və 2004-cü ildə regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair birinci Dövlət Proqramı qəbul olunanda bu prioritetlər çox açıq şəkildə ortaya qoyuldu.

O vaxt bizim infrastrukturla bağlı problemlər kifayət qədər ciddi idi. Ölkəmizdə enerji qıtlığı möv-

rud idi. Biz elektrik enerjisinin istehsalı ilə bağlı böyük problemlərlə üz-üzə idik, idxaldan asılı idik. Əlbəttə ki, ilk növbədə, bu sahədə vəziyyət normallaşdırılmalı idi. Çünki əks təqdirdə hər hansı bir inkişafdən söhbət gedə bilməzdi. Son illərdə enerji sektoruna qoyulmuş vəsait, bu sahədə aparılmış müasirləşmə imkan yaratdı ki, biz nəinki özümüzü artıq uzun müddət ərzində elektrik enerjisi ilə təmin edirik, eyni zamanda, bizim əlavə generasiya güclərimiz nəticəsində ixrac imkanlarımız da yaranıb. Bu ixrac artıq öz coğrafiyasını genişləndirir. Təbii ki, bu sahəyə çox böyük investisiyalar qoyulmalı idi və qoyuldu. Bu gün 30-dan çox elektrik stansiyamız enerji təhlükəsizliyini təmin edir.

Son vaxtlar bu sahədə daha böyük həcmli işlər görülüb və itirilmiş güclərin bərpası məsələləri öz həllini tapıb. Mövcud stansiyalarda təqribən 800 meqavatdan çox itirilmiş güclər bərpa edilib və bu proses davam etdirilir. Yəni bütün enerji təsərrüfatı müasirləşir.

Əlbəttə ki, o vaxt ölkəmizdə qazlaşdırılmanın səviyyəsi çox aşağı idi. Görülmüş işlər nəticəsində bu gün qazlaşdırılma ölkəmizdə 96 faizə çatıb. Deyə bilərəm ki, bu, dünya miqyasında ən yüksək göstəricilərdən biridir. Amma nəzərə alsaq ki, sənayemiz, əhalimiz artır, təbii qaza tələbat artır və bizim elektrik stansiyalarımız yalnız təmiz enerji resursları – təbii qaz və su əsasında fəaliyyət göstərir, əlbəttə, biz bu sahəni bundan sonra da prioritet olaraq diqqətimizdə saxlayacağıq.

Nəqliyyat infrastrukturunu xeyli müasirləşib. Bü-

tün nəqliyyat layihələrini sadalamaq, hesab edirəm ki, yersizdir. Çünki bu barədə dəfələrlə ictimaiyyətə məlumat verilib. Sadəcə olaraq, onu demək kifayətdir ki, Davos Dünya İqtisadi Forumunun hesabatında bu sahədə görülmüş işlərə çox yüksək qiymət verilir. Hava nəqliyyatının səmərəliliyinə görə Azərbaycan dünyada 11-ci, dəmir yollarının səmərəliliyinə görə 12-ci, avtomobil yollarının keyfiyyətinə görə isə 27-ci yerdədir. Bütövlükdə infrastrukturla bağlı olan vəziyyətə görə Azərbaycan dünya miqyasında 34-cü yerdədir.

Təbii ki, bu infrastruktur layihələri arasında içməli su və meliorasiya layihələri öz yerini tapıbdir. Son illərdə bu sahədə də böyük işlər görülüb. Bu sahə diqqətdən kənar qalmayıb. Sadəcə olaraq, bir neçə rəqəmi ictimaiyyətin diqqətinə çatdırmaq istərdim. Regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair birinci Dövlət Proqramının qəbul edildiyi 2004-cü ildə Azərbaycanda içməli su ilə təminat 40 faiz səviyyəsində idi. Bu gün isə bu rəqəm 70 faizə çatıbdir. Bakı şəhərində içməli suyu davamlı şəkildə alan əhalinin sayı 29 faiz idi. Bu gün bu rəqəm təxminən 82 faizə çatıbdir. Regionlarda isə əhalinin içməli su ilə əhatə dairəsi cəmi 9 faiz idi. Bu gün bu rəqəm 63 faizdir. Bu doğrudan da tarixi nailiyyətdir. Biz bunu ilk növbədə, insanların sağlamlığı, iqtisadiyyatın, kənd təsərrüfatının inkişafı üçün etmişik. Ancaq bununla bərabər, bu rəqəmlər onu göstərir ki, biz istədiyimizə tam nail ola bilməmişik. Ona görə bundan sonra içməli su layihələri, meliorasiya layihələri bizim gündəliyimizdə ən vacib mə-

sələlər kimi duracaq. Bugünkü müşavirənin əsas məqsədi odur ki, bu sahədə buraxılmış səhvlər, mövcud çatışmazlıqlar bundan sonrakı illərdə aradan qaldırılsın, vahid idarəetmə mexanizmi işlənib təqdim edilsin və biz ardıcıl olaraq qısamüddətli, ortamüddətli və uzunmüddətli fəaliyyət planımızı icra edək. Bunun nəticəsində Azərbaycanda içməli su və suvarma suyu ilə təminat 100 faiz olmalıdır.

Suvarma suyu ilə bağlı görülmüş işlər də hesab edirəm ki, diqqətəlayiqdir. Əgər biz bu işləri görməsəydik, bu gün vəziyyətimiz çox ağır ola bilərdi. Bir neçə layihə həm içməli su layihəsi, həm də suvarma suyu layihəsi kimi xidmət göstərir. Son illərdə Azərbaycanda həyata keçirilən nəhəng su layihələri vəziyyəti tamamilə müsbət tərəfə dəyişibdir. Mən onların arasında Oğuz–Qəbələ–Bakı su kəməri xüsusilə qeyd etmək istərdim. Bu kəmərin çox böyük əhəmiyyəti vardır. İlk növbədə, böyük həcmdə təmiz içməli su Bakı şəhərinə çatdırılır. Nəzərə alsaq ki, bizim su resurslarımızın böyük hissəsi xarici ölkələrdə formalaşır, Oğuz–Qəbələ–Bakı su kəməri sırf yerli mənbə üzərində inşa edilmiş böyük layihədir. Bu layihənin inşası, demək olar ki, bizim ilk neft gəlirlərimiz əldə olunandan sonra başlanmışdır. O vaxt mən demişdim ki, biz «qara qızıl» insan kapitalına çevirməliyik və Oğuz–Qəbələ–Bakı su kəməri bunun əyani sübutudur. Çünki bizim neft gəlirlərimiz 2006-cı ildən sonra ölkəyə gəlməyə başladı. O vaxt Bakı–Tbilisi–Ceyhan neft kəməri istismara verildi. O zaman bizim gəlirlərimiz, əlbəttə ki, çox aşağı səviyədə idi. Ancaq ilk növbədə, biz bu gəlirləri məc-

huri köçkünlərin problemlərinin və su məsələlərinin həllinə yönəltdik.

İndi mütəxəssislər yaxşı bilirlər ki, əgər bu gün Oğuz–Qəbələ–Bakı su kəməri olmasaydı, Bakı şəhərinin su problemi çox kəskinləşə bilərdi. Bu, yeganə layihə deyil. Hesab edirəm ki, Taxtakörpü su anbarının tikintisi tarixi layihədir. Çünki bu anbarın su tutumu kifayət qədər böyükdür – 270 milyon kubmetr. Eyni zamanda, Taxtakörpü su anbarından Ceyranbatan su anbarına qədər yeni beton kanalı tikilibdir. Taxtakörpü su anbarının xüsusi əhəmiyyəti ondadır ki, Samur çayının suları orada yığılır, təbii yollarla təmizlənir və beləliklə, yeni bir rezervuardan Ceyranbatan anbarına su gəlir. Çünki buna qədər Samur çayından birbaşa kanal vasitəsilə su Ceyranbatana gəlirdi. Əgər ortada bu böyük su hövzəsi olmasaydı, biz bu gün Bakını içməli su ilə təmin edə bilməzdik. Bu birmənalıdır. Bu layihənin icrası və ümumiyyətlə, Samur çayının sularının ədalətli bölüşdürülməsi üçün çox böyük işlər görülüb. Eyni zamanda, bu, Şabran, Siyəzən, Xızı rayonlarında suvarılan əkin sahələrini xeyli artırır, təqribən 30 min hektar suvarılmayan torpaqlara su verilir və indi o torpaqlarda geniş kənd təsərrüfatı işləri görülür.

Digər böyük layihə Ceyranbatan su anbarının yenidən qurulması və müasir təmizləyici qurğuların inşa edilməsidir. O vaxt layihə başa çatanda bu təmizləyici qurğu dünyanın ən böyük təmizləyici qurğusu hesab olunurdu. O vaxtdan bu günə qədər bəlkə də haradasa daha da böyük qurğular tikilib.

Amma söhbət ondan getmir. Əsas məsələ odur ki, Bakı şəhərinə keyfiyyətli suyun verilməsi artıq mümkün olubdur.

Təbii ki, mən Şəmkirçay su anbarının əhəmiyyətini də qeyd etməliyəm. Bu gün Şəmkirçay su anbarı bizim su resurslarının yığılmasında və bölüşdürülməsində xüsusi rol oynayır. Bu anbarın su tutumu 165 milyon kubmetrdir və qərb zonasının bir neçə rayonu bu imkanlardan faydalanır, orada əkin sahələri genişləndirilir. Beləliklə, Taxtakörpü şimal zonasının, Bakının, Şəmkirçay isə qərb bölgəsinin su ilə təminatında mühüm rol oynayır.

Bununla paralel olaraq, son illərdə cənub zonasında yerləşən Göytəpə və Tovuzçay su anbarları da inşa edilib. Son 15 il ərzində yaradılmış böyük su anbarlarının həcmi 470 milyon kubmetrdir. Mütəxəssislər bunu yaxşı bilir, bu çox böyük rəqəmdir. İcməli su layihələrinə gəldikdə, bu layihələrin xüsusi əhəmiyyəti vardır. Mənim təşəbbüslə bu layihələr ardıcıl olaraq icra edilir. Bu gün bizim əksər şəhərlərimizdə icməli su və kanalizasiya layihələri icra olunub. Cəmi bir neçə şəhərdə bu işlər hələ ki, tamamlanmayıb, amma iş gedir. Biz bu sahədə həm müsbət, həm mənfi təcrübəni təhlil etməliyik. Çünki mənə verilən məlumatlara görə, bəzi hallarda su mənbələri düzgün seçilməyib və təbiətin dəyişməsi, iqlim dəyişikliyi, o cümlədən son 2 il ərzində yaşanan quraqlıq və bunun riskləri hesablanmayıbdır. Ona görə icməli su layihələri başa çatan bəzi yerlərdə su qıtlığı yaranıb. Odur ki, bu məsələ çox ciddi araşdırılmalıdır. Əlbəttə, bayaq gətirdiyim rəqəmlər onu

göstərir ki, biz böyük inkişafa nail olduq. Ancaq hələ ki, görüləsi işlər çoxdur.

Son vaxtlar mənə yerlərdən hər gün məktublar gəlir. Quraqlıq və bəzi hallarda aidiyyəti qurumların laqeyd münasibəti nəticəsində çox ciddi problemlər yaranıbdir. Daha çox fermerlər, sahibkarlar yazırlar, gündə təqribən 10-dan çox rayondan məktublar gəlir. Bu məktublara Prezident Administrasiyasında və Nazirlər Kabinetində baxılır. Bu siq-nallar nəzarətdədir və bu məsələlər operativ qayda-da həll olunur. Ancaq biz bu məsələləri kompleks şəkildə həll etməliyik ki, gələcəkdə təbii problemlərin yaratdığı xoşagəlməz mənzərəyə və çətinliklərə hazır olaq.

Qeyd etdiyim məsələlər birmənalı şəkildə göstərir ki, içməli su və meliorasiya problemləri nəinki diqqət mərkəzindədir, bu problemlərin həlli istiqamətində çox böyük işlər görülüb. Ancaq keçən il yaşanan quraqlıq onu göstərdi ki, biz bu böhranlı vəziyyətə hazır deyilik. Böhranlı vəziyyətdə nə etməyin lazım olduğunu aidiyyəti qurumlar düzgün müəyyən edə bilməyiblər. Ona görə keçən il biz vaxt itirdik. Əgər aidiyyəti qurumlar keçən il fəal işləsəydilər, günahı bir-birinin üstünə yıxmasaydılar və təxirəsalınmaz tədbirlər görsəydilər, bu gün biz bu problemlərlə üzləşməyəcəkdik. Bu problemlər həm insanların sağlamlığına, həm də kənd təsərrüfatının inkişafına mənfi təsir göstərir. Çünki su həyat deməkdir. İlk növbədə, insanların sağlamlığı böyük dərəcədə təmiz içməli sudan asılıdır.

Eyni zamanda, su resursları ekoloji tarazlığa, kənd

təsərrüfatının inkişafına çox böyük təsir göstərir. Biz kənd təsərrüfatımızı intensiv yollarla inkişaf etdirməliyik və buna nail olmaq üçün kifayət qədər su mənbələrimiz olmalıdır və bu vardır. Sadəcə olaraq, əgər dəhşətli dərəcədə bu itkilər olmasaydı, biz mövcud su resursları ilə özümüzü tam təmin edə bilərdik. İndi bu məsələ araşdırılır, bəzi hallarda itkilər 40 faizdir və 50 faizə çatır, bu dözülməzdir. Biz suyu itiririk. Beləliklə, o, əkin sahəsinə, insanların evinə çatmır, əksinə, torpaqlara ziyan vurur. Bizim indi ən çox əməktutumlu sahələrimiz taxılçılıq və pambıqçılıqdır. Pambıqçılıq, ümumiyyətlə, su olmadan inkişaf edə bilməz. Pambıqçılıqda təqribən 200–300 min adam işləyir, öz ailə büdcəsini təmin edir. Biz müasir texnologiyaların, o cümlədən müasir suvarma sistemlərinin mövcud olduğu taxılçılıq təsərrüfatlarında hər hektardan təqribən 70–80 sentner buğda alırıq. Bu, inkişaf etmiş ölkələrin səviyyəsindədir. Yəni bu, dünyada ən yüksək səviyyədir, bundan yüksək səviyyə yoxdur. Əgər su olmasa, biz buna nail ola bilərikmi?

Biz indi taxılçılıqda müasir texnologiyaların tətbiq edilməsi ilə mövcud əkin sahələrində, bəlkə də bir qədər az əkin sahələrində daha çox məhsul istehsal edə bilərik, idxaldan daha az asılı ola bilərik. Su həm həyatdır, həm inkişafdır, həm təhlükəsizlikdir. Ona görə bu məsələlərə laqeyd yanaşmaq olmaz. Açıq deməliyəm, bu iş başlı-başına buraxılıb, heç kim bu məsələ ilə məşğul olmayıb. Aidiyyəti qurumların hər biri öz işləri ilə məşğul idi, koordinasiya aparılmamışdı. «Azərsu», meliorasiya qurumları sadəcə olaraq, dövlət investisiya proqramı müzakirə olunarkən

fəallaşırıdılar ki, onlara nə qədər dövlət büdcəsindən pay düşəcək. Bəzi hallarda onların təklif etdikləri layihələr, ümumiyyətlə, diqqətəlayiq deyildi. Sadəcə olaraq, görürdüm ki, burada məqsəd dövlət vəsaitini götürüb ondan istifadə etməkdir. Amma ondan sonra bu layihələrin səmərəliliyinə kimsə baxıb? Kimsə bunu təhlil edib? Yox. Ona görə bəzi böyük həcmdə investisiya qoyulmuş layihələr faktiki olaraq, heç bir səmərə verməyib. Necə ola bilər ki, suyun mənbəyi düzgün təhlil edilmir? O qədər böyük xərc çəkilir, boru xətləri çəkilir, vətəndaşlar buna sevinir. Sonradan min dənə bəhanə gətirirlər ki, belə oldu, elə oldu, su çatmadı, yeni mənbə axtarmalıyıq, yenə vəsait verin, yeni mənbə axtaracağıq. Buna son qoyulmalıdır. Mən bütün bu işləri mütəşəkkil qaydada tənzimləyəcəyəm. Aidiyyəti qurumlara göstərişlər verilib. Ciddi nəzarət mexanizmi olmalıdır. İlk növbədə, xərclərə ciddi nəzarət mexanizmi olmalıdır. Yoxsa «Azər-su»dan, «Meliorasiya və Su Təsərrüfatı» Səhmdar Cəmiyyətindən sifariş gəlir, mənə bu qədər pul lazımdır ki, bunu edim. Amma sonra baxıb görürlər ki, bunun texniki-iqtisadi əsaslandırması yoxdur. Bu rəqəmlər haradan götürülüb? Havadan.

İnvestisiya proqramına ciddi nəzarət yox idi, nəyi sifariş edirdilər, onu da verirdilər. Bəs sonra necə xərclənirdi? Buna son qoyulmalıdır! Ona görə bugünkü müşavirədə mən giriş sözümdə deyirəm hansı işlər görülüb. Amma bu işlərin görülməsi nəticəsində daha böyük səmərə əldə oluna bilərdi. Əfsuslar olsun ki, bu belə deyil. Bundan sonra bu işlər yalnız koordinasiya şəklində aparılmalıdır. İndi mənə məlumat

verilir ki, bizdə heç vaxt su balansı tərtib edilməyibdir. Necə ola bilər? Bizim enerji balansımız tərtib olunur. Buna görə biz bilirik ilboyu bu sahədə nə etmək lazımdır, hansı quruma nə qədər yanacaq lazımdır. Məgər su balansını tərtib etməyi Prezidentmi deməlidir?! Bunu aidiyyəti qurumlar etməlidirlər. Bizim yeraltı, yerüstü su ehtiyatlarımız qiymətləndirilməyib. Son dəfə sovet vaxtında qiymətləndirilib, ondan sonra qiymətləndirilməyib. İndi artezian quyularının qazılması prosesi gedir. Amma baxmaq lazımdır, harada qazılmalıdır, necə qazılmalıdır? Yeraltı su mənbələrinə bunun təsiri necə olacaq? Düzgün yerlər seçilməlidir. Çünki mən deyirəm, burada əsas məqsədi bu qurumlar onda görürlər ki, pul ver artezian qazım, pul ver su çəkim, pul ver nə bilim bunu edim. Yaxşı, pul veririk, amma sonra? Bir çox hallarda səmərəsiz olur. Xərclərə nəzarət çox aşağı səviyyədədir.

Dediyim kimi, indi mənə hər gün 10-dan çox məktub gəlir. Mən Prezident Administrasiyasına, Nazirlər Kabinetinə tapşırıq verirəm. Onlar baxırlar, operativ şəkildə həll edirlər. Axı bu onların, demək olar ki, əsas işi deyil. Bunu aidiyyəti qurumlar etməlidirlər. Nə üçün bu məktublar mənə yazılır? Ona görə ki, aidiyyəti qurumlara yazılanda onlar əhəmiyyət vermirlər, başdan edirlər. Nə qədər belə faktlar vardır. Biz nə qədər buna dözməliyik?

Ona görə mən vəziyyəti tam təhlil edərkən, bu ilin aprel ayında xüsusi Komissiya yaratdım. Artıq Komissiya üç aydır ki, işləyir və bu müddət ərzində gördüyü işlərlə, mövcud problemlərlə bağlı

müntəzəm olaraq mənə məlumat verir. Komissiyanın rəhbəri Baş Nazirin müavini Şahin Mustafayevdir. Komissiyanın tərkibində nazirlər, aidiyyəti qurumların rəhbərləri fəaliyyət göstərirlər. Əgər bütün aidiyyəti qurumlar öz işini düzgün qursaydılar, bu Komissiyaya ehtiyac olmayacaqdı. Necə ola bilər ki, üç ay ərzində işləyən Komissiya bəlkə də son 20 il ərzində görülən, təhlil və təklif baxımından daha dəyərli, əhəmiyyətli nəticə hasil edib? Deməli, bunu etmək mümkündür. Sadəcə olaraq, heç kimin vecinə deyildi, bir-birinin üstünə yıxırdı. Ortaqlıqda da nə – quraqlıq. Bu problem 2 ildir var və gələn il də ola bilər. İndi iqlim dəyişikliyi elə məsələdir ki, bunu bütün dünya müzakirə edir. Bəzi hesablamalara görə, əgər operativ tədbirlər görülməsə, 2030-cu ildə ölkəmizdə səhrələşmə prosesi sürətlə gedəcək. Nədir, siz istəyirsiniz Azərbaycan səhraya dönsün? Ona görə bu münasibətə son qoyulmalıdır. Qüsurlara yol verən, bu məsələyə laqeyd yanaşan bütün vəzifəli şəxslər cəzalandırılmalıdır. İndi isə Şahin Mustafayev görülmüş işlərlə bağlı məlumat və təkliflər versin.

Şahin Mustafayev (*Baş Nazirin müavini*): Təşəkkür edirəm, cənab Prezident. Cari ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş müşavirədə məruzə olunduğu kimi, su ehtiyatlarının az olması, iqlim dəyişməsi, orta temperaturun yüksəlməsi, əsasən qonşu ölkələrdən daxil olan yerüstü su ehtiyatlarının, çaylarda sululuğun və yağıntıların əhəmiyyətli dərəcədə azalması, digər tərəfdən ölkə iqtisadiyyatının, o cümlədən kənd təsərrüfatının inkişafı, əkin sa-

hələrinin, suvarma və içməli su təchizatı üzrə şəbəkələrin genişləndirilməsi nəticəsində suya tələbatın artması son illərdə ölkədə su çatışmazlığını şərtləndiribdir. Müşavirədə Sizin xüsusi vurğuladığınız kimi, bütün bunlar son nəticədə su təhlükəsizliyi məsələsini ən aktual mövzulardan birinə çeviribdir. Bu baxımdan, xüsusilə cari ildə ölkənin su ehtiyatları sahəsində gərgin vəziyyət yaranıbdir. Hazırda əsas su anbarlarında 20,5 milyard kubmetr tutuma qarşı əvvəlki illərdən kəskin aşağı səviyyədə – cəmi 11,1 milyard kubmetr su mövcuddur ki, bunun da 8,6 milyard kubmetri ölü həcmdir. Müqayisə üçün qeyd edim ki, əsas su anbarlarında suyun həcmi 2019-cu ildə 12,9 milyard, 2018-ci ildə 14,1 milyard, 2017-ci ildə 14,2 milyard, 2016-cı ildə isə 16,5 milyard kubmetr olmuşdur. Eyni zamanda, strateji əhəmiyyət kəsb edən Mingəçevir su anbarında 15,7 milyard kubmetr tutuma qarşı 8,8 milyard kubmetr su mövcuddur ki, bunun da 7 milyard kubmetri ölü həcmdir. Halbuki həmin anbarda suyun həcmi 2019-cu ildə 9,7, 2018-ci ildə 10,9, 2017-ci ildə 11,6, 2016-cı ildə isə 13,6 milyard kubmetr təşkil etmişdir. Sizin rəhbərliyinizlə əvvəlki illərdə böyük həcmdə işlərin həyata keçirilməsinə, ehtiyat tədbirlərinin görülməsinə, məsələn, Taxtakörpü, Şəmkirçay, Tovuzçay, Göytəpə, Naxçıvanda Heydər Əliyev (Vayxır) su anbarlarının, Oğuz–Qəbələ–Bakı su kəmərinin və digər layihələrin reallaşdırılmasına baxmayaraq, hazırda kəskin su çatışmazlığı müşahidə edilir.

Möhtərəm cənab Prezident, su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi, su təsərrüfatının

idarə olunmasının təkmilləşdirilməsi və bu sahədə fəaliyyətin əlaqələndirilməsi məqsədilə müvafiq sərəncamınızla Komissiya yaradılıbdır. Su təsərrüfatı üzrə idarəetmədə sahələrarası koordinasiyanın zəif olması, sudan istifadədə itkilərin yüksək olması, sudan optimal bölgü əsasında və qənaətlə istifadə edilməməsi, suvarmada suya qənaət edən müasir texnologiyalardan istifadənin aşağı səviyyədə olması, nəzarətdənkənar qoşulmalar, uçot və nəzarət sisteminin zəifliyi kimi problemlərin həlli istiqamətində tədbirlərin görülməsi Komissiyaya tapşırılıbdır. Komissiya ölkə ərazisində su anbarlarında yaranmış vəziyyəti, suvarma mövsümünün başlanmasını nəzərə alaraq, operativ tədbirlərin görülməsi məqsədilə fəaliyyətini intensiv formada təşkil edib və bütün aidiyyəti qurumların koordinasiyası təmin olunubdur. Ötən müddət ərzində müxtəlif formatlarda müzakirələr aparılıb, kritik əhəmiyyət kəsb edən obyektlərə baxış keçirilib, onlayn müşavirə formatında Komissiyanın tam tərkibdə üç iclası keçirilib, zəruri hallarda Komissiyada təmsil olunmayan bir sıra digər dövlət qurumları cəlb edilib və təxirəsalınmaz tədbirlərin görülməsi təşkil ediləbdir.

Əhəmiyyəti baxımından aşağıdakı tədbirləri xüsusilə qeyd etmək istərdim: su ehtiyatları barədə operativ məlumat sistemi qurulub, aidiyyəti qurumlardan alınan məlumatlar təhlil edilib, sudan səmərəli istifadə ilə bağlı verilmiş tapşırıqların icrasına gündəlik nəzarət təmin olunubdur. Operativ məlumat mexanizmi hazırda «Elektron su təsərrüfatı» informasiya sisteminə inteqrasiya olunur. Xü-

susi əhəmiyyətə malik Mingəçevir və Ceyranbatan su anbarları üzrə suvarma, içməli su təchizatı və energetika məqsədləri üçün sudan istifadə rejimi təsdiq olunub, hətta Mingəçevir su anbarında sudan istifadə üzrə hər 10 gündən bir yenilənən iş rejiminin tətbiqi qərara alınıb.

Məhdud su ehtiyatlarının ədalətli, optimal və proporsional bölgüsü prinsipi əsasında 580 mindən çox əkin sahəsi üzrə suvarma qrafikləri tərtib olunub. Suvarma qrafikləri bütün maraqlı tərəflər imzaladıqdan və rəsmi saytda dərc edildikdən sonra tətbiq edilir. Yaradılmış proqram təminatı sayəsində «Elektron kənd təsərrüfatı» informasiya sisteminə su modulu kimi inteqrasiya olunan sudan istifadə qrafikləri növbəti mərhələdə əkin sahələrini və subsidiyalaşmanı optimal şəkildə planlaşdırmaq imkanı verir. Belə ki, tərtib olunmuş qrafiklər suvarma dövrü başlamamışdan əvvəl kənd təsərrüfatı bitkilərinin suvarılması üçün tələb olunan suyun sifarişini formalaşdırmağa, beləliklə, əkin siyasətinə uyğun daha təkmil suvarma təchizatının qurulmasına, digər tərəfdən isə məhdud su ehtiyatları və əkin növünün suya tələbatı nəzərə alınmaqla, əkin sahələrinin optimal şəkildə planlaşdırılmasına şərait yaradır.

Suvarmaya dair problemlərin operativ həlli məqsədilə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin 60 rayon üzrə Dövlət Aqrar İnkişaf mərkəzlərinə Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin nümayəndələri cəlb edilməklə, birgə fəaliyyəti əlaqələndirilib. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi ilə birlikdə

Bakı Metropoliteni ərazisindəki qrunտ sularından yaşıllıqların suvarılmasında istifadə istiqamətində layihə təklifləri hazırlanıbdır. Aparılan analizlər sərfi saatda 127 (sutkada 2500–3000) kubmetr olan suyun suvarmaya yararlı olduğunu göstərib və artıq bu sudan istifadəyə başlanılıbdır.

Zəruri istiqamətlərdən biri də hidrotexniki qurğuların mühafizəsinin gücləndirilməsi və həmin qurğulara mümkün mənfi təsirlərin qarşısının alınması üçün qum-çınqıl karxanalarının fəaliyyətinə nəzarət mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsidir ki, bu istiqamətdə də müvafiq iş aparılır.

Möhtərəm cənab Prezident, bu gün su təsərrüfatı sahəsində uçot və nəzarət işinin təkmilləşdirilməsi həlli vacib məsələ kimi qarşımızda durur. Suyun mənbədən götürülməsindən son istehlakçıyadək bütün mərhələlər üzrə uçotun və dəqiq qiymətləndirmənin aparılması ilə bağlı təxirəsalınmaz tədbirlər həyata keçirilməlidir. Bu məqsədlə operativ tədbirlərlə yanaşı, ölkə üzrə ilk dəfə su təsərrüfatı balansını tərtib edilibdir. Su təsərrüfatı balansının formalaşdırılması üçün su təsərrüfatı subyektlərinin məlumatlarının elektronlaşdırılması və hesabatın alınması ilə bağlı «Elektron su təsərrüfatı» informasiya sistemi yaradılıbdır. Birinci mərhələdə su təsərrüfatı balansını sistemə ayrıca modul şəklində daxil edilib. İkinci mərhələdə aidiyyəti dövlət qurumlarının informasiya sistemlərinin inteqrasiyası, üçüncü mərhələdə isə su obyektlərinə daxil olan, çıxan və obyektlərdə olan suyun həcmi ilə bağlı ölçmə cihazlarının və digər avadanlıqların məlumatlarının real vaxt rejimində ötü-

rülməsi və dövrü hesabatların əldə edilməsi təmin olunacaqdır. Eyni zamanda, əsas su və su təsərrüfatı obyektlərində müasir ölçmə cihazlarının quraşdırılması həyata keçirilir. Bu vaxta qədər xüsusi əhəmiyyətli obyektlərin su ehtiyatlarından müasir ölçmə cihazları tətbiq edilmədən və ya ümumiyyətlə, ölçmə aparılmadan istifadə edilə bilər. Hazırda prioritet hesab edilən məntəqələr üzrə Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Su Ehtiyatları Dövlət Agentliyi tərəfindən 12, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən 25 müasir ölçmə cihazının quraşdırılaraq, yaxın günlərdə tam funksional vəziyyətə gətirilməsi üzərində intensiv iş gedir. Artıq Mingəçevir su anbarında və çıxışlarında quraşdırılmış müasir ölçmə cihazları tam işlək vəziyyətdədir.

Cənab Prezident, məruzə edim ki, artıq üç gündür biz real müasir ölçmə cihazları vasitəsilə əsas su anbarımızın həm çıxışlarını, həm su həcmi nəzarətə götürmüşük. Möhtərəm cənab Prezident, cari ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş müşavirədə vurğuladığınız kimi, su təsərrüfatı sahəsində vahid idarəetmə və nəzarət sisteminin, effektiv koordinasiyanın olmaması su ehtiyatlarından səmərəsiz istifadəyə gətirib çıxarmışdır. Su və su təsərrüfatı obyektlərindən dəqiq uçot və optimal bölgü aparılmadan istifadə ilə yanaşı, aparılan monitorinqlər kütləvi şəkildə nəzarətdənkənar qoşulma hallarının da mövcud olduğunu ortaya çıxarmışdır. Su ehtiyatlarından istifadədə səmərəliliyin artırılması, əhalinin və iqtisadiyyatın artan tələbatına uyğun dayanıqlı su

təchizatının təmin edilməsi, su təsərrüfatının idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi məqsədlərinə nail olmaq üçün görülməli tədbirləri ehtiva edən milli strategiyanın hazırlanması da məqsəduyğundur.

Ölkə üzrə ilk dəfə tərtib olunan su təsərrüfatı balansına əsasən, cari ildə ölkənin su ehtiyatları ötən illə müqayisədə 2,8 milyard kubmetr az – 34,1 milyard kubmetr həcmində proqnozlaşdırılır. O cümlədən ilin əvvəlinə su anbarlarında qalıq 10,6 milyard kubmetr təşkil edib, il ərzində ölkə üzrə formalaşan su ehtiyatlarının 23,5 milyard kubmetr olacağı gözlənilir. Proqnoza əsasən, cari ildə ölkə üzrə formalaşan yerüstü su ehtiyatlarının 70 faizini qonşu ölkələrdən daxilolmalar, onun da təqribən yarısını təkcə Kür çayı təşkil edir. Qeyd olunanları nəzərə alaraq, Kür çayı hövzəsinin su ehtiyatlarının mühafizəsi və davamlı istifadəsi sahəsində ölkələrarası əməkdaşlığın gücləndirilməsi məqsədilə müvafiq saziş layihəsi hazırlanaraq, aidiyyəti üzrə artıq təqdim olunubdur. Möhtərəm cənab Prezident, qeyd edilənlərlə yanaşı, sudan istifadə zamanı itkilərin azaldılması da həlli vacib istiqamətlərdəndir. Həm suvarma, həm də içməli su təchizatı şəbəkələrinə nəzarətdənkənar qoşulmaların aradan qaldırılması, içməli su təchizatı sahəsində sayğacların başa çatdırılması itkilərin azaldılması baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Suvarma sahəsində itkilərin əsas səbəblərindən biri də suvarma kanallarının əksəriyyətinin torpaq məcralardan olmasıdır. İtkilərin azaldılması və su ehtiyatlarının səmərəli istifadəsi məqsədilə suvarma kanallarının əsaslı təmiri və yenidən qurulması üzrə

prioritet layihələrlə bağlı təkliflər hazırlanır. Eyni zamanda, ölkədə su ehtiyatlarının artırılması və bu istiqamətdə dağ çay sularının yığılması üçün relyefə uyğun yaradılması nəzərdə tutulan sututarlar üzrə də prioritet layihələrə, habelə içməli su təchizatı üçün yeni mənbələrin müəyyən edilməsinə dair təkliflər hazırlanır.

Prioritet məsələlərdən biri də energetika sahəsində su ehtiyatlarından səmərəli istifadə ilə bağlıdır. Məlum olduğu kimi, suvarma dövrü əsasən 5 aydır: may–sentyabr ayları. Xüsusi əhəmiyyətli su anbarlarında qeyri-suvarma dövründə, o cümlədən qış aylarında su ehtiyatlarının artırılması məqsədilə istilik elektrik stansiyalarının soyutma sistemlərinin müasirləşdirilməsi, bu stansiyalarda soyutma məqsədilə sudan qənaətli istifadənin təmin edilməsi, ölkə üzrə elektrik enerji tezliyinin daha optimal formada tənzimlənməsi imkanları araşdırılmalıdır.

Bunlarla yanaşı, aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsini zəruri hesab edirik:

Kür–Araz ovalığında yerləşən və içməli su tələbatı Kür çayından təmin edilən yaşayış məntəqələrinin su təchizatının alternativ mənbələr hesabına təmin edilməsi ilə bağlı təkliflərin hazırlanması; qrunt sularından, təmizlənmiş tullantı sularından və Xəzər dənizinin suyundan istifadə imkanının araşdırılması; subartezian və artezian quyularının sifarişi, layihələndirilməsi, qazılması və istismarı qaydalarının hazırlanaraq təsdiq edilməsi; kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçıları tərəfindən suvarmada müasir texnologiyaların tətbiqinin təşviq olunması; suvarma suyun-

dan güzəştli istifadə ilə bağlı yeni mexanizmin hazırlanması.

Möhtərəm cənab Prezident, bugünkü müşavirədə verəcəyiniz tapşırıqlar da daxil olmaqla, su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi ilə bağlı qarşımıza qoyduğumuz bütün vəzifələr yerinə yetiriləcək. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

İ l h a m Ə l i y e v: Söz verilir Kənd Təsərrüfatı naziri İnam Kərimova.

İ n a m K ə r i m o v (*Kənd Təsərrüfatı naziri*): Möhtərəm cənab Prezident, quraqlıq və su çatışmazlığının təsir etdiyi ən böyük sahələrdən biri də kənd təsərrüfatıdır. Ölkə üzrə su istehlakının 80 faizə yaxını məhz kənd təsərrüfatının payına düşür. Bu ilin əvvəllərindən havaların quraq keçməsi, yağıntıların miqdarının azalması, əkin balansının əsas hissəsini təşkil edən taxılın becərilməsində problemlər yaradıb. Mart–aprel aylarında havaların yağıntılı olması vəziyyəti qismən xilas etsə də, bir sıra, xüsusilə aran rayonlarında 100 min hektar ərazidə taxıl sahələrinə ziyan dəyibdir. Suvarma problemi yaşanmayan digər rayonlarda məhsuldarlıq əvvəlki illə müqayisədə xeyli yüksək olsa da, quraqlıq keçmiş ərazilər səbəbindən bu il taxıl üzrə ümumi nəticə ötən ilə nisbətən 5,5 faiz az olubdur.

İ l h a m Ə l i y e v: Nə qədərdir bu gün?

İ n a m K ə r i m o v: Bu il 90 faiz biçilib, 1 milyon 800 min ton buğda yığılıb və buğda istehsalı təxminən 1 milyon 900 min ton ətrafında gözlənilir.

İ l h a m Ə l i y e v: Məhsuldarlıq nə qədərdir?

İnam Kərimov: Bu günə faktiki yığılmış ərazilərdən məhsuldarlıq 31,3 sentner olub.

İlham Əliyev: Keçən il də təqribən 32 sentner idi?

İnam Kərimov: Bəli, 32, 31,7 sentner.

İlham Əliyev: Düşüb, amma bu tənəzzül o qədər də kritik deyil. Əgər su təminatı yaxşı olsaydı, daha çox məhsuldarlıq ola bilərdi.

İnam Kərimov: Cənab Prezident, bir məsələni qeyd edim ki, burada faktiki yığılan ərazilər götürülüb, yəni hansı ərazilərdə ki, məhsul yığılmayıb, bu statistikaya daxil edilməyib. Quraqlıq və su çatışmazlığı pambıq bitkisinin becərilməsinə də öz təsirini göstərməkdədir. Cari ildə 100 min hektardan çox sahədə pambıq əkini həyata keçirilib. Pambıq əkinləri üzrə 7 min hektar sahədə birinci vegetasiya suvarması hələ də başa çatmayıb. Eyni zamanda, bu günə 49 min hektar sahədə ikinci vegetasiya suvarması həyata keçirilib ki, bu göstərici ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 23 min hektar azdır.

Pambığın suvarılmasında ən kritik faza ikinci vegetasiya suvarmasıdır. Keçən ilin bugünkü tarixinə nisbətən biz 23 min hektar az ikinci suvarma həyata keçirmişik. Pambığın ikinci vegetasiya suvarması vaxtında aparılmasa, məhsuldarlığın 25–40 faiz aşağı düşməsi ilə üzləşə bilərik. Hazırda pambığın suvarılması üzrə əsas problemlər daha çox Saatlı, Sabirabad, Biləsuvar, Zərdab, Salyan və Neftçala rayonlarında müşahidə olunur. Bundan əlavə, 35 rayon üzrə 50 min hektar sahədə təkrar qarğıdalı əkini

nəzərdə tutulub. Bu günədək 36 min hektar sahədə səpin aparılıb. Hazırda suvarma problemi ilə əlaqədar bu işin həyata keçirilməsində çətinliklər yaşanır.

Su çatışmazlığı və quraqlıq səbəbindən suya daha çox tələbatı olan bəzi bitkilərin becərilməsi üzrə də məcburi azalmalar baş veribdir. Belə ki, şəkər çuğundurdu üzrə 7500 hektar əkin nəzərdə tutulurdusa, faktiki əkin 4800 hektarda aparılıb. Çəltik üzrə 4000 hektar proqnoza qarşı 3000 hektarda əkin aparılması mümkün olub. Mövcud vəziyyət meyvə bağları üçün də risklər yaradır. Meyvə bağlarının əsasən çoxillik ağaclardan ibarət olduğunu nəzərə alsaq, su çatışmazlığının mənfi təsiri bu sahədə daha çox ola bilər. Yaranmış vəziyyət yem bitkilərinə və təbii yem mənbələrinə də mənfi təsir göstərir. Suvarma kifayət qədər olmazsa, yem bitkiləri üzrə məhsuldarlıq xeyli azala bilər. Həmçinin yağıntının azalması səbəbindən otlaq sahələrində təbii ot örtüyünün zəif inkişafı müşahidə olunur. Bu da heyvandarlığın inkişafına maneələr yarada bilər.

Hazırda aqrar sektorda təsərrüfat fəaliyyətinin ən qızgın dövrüdür. Növbəti aylarda da su təminatı ilə bağlı çətinliklərin davam etməsi gözlənilir. Belə ki, əsas su kanallarına verilən suyun həcmnin ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə iyul ayının sonunadək 30 faizə qədər, avqust ayında isə 40–50 faiz düşməsi gözlənilir. Söhbət Yuxarı Şirvan və Yuxarı Qarabağ kanallarından gedir. Su çatışmazlığı, o cümlədən izafi su itkisi torpaqların şoranlaşmasına, eyni zamanda, eroziya və səhrələşməyə səbəb olur. Sada-

lanan problemlər torpağın münbitlik göstəricilərinin pisləşməsinə, nəticədə məhsuldarlığın aşağı düşməsinə gətirib çıxarır.

Hazırda su çatışmazlığı fermerləri narahat edən ən aktual problemlərdəndir. İlin birinci yarısında bununla əlaqədar nazirliyə 2500-dən çox müraciət daxil olub. Müraciətlər əsasən suvarmada yaranmış çətinliklər, subartezian quyularının istismarı və qazılmasında yaranmış problemlər, irriqasiya sistemlərinin nasazlığı, suvarma qrafiklərinin pozulması ilə bağlıdır. Bu problemlərin həlli üçün Sizin sərəncamınızla yaradılmış Komissiyanın koordinasiyası ilə müvafiq tədbirlər görülür, qurumların fəaliyyəti əlaqələndirilir. Mövcud su ehtiyatlarının ədalətli bölünməsi üçün 53 rayon üzrə 580 mindən çox suvarma qrafiki tərtib olunub və nazirliyin saytında yerləşdirilib. Qrafiklərə əməl edilməsi ilə bağlı yerlərdə maarifləndirmə və nəzarət işləri həyata keçirilir. Daxil olan müraciətlər təhlil edilir və baxılması üçün «Meliorasiya və Su Təsərrüfatı» ASC-yə göndərilir. Müraciətlərin sayına görə Goranboy, Sabirabad, Ucar, İmişli, Kürdəmir, Xaçmaz, Ağcabədi, Beyləqan, Biləsuvar və Salyan rayonları üstünlük təşkil edir. Həmçinin fermerlərin müraciətləri ilə bağlı müvafiq Komissiyaya hər gün operativ məlumatlar göndərilir və problemlərin aradan qaldırılması üçün yerlərdə «Meliorasiya və Su Təsərrüfatı» ASC və yerli icra hakimiyyəti orqanları ilə birgə fəaliyyət göstərilir. Görülən tədbirlərin əsas məqsədi dəyər zəncirinin bütün mərhələlərində, yəni suyun sututarlarda toplanması, kanallarla nəqli və

əkin sahələrinə paylanılmasında effektivliyin təmin olunmasıdır. Habelə su balansının elektronlaşdırılması, dəqiq uçot sisteminin qurulması və suvarma məlumatlarının elektron kənd təsərrüfatı sistemində inteqrasiya edilməsi sudan səmərəli və qənaətlə istifadəni özündə ehtiva edən subsidiya mexanizminin formalaşdırılması istiqamətində təkliflər hazırlanır.

Məhdud su resursları kontekstində suvarmanın səmərəliliyinin artırılması üçün suvarma zəncirinin bütün mərhələlərində, o cümlədən birbaşa suvarma fazasında innovasiyaların tətbiqi artıq zərurətə çevrilibdir. Suvarma zəncirinin son mərhələsi olan birbaşa suvarmada fermerlərin pivot, damlama, yağış yağdırma və tamburlu suvarma sistemlərinə marağı yüksəkdir. Dövlət tərəfindən müasir suvarma sistemlərinin qurulması təşviq edilir. Belə ki, suvarma sistemləri dövlət tərəfindən subsidiyalaşdırılan avadanlıqlar siyahısına daxildir. Son 2 il ərzində nazirlik xətti ilə 9300 hektar ərazidə suvarma sistemlərinin qurulmasına 28,8 milyon manat subsidiya verilib. Verilən güzəştlərlə 2 il ərzində iqtisadiyyata əlavə 54 milyon manat investisiya qoyuluşu təşviq edilibdir.

Möhtərəm cənab Prezident, hazırda yazlıq əkinlər üzrə suvarılmanın aparıldığı aktiv dövrdür. Su çatışmazlığının əkinlərə mənfi təsirinin minimuma endirilməsi üçün nazirlik tərəfindən və müvafiq Komissiyanın koordinasiyası ilə digər qurumlarla birlikdə tədbirlər görülməkdir. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

İ l h a m Ə l i y e v: Sizin məruzənizdə açıq-aydın göstərilir ki, suyun çatışmazlığı iqtisadiyyatımıza, kənd təsərrüfatının inkişafına, fermerlərin gəlirləri-

nə nə qədər böyük ziyan vurur. Biz indi fermerləri, sahibkarları stimullaşdırmaq üçün çox böyük proqramlar icra edirik – subsidiyalar, güzəştli kreditlər, texnika ilə təminat, gübrə, yanacaqla təminat. Bütün bunları dövlət öz üzərinə götürüb ki, fermerlər daha yaxşı yaşasınlar. Biz onları torpaq vergisi istisna olmaqla, bütün vergilərdən azad etmişik. Amma təkə suyun çatışmazlığı görün bizə nə qədər böyük ziyan vurur. Taxılçılıqda məhsuldarlıq daha yüksək olmuşdu idi, pambıqçılıqda da həmçinin.

Bu il biz birinci dəfə təkrar əkinlə bağlı təcrübədən istifadə etdik. Mənə ilk verilən məlumat o idi ki, biz 100 min hektarda qarğıdalı əkək. Sonra suyun çatışmazlığı ilə əlaqədar bunun 50 min hektarını ixtisar etdik. Amma heç 50 min hektarda da əkə bilmədik. Misal üçün, biz 100 min hektarda bunu əkə bilsək, bu bizə nə qədər xeyir verəcək, yem bazamız nə qədər genişlənəcək və idxaldan asılılıq azalacaq, valyuta xaricə getməyəcək. Ona görə bütün bu məsələlər çox ciddi təhlil edilməlidir və edilir. Eyni zamanda, veriləcək tapşırıqlar və qəbul ediləcək proqram hərtərəfli olmalıdır. Biz nə mümkündürsə, bu il etməliyik. Əsas işləri, əlbəttə ki, gələn ilin əkin mövsümünə hazırlıq məqsədilə etməliyik.

Mənə göndərilən məktublarla bağlı deməliyəm ki, mən bu məktubları Prezident Administrasiyasının şöbəsinə və Nazirlər Kabinetinə göndərirəm. Zeynal Nağdəliyev, məlumat verin, məktublarda qaldırılmış məsələlərin araşdırılması və görülmüş tədbirlər nədən ibarətdir və bu məsələlərin təxminən neçə faizi öz həlli-

ni tapıb? Bundan sonra hansı addımların atılması gözlənilir?

Zeynal Nağdəliyev (*Prezidentin köməkçisi*): Təşəkkür edirəm, cənab Prezident. İcazə verin, məruzə edim ki, iyulun 2-dən başlayaraq, Siz tərəfdən bizə araşdırılmaq üçün 100 müraciət göndərilib. Araşdırılan müraciətlərin 10-u tam olaraq həllini tapıb və yüksək diqqətinizə məruzə edilibdir. Hazırda təqribən 12–15 müraciət yerlərdə həll olunur və biz bununla bağlı məruzəyə hazırlaşırıq. Bunlar suyun çətişməzliyi ilə bağlı olan müraciətlərdir. Eyni zamanda, suyun çətişməzliyi ilə bağlı 10 müraciətin Sizin tapşırığınız əsasında əlavə potensial imkanlardan istifadə etməklə, həlli istiqamətində iş görülür. Sizin tapşırığınız müvafiq qurumlara çatdırılıb və indi o imkanlar araşdırılır. Ümumiyyətlə, yerlərdə suyun çətişməzliyində əsas məsələ həqiqətən də suyun olmaması idi. Bəzi hallarda suyun verilməsinin, onun fermerlərə çatdırılmasının sistemliliyi pozulmuşdu. Tapşırığınıza uyğun olaraq Nazirlər Kabineti ilə birlikdə məsələyə müdaxilə etdikdən sonra nizamlanmış növbəlilik təmin edilib. Arxlar təmizlənilib, digər texniki çətişməzliklər aradan qaldırılıbdır. Cənab Prezident, hazırda bu istiqamətdə bütün tədbirlər görülməkdədir.

İlham Əliyev: Hər bir məktuba çox diqqətlə yanaşmaq lazımdır və həlli bilavasitə qısa müddət ərzində mümkün olan məsələlər dərhal həll olunmalıdır. Məktublarda elə məsələlər qaldırılır ki, onlar daha genişmiqyaslı iş tələb edir. Əlbəttə ki, biz onları nəzərə almalıyıq. Artıq İqtisadiyyat Nazirliyinə gös-

təriş verildi ki, bizim investisiya proqramımızın imkanları daxilində bu məqsədlər üçün əlavə vəsaitin ayrılması da nəzərdən keçirilsin və biz gələn ili gözləməyə, nə mümkündürsə bu il edək. Maliyyə Nazirliyi və İqtisadiyyat Nazirliyi əlavə vəsaitin tapılması ilə əlaqədar birlikdə işləsinlər.

Fövqəladə Hallar naziri Kəmaləddin Heydərov, vəziyyətlə bağlı məruzə edin.

Kəmaləddin Heydərov (*Fövqəladə Hallar naziri*): Çox sağ olun, möhtərəm cənab Prezident. Azərbaycan Respublikasının su ehtiyatlarının qiymətləndirilməsi layihəsi haqqında Sizin tapşırığınıza əsasən, 2014-cü ildə Niderlandın «Deltares» şirkəti ilə müqavilə bağlanmışdır və ölkəmizin bütün su balansının çıxarılması, həm yeraltı ehtiyatların, həm də yerüstü çayların, göllərin təhlili prosesi başlanmışdı. Təəssüflər olsun ki, 2014-cü ildən sonra bu layihənin icrası müəyyən maliyyə çatışmazlıqları səbəbindən dayandırılmışdır. Yüksək diqqətinizə məruzə edirəm ki, bu dövr ərzində Bakı və Abşeron yarımadasının bütün yeraltı, yerüstü suları və gölləri haqqında təhlil hazırlanıb və müvafiq orqanlara göndərilibdir. Amma bizim ölkə üzrə digər çayların, göllərin tam təhlili əlavə vəsait tələb edir və qısa müddətdə başa çatdırıla bilər. 2017-ci ildən bu layihənin həyata keçirilməsi dayanırılıbdir.

Möhtərəm cənab Prezident, vaxtınızı çox almamaq üçün bir cümlə ilə qeyd edirəm ki, həm hidrotexniki qurğuların, həm göllərin və su anbarlarının vəziyyəti haqqında müvafiq qurumlara ünvanladığımız məktublardan bir qismi öz həllini tapıb. «Azərenerji»

tərəfindən Mingəçevir gölünün beton hissəsinin su-torpaq yuyulmasından qorunması üçün işlər tamamilə başa çatdırılıb. Yuxarı Qarabağ kanalının bütün layihə işləri hazırlanıb verilibdir. Amma, möhtərəm cənab Prezident, bu Sizin qeyd etdiyiniz kimi, köklü və əsaslı surətdə təmin olunmalıdır. Əgər biz həm suvarma suyunun, həm içməli suların tam nəzarətdə olması və səmərəli istifadə edilməsi, ədalətli bölünməsi üçün işlər görmək istəyiriksə, bir neçə təklifimiz vardır. İcazənizlə, onların bir-ikisini səsləndirirəm.

Su uçotunun təkmilləşdirilməsi üçün müasir ölçmə vasitələrinin tətbiq edilməsi. Bu prosesi Baş Nazirin müavininin dediyi kimi, biz başlamışıq, yəqin ki, qısa müddətdə başa çatdıracağıq. Əkin sahələrində suya qənaətedici müasir suvarma texnologiyasının tətbiqi üçün istehsalçılara dövlət dəstəyinin verilməsi; kollektor-drenaj tullantı sularının təmizlənməsi, təkrar istifadəyə cəlb olunması istiqamətində tədbirlərin hazırlanması və həyata keçirilməsi; dağ çaylarında relyefin imkan verdiyi yerlərdə sel sularının toplanılması üçün kiçik su anbarlarının və yağış sularının toplanılması məqsədilə sutu-tarlarının tikintisi.

Möhtərəm cənab Prezident, Sizinlə müzakirə zamanı suvarma dövründən başqa, dağ çaylarındakı suyun akkumulyasiya olunması üçün müvafiq yerlərin seçilməsi və oralarda qış dövründə, yəni suvarma olmayan dövrdə suların akkumulyasiya edilməsi haqqında mənə tapşırıq vermişdiniz. Biz Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Geologiya İnstitutu ilə bu istiqamətdə bəzi yerlərdə araşdırma aparmışıq.

Onun reallaşdırılması üçün xarici mütəxəssislərə ehtiyacımız var və yəqin ki, onları pandemiyadan sonra dəvət edəcəyik. Çünki təbii olaraq, Kürün suyu artmağa doğru deyil, azalmağa doğru gedir. Bizim də əsas su ehtiyatlarımızı təmin edən Mingəçevir, Varvara, Şəmkirçay və digər anbarlardır. Ona görə də biz gələcək üçün mövcud anbarların faydalı həcmi artırmaqdan ötrü Varvara, Türyançay və Əliçay çaylarını təmizləməliyik.

Bir də, möhtərəm cənab Prezident, bildirməliyəm ki, dövlət əhəmiyyətli Şəmkir, Yenikənd, Mingəçevir, Varvara və Ceyranbatan hidroqovşaqlarının texniki təhlükəsizliyinin qiymətləndirilməsi məqsədilə Yaponiyanın «Kahişa» şirkəti ilə 2017-ci ildə bağlanmış müqavilənin həyata keçirilməsi üçün vəsaitin ayrılması lazımdır.

İlham Əliyev: Bəs nə üçün bu müqavilə icra edilməyib? 2017-ci ildə bağlanılıb, 3 il keçib, niyə icra olunmayıb?

Kəmaləddin Heydərrov: 9 milyon dollar vəsait çatışmadı. Ona görə də bu layihənin icrası dayandırıldı.

İlham Əliyev: Onda gərək bu məsələ çoxdan öz həllini tapaydı. Bir halda ki, müqavilə bağlanılıb. Buyur, Maliyyə naziri, arayış ver.

Samir Şərifov (Maliyyə naziri): Möhtərəm cənab Prezident, məsələ ilə əlaqədar məruzə etmək istərdim ki, bu vəsaitin ayrılması ilə bağlı Nazirlər Kabinetinin xüsusi bir qərarı olub. Həmin qərara əsasən, bu vəsaitin bir qismi Fövqəladə Hallar Nazirliyi tərəfindən 2 milyon dollar məbləğində həll edilməli

idi. Yerdə qalan hissəsi isə «Azərenerji» Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən görülməli idi. Lakin naməlum səbəblərə görə bu məsələlər öz həllini tapmadı. Hər iki qurumun vəsaiti olub və 2014-cü ildə «Deltares» şirkətinin apardığı texniki araşdırma ilə bağlı mən, sözün açığı, hər hansı bir əsas tapa bilmirəm, nəyə görə bu vəsait ayrılmayıb. Amma icazə versəniz, biz bununla bağlı müvafiq arayış təqdim edə bilərik.

İlham Əliyev: Siz məsələni araşdırın. Çünki mən belə başa düşürəm ki, bu vəsait olub, ancaq Fövqəladə Hallar Nazirliyi və «Azərenerji» bundan istifadə etməyib. Elədir?

Samir Şərifov: Bəli. O zaman bu vəsaiti dövlət büdcəsindən istəyiblər, amma hər iki qurum bilir ki, bu, büdcədə nəzərdə tutulmamışdı. Bununla bağlı həm «Azərenerji»də bunun bir hissəsinin verilməsi nəzərdə tutulmuşdu, 2 milyonunu isə Fövqəladə Hallar Nazirliyi ayırmışdı.

İlham Əliyev: Bu, böyük vəsait deyil. Bunu indi yubatmaq olmaz. Neçə il keçib, əgər bu, vaxtında olsaydı, qiymətləndirmə də aparılardı və bütün təmir-bərpa işləri görülərdi.

Kəmaləddin Heydərov: Möhtərəm cənab Prezident, bizim tərəfimizdən 2 milyon və xatirimdədirsə 3 milyon da «Azərenerji» tərəfindən ayrılmışdı. Qalan hissəsini büdcə təmin etməli idi. Sonradan bu vəsait təmin olunmadığına görə layihə dayandırılmışdır.

İlham Əliyev: Gərək məsələ qaldırıydınız. Vəsait təmin olunmayıb, siz də məsələ qaldırmamısınız. Mən bu gün bunu eşidirəm. İndi Baş Nazirə

tapşırıq verirəm ki, tez bir zamanda bunu həll edin və builki investisiya proqramından vəsait ayırın ki, bu məsələ tezliklə həll olunsun. Siz də tərəf müqabilləri ilə əlaqə saxlayın və onları dəvət edin ki, gəlib bu qiymətləndirməni aparsınlar. Bilirsiniz, əgər bu bürokratiya belə davam edərsə, heç bir nəticə verməyəcək. Çünki kontrakt imzalanıb, amma vəsait ayrılmayıb. Nəyə görə ayrılmayıb? Kimsə ya istəməyib, ya istəyib kimsə verməyib, ya da ki, sonra ixtisar olunub. Belə şeylərə son qoymaq lazımdır.

İndi isə Ekologiya və Təbii Sərvətlər naziri, məlumat verin.

Muxtar Babayev (*Ekologiya və Təbii Sərvətlər naziri*): Hörmətli cənab Prezident, bildiyiniz kimi, iqlim dəyişmələrinin təsiri nəticəsində su ehtiyatlarımız son onilliklərdə təqribən 15 faiz azalıb. Beynəlxalq iqlim modelləri göstərir ki, 2050-ci ilədək su resurslarımız təqribən daha 15 faizə qədər azala bilər. Əvvəlki dövrlərdə quraqlıq müddəti 2-3 il davam edirdisə, son 8 ildə davamlı quraqlıqlar müşahidə olunur. Aparılan araşdırmalar göstərir ki, dünya ölkələrində olduğu kimi, ölkəmizdə də yağıntılardan zaman və məkan üzrə qeyri-bərabər şəkildə paylanması baş verir. İqlim dəyişmələri nəticəsində ölkəmizdə havanın temperaturu yüksəlir, bunun nəticəsi olaraq ölkənin dağlıq ərazilərində şaxtılı və qarlı günlərin sayının azalması qeydə alınır. İqlimin istiləşməsi ölkənin dağ çaylarını qidalandıran qar ehtiyatının və buzlaqların azalmasına da səbəb olur. Yağıntılardan azalması Xəzərsahili rayonlar istisna olmaqla, ölkənin bütün regionlarını əhatə edir. Anomal hadisələrin

sayı və sel-daşqın proseslərinin təkrarlanması artır. Kür və Qanıq çaylarında sululuq norma ilə müqayisədə 2019-cu ildə 29,2, son 6 ayda isə 45,8 faiz azalıb. Yağıntılar norma ilə müqayisədə 2019-cu ildə 17 faiz, 2020-ci ildə isə 25 faiz az olub. Əsas dağ çaylarımız formalaşan ərazilərdə son 10 ildə yağıntının miqdarı orta hesabla 8,7 dəfə azalıbdır. İqlimin inertliyini əsas götürsək, növbəti onillikdə iqlim norma ilə müqayisədə daha 8 faiz azalmanı ehtimal etmək olar. Hər il mütəmadi olaraq hidrometeoroloji xidmət çaylarda sululuq üzrə proqnozları hazırlayır və müvafiq qurumlara təqdim olunur. Bu proqnozlar həm də dağlarda qarölcmə işləri əsasında aparılır. Bu qədər, cənab Prezident.

İ l h a m Ə l i y e v: İndi söz verilir Prezident Administrasiyasının Dövlət nəzarəti şöbəsinin müdiri Kərəm Həsənova. Mənə geniş arayış hazırlayıb. Çox böyük təhlil işi aparılıb. Bu təhlil işini, bu arayışı mən Komissiyaya göndərmişəm, Komissiya da buna baxır. Siz görülmüş işlərlə bağlı qısa məlumat verin, mövcud vəziyyəti necə qiymətləndirirsiniz?

K ə r ə m H ə s ə n o v (*Prezident Administrasiyasının Dövlət nəzarəti şöbəsinin müdiri*): Təşəkkür edirəm, möhtərəm cənab Prezident. Sizin tapşırıqla, əhalinin içməli su təminatı, suyun keyfiyyəti və bu sahədə olan vəziyyətlə, eyni zamanda, kənd təsərrüfatının suvarma sistemi ilə bağlı yaxın günlərdə tərəfimizdən monitorinq aparılıbdır. Həmçinin ölkənin mövcud su ehtiyatları, onlardan istifadə vəziyyəti ilə bağlı araşdırmalar aparılıb və hazırlanmış arayış ali diqqətinizə təqdim edilibdir. İcazə-

nizlə, mövcud vəziyyətlə bağlı onu demək istərdim ki, tamamilə çox düzgün buyurursunuz, ölkəmizin su mənbələri üzrə ehtiyatları təxminən 35,6 milyard kubmetr qiymətləndirilir. Axırncı dəfə ölkə üzrə yerüstü su ehtiyatlarımız 1970-ci ildə, yeraltı su ehtiyatlarımız isə keçən əsrin 80-ci illərində qiymətləndirilmişdi. Biz hazırda su sistemi ilə bağlı məlumatları bu qiymətləndirmələrdən əldə edirik. Təxminən 40–50 il keçməsinə baxmayaraq, su ehtiyatlarımız yəni qiymətləndirilməmişdir. Bayaq Fövqəladə Hallar naziri bu məsələ ilə bağlı qeyd etdi. Eyni zamanda, 35,6 milyard kubmetr su ehtiyatından il ərzində içməli su üçün təxminən orta hesabla 653 milyon kubmetr su götürülür. Bu da əvvəllər su ehtiyatlarımızın 1,8 faizini təşkil edirdi. Hazırda isə 15 faiz su ehtiyatlarının azalması bu rəqəmlərə təsir edir. Mövcud su ehtiyatlarına içməli su 2,2 faiz nisbətindədir. Amma buna baxmayaraq, bu rəqəmlər su təminatının azalmasına çox cüzi təsir edir.

Cənab Prezident, bir rəqəmi də demək istərdim ki, sistem üzrə götürülən 653 milyon kubmetr suyun təxminən orta hesabla 57 milyon kubmetri, yəni 9 faizi sistemin texnoloji proseslərinə sərf edilir, 286 milyon kubmetr su isə müxtəlif sərflərə silinir. Yalnız təxminən 283 milyon kubmetr su – bu, şəbəkəyə daxil olan suyun 45 faizi, götürülmüş suyun isə 50 faizi deməkdir, istehlakçılara çatdırılıbdır. Çox düzgün qeyd etdiniz ki, su itkiyə məruz qalır və bu da təxminən istehlakçılara verilən su təchizatının 50 faizi həcmindədir. Yəni istehlakçılara verilən su itkiyə gedən sudan azlıq təşkil edir. Bəli, bu

rəqəmlər vardır. Eyni zamanda, çox düzgün qeyd etdiniz ki, su anbarlarımızda mövcud vəziyyətlə, yəni hidrotexniki qurğuların və avadanlıqların istismar müddəti ilə bağlı bəzi yerlərdə vaxtı keçmiş məsələlər vardır. Ona görə də çox doğru tapşırıq oldu ki, bu təhlükə mənbələrinin aradan götürülməsi üçün hidrotexniki qurğuların yenilənməsi ilə bağlı müvafiq iş aparılsın.

Digər məsələ isə, çox düzgün buyurdunuz ki, suya qoyulan investisiyaların sosial-iqtisadi səmərəliliyi düzgün hesablanmır. Yəni həm əhəlinin sayına görə, eyni zamanda, təchizat sistemində, yəni investisiyaların geri dönməsi, iqtisadi cəhətdən onların səmərəli olması heç də düzgün hesablanmır və sosial səmərəliliyinə baxılmır. Belə ki, bəzi ərazilərdə, məsələn, Xaçmaz rayonunda biz bu məsələlərə baxmışıq. Xaçmaz rayonunda su təchizatı həll edilməmişdən öncə bir su mənbəyi müəyyən olundu. Sonradan isə bu mənbəyə də quraqlıq təsir etdi və bulaq qurudu. Nəticədə bu gün 2000 fərdi ev, təxminən 10000-ə yaxın əhali su təchizatından narazıdır. Bu narazılığı biz ali diqqətinizə çatdırmışıq və Siz göstəriş vermisiniz. Biz əməkdaşlarımızı Xaçmaz rayonuна dərhal ezam etdik və Zeynal Nağdəliyevin şöbə əməkdaşları ilə birlikdə orada bu məsələlərlə məşğul olduq. Eyni zamanda, demək istərdim ki, 12 rayondan su təchizatı ilə bağlı şikayətlər var idi. Bunlar əsasən, aran rayonları – Sabirabad, Saatlı, Kürdəmir, Ucar, İmişli, Biləsuvar idi. Sizin tapşırığınız əsasında onların su ilə təminatı məsələlərinə ciddi fikir verildi və məsələlər araşdırıldı.

Suvarma sistemi ilə bağlı isə demək istərdim ki, orta hesabla ölkə üzrə illik 6,3 milyarddan 6,7 milyard kubmetrə qədər su təminatı mövcuddur. Ölkə üzrə orta hesabla il ərzində 3,2 dəfə suvarma olmalıdır. Bu, «Meliiorasiya və Su Təsərrüfatı» Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin verdiyi məlumatdır. Əslində isə faktiki vəziyyətdə bir qədər fərqli rəqəmlər görünür. Kənd Təsərrüfatı naziri də bu məsələni qeyd etdi. Yəni 28 rayonda 671264 hektar kənd təsərrüfatı torpaqlarının 50 faizində suvarma ortalama həddən aşağı olubdur. Məsələn, daha kritik vəziyyət Qobustan rayonunda 1,2 dəfə, Ağsuda 1,4 dəfə, Şamaxıda 1,6 dəfə və Füzuli rayonunda 1,8 dəfə suvarma işləri həyata keçirilibdir. Bu da kənd təsərrüfatının, xüsusilə aqrar sektorun inkişafına çox ciddi mənfi təsir edən amillərdən biridir. Beləliklə, Sizin tapşırığınızla biz həm kənd təsərrüfatının suvarma sistemində, həm də əhalinin içməli su ilə təminatı sistemində bu məsələlərə fikir veririk və Sizin tapşırığınızla nəzarətə götürmüşük, baxırıq. Amma suda sanitariya məsələlərini xüsusilə qeyd etmək istərdim. Cənab Prezident, ali diqqətinizə çatdırıram ki, suyun keyfiyyətinə, epidemioloji vəziyyətə aidiyyəti qurumlar tərəfindən fikir verilsə, daha yaxşı olar. Bu qədər. Təşəkkür edirəm.

İ l h a m Ə l i y e v: Bilirsiniz bu nəyi göstərir? Onu göstərir ki, uzun illər ərzində bu sahəyə dövlət nəzarəti olmayıb, o cümlədən Prezident Administrasiyası tərəfindən. Mən Dövlət nəzarəti şöbəsinə göstəriş verəndən sonra onlar işə başladılar, geniş arayış hazırladılar. Kərəm Həsənov bütün məsələləri indi demə-

di, çünki vaxt baxımından imkan yoxdur. Amma bu arayışda hər şey göstərib. Komissiya formalaşdı, iş başladı, üç ay ərzində təhlil apardı, demək olar ki, bütün qüsurlar üzə çıxdı. Yaxşı, bu qüsurları görənlər yox idimi? Aidiyyəti qurumlar bu məsələ ilə nə üçün məşğul olmurdular? Hesab edirdilər ki, orada boru çəkdim, burada kanalı betonladım, bununla da iş bitdi? Bununla iş bitmir. Gərək işi elə qurasan ki, fermerlər, vətəndaşlar razı olsunlar. Su qıtlığı ola bilər, təbii səbəblər vardır. Aydın məsələdir ki, keçən il, bu il heç tarixdə bəlkə də görünmədiyi səviyyədə quraqlıq olub. Əgər düzgün işlər görülsəydi, vaxtında bu məsələlər üzə çıxsaydı, əlbəttə ki, biz bu vəziyyətdən daha az itkilərlə çıxardıq. Ona görə bugünkü müşavirədən sonra, əlbəttə, geniş tədbirlər planı hazırlanacaq. Bu gün səsləndirilən təkliflər və eyni zamanda, aidiyyəti qurumlar tərəfindən aparılmış təhlil nəticəsində təkliflər, yerlərdən gələn təkliflər mütləq nəzərə alınmalıdır. Çünki regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair birinci Dövlət Proqramını və ondan sonrakı proqramları qəbul edərkən biz yerlərdən məlumat əsasında bir çox məsələləri o proqrama daxil etdik. İnsanları nə narahat edir? Hansı rayonda hansı problem vardır? Bu ərizələr və təkliflər əsasında biz bu proqramları tərtib etdik. Eyni qaydada bu dəfə də bu olmalıdır. Çünki bütün mövcud problemlər gərək bu proqramda öz əksini tapsın. Su təsərrüfatı balansına gəldikdə, yaxşı ki, bu məsələ qısa müddət ərzində həll olundu. Təbii ki, bundan sonra müntəzəm olaraq su balansını hazırlanmalıdır. Bu bizim üçün əsas «Yol Xəritəsi» olacaqdır. Su balansını tərtib olunmadan

biz öz işimizi planlaşdırma bilmərik. Bizim əsas su obyektlərində müasir ölçü cihazları quraşdırılmalıdır və bir neçə obyektə artıq quraşdırılıb. Amma bu, çoxdan olmalı idi. Necə ola bilər ki, bizim əsas su anbarlarında ölçü cihazları yoxdur?! Nə qədər su gəldi, nə qədər su çıxdı, dədə-baba üsulu ilə baxırlar, səviyyəyə baxırlar, orada xətlərə baxırlar, ondan da nəticə çıxarırlar. İndi mən Şahin Mustafayevdən soruşmaq istəyirəm ki, hansı obyektlərdə bu quraşdırıldı və bu məsələ nə vaxt tam təmin ediləcəkdir?

Şahin Mustafayev: Cənab Prezident, 12 ədəd müasir ölçü cihazı Fövqəladə Hallar Nazirliyi tərəfindən əldə olunub və ondan 4-ü artıq quraşdırılıb. Biz ilk növbədə, məsləhətləşdik, baxdıq ki, əsas suyumuz haradadır. Ona nəzarəti təmin etmək üçün Mingəçevir su anbarını götürdük. Mingəçevir su anbarına üç çıxış var – Yuxarı Qarabağ, Yuxarı Şirvan kanalları, bir də Mingəçevir SES-ə gedən Varvara su anbarına tökülən yerdə. Biz ilk növbədə, bu üç yerdə və bir də Mingəçevirin özünün su həcminin ölçülməsi üçün cihaz quraşdırdıq. Bu 4 cihaz artıq quraşdırılıb. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən də 25 cihaz əldə olunub. Mən düşünürəm ki, təxminən bir ay ərzində daha 33 cihaz quraşdıracağıq. Komissiyada baxmışıq ki, ilk növbədə hansı nöqtələrdə bu cihazlar quraşdırılmalıdır. Bir neçə gün öncə biz Komissiyada məsləhətləşdik, razılaşdırdıq ki, şimal istiqamətində bir neçə ən önəmli su anbarında və kəmərlərdə, kanallarda da bu cihazları quraşdırmaq. Düşünürəm ki, biz bu sahədə bütün işləri

bu ilin sonunadək zəruri yolla, amma kritik olanları bir ay ərzində başa çatdıracağıq.

İ l h a m Ə l i y e v: Fövqəladə Hallar naziri, əlavən varmı?

K ə m a l ə d d i n H e y d ə r o v: Möhtərəm cənab Prezident, əslində Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin nəzdində suölçmə cihazları artıq var idi. Amma onlar mənəvi və fiziki olaraq köhnəlmişdi. Sizin tapşırığınızdan sonra bu yeni cihazların əldə olunması və quraşdırılması prosesi gedir. Baş Nazirin müavininin dediyi kimi, qısa bir müddətdə ən vacib yerlərdə Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi ilə birgə bunları quraşdıracağıq. İkinci və üçüncü əhəmiyyətli yerlərdə də ilin axırına qədər bu proses qurtaracaqdır. Qeyd etdiyiniz kimi, bizim su itkilərimizin 40, bəzi yerlərdə də 50 faizi beton və torpaq kanallarda baş verir. Biz Almaniya şirkətləri ilə danışıqlar aparmışıq. Suyu dayandırmadan, yeni üsullarla onu beton kanallarla deyil, digər materiallarla üzlənmiş kanallarla nəql edib, su itkisini minimuma endirmək olar. Əgər icazə versəniz, biz bu barədə müvafiq qurumlarla danışaq, nəticələrini Nazirlər Kabinetinə təqdim edək. Yeni materiallar həm tez başa gəlir, həm ucuzdur, həm də quraşdırılan vaxt suyun qabağını dayandırmır. İcazə versəniz, bu işə başlayardıq.

İ l h a m Ə l i y e v: Bəli, mütləq məşğul olun. Mən bir dəfə bu haqda fikrimi demişəm. Demişəm ki, indi dünyada texnologiyalar inkişaf edir. Biz də gərək ən qabaqcıl texnologiyaları ölkəmizə gətirək. Biz həmişə hesab edirdik ki, əgər torpaq kanalı beton üzlüklə örtülsə, itkilər azalacaq. Amma bu həm böyük

xərc, həm də vaxt tələb edir. Ona görə tezliklə dediyiniz o şirkətlə əlaqə saxlayın, onları dəvət edin. Qoy bizə göstərsinlər və bir pilot layihə də icra etsinlər. İqtisadiyyat Nazirliyi aidiyyəti qurumlarla birlikdə vəsaitlə bağlı məsələləri həll etsin ki, biz vaxt itirmədən bu işə başlayaq. Bizim kanallarımızın 73 faizi torpaq kanallardır. Bu da, əlbəttə ki, itkilərin əsas səbəbidir. Mingəçevir su anbarının Yuxarı Qarabağ kanalına çıxış hissəsi yenidən qurulmalıdır. Bu məsələ ilə bağlı qərar qəbul edildi, yoxsa yox?

Şahin Mustafayev: Cənab Prezident, Komissiyanın bəzi üzvləri orada oldular, baxdılar. Yuxarı Qarabağ kanalının giriş hissəsində qapı vardır. O qapı faktiki olaraq, işləmir və o qapının işləməməsi prinsip etibarilə çox ciddi təhlükə yarada bilər. Çünki bu qapı həm Yuxarı Qarabağ kanalına tunelin girişini qoruyur, həm də suyun həcmi tənzimləyir. Biz orada olduq, vəziyyət çox pisdir, ağırdır. Bu məsələyə təcili olaraq baxılmalıdır. Artıq Fövqəladə Hallar Nazirliyi Yaponiya şirkəti ilə müqavilə bağlayıb, araşdırmalar aparılıb, layihə-smeta sənədləri hazırdır. Fövqəladə Hallar Nazirliyi Komissiyaya müraciət edib, Komissiyadan materiallar artıq İqtisadiyyat Nazirliyinə göndərilib. İqtisadiyyat Nazirliyi qısa müddətdə layihəyə baxıb öz qiymətləndirməsini verəcəkdir. Hesab edirəm ki, bu layihənin qısa müddətdə başa çatdırılması mümkündür və zəruridir.

İlham Əliyev: İcra müddəti təxminən nə qədər ola bilər?

Şahin Mustafayev: Yəqin söhbət aylardan gedəcək, cənab Prezident.

İlham Əliyev: Onda uzatmayın. Tezliklə baxın məsələyə. Əlbəttə ki, bu, müşavirənin yekunu olaraq imzalanacaq sərəncamda da öz əksini tapmalıdır.

Şahin Mustafayev: Baş üstə.

İlham Əliyev: «Elektron su təsərrüfatı» informasiya sistemi haqqında artıq burada deyildi. Bildiyimə görə, indi əsasnamə hazırlanır. Bunu da tezləşdirin, tezliklə təqdim edilsin, imzalansın. Bu, «Elektron kənd təsərrüfatı» informasiya sistemi ilə inteqrasiya şəklində artıq vahid bir informasiya sistemi kimi olacaq. Eləmi?

Şahin Mustafayev: Bəli, cənab Prezident. «Elektron su təsərrüfatı» informasiya sistemi bütün aidiyyəti dövlət qurumlarının informasiya sistemlərinə inteqrasiya olunacaq, o cümlədən kənd təsərrüfatı informasiya sisteminə.

İlham Əliyev: Eyni zamanda, biz peyk imkanlarımızdan da istifadə etməliyik. Mən bilirəm ki, «Azərkosmos» da bu işlərə cəlb edilib. Mütləq müntəzəm olaraq həm müşahidə aparılmalıdır, eyni zamanda, mövcud problemlər artıq peyk vasitəsilə müəyyən edilməlidir. Bu işlər də müntəzəm olaraq aparılmalıdır. Əkin sahələrinin müasir texnologiyalar əsasında suvarılmasına böyük ehtiyac vardır. Xüsusilə nəzərə alsaq ki, indi biz suya qənaət etməliyik. Ona görə biz bu işlərə xarici mütəxəssisləri cəlb etməliyik. Komissiya bu məsələ ilə məşğul olsun və eyni zamanda, biz gərək sahibkarları da həvəsləndirək ki, yük tək cə dövlətin üzərinə düşməsin. Yəni sahibkarlar üçün həvəsləndirici addımlar atılmalıdır ki, onlar bu müasir texnologiyalara daha da yaxın-

dan cəlb olunsunlar. Ola bilər güzəştli kreditlər, yaxud da ki, hansısa imtiyazlar xətti ilə. Onsuz da biz lazımi infrastruktur məsələlərini həll edəcəyik. Amma bu, sahibkarların özləri üçün də bir motivasiya yaratsın ki, müasir texnologiyalardan istifadə etsinlər. Burada, əlbəttə, maarifləndirmə işi aparılmalı, təqdimatlar keçirilməlidir, sahibkarlar görsünlər ki, əgər bu texnologiyadan istifadə etsələr, onda dövlətin güzəştləri nə olacaq və deməli, məhsuldarlıq nə qədər artacaqdır.

Yeraltı və yerüstü su resurslarının qiymətləndirilməsi məsələsi, hesab edirəm ki, həll olundu. Çatışmayan vəsait tezliklə ayrılmalıdır və həmçinin hidrotexniki qurğuların təftişinə də mütləq xarici mütəxəssislər cəlb edilməlidir. Əkin sahələrinin suvarılması üçün qrafiklərin tətbiq edilməsi prosesi başlanılıb. Hesab edirəm ki, bu çox əhatəli bir proses olmalıdır. Ölkə üzrə hər yerdə qrafiklər tətbiq edilməlidir və çox ciddi nəzarət olmalıdır. Bu məsələ həll olunarkən, əlbəttə ki, «Elektron kənd təsərrüfatı» informasiya sistemi ilə də uzlaşdırılmalıdır və fermerlər də buna cəlb edilməlidirlər. Çünki suların bölüşdürülməsi ədalətli olmalıdır. Yerlərdən gələn bəzi məktublar da göstərir ki, müəyyən hallarda bu ədalət prinsipi pozulur. Kimin imkanı var, kimin təsiri var, kimin haradasa yüksək vəzifədə qohumu var, onun əkin sahəsinə su verilir, amma başqa fermer susuz qalır. Ona görə qrafiklər ədalətli olmalıdır və geniş ictimaiyyət bu işlərə cəlb edilməlidir. Əlbəttə ki, nəzarət mexanizmi olmalıdır. Mərkəzi və yerli icra orqanları birlikdə bu işlərlə məşğul olsunlar.

Mənə verilən məlumata görə, bir çox yerlərdə su xətlərinə qanunsuz qoşulmalar var və bu məsələyə heç kim cavabdehlik daşımır. Birincisi, bu qoşulmalar qanunsuzdur və buna yol vermək olmaz. İkincisi, mənə gələn məlumata görə, bəzi təsərrüfatlarda lazım olmayan qədər sudan istifadə edilir, ancaq digər təsərrüfatlara su çatmır. Ona görə burada da çox işlək nəzarət mexanizmi olmalıdır – həm vizual, həm elektron nəzarət mexanizmi. İndi xüsusi cihazlar var ki, onlar, misal üçün, borularda təzyiqin aşağı düşməsi nəticəsində dərhal siqnal verir. Ona görə burada da ən müasir sistemlər tətbiq edilməlidir ki, bu məsələ elektronlaşdırılsın və vahid informasiya portalında, informasiya sistemində öz əksini tapsın. Onda siz görəcəksiniz, əgər hansısa hissədə təzyiq aşağı düşübsə, deməli, orada qanunsuz qoşulmalar vardır. Buna qətiyyənlə yol vermək olmaz. Bütün bu qanunsuz qoşulmalar tezliklə aradan qaldırılmalıdır. Yerli və mərkəzi icra orqanları, lazım gələrsə, hüquq-mühafizə orqanları bu işlərə cəlb edilməlidir ki, burada bu xaosu son qoyulsun. Ən dəhşətlisi odur ki, heç kim buna məsuliyyət daşımır. Qanunsuz qoşulmalara qarşı heç bir cəza mexanizmi, yaxud da ki, nəzarət mexanizmi yoxdur. Çünki bütün qurumlar hesab edir ki, bu onun işi deyil. İndi əgər Komissiya işləməsəydi, bu Komissiyanı mən yaratmasaydım və bunu üzə çıxarmasaydım, belə də davam edəcəkdi. Mütləq bu məsələ tezliklə öz həllini tapmalıdır.

İtkilərin kəskin azaldılması ilə bağlı kompleks tədbirlər görülməlidir. Əlbəttə, itkilərin əsas mənbəyi torpaq kanallardır, amma təkcə torpaq kanallar deyil.

Digər mərhələlərdə də itkilərə yol verilir. Bəzi hallarda bu itkilər süni şəkildə şişirdilir. Bəzi hallarda heç itki olmur, amma suyun həcmi itkilərə silinir. Mənə verilən məlumata görə, burada da xoşagəlməz hallar kifayət qədər geniş vüsət alıb. Ona görə ilk növbədə, biz bu itkiləri azaltmalıyıq. Çünki 40–50 faiz itki dözülməz səviyyədir. Mən yenə də deyirəm, əgər itkilər aradan qaldırılsa, bizim mövcud su mənbələrimiz və su resurslarımız kifayətdir.

İçməli su layihələrinə, meliorasiya layihələrinə böyük vəsait qoyulur. İndi müasir texnologiyalar vardır. Həmçinin boruların istismar müddətinin uzadılması üçün yeni texnologiyalar var, onlardan istifadə etmək lazımdır. Amma elə bil ki, bu itkilər kiməsə sərf edir. Çünki itkilər olan yerdə uçot olmur. Nəyi istəyirsənsə, itkilərə silmək olar. Ona görə ayrıca bir proqramın içində xüsusi istiqamət olmalıdır və qrafik tutulmalıdır ki, itkilərin azaldılması hansı temple gələcək, hansı ildə hansı səviyyəyə düşəcək və əgər düşməyəcəksə, buna məsuliyyət daşıyan qurumların rəhbərləri cəzalandırılmalıdır. Yoxsa ildən-ilə mən bunu eşidirəm – itkilər, itkilər. Yaxşı, itkilər var, amma bunun qarşısını almağın yolu da var. Bu illər ərzində məgər bu yolu tapmaq mümkün deyildi?! Deməli, kimsə maraqlıdır ki, bu itkilər olsun. Hər kəs nəticə çıxarsın.

Dağ çay sularının yığılması ilə bağlı təkliflər səndirildi. Mən bunu dəstəkləyirəm. Artıq bizim dağ çaylarımızda mövcud olan resursların geniş təhlili aparılıb. Ona görə sututarlarının, kiçik su anbarlarının tikilməsi və dağ çaylarının bizim əsas su xətlərinə

birləşdirilməsi məsələlərinə də mütləq baxılmalıdır. Hesab edirəm ki, biz bu işi qısa müddət ərzində görə bilərik. Yenə də çox işlək bir nəzarət mexanizmi olmalıdır. Bir məsələ də su ehtiyatlarının qiymətləndirilməsi ilə bağlıdır. Bu qiymətləndirilmə aparılarkən eyni zamanda, müəyyənləşdirilməlidir ki, bizim su ehtiyatlarımızın artırılması ehtimalı nə dərəcədə realdır, bu mümkündür, yoxsa yox. Bəlkə də bizim bilmədiyimiz elə sahələr var ki, orada mənbələr var, sadəcə olaraq, işlər görülməyib, kəşfiyyat aparılmayıb. İndi mənə məlumat verilir ki, yeraltı və yerüstü su mənbələri sovet dövründə qiymətləndirilib. Görün bunun üstündən nə qədər vaxt keçib. Üstəgəl yeni texnologiyalar. Bizim bəlkə də haradasa geniş su mənbələrimiz var, biz sadəcə, onu bilmirik.

Oğuz–Qəbəl–Bakı su kəmərinin tikintisini də sovet vaxtında əldə olunmuş bilgiler əsasında icra etmişik. O vaxt bu məsələ ortaya çıxmışdı, təkliflər səsəndirilmişdi. Ancaq o vaxt biz mərkəzi ümumittifaq fondlardan asılı olduğumuz üçün bu sahəyə vəsait ayrılmamışdı, ona görə də icra edilmədi. Ancaq layihə olmasa da, hər halda, bütün bilgiler var idi ki, bu bölgədə geniş və çox gözəl, təmiz su mənbələri vardır. Ona görə bu qiymətləndirilmə aparılarkən su ehtiyatlarımızın artırılma ehtimalı da mütləq təhlil edilməlidir.

Torpaq kanalların yenidən qurulması ilə bağlı artıq təklif verildi. İndi qısamüddətli və uzunmüddətli proqram tutulmalıdır. Dediyim kimi, xarici mütəxəssislər, yeni texnologiyalar cəlb olunmalı, pilot layihələr icra edilməlidir. Siz o pilot layihələrin

icrası üçün bir neçə yer seçin ki, biz bu işi bir neçə kanalda başlayaq və sonra bunu təqribən bir neçə ay, bəlkə bir il ərzində sınayaq. Əgər səmərəli olarsa, bu yeni texnologiyalardan istifadə edə bilərik.

Verilən təkliflər arasında ilkin mərhələdə 22 kanalın yenidən qurulması nəzərdə tutulur. Bu kanallar yenidən necə qurulacaq, bax, əsas məsələ bundadır. Əgər buna nail ola bilsək, biz təqribən 300 min hektara yaxın əkin sahəsinin su ilə təminatını tam həll edəcəyik. Mil-Qarabağ kollektorunun yenidən qurulması məsələsi də gündəlikdədir. Bu sahədə hansı işlər görülüb və hansı təkliflər vardır? Şahin Mustafayev, siz məlumat verin.

Şahin Mustafayev: Cənab Prezident, qeyd etdiyiniz kimi, təkliflərin içərisində 22 kanalın yenidən qurulması və əsaslı təmiri təklifi verilib və bu kanallar təxminən 300 min hektara yaxın əkin sahəsinə xidmət edəcək. Bu kanallarda hazırda təxminən 30–40 faiz ətrafında su itkisinə yol veririk. Biz bu kanalları təmir etsək, onda qarşısı alınan su itkiləri hesabına əkin sahələrinin suvarılmasını daha yaxşı təmin edə bilərik. Eyni zamanda, əkin sahələrini genişləndirmək də mümkün ola bilər. O ki qaldı kollektorun əsaslı təmirinə, bu da çox vacib layihədir. Biz burada da ciddi problemlər görürük və ilk növbədə, bu kollektorun təmir olunması məqsədəuyğun hesab edilibdir. Biz Komissiyada buna baxmışıq. «Meliorasiya və Su Təsərrüfatı» Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin təklifini əsas götürərək, ilk növbədə, bu kollektorun əsaslı təmiri məsələsini gündəmə gətirmişik.

Cənab Prezident, yanaşma belə oldu ki, biz ilk növbədə, magistral kanalların, onlardan çıxan birinci və ikinci dərəcəli su kanallarının təmirini prioritet hesab etdik. Yəni kompleks olaraq, bir blok qurtarandan sonra digər blokda işlərin başlanılması nəzərdə tutulur. Beləliklə, kompleks şəkildə bir blok magistral kəmərlər, ondan çıxan birinci dərəcəli, ikinci dərəcəli kanallar və onlardan çıxan paylayıcı şəbəkələr birdəfəlik təmir olunsun. Yəni biz işləri yarımçıq qoymayaq və blok-blok qurtaraq. Verilən təkliflər əsasən Araz çayından, bəzi hissəsi isə Kür çayından qidalanan və aran regionunu əhatə edən su kəmərləri ilə bağlıdır. Komissiyanın təklifi ondan ibarətdir ki, ilk növbədə, texniki-iqtisadi əsaslandırma, layihəsmə sənədləri hazırlanmalıdır, ondan sonra prioritetlər üzrə yekun qərar qəbul olunmalıdır ki, maksimum səmərə təmin edilsin.

İ l h a m Ə l i y e v: Kollektorun uzunluğu təqribən 100 kilometrəndən çoxdur. Bu çox böyük layihədir. «Meliorasiya və Su Təsərrüfatı» Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin sədri bu barədə nə kimi məlumat verə bilər?

Ə h m ə d Ə h m ə d z a d ə («Meliorasiya və Su Təsərrüfatı» ASC-nin sədri): Möhtərəm cənab Prezident, cəbhə bölgəsində yaranmış gərgin vəziyyətdə, pandemiyanın dünyada tüğyan etdiyi bir vaxtda su təsərrüfatı məsələləri, su itkilərinin qarşısının alınması ilə bağlı belə tədbirin keçirilməsinə görə, ilk növbədə, Sizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Burada deyilənlərin hamısı çox düzgün, vaxtında qaldırılmış məsələlərdir. Bu məsələlərlə bağlı onu deyə bilərəm

ki, 17 il ərzində Siz Azərbaycanda bu sahədə çox böyük işlər görmüsünüz. Əgər bu gün Taxtakörpü su anbarı, Şəmkirçay su anbarı olmasaydı, Bakı, Sumqayıt şəhərlərinin su təchizatında, şimal zonasının suvarma məsələlərində çox ciddi çətinliklər olardı. Bu gün həqiqətən, quraqlıq şəraitində Bakıda su təchizatında, içməli su məsələsində təhlükəli vəziyyət yarana bilərdi. Amma gördüyünüz tədbirlər nəticəsində həm şimal zonasında, həm də Bakı və Sumqayıt şəhərlərində bunu heç kəs hiss etməyib. Hazırda Bakıya verilən suyun 70 faizi Ceyranbatan su anbarından götürülür. Bu da Taxtakörpü su anbarından götürülən suyun hesabıdır. Şəmkirçay su anbarının tikilməsi isə qərb bölgəsinin problemlərini çox yüksək səviyyədə həll edib. Bunun xeyrini həmin zonanın əhalisi də hiss edir.

Cənab Prezident, quraqlıq səbəbindən son 70 ildə Mingəçevir su anbarı istifadəyə veriləndən birinci dəfədir ki, indiki bu səviyyəyə düşüb. Sizin yaratdığınız Komissiya çox fəal işləyir, çox yaxşı işlər görülür. Biz səhmdar cəmiyyət olaraq bu sərəncamın icrası ilə bağlı 2020–2030-cu illər üçün proqram tərtib edib Komissiyaya təqdim etmişik. Həmin proqramda Sizin qarşıya qoyduğunuz vəzifələrin hamısı, yəni su itkilərinin azaldılması, su ehtiyatlarından istifadə olunması, müasir texnologiyaların tətbiqi, suyun idarə edilməsi üçün institusional dəyişikliklərin aparılması öz əksini tapıb. Proqrama Komissiyada baxırlar, yəqin ki, yaxın vaxtlarda Sizə təqdim olunacaq. Qeyd edilən 22 magistral kanalın, eyni zamanda, Mil-Qarabağ kollektorunun və bir

neçə su anbarının tikintisinə başlanması, əsasən də bu işlərin görülməsi üçün layihə-smeta sənədlərinin hazırlanması, müasir texnologiyalara uyğun işlənməsi nəzərdə tutulub. İndi müasir texnologiyalar var, bu işlər də yəqin ki, layihələndiriləndə, icra olunanda bu texnologiyalara uyğun aparılacaqdır.

Cənab Prezident, Mil-Qarabağ kollektoru Baş Mil-Muğan kollektorunun davamıdır. Kollektorun tikintisi çoxdan layihələndirilib, İslam İnkişaf Bankının hesabına texniki-iqtisadi əsaslandırma aparılıb. Vəsaitlə bağlı olaraq həmin sahə hələ bir qədər sonraya saxlandı. Amma onun çəkilməsi çox vacibdir, çünki həmin zonada Sizin gördükdüyünüz böyük su təsərrüfatı işləri, Şəmkir zonasından başlayaraq, Goranboy, Samux rayonlarında görülən işlər, ümumiyyətlə, çöl sularının atılması üçün həmin kollektorun yenidən qurulmasını tələb edir. O, kiçik iş deyil, gərək bir neçə il onun üzərində effektiv işlənilsin.

Biz builki quraqlıqla bağlı bütün imkanları, kənd təsərrüfatını su ilə təmin etmək, birinci növbədə isə içməli su məsələsini əsas götürmüşük. Şimal zonasında müəyyən əkinlərin aparılmasında təkliflərimiz ondan ibarət olub ki, bu zonanın suyu əsasən Bakının, Sumqayıtın içməli suyu ilə birgə gedir və onu kənd təsərrüfatı sahəsinə yönəltmək paytaxtın su təchizatında hər halda, bir qədər çətinlik yarada bilər. Siz bilirsiniz, kəndlərimizin əksəriyyətində indi su xətləri çəkilir. Çay sularından istifadə olunur. Mobil qurğular qurulub, o qurğulara gərək su verilsin, bu işlər görülsün. Yəni biz alternativ su mənbələrindən

də, kollektorların suyundan da istifadə edirik. İndi Kür çayının suyuna kollektorlardan saniyədə 48 kubmetr su qatırıq. Bu da bizim əlimizdən tutur ki, pambıq sahələrini suvara bilək. Qarabağ kanalından ümumi imkanın 70 faizi qədər su götürülür. Şirvan kanalından 60 faizə qədər su götürürük. Bu 60–70 faizlə, növbəlilyi artırmaqla Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, onun yerlərdəki idarələri, icra hakimiyyətləri ilə birlikdə qrafiklə 580 minə yaxın fermerlə müqavilə bağlanılıb. 580 min fermer bilir ki, onların suyu haradan gələcək və necə gedəcək. Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin sistemi vasitəsilə hər bir şəxs bilir ki, nə vaxt su ilə təmin olunacaq. Ümumiyyətlə, qısa müddətdə su təsərrüfatı sahəsində kadastrın hazırlanması təmin olunub. Kadastrda 200 min meliorasiya obyektinin adı var ki, bu gün onları tapmaq olur. Yəni uçotu aparmaq üçün, Sizin qarşıya qoyduğunuz məsələlərin həlli üçün görülən işlər öz effektini verəcəkdir. Biz Komissiyaya lazım olan materialları təqdim etmişik. Əgər tapşırıq versəniz, xarici mütəxəssislərin də dəvət olunması ilə bu işi Sizin tələbləriniz səviyyəsində görə biləcəyik. Diqqətinizə görə minnətdaram.

İ l h a m Ə l i y e v: Biz sudan elektrik stansiyalarının fəaliyyətində də istifadə edirik və əlbəttə, həm su-elektrik stansiyalarının, həm istilik elektrik stansiyalarının fəaliyyəti, əlbəttə ki, sudan asılıdır. Çünki bu soyutma işləri olmadan istilik elektrik stansiyaları fəaliyyət göstərə bilməz. İndi qeyd etdiyim kimi, biz son vaxtlar elektrik stansiyalarının reabilitasiyası, müasirləşdirilməsi ilə bağlı böyük işlər gördük, itirilmiş gücləri bərpa etdik, haradasa 800 meqavat səviyyə

yəsində. Bu yaxınlarda Mingəçevir İstilik Elektrik Stansiyasının yenidən qurulmadan sonra açılışı oldu və stansiya 2400 meqavat elektrik enerjisi generasiya edir. Əlbəttə ki, bu sahədə soyutma məqsədilə sudan qənaətlə istifadə edilməlidir. Eyni zamanda, Xəzər dənizinin səviyyəsi aşağı düşüb. Bu, ilk növbədə, Sumqayıt İstilik Elektrik Stansiyasının fəaliyyətinə çox mənfi təsir göstərir, o da 525 meqavat gücündə olan stansiyadır. İstisna edilmir ki, «Şimal-1», «Şimal-2» elektrik stansiyalarının soyutması ilə bağlı problemlər yarana bilər. Orada da ümumi generasiya gücü 800 meqavatdır. İndi «Azərenerji»nin sədri məlumat versin, Sumqayıt Elektrik Stansiyasının soyudulması üçün estakada tikilir, bu tikinti nə yerdədir və nə vaxt başa çatacaq? Ümumiyyətlə, Xəzərin suyunun aşağı düşməsi ilə bağlı hansı qabaqlayıcı tədbirlər görülür ki, biz özümüzü bu vəziyyətdən sığortalaya bilək.

Baba Rzayev (*«Azərenerji» Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin prezidenti*): Təşəkkür edirəm, möhtərəm cənab Prezident. Siz çox doğru qeyd etdiniz. Xəzərin səviyyəsinin son ildə bir metr yarımədək aşağı düşməsi nəticəsində sahilin «ləpədöyən» deyilən hissəsindən soyutma sistemi üçün dövrə nasoslarının suyu gətirdiyi, qəbul etdiyi bir ərazi seçilmişdi ki, bu, doğru deyildi. Biz vəziyyəti Sizə məruzə etdik. Sizin göstərişinizlə bütün tədbirlər planı həyata keçirildi və dənizə doğru 750 metr estakadanın tikintisi artıq başa çatıb. Bu ayın sonunda 6 ədəd çox güclü nasos artıq Bakıda olacaq. Sizə söz verdim kimi, biz oktyabrın axırı, noyabrın əvvəllərində Sumqayıtda yaranmış

su probleminin həllinə nail olacağıq. O ki qaldı dəniz səviyyəsinin aşağı düşməsindən itirdiyimiz elektrik enerjisinə, son həftənin reallığı odur ki, bu gün əgər havaların isti keçməsinə görə texniki göstərici olaraq, biz qoyulmuş gücdən 8 faiz itiririksə, 8 faiz də səviyyənin aşağı düşməsindən itiririk. Hazırda Sumqayıt Elektrik Stansiyası 420–430 meqavat gücündə fəaliyyət göstərir. Yəni bunun təsiri bu qədərdir. Bu, maya dəyərinə də çox ciddi təsir edir. Eyni problem, demək olar ki, «Şimal-1», «Şimal-2»də də vardır. Biz ancaq dərinləşdirici lilsovuran qurğulardan istifadə edirik. Hələlik orada da 8–10 faiz itki vardır. Cəmi 800 meqavatlıq elektrik stansiyası – 400 «Şimal-1» və 400 «Şimal-2». «Şimal-1»in rotorunun köhnə olması səbəbindən biz orada 30 meqavat itiririk, qalır 370. Amma havanın və dənizin təsirindən stansiya bu gün 320 meqavatla işləyir. Dəniz səviyyəsinin aşağı düşməsi nəticəsində biz «Şimal-2»də də təxminən 30 meqavat itiririk. Bu gün cəmi 670 meqavatla tam stabil gücdə çalışırıq.

İ l h a m Ə l i y e v: İndi Xəzər dənizinin su səviyyəsinin dəyişməsi təbii səbəblərə bağlıdır. Bunu, bildiyimə görə, heç alimlər də bu günə qədər müəyyən edə bilmirlər, nə üçün bir müddət su gedir, ondan sonra suyun səviyyəsi qalxır. Bu, dövrü xarakter daşıyır, ona görə biz istənilən vəziyyətə hazır olmalıyıq. Son illər ərzində hər il Xəzərin səviyyəsi aşağı düşür, ona görə bütün lazımı tədbirlər görülür, estakada yaxın aylarda istifadəyə veriləcəkdir. O ki qaldı «Şimal-1», «Şimal-2»yə, bu günə qədər hələ ki, suyun səviyyəsinin aşağı düşməsi o qədər də onların

işinə təsir etməyib. Amma əgər gələcəkdə bu proses davam edərsə, biz buna hazır olmalıyıq. Bütövlükdə bütün su təsərrüfatı məsələlərinin həllində, əlbəttə ki, energetika sektoru da fəal olmalıdır, koordinasiya olmalıdır və bu mövsümi xarakter əsasında biz öz generasiya güclərimizi işə salmalıyıq. Bizim indi tələbatdan təxminən 1000 meqavat artıq generasiya gücümüz var, ona görə biz istənilən stansiyanı ya söndürə bilərik, ya da onun fəaliyyət əmsalını aşağı sala bilərik ki, bu işlər tam uzlaşma şəklində həll olunsun. İcməli su layihələri ilə bağlı Qorxmaz Hüseynov məlumat versin.

Qorxmaz Hüseynov («Azərsu» Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin sədri): Möhtərəm cənab Prezident, təşəkkür edirəm. Siz bu gün icməli su təsərrüfatında olan həm uğurlardan, həm də nöqsanlardan geniş danışdınız. İcazənizlə, mən də bununla bağlı bir neçə məsələyə toxunmaq istəyirəm. Son zamanlar iqlim dəyişikliyi ilə bağlı regionlarda, bir neçə rayonda suyun verilişində fasilələr yaranıb. Bu əsasən Xızı, Altıağac rayonlarında su mənbələrində suyun azalması ilə bağlıdır. Eyni zamanda, Zaqatala şəhərində dağ çaylarında baş verən daşqınlar zamanı mənbədə bulanıqlıq artdığına görə şəhərə suyun verilişində fasilələr yaranır. Siz çox doğru qeyd etdiniz ki, alternativ su mənbələrinin tapılması mühüm məsələdir. Zamanında bu layihələr hazırlanarkən ehtiyatlar qiymətləndirilib, amma iqlim şəraitinin belə dəyişməsi ola bilsin ki, nəzərə alınmayıb. Lakin biz qabaqcadan bu dinamikaları nəzərə alaraq, həm suyun keyfiyyət parametrlərində, həm həcmində bir neçə rayonla bağlı

məsələ qaldırdıq və Sizin sərəncamınızla Lerik, Qobustan, Ağstafa, Gədəbəy, Şamaxı və Tovuz rayonlarında bu işlər həyata keçirildi. Şamaxı və Tovuz şəhərlərində hələ bu layihələr tam başa çatmasa da, birinci mərhələdən sonra şəhərə suyun verilişində problemlər nisbətən aradan qaldırılıb. Lakin digər rayonlarda isə həmin alternativ mənbələr hesabına suyun verilişində heç bir problem yaranmayıbdır.

Uçqun bulağı Xaçmaz şəhərinin qədim su mənbəyidir. Həmin mənbədə suyun həcmi çox olduğundan onu Bakı xəttinə qoşmuşduq, hazırda yaranan vəziyyətdə iki məhəllədə suyun verilişində fasilə, yəni suyun həcmində azalma müşahidə ediləndə biz həmin suyu Xaçmaz şəhərinə birləşdirdik. Lakin, cənab Prezident, təkcə Xaçmaz şəhəri deyil, bir çox şəhərlərdə – Şamaxı, Qax, Qəbələ və sair şəhərlərdə, xüsusilə beynəlxalq maliyyə qurumlarının vəsaiti ilə layihələndirilən rayonlarda layihələr 2009–2012-ci illərə əsasən hazırlanıb. Bu layihələr hazırlanarkən şəhərin mövcud ərazisi nəzərə alınmışdır. Amma sonradan bildiyiniz kimi, ölkəmizdə Abşeron yarımadasında, regionlarda şəhərlər sürətlə böyüyür və bu böyümə nəticəsində təkcə Şamaxıda 1000 ev bu gün layihədən kənardadır qalıb. Yəni layihə zamanı bu evlər yox idi. Xaçmazda 1450, Qaxda 682, Qəbələdə 500 ev və sair. Belə hallar bir çox rayonlarda var və biz bununla bağlı yeni layihələr hazırlayırıq ki, gələcəkdə investisiya proqramı çərçivəsində bu kəndlərin problemi həll olunsun.

İ l h a m Ə l i y e v: Axı hər dəfə mən açıqlılarda olanda siz mənə məlumat verirdiniz ki, bu layihələr

elə hazırlanıb ki, 2030-cu ilə qədər artan əhalini nəzərə alsın. İndi isə deyirsən ki, əhali artıb, 1000 ev orada tikilib, ona görə su çatmır. Bəs necə ola bilər ki, 2030-cu ilə qədər siz bunu planlaşdırırdınız, amma indi 600 ev tikilib və su çatmır?

Qorxmaz Hüseynov: Cənab Prezident, üzr istəyirəm, bizim suyun hesabı 2030-cu il nəzərə alınmaqla, əhali artımı nəzərə alınmaqladır. Amma infrastruktura ayrılan vəsait mövcud ərazi üçün nəzərdə tutulduğundan yenidən maliyyələşib, yenidən qurulmalıdır, xüsusilə beynəlxalq maliyyə qurumları tərəfindən maliyyələşən rayonlarda. Çünki beynəlxalq maliyyə qurumları bu layihələrə əlavə vəsait ayırmayıb.

İlham Əliyev: Onlar ayırmayıb, onda müraciət edəydiniz hökumətə, biz dövlət investisiya proqramından vəsait ayırdıq. Onlar ayırmayıb, siz də oturmusunuz ki, onlar ayırmayıb, mən də otururam, heç nə etmirəm. Bəs yaxşı, heç kim bilmir ki, yeni evlər tikilir, Azərbaycanın əhalisi artır və artacaq? Hər dəfə mənə deyirdiniz ki, 2030-cu ilə qədər hər şey nəzərdə tutulub – mənbə də, infrastruktur da. İndi də deyirsən ki, yox, 600 ev orada tikilib, 1000 ev burada tikilib, ona görə su çatmır.

Şahin Mustafayev, bu məsələ ilə bağlı nə kimi arayış verə bilərsiniz? Bu məsələ araşdırılıb, yoxsa yox?

Şahin Mustafayev: Cənab Prezident, biz hələlik bunu detallarla araşdırmamışıq, amma tapşırığınızla biz hər rayon üzrə, xüsusilə yarımçıq qalan – Siz çıxışınızda qeyd etdiyiniz rayonlar üzrə, in-

didən araşdırmalıyıq ki, dediyiniz kimi, 10 il, 15 il müddətində tam təmin olunsun.

İ l h a m Ə l i y e v: Həm yarımçıq qalan, həm də bitmiş hesab olunan layihələr. İndi belə çıxır ki, digər evlər nəzərə alınmayıb. Ya su mənbəyi düzgün seçilməyib, ya yoxdur, ya da ki, yeni evlər tikilib. Əlbəttə, yeni evlər tikiləcək. Azərbaycanın hər bir yerində yeni evlər tikilir, o demək deyil ki, o evlər tikiləndə onlar susuz qalmalıdır. Deməli, bu, bəri başdan nəzərə alınmalı idi, ona görə siz bu məsələləri təhlil edin. Xarici maliyyə qurumları tərəfindən maliyyələşən layihələrə əlavə vəsaitin ayrılmasına da baxın, yerlərdə də dəqiq hesablamalar aparılsın. Prezident Administrasiyasına da tapşırıram, bu rəqəmləri təhlil edin, hansı şəhərdə, o şəhərlərdə ki, içməli su layihələri başa çatıb, hansı şəhərlərdə və hansı evlərə su verilmir. Çünki mən açılışlarda olanda mənə məruzə edilir ki, bu şəhər 100 faiz su ilə tam təmin edilib, 24 saat fasiləsiz su verilir. Bu məlumatı mənə verirlər. İndi sən demə, mən açılışlarda iştirak etdiyim şəhərlərdə bəzi evlərdə su yoxdur. Belə şey olmaz, bu, nəzərə alınmalıdır. Mənə məlumat verilirdi, təqdimatlarda göstərilirdi ki, 2030-cu ilə qədər, hətta 2035-ci ilə qədər əhalinin artımı nəzərə alınıb. Sən demə, nəzərə alınmayıb. Bunu çox ciddi araşdırmaq lazımdır və mənə bir neçə mənbədən məlumat verilməlidir – həm Komissiya tərəfindən, həm yerli icra orqanları tərəfindən, həm də «Azərsu»dan.

Q o r x m a z H ü s e y n o v: Cənab Prezident, Abşeron yarımadasına gəldikdə isə Siz də qeyd etdiyiniz kimi, biz 2011-ci ildə Sizin xüsusi tapşırığınızla ya-

rımadada əhalinin artımını, inkişafı nəzərə alıb, baş plan hazırladıq. Hazırlanmış baş plana əsasən, işlərin icrasına 2012-ci ildən etibarən başlandı. Mən bir neçə rəqəmi demək istəyirəm, 2011-ci ildə Abşeron yarımadasına 598 milyon kubmetr su verilirdi. 2019-cu ildə isə 526 milyon, yəni 12 faiz az su verilmişdi. Lakin həmin vaxtda yarımada abonent sayı 50 faiz artmışdır, yəni 684 min abonentə qarşı 1 milyon 17 min abonent olmuşdur.

Görünən odur ki, itirilən suyun həcmi 20 faiz azalıbdır. Yeni infrastruktur qurulub, yəni 2600 kilometrədən çox su şəbəkəsi çəkilibdir. Bu, ümumi baş planın birinci mərhələsi üzrə görüləcək işin 34 faizi idi. 252 kilometr magistral xətdən cəmi 54 faiz icra olunub, 16 su anbarı tikilibdir. Bu da tikiləcək ümumi anbarların 33 faizini təşkil edir.

Cənab Prezident, aparılan təhlillər göstərirdi ki, şəhərdə olan böyük su itkilərinin qarşısını almaq üçün bu infrastruktur layihələrinin tamamlanması vacib şərtidir. Şəhərin xüsusilə Binəqədi, Sabunçu, Suraxanı, Xəzər rayonlarının ərazisində çox böyük genişlənmə, tikinti işləri aparılıb və daha çox fərdi həyət evləri tikilibdir. Burada həm əhalinin artımı, həm genişlənən ərazi, həm də ki, yaşıllıqların artırılması suya olan tələbatı artırıbdir. Amma mən bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, Abşeron yarımadasına verilən su şəhərin su təminatına tam bəs edə bilər. Biz bu il keçən illə müqayisədə bir kubmetr/saniyə, yəni təxminən gündə 85 min kubmetr az su qəbul edirik, şəhərə az su ötürürük. Bu da məlum səbəblərdən Ceyranbatan gölündə Taxtakörpünün su ehtiyatları

nın balanslaşdırılması, bir də Kür çayında suyun verilişində çətinliklə bağlıdır. Lakin əgər biz infrastrukturunu tamamlayırıqsa, artıq qalan itirilən suyu bərpa edib, əhaliyə verə bilərik. Çox böyük ərazilərdə magistral xətlər şəbəkə kimi istismar olunur. Həddən çox qanunsuz birləşmələr var, xüsusilə bağ massivlərində. Magistral xətlər üzərində vətəndaşlar tərəfindən xüsusi nasosxanalar quraşdırılır. Bu, bu günün, dünənin məsələsi deyil, bu, illərin məsələsidir. Magistral xətlər əslində anbarları qidalandırmaq üçündür. Anbarlar isə qəza vaxtı suyun verilişini və pik saatlarda suyun təchizatını qarşılamaq üçündür. Bizim anbar, magistral xətt layihələrimiz başa çatdıqdan sonra bu tikinti normalarına cavab verməyənlər 26 faiz təşkil edir, amma görülən işlərdən əvvəl bu, 56 faiz idi, biz bunu 26 faizə salmışıq. Yay ayları istisna olmaqla, əslində digər mövsümdə su çatışmazlığı yoxdur. Bu, qapalı sistem deyil, bu gün özbaşına tikililər hamısı açıq sistem olduğu üçün suyun germetikliyi itir və sistemdə boşalma yaranır. Nəticə etibarilə həmin ərazilərdə suyun verilişində çətinliklər yaranır, eyni zamanda, daimi su alan ərazilərdə təzyiqlərin düşməsi ilə biz fasiləli rejimlərə keçmək məcburiyyətində qalıyıq. Cənab Prezident, ona görə də fürsətdən istifadə edib demək istəyirəm ki, bu layihələrin başa çatdırılması üçün xüsusi tapşırıqlar verməyiniz məqsədəuyğundur. Söz yox ki, dediyiniz məsələlərdə «Azərsu» ASC-nin, şəxsən mənim günahım vardır. Qanunsuz istifadələrə qarşı mübarizə yəqin ki, lazımı səviyyədə aparılmır. Qanunsuz qoşulmalara qarşı mübarizələri lazımı səviyyədə apara bilməmişik və bu

səbəbdən də infrastrukturun yenilənməsi üçün tədbirlər görülməlidir.

Cənab Prezident, bir neçə kəlmə də suyun keyfiyyəti ilə bağlı demək istərdim. Mən Sizə məruzə etdim, Siz xüsusi tapşırıq verdiniz ki, Ceyranbatanda ən müasir qurğu tikilsin. Çünki həmin vaxt Ceyranbatanda 3 nöqtədən su birbaşa göldən götürülüb şəhərə verilirdi. Biz o qurğunu tikməklə, əslində suyun həcmi artırمامışdıq, sadəcə, şəhərə verilən suyun keyfiyyətini ən yüksək standartla gətirmişdik. Su həmin göldən birbaşa götürülür, bütün şəbəkəyə qarışırdı. Ona görə də, demək olar ki, bütün sularımızın keyfiyyət parametrləri aşağı idi. Bu gün Abşeron yarımadasına verilən bütün suyun keyfiyyət parametrləri həm bulanıqlıq baxımından, həm bakteriooloji çirklənmə baxımından tam standartlara uyğundur. Təbii ki, lokal çirklənmələr mövcuddur. Buna görə də biz həm mərkəzi laboratoriyalar yaratmışıq, həm də 9 regional laboratoriyamız fəaliyyət göstərir.

Cənab Prezident, itkilərlə bağlı bircə kəlmə deyim, hansı rayonlarda ki, layihələr tam başa çatıb, itkilər 14–22 faiz civarında dəyişir. Təbii ki, burada idarəetmədən də çox şey asılıdır. Amma harada ki, layihələr başa çatmayıb, itkilər bəzi yerlərdə 50 faizdən də çoxdur. Ona görə də bir daha demək istəyirəm ki, infrastrukturun yenilənməsi ilə biz buna nail ola bilərik.

İ l h a m Ə l i y e v: Sayğaclaşdırılma ilə bağlı işi siz nə vaxt başa çatdıracaqsınız?

Q o r x m a z H ü s e y n o v: Cənab Prezident, sayğaclaşdırılma 89 faiz icra olunub, 227 min sayğac-

sız abonentimiz var, 128 min isə istismar müddətini bitirmiş sayğac.

İlham Əliyev: Amma bu, ölkə üzrədir, rayonlarda aşağı səviyyədədir.

Qorxmaz Hüseynov: Abşeron yarımadasında 89,5 faizdir, regionlarda bir az aşağıdır, təxminən 114 min. Amma regionda aşağı olmasının bir səbəbi də var, cənab Prezident. Balakəndə, Qazaxda, Yevlaxda, Neftçalada hələ layihələr icra olunmadığına görə həmin yerlərdə sayğaclaşdırılma aparmağımızın elə də bir mənası yoxdur. Ona görə biz o layihələri kompleks icra edirik.

İlham Əliyev: Aydınadır. Neftçala rayonunda vəziyyətlə bağlı nə deyə bilərsiniz?

Qorxmaz Hüseynov: Hazırda Neftçalada vəziyyət gərgindir. Orada baş verən məlum hadisə ilə bağlı Neftçala şəhəri və rayonun 38 kəndi içməli sudan məhrum olub. Fövqəladə Hallar Nazirliyi, rayon icra hakimiyyəti və bizim dəstəyimizlə orada maşınlarla və modul tipli qurğularla su daşınır. Çənlər quraşdırılıb, rayonda həyətlərə və həmin çənlərə suyu verməklə biz vətəndaşlara...

İlham Əliyev: Bu məsələ əsaslı şəkildə nə vaxt həll olunacaq?

Qorxmaz Hüseynov: Cənab Prezident, məsələnin həlli üçün Siz keçən il 5 milyon vəsait ayırmışdınız, bu il investisiya proqramında 5 milyon vəsait ayrılıb. Biz layihənin tikintisinə başlamışıq və daha etibarlı mənbə olaraq Sizin iştirakınızla təməlqoyması və bir neçə rayonda açılışı olan Şirvan–Muğan magistral xəttindən Salyan ərazisinə

44 kilometr magistral xəttin tikintisinə artıq başlanılıb. Bu ilin noyabrında başa çatması planlaşdırılır və eyni zamanda, bu xətt boyu bütün kəndlərə də biz gələcəkdə investisiya proqramı...

İlham Əliyev: Yəni nə vaxt Neftçala şəhəri və o kəndlər, nə vaxt o məsələ həll olunacaq? Vətəndaşlar bunu eşitmək istəyir.

Qorxmaz Hüseynov: Cənab Prezident, noyabr ayında biz içməli suyu şəhərin özündə və şəhər şəbəkəsindən qidalanan qəsəbələrdə mövcud şəbəkəyə bağlayacağıq. Amma həmin kəndlərə xətlərin çəkilməsi üçün əlavə vəsait ayrılması üçün biz təklif hazırlayacağıq.

İlham Əliyev: Bəs, noyabr ayına qədər məsələ necə həll olunacaq?

Qorxmaz Hüseynov: Yalnız maşınlarla, indiki vəziyyətdə suyu biz qismən veririk ki, texniki məqsədlərə istifadə edilsin.

İlham Əliyev: Zeynal Nağdəliyev, məlumat verin, bu maşınlarla ki, deyir, suyu çatdırırıq, bu, kifayət edir şəhərə? Bu haqda məlumatınız varmı?

Zeynal Nağdəliyev: Cənab Prezident, ümumiyyətlə, məlumat belədir ki, su qıtlığı vardır.

İlham Əliyev: Mən bilirəm su qıtlığı vardır. Deyirəm, Qorxmaz Hüseynov deyir ki, maşınlarla çatdırırıq, su ilə təmin edirik. Mən soruşuram, doğrudan belədir, yoxsa yox?

Zeynal Nağdəliyev: Su verilir, amma icazə verin, cənab Prezident, araşdırım Sizə məruzə edirəm.

İlham Əliyev: Araşdır. Şahin Mustafayev, siz bu məsələyə Komissiyada baxmısınız?

Şahin Mustafayev: Bəli, cənab Prezident, biz bu məsələyə baxmışıq. Neftçala şəhərində vəziyyət çox ağırdır, gərgindir, maşınlarla su daşınır. Məruzə olunduğu kimi, noyabr ayında bunu başa çatdıracaqlar. Qorxmaz Hüseynov məruzə etməlidir, orada investisiya problemləri də vardır. Biz Komissiyanın sonuncu iclasında İqtisadiyyat Nazirliyinə də məlumat verdik, tapşırıldı ki, onlar da baxsınlar, çatışmayan vəsait haqqında araşdırmalar apar-sınlar ki, Sizə məruzə olunan müddətdə bu məsələ öz həllini tapsın. Eyni zamanda, cənab Prezident, biz məsələyə bir qədər qlobal yanaşmaq istərdik. Çünki bizim bir sıra yaşayış məntəqələrimiz bir-başə Kür çayından su götürür, necə ki, Neftçala götürürdü. Gələcəkdə, qeyd etdiyiniz kimi, bilmək olmaz suyun həcmi necə olacaq. Biz qış aylarında məcbur olacağıq ki, Mingəçevir su anbarında ehtiyatlarımızı yığaq. Belə olan halda, ola bilsin ki, gələcəkdə bizim məntəqələrdə – Kür çayından bir-başə su götürən məntəqələrdə su çatışmazlığı olsun. Ona görə də biz düşünürük ki, bu məsələnin üzərində də çalışmaq lazımdır. Alternativ imkanlar araşdırılmalıdır ki, Kür çayından birbaşə içməli su götürən yaşayış məntəqələrinin təchizatını davamlı və dayanıqlı edək.

İlham Əliyev: Mütləq çalışın, tezliklə bu məsələ öz həllini tapsın. O vaxta qədər maşınlarla su daşınacaq, mənə dəqiq məlumat verərsiniz, bu, vətəndaşları təmin edir, yoxsa yox? Əgər təmin etmirsə, onda əlavə imkanlar tapmaq lazımdır ki, maşınlarla vətəndaşları təmin edə biləcək səviyyədə su daşınıb, onlara çatdırılsın.

Bizim bir məsələmiz də narahatlıq doğurur. Bu da çaylar boyu yerləşən kəndlərdə modul tipli təmizləyici qurğuların vəziyyəti. Çünki mənə yerlərdən məlumat gəlir ki, bəzi hallarda bu qurğular işləmir. Bu qurğular vaxtilə Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi xətti ilə quraşdırılıb. Səhv etmirəmsə, haradasa 400-ə yaxın, yaxud da 400-dən çox belə qurğu quraşdırılıbdır. Amma sonra bəzi məlumatlara görə, istismar müddətində buraxılmış səhvlər, eyni zamanda, nəzarətsizlik nəticəsində bu qurğular ya sıradan çıxıb, ya da onlar öz keyfiyyətini itirib. Bir sözlə, bu məsələ ilə bağlı çox ciddi təhlil aparılmalıdır və mənə məruzə edilməlidir. Ekologiya və Təbii Sərvətlər naziri, bu məsələ ilə bağlı nə deyə bilərsiniz?

M u x t a r B a b a y e v: Hörmətli cənab Prezident. Sizin tapşırığınızla 2009-cu ildən başlayaraq, 465 modul tipli təmizləyici qurğu quraşdırılıbdır. Bu qurğular uzun müddətdir ki, içməli suyu Kürboyu kəndlərin istifadəsinə verirdi. 2018-ci ilə qədər bu qurğular Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən istismar edilirdi və onlara nəzarət olunurdu. 2018-ci ildən sonra artıq «Azərsu» tərəfindən istismar olunub. Sizin tapşırığınızla, xüsusən də Neftçalada olan su problemləri ilə bağlı birgə monitoring aparıldı. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi və «Azərsu» tərəfindən aparılan monitoringlərə Prezident Administrasiyasının Dövlət nəzarəti şöbəsinin mütəxəssisləri cəlb olunmuşdu. Monitoring aparıldı. Cənab Prezident, demək olar ki, əksər modul tipli qurğular işlək vəziyyətdədir və çalışır. Amma onların bəziləri 2009,

2010, 2011, 2012-ci illərə qədər tikilmişdir, onlar daha çox köhnəlib. Onların ya yenisi ilə əvəzlənməsi və ya o yerlərdə su ilə mərkəzləşdirilmiş qaydada təminat daha məqsədəuyğun olar.

Sizin verdiyiniz tapşırığa əsasən, bu gün monitoring işləri mütəmadi olaraq aparılır. Bütün Kürboyu bu modul stansiyalarla suyun həm keyfiyyəti, həm də tədarükü yoxlanılır. Buradakı əksər rayonlarda bu işlər hazırda «Azərsu» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən aparılır. Bir neçə yerdə, xüsusən də Neftçala rayonunda bu problemlər mövcuddur. Amma Sizin tapşırığınızla orada içməli suyun daşınması mərkəzləşdirilmiş qaydada təmin ediləcək və bu problemlər qismən həll olunacaqdır. Birbaşa Kürdən qidalanan kəndlərdə içməli su ilə bağlı daha bir neçə problem vardır. Kür çayında və ondan çıxan kanallarda su səviyyəsinin aşağı düşməsi istər-istəməz modul tipli qurğuların normal davamlı fəaliyyətinə də təsir göstərmişdir. Bir neqativ təsir bundan ibarətdir. Amma inanıram ki, «Azərsu» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti də sırf bu qurğuların və Kürboyu kəndlərin su təminatı üzrə uzunmüddətli proqram hazırlayıb. Həmin qurğuların istismar müddəti bitdikcə, onlar ya yenisi ilə əvəz olunacaq, ya da orada mərkəzləşdirilmiş formada suyun verilməsi nəzərdə tutulur.

İ l h a m Ə l i y e v: Bu məsələ də mütləq Komissiya tərəfindən araşdırılsın. Yəni mənim bu məsələ ilə bağlı imzalayacağım sərəncama da daxil edilsin. Bunun təşviqi və bundan sonrakı addımlar nədən ibarət olacaq? Çünki bu çox önəmli bir infrastruktur layihəsi

olub və biz mütləq bu modul qurğuları işlək vəziyyətdə saxlamalıyıq. Əlbəttə, dediyinizdə də həqiqət vardır. Kür çayının səviyyəsinin aşağı düşməsi ilə əlaqədar burada da bəzi problemlər yaranıb. Ona görə geniş təhlil aparılmalıdır və Prezident Administrasiyası bu məsələ ilə bağlı yerlərdən məlumat alıb mənə təqdim etməlidir.

«Meliorasiya və Su Təsərrüfatı» Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin sədri, artezian quyularının qazılması ilə əlaqədar məlumat verin, neçəsi qazılıbdır və ilin sonuna qədər hansı işlər görülməkdir?

Ə h m ə d Ə h m ə d z a d ə: Möhtərəm cənab Prezident, bu il Siz artezian quyularının qazılması limitini bir qədər artırıb əlavə vəsait ayırmısınız. Hər il 300 quyu qazılırdısa, bu il artıq 400 quyu qazılacaq. Goranboy rayonunda 43 quyu ayrıca nəzərdə tutulub – birlikdə 443 quyu. Onların qazılması üçün Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin verdiyi rəqəmlərlə, ölçülərlə quyuların yeri yerli icra hakimiyyətləri ilə birlikdə müəyyənləşdirilib. Tender sənədləri hazırlanaraq, bu işlərə başlanılıb. Artıq 200-ə yaxın quyuda işlər tamamlanıb, elektrik enerjisinə qoşulması məsələsi qalıb. Biz «Azərişiq»dan xahiş etmişik ki, bunları qoşsunlar, istifadəyə verək. Biz ilin axırına-dək 443 quyunun hamısını qazıb istismara təhvil verəcəyik. Cənab Prezident, bu quyular çox vacibdir, amma respublikada yeraltı suların səviyyəsinin aşağı düşməsi prosesi də gedir. Əvvəllər quyu saniyədə 40 litr su verirdi, indi 25 litr su verir. Köhnə quyuların suyu azalıb və eyni zamanda, enerji sərfiyyatı artıb. Bu il biz quraqlığa görə harada ki, su mənbəyi

məlumdur, artezianlar və nasos stansiyaları var, orada tam sutka ərzində əhalini su ilə təmin edirik. Bizim artezian quyular içməli suyu, suvarma suyunu seçmir. Harada nə imkan var, eyni zamanda, malqara baxılması üçün su verilib. Sizin su təsərrüfatı ilə bağlı gördüyünüz işlərdən kəndlərdəki camaat da çox razıdır.

Cənab Prezident, indi içməli su ilə bağlı çox söhbətlər getdi. Mən bir mütəxəssis, uzun müddətdir bu sahədə çalışan şəxs kimi demək istəyirəm ki, Bakı şəhərinin su təchizatı məsələsində planlaşmada, ümumiyyətlə, işin aparılmasında müəyyən məsələlər nəzərə alınmayıb. Bakı şəhərinə su daxil olur, hamı deyir ki, içməli sudur. Biz içməli su da veririk. Amma bunun 50 faizdən azı içməli su kimi gedir. Yerdə qalmanı texniki su kimi, sənaye müəssisələrinə, başqa sahələrə, eyni zamanda, yaşıllıqların suvarılmasına sərf olunur. Sovet dönəmində Bakıya iki cür su daxil olurdu – biri texniki su, biri içməli su. Şollar içməli su, Ceyranbatandan götürülən su isə texniki su idi. Bu məsələyə – Bakının texniki su məsələsinə baxılmalıdır, həm suvarma üçün, həm də sənaye müəssisələri üçün. İndi Sumqayıtın yaxınlığında böyük sənaye kompleksi yaradılıb. Bunların hamısı su ilə işləyir, susuz işləyən sənaye yoxdur. Bu məsələyə baxılmalıdır.

İ l h a m Ə l i y e v: Komissiya baxacaq, bu məsələyə də baxacaq. Elə Komissiya ona görə yaradılıb ki, bu məsələyə və bütün başqa məsələlərə baxsın.

Müşavirənin yekunu olaraq, Prezidentin sərəncamı hazırlanmalıdır. Bütün tapşırıqlar orada yer almalıdır, eyni zamanda, proqram artıq imzalan-

mağa hazır olmalıdır. Hesab edirəm ki, bütün bu işlərdə aidiyyəti qurumlarla yanaşı, ictimaiyyət nümayəndələri də iştirak etməlidirlər. Komissiya öz işinə ictimaiyyət nümayəndələrini də cəlb etsin. İlk növbədə, alimlər bu işlərdə fəal rol oynamalıdırlar. Su ehtiyatlarımızın qiymətləndirilməsində, su ehtiyatlarını artırma ehtimalının dəyərləndirilməsində və bütün digər işlərdə alimlər mütləq iştirak etməlidirlər. Bu işlərə ekologiya üzrə mütəxəssisləri mütləq cəlb edin. Biz sudan elə istifadə etməliyik ki, bunun ekoloji tarazlığa mənfi təsiri olmasın. Çünki biz tarixdən bilirik ki, bəzi ölkələrdə böyük su layihələri icra edilirdi, amma mənbələr və su ehtiyatları düzgün təhlil edilmirdi. Nəticədə suvarma üçün bunun yaxşı təsiri olub, amma ekoloji vəziyyəti gərginləşdiribdir. Ona görə mütləq ekologiya üzrə mütəxəssislər cəlb edilməlidir. Qeyri-hökumət təşkilatlarını cəlb edin. Vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri də bu işlərdə fəal olsunlar. Sizin bəlkə də görə bilmədiyiniz məsələləri onlar diqqətə çatdıracaqlar. Media nümayəndələrini cəlb edin. Hesab edirəm ki, geniş mətbuat konfransı keçirilməlidir. Ümumiyyətlə, bütün dövlət qurumları mətbuatla çox sıx əlaqədə olmalıdır. Görülmüş işlər haqqında müntəzəm olaraq məlumat verilməlidir.

Bizim bu müşavirəmiz də bir növ, vətəndaşlara verilən hesabatdır. Eyni zamanda, vətəndaşlar bilsinlər ki, biz hansı işləri görməyi planlaşdırırıq, onlardan da təkliflər gözləyirik. Çünki əgər bu müşavirələri biz qapalı şəkildə keçirsək, heç kim bunları bilməyəcək, yerlərdən də təkliflər gəlməyəcək. Bu müşavirə də ic-

timaiyyət üçün açıq olacaq, yerlərdən gələn təkliflər, hesab edirəm ki, işimizə kömək göstərəcəkdir.

Təbii ki, bütün bu işlər böyük vəsait tələb edir. Hökumət və aidiyyəti qurumlar, Maliyyə Nazirliyi, İqtisadiyyat Nazirliyi, digər qurumlar xərclər smetasına çox dəqiqliklə baxmalıdırlar. Qətiyyəni imkan vermək olmaz ki, xərclər süni şəkildə şişirdilsin. Bütün icra ediləcək layihələr açıq tender əsasında görülməlidir. Çünki bəzi hallarda bizdə korporativ maraqlar üstünlük təşkil edir. Elə hallar var ki, bir və ya bir neçə şirkət bütün tenderlərdə qalib gəlir. Əlbəttə, elə layihələr var ki, bunu ancaq təcrübəsi olan və böyük layihələrdə iştirak edən şirkətlər icra edə bilərlər. Bu təbiidir. Ancaq bu layihələrlə bağlı bir çox sahələrdə kiçik, ortahəcmli, o qədər də böyük peşəkarlıq, kvalifikasiya tələb etməyən layihələr də, kontraktlar da olacaqdır. Ona görə yerli sahibkarlar da hazır olsunlar. Çünki biz böyük infrastruktur layihələrinin icrasını davam etdirəcəyik. Ona görə ictimai nəzarət təmin edilməlidir, xərc smetalarına çox ciddi dövlət nəzarəti də olmalıdır. Əlbəttə, bütün bu işləri səmərəli şəkildə davam etdirmək üçün vahid idarəetmə mexanizmi işlənilməlidir. Mən bu tapşırığı da verirəm. Bunu da hazırlayın ki, bundan sonra bu işlər ancaq koordinasiyalı şəkildə görülsün – Komissiya, aidiyyəti qurumlar. Bu gün su təsərrüfatında fəaliyyət göstərən dörd qurumumuz var – «Azərsu», «Meliorasiya və Su Təsərrüfatı» Səhmdar Cəmiyyəti, Fövqəladə Hallar Nazirliyi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi. Bu qurumlara bundan sonra geniş ictimaiyyət, alimlər, ekoloqlar, Prezident Administrasiyası, Nazir-

lər Kabineti ümumi rəhbərlik və nəzarət etməlidir ki, bütün bu işlər planlı şəkildə həll olunsun, biz yaxın gələcəkdə su təhlükəsizliyimizlə bağlı olan problemləri həll edək. Necə ki, enerji təhlükəsizliyi məsələləri həll olundu, nəqliyyat təhlükəsizliyi məsələləri həll olundu, indi biz ərzaq təhlükəsizliyi məsələlərinin həllinə yaxınlaşırıq. Su təhlükəsizliyi məsələləri də öz həllini tapmalıdır. Sağ olun.

QEYDLƏR

1. Mehriban Əliyeva, Mehriban Arif qızı (d.1964) – ictimai və siyasi xadim, fəlsəfə doktoru, Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Prezident İlham Əliyevin həyat yoldaşı. 1988-ci ildə M.Seçenov adına 1-ci Moskva Dövlət Tibb İnstitutunu bitirmişdir. 1988–92-ci illərdə akademik M.Krasnovun rəhbərliyi altında Moskva Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda işləmişdir. 1995-ci ildə «Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları» xeyriyyə fondunu yaratmışdır. Fəaliyyətə başladığı ilk gündən fond milli mədəniyyətimizin inkişafı, təbliği, tanınması üçün xeyli işlər görmüşdür. 1996-cı ildə fond Azərbaycan mədəniyyətini xarici ölkələrdə geniş təbliğ etmək üçün 3 dildə – Azərbaycan, rus və ingilis dillərində çıxan «Azərbaycan–İrs» jurnalını təsis etmişdir. 2004-cü ildən Azərbaycan xalqının ümummilli liderinin zəngin irsinin öyrənilməsi, həmçinin Heydər Əliyevin milli dövlətçilik ideyalarını yeni nəsillərə aşılamaq məqsədilə yaradılmış Heydər Əliyev Fonduna başçılıq edir.

Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə Heydər Əliyev Fondu respublikanın bir çox şəhər, rayon və kəndlərində yeni məktəb binaları tikdirmiş və təmir etdirmişdir. Onun keçirdiyi xeyriyyə aksiyaları şəkər, talassemiya və anemiya xəstəliklərindən əziyyət çə-

kən Azərbaycan uşaqlarına yardım məqsədilə təşkil olunur.

Azərbaycanın şifahi xalq yaradıcılığı və musiqi irsinin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi sahəsindəki yorulmaz işlərinə görə UNESCO və İSESKO-nun Xoşməramlı səfiri seçilmişdir.

Yeni Azərbaycan Partiyası Siyasi Şurasının üzvü, 2005–2017-ci illərdə isə Milli Məclisin üzvü olmuşdur. Mehriban Əliyeva ölkəmizdə təhsil sisteminin inkişafına, milli mədəni irsimizin qorunub saxlanılmasına və dünyada təbliğinə, xarici ölkələrdə xalqımızın müsbət imicinin möhkəmlənməsinə, genişmiqyaslı xeyriyyəçilik işlərinə xüsusi diqqət yetirir. 2015-ci ildə Bakıda keçirilmiş ilk Avropa oyunlarının Təşkilat Komitəsinin sədri olmuş, oyunların yüksək səviyyədə keçirilməsində müstəsna xidmətlərinə görə «Heydər Əliyev» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 5–27, 60–64, 102, 198, 264.

2. Heydər Əliyev, H e y d ə r Ə l i r z a o ğ l u (1923–2003) – Müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu, xalqımızın ümummilli lideri, görkəmli dövlət xadimi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti (1993–2003), 2 dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı.

1964-cü ildə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsi sədrinin müavini, 1967-ci ildə isə sədri vəzifəsinə irəli çəkilmişdir.

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin iyul (1969) plenumunda Heydər Əliyev MK-nın Büro üzvü, Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi seçilmişdir.

H.Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi ilk illərdən əhatəli iqtisadi konsepsiya hazırlanmış, yeni istehsal sahələri yaradılmış, Azərbaycanın iqtisadi potensialı güclənmişdir. H.Əliyevin respublikaya bilavasitə rəhbərlik etdiyi dövrdə (1969–82-ci illər) idarəetmə mexanizminin və metodlarının təkmilləşdirilməsi, əmək və ictimai-siyasi fəallığın artırılması, kənd təsərrüfatının inkişafında yüksək göstəricilər əldə edilməsi, azərbaycançılıq məfkurəsinin, milli ruhun, milli özünüdərkini yüksəlişi, müstəqil dövlətçilik ideyalarının güclənməsi və reallaşması üçün dəyərli işlər görülmüşdür.

H.Əliyev 1971-ci ildə Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin üzvü, 1976-cı ilin martında Sov.İKP MK Siyasi Bürosu üzvlüyünə namizəd, 1982-ci ilin noyabrında isə Siyasi Büro üzvü seçilmiş və eyni zamanda, SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin Birinci müavini təyin edilmişdir.

H.Əliyev Moskvada işlədiyi dövrdə də həmişə Azərbaycanı düşünmüş, onun taleyi ilə yaşamış, doğma respublikanın dünyada tanınması üçün əlindən gələni etmişdir.

H.Əliyev 1990-cı ilin 20 yanvarında sovet qoşunlarının Bakıda törətdiyi qanlı faciəni qətiyyətlə pisləmiş və Azərbaycanın Moskvadakı nümayəndəliyində kəskin bəyanatla çıxış etmişdir.

H.Əliyev 1990-cı ilin iyulunda Azərbaycana qayıtmış, əvvəlcə Bakıda, sonra isə Naxçıvanda yaşamışdır. O, 1991–93-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Sədr müavini olmuş, Ali Sovetin sessiyalarında fəal iştirak etmiş, Azərbaycanda mövcud ic-

ictimai-siyasi vəziyyəti həmişə obyektiv təhlil etmiş, mühüm prinsiplial fikirlər söyləmiş, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin səbəblərini aşkara çıxarmış və təqsirkarların dəqiq ünvanını göstərmişdir. 1993-cü ilin may–iyununda dövlət böhranının, hakimiyyətsizliyin, başıpozuqluğun kulminasiya nöqtəsinə çatması ilə ölkədə vətəndaş müharibəsi və müstəqilliyin itirilməsi təhlükəsi yarandıqda Azərbaycan xalqı H.Əliyevin hakimiyyətə gətirilməsi tələbi ilə ayağa qalxdı və Azərbaycanın ozamankı dövlət rəhbərliyi onu rəsmən Bakıya dəvət etməyə məcbur oldu. H.Əliyev iyunun 15-də Azərbaycan Ali Sovetinin Sədri seçildi, iyulun 24-də Milli Məclisin qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirməyə başladı.

1993-cü il oktyabrın 3-də ümumxalq səsverməsi nəticəsində H.Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi. H.Əliyevin Azərbaycan rəhbərliyinə qayıdışı ilə ölkənin ictimai-siyasi, sosial, iqtisadi, elmi-mədəni həyatında böyük dönüş oldu, beynəlxalq norma və prinsiplərə uyğun müstəqil dövlət quruculuğu prosesi başlandı. Dövlətimizin xarici siyasəti, eləcə də dünyanın aparıcı dövlətləri və beynəlxalq təşkilatları ilə əlaqələri milli maraqlara əsaslanan xətlə inkişaf etməyə başladı. Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllində ilk mərhələ kimi, cəbhə xəttində atəşkəs elan edilməsinə nail olundu. H.Əliyevin fəal diplomatiyası nəticəsində ATƏT-in Lissabon Sammitində (1996) bu beynəlxalq təşkilatın 54 üzvündən 53-ü (Ermənistandan başqa) Dağlıq Qarabağ probleminin

həllində Azərbaycanın mənafeyinə uyğun prinsipləri açıq şəkildə müdafiə etdi.

1994-cü ilin sentyabrında Bakıda dünyanın aparıcı neft şirkətləri ilə «Əsrin müqaviləsi» adı almış mühüm müqavilələr bağlandı.

1999-cu ilin aprelində GUÖAM birliyinin geniş bir məkanda yaranmasında H.Əliyevin önəmli xidməti olmuşdur.

H.Əliyevin «İnsan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi haqqında» fərmanı Azərbaycanın dünyaya və Avropaya inteqrasiyası prosesinin sürətləndirilməsinə geniş imkanlar yaratdı. Məhz bunun nəticəsində Azərbaycan 1996-cı ilin iyunundan Avropa Şurasına «Xüsusi qonaq» statusu almış, 2001-ci il yanvarın 25-də isə onun tamhüquqlu üzvü olmuşdur.

H.Əliyev 1998-ci il oktyabrın 11-də xalqın yüksək siyasi fəallığı şəraitində keçirilən seçkilərdə yekdilliklə yenidən Prezident seçildi.

H.Əliyev bir sıra beynəlxalq mükafatlara, o cümlədən Beynəlxalq Atatürk Sülh Mükafatına, müxtəlif ölkə universitetlərinin Fəxri doktoru və digər yüksək nüfuzlu fəxri adlara layiq görülmüşdür. – 5, 28, 34, 36, 39, 40, 55, 273.

3. Rusiya, R u s i y a F e d e r a s i y a s ı – Avropanın şərqində, Asiyanın şimalında dövlət. Sahəsi 17,125 milyon km², əhalisi 146,5 milyon nəfərdir. Rusiya Federasiyasına 22 respublika, 9 diyar, 46 vilayət, federal əhəmiyyətli Moskva və Sankt-Peterburq şəhərləri, 4 muxtar vilayət və mahal daxildir.

Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı iki-palatalı Dövlət Duması və Federasiya Şurasıdır. Paytaxtı Moskva şəhəridir. – 6, 48, 66, 80–81, 96, 99, 196.

4. COVID-19 – koronavirus pandemiyası. 2019-cu ilin ortalarında Çinin mərkəzi Hubey əyalətinin Vuhan şəhərində yerli sakinlərdə naməlum mənşəli virusun yayılması ilə başlanan xəstəlik. – 14, 67, 74, 79, 85, 90, 92, 96, 97, 100, 103, 137, 138, 142, 144, 149, 180, 181, 197.

5. Azərbaycan Tibb Universiteti – respublikada tibb mütəxəssisləri hazırlayan ali məktəb. 1919-cu ildə Bakı Universitetinin nəzdində Tibb fakültəsi, 1930-cu ildə isə həmin fakültənin əsasında müstəqil Tibb İnstitutu yaradılmışdır. – 15.

6. Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı – Qərbi və Şərqi Avropa, həmçinin MDB ölkələrini uzunmüddətli kreditlə təchiz edən beynəlxalq dövlətlərarası bank. 1991-ci ildə yaradılmışdır. Mənzil-qərargahı Londonda yerləşir. – 25.

7. Rövsən Rzayev, R ö v ş ə n Ş ü k ü r o ğ l u (d.1962) – hüquqşünas. 4-cü çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin üzvü olmuşdur. 2018-ci ildən Azərbaycan Respublikası Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədridir. – 29.

8. Dövlət Neft Fondu – 1999-cu ildə yaradılmışdır. Əsas fəaliyyəti neft və qaz ehtiyatlarına dair saziş-

lərin həyata keçirilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının əldə etdiyi gəlirlərin toplanılmasını, səmərəli idarə edilməsini, gələcək nəsillər üçün saxlanılmasını təmin edən xüsusi məqsədli dövlət qurumudur. – 29.

9. Nəcməddin Sadıkov, N ə c m ə d d i n H ü s e y n o ğ l u (d.1956) – general-polkovnik. Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargah rəisi, Müdafiə nazirinin birinci müavini. Azərbaycan Respublikasının «Azərbaycan bayrağı» və «Rəşadət» ordenləri ilə təltif edilmişdir. – 43.

10. Ramiz Tahirov, R a m i z F i r u d i n o ğ l u (d.1966) – general-leytenant. Azərbaycan Respublikası Müdafiə nazirinin müavini – Hərbi Hava Qüvvələrinin komandanı. – 44.

11. Belarus, B e l a r u s R e s p u b l i k a s ı – Avropada dövlət. Sahəsi 207,6 min km², əhalisi 9,5 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 6 vilayətə, 117 rayona bölünür. Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı parlamentdir. Paytaxtı Minsk şəhəridir. – 48, 82–83.

12. İsrail Dövləti – Yaxın Şərqdə dövlət. Sahəsi 22,1 min km², əhalisi 8,7 milyon nəfərdir (1948–49-cu illərdə işğal edilmiş ərazi daxil olmaqla). İsrail Dövləti BMT Baş Məclisinin 1947-ci il 29 noyabr tarixli Qərarına əsasən yaradılmışdır. İsrail inzibati cəhətdən 6 mahala bölünür. Dövlət başçısı Prezidentdir, onu birpalatalı parlament (Knesset) seçir. Hökumətə

geniş səlahiyyəti olan Baş Nazir başçılıq edir. Paytaxtı Yerusəlim şəhəridir. – 48.

13. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti – Müsəlman Şərqiində ilk dəfə dünyəvi, demokratik respublikanın əsasını qoymuş müstəqil Azərbaycan dövləti. Cəmi 23 ay (1918-ci il mayın 28-də yaradılmış, 1920-ci il aprelin 28-də bolşeviklərin və daşnakların səyi ilə devrilmişdir) yaşamışdır. Paytaxtı əvvəlcə Gəncə (1918, 16 iyun – 17 sentyabr), sonra Bakı şəhəri (1918, 17 sentyabr–1920, 28 aprel) idi. Azərbaycan hökuməti yeni suveren milli dövlətin müxtəlif problemlərinin həlli yollarında böyük əzmlə çalışırdı. Nazirlər Şurasının 27 iyun 1918-ci il tarixli Fərmanı ilə respublikada dövlət dili türk (Azərbaycan) dili elan edildi. Azərbaycan Respublikasının parlamenti 1919-cu il avqustun 11-də «Azərbaycan vətəndaşlığı haqqında» Qanun qəbul etdi. Xalq maarifi sahəsində qısa müddətdə böyük tədbirlər həyata keçirildi. Qori müəllimlər seminariyasının Azərbaycan şöbəsi Qazaxa köçürüldü, Bakı Dövlət Universiteti təsis edildi, xarici ölkələrdə kadr hazırlığı məqsədi ilə 1919–20-ci tədris ilində 100 gənc Avropanın müxtəlif təhsil müəssisələrinə göndərildi. Məktəblərin xeyli hissəsi milliləşdirildi, kitabxanalar açıldı, savadsızlığın ləğvi üçün kəndlərdə kurslar yaradıldı. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövlət rəmzləri (üçrəngli bayraq, gerb, himn) milli Azərbaycan rəmzləri kimi tanındı. Azərbaycan Dövlət Bankı yaradıldı, 1918-ci ilin martında dağıdılmış neft sənayesi və Bakı–Batum neft kəməri bərpa edildi. – 50.

14. Füzuli rayonu – Azərbaycan Respublikasında inzibati rayon. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Sahəsi 1386 km², əhalisi 125,4 min nəfərdir. 1993-cü ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir. – 51, 171.

15. Cəbrayıl – Azərbaycan Respublikasında inzibati rayon. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Sahəsi 1050 km², əhalisi 76,6 min nəfərdir. 1993-cü ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir. – 51, 171.

16. Ağdərə – Azərbaycan ərazisində (Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti) inzibati rayon. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. 1993-cü ildə Ağdərə rayonunun mərkəzi və bir çox kəndləri Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir. – 51, 171.

17. Avropa İttifaqı (Aİ) – Avropa dövlətlərinin ən iri inteqrasiya birliyi. Avropa İttifaqına 27 dövlət daxildir.

Avropa İttifaqının yaradılması haqqında müqavilə 1993-cü ildə Maastrixtdə imzalanmışdır. Aİ azadlıq, demokratiya, insan hüquqları və azadlıqlarına hörmət, həmçinin hüququn aliliyi prinsiplərinə – üzv dövlətlər üçün ümumi olan prinsiplərə əsaslanır.

Aİ Avropada iqtisadi inteqrasiyanın daha da inkişaf etmiş formasıdır. İqtisadi və valyuta ittifaqı 1999-cu ildən fəaliyyətə başlamış və vahid valyuta – avro dövriyyəyə buraxılmışdır. Aİ üzvləri yalnız Avropa dövlətləri ola bilər. Avropa İttifaqı ilə

əməkdaşlıq Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinin əsas istiqamətlərindəndir. Təşkilatın mənzil-qərargahı Brüsseldə yerləşir. – 52, 53, 58, 91, 95, 117, 129, 251, 252, 254, 255.

18. Naxçıvan əməliyyatı – 2018-ci il mayın 20-dən 28-nə qədər Azərbaycan və Ermənistan silahlı qüvvələri arasında baş vermiş hərbi münaqişə. Azərbaycanın Əlahiddə Ümumqoşun Ordusunun əks-hücumu zamanı Şərur rayonunun Günnüt kəndi, «Ağbu-laq» yüksəkliyi, Qızılqaya və Qaraqaya dağları – ümumilikdə 11 min hektar Azərbaycan ərazisi erməni işğalından azad edilmişdir. – 52, 171.

19. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti – Azərbaycan Respublikası ərazisində muxtar vilayət. 1923-cü il iyulun 7-də təşkil edilmişdir. Dağlıq Qarabağda 1988-ci ilə qədər 170 min əhali yaşayırdı. Sahəsi 4,4 min km²-dir. Mərkəzi Xankəndidir. 1988-ci ildən muxtar vilayətin erməni separatçıları və Ermənistan silahlı qüvvələri Qarabağın işğalına başladılar. 27 sentyabr 2020-ci ildə Ermənistan silahlı qüvvələrinin atəşkəs rejimini kobud şəkildə pozması ilə Azərbaycan Silahlı Qüvvələri erməni təxribatlarının qarşısını almaq üçün əks-hücum əməliyyatlarına başlamışdır. Aparılan hərbi əməliyyatlar zamanı rəşadətli Azərbaycan Ordusu Cəbrayıl, Füzuli, Zəngilan, Qubadlı, Laçın, Kəlbəcər, Şuşa şəhərləri və xeyli sayda kənd və yaşayış məntəqələrini işğaldan azad etmişdir. – 52, 53, 54, 122, 123, 128, 131, 143–144, 147, 148, 151, 154, 157, 158, 159, 160, 162, 164, 171, 178, 255.

20. «Şərq Tərəfdaşlığı» Proqramı – Avropa İttifaqının üzv ölkələri Polşa və İsveçin MDB-yə daxil olan Azərbaycan, Gürcüstan, Ermənistan, Moldova, Belarus və Ukrayna ilə qonşuluq siyasəti sərəçivəsində münasibətlərin yaxşılaşdırılmasına aid layihəsi. – 52, 53, 117.

21. ATƏT-in Minsk qrupu – 1992-ci il martın 24-də yaradılmışdır. 1997-ci ildə Minsk qrupunun tərkibinə bu dövlətlər daxil olmuşdur: Azərbaycan, Ermənistan, Belarus, Almaniya, İtaliya, Rusiya, ABŞ, Fransa, Türkiyə, Danimarka və İsveç. 1994-cü ilin dekabrından Minsk qrupuna 2 sədr – Rusiya və İtaliya rəhbərlik edirdi. 1996-cı ilin dekabrından Rusiya, ABŞ və Fransa həmsədr ölkələrdir. Qrupun əsas vəzifəsi Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasına və Dağlıq Qarabağ probleminin dinc vasitələrlə həll edilməsinə bilavasitə kömək etməkdir. – 52, 78, 128, 130, 132, 133, 256.

22. Şuşa – Azərbaycan Respublikasında şəhər. Sahəsi 289 km², əhalisi 32,8 min nəfərdir. Elmi ədəbiyyatda Şuşanın əsasının XVIII əsrin 50-ci illərinin əvvəllərində Qarabağ xanı Pənahəli xan Cavanşir tərəfindən qoyulması göstərilə də, tədqiqatlar Şuşanın qədim yaşayış məntəqəsi olduğunu qeyd edirlər. Qarabağ xanlığının mərkəzi olan Şuşa bir müddət Pənahəli xanın adı ilə Pənahabad adlandırılmışdır.

Şuşa 1813-cü il Gülüstan müqaviləsinə əsasən, Qarabağ xanlığı tərkibində Rusiyaya birləşdirildi. 1920-ci ilin martında erməni daşnaklarının Qarabağ-

da törətdikləri qırğın nəticəsində Şuşanın bir hissəsi tamamilə yandırıldı və minlərlə günahsız insan qətlə yetirildi. Lakin iyun ayının əvvəlində müsavətçilər və türk generalı Nuru Paşa Şuşanı erməni qəsbkarlarından xilas etdi. 1923-cü il Azərbaycan MİK-nin dekretinə əsasən, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti təşkil olunduqda Şuşa muxtar vilayətin tərkibinə daxil edildi. 1992-ci ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmiş, 8 noyabr 2020-ci ildə Azərbaycan Ordusu tərəfindən işğaldan azad edilmişdir. – 54.

23. Laçın – Azərbaycan Respublikasında inzibati rayon. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Sahəsi 1835 km², əhalisi 73,1 min nəfərdir. 1992-ci ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmiş, 1 dekabr 2020-ci ildə işğaldan azad edilmişdir. – 54.

24. Kəlbəcər – Azərbaycan Respublikasında inzibati rayon. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Sahəsi 1936 km², əhalisi 75 min nəfərdir. 1993-cü ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmiş, 25 noyabr 2020-ci ildə işğaldan azad edilmişdir. – 54.

25. Avropa Şurası (AŞ) – Avropada hökumətlərarası təşkilat. 1949-cu ildə yaradılmışdır. Avropa Şurasının əsas məqsədi Avropada sülhü və təhlükəsizliyi qorumaq, seçki sistemində çoxpartiyalılığa riayət etmək, demokratiyanı və insan hüquqlarını müdafiə etmək, möhkəmləndirmək, Avropa ölkələrinin mədəniyyətlərinin yaxınlaşmasına çalışmaq və s. ibarətdir. AŞ-ın bütün üzv dövlətləri Avropa İnsan hüquqları, demokratiya və qanunun aliliyini qorumağı nəzərdə tutan müqaviləni – insan hüquqlarının müdafiəsi haq-

qında Konvensiyanı imzalamışdır. Üzv dövlətlərdə yerli və regional demokratiyanın gücləndirilməsindən məsul olan Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi AŞ-ın bir təsisatıdır. 2 palata və 3 komitədən ibarətdir. AŞ-ın ali orqanları Nazirlər Komitəsi, Məsləhət Assambleyası, Sahə Nazirliklərinin Müşavirəsi və Kətiblikdir. Azərbaycan 25 yanvar 2001-ci ildən Avropa Şurasının tamhüquqlu üzvüdür. Mənzil-qərargahı Strasburqda yerləşir. – 57, 126.

26. ATƏT – Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı. 57 üzv, 11 əməkdaşlıq üzrə tərəfdaş dövlətlə dünyanın ən böyük regional təşkilatıdır. Əsası 1973-cü ilin iyulunda Helsinkidə qoyulmuşdur. Burada Avropanın 33 dövlətinin, ABŞ və Kanadanın dövlət və hökumət rəhbərləri iştirak edir. ATƏT «soyuq müharibə»nin qurtarmasından sonra Ümumavropa təhlükəsizlik sistemini formalaşdıran, yeni Avropanın siyasi və iqtisadi həyatının sivil birgəyaşayış qaydalarını müəyyən edən, dövlətlərarası münasibətləri rəqiblik və münaqişə yolundan əməkdaşlıq və qarşılıqlı mənafe istiqamətlərinə yönəldən bir təşkilat funksiyasını icra edir.

Azərbaycan 1992-ci ildən ATƏT-in üzvüdür və 1993-cü ilin ikinci yarısından ATƏT-in zirvə görüşlərində Azərbaycan nümayəndə heyəti fəal iştirak edir. – 57, 126, 129, 132, 255.

27. İçərişəhər – Bakının qala divarları ilə əhatə olunmuş qədim hissəsi. Sahəsi 22 hektardır. Arxeoloji qazıntılar nəticəsində İçərişəhər ərazisində 2 mədəni təbəqə müəyyənləşdirilmişdir. XIV–XVII əsrləri

əhatə edən üst təbəqədən düzbucaqlı və dördkünc yaşayış evlərinin qalıqları, VIII–XIII əsrlərə aid alt təbəqədən düzbucaqlı formalı kiçik otaqların qalıqları, quyular və s. maddi mədəniyyət nümunələri aşkar edilmişdir.

İçərişəhər orta əsrlərdə Bakının əsas mərkəzinə çevrilmiş, XII əsrdə burada ilk qala divarları tikilmişdir. Bu divarlar 25–30 m dənizin içərisinə uzanaraq, İçərişəhərin qarşısında qapalı liman əmələ gətirmişdir. İçərişəhərin 3 əsas – Şamaxı, Salyan və dəniz sahilinə açılan darvazası olmuşdur. İçərişəhərdəki Sınıqqala (1078), Qız qalası və digər abidələr İçərişəhərin əvvəllər dənizə yaxın sahədə inkişaf etdiyini göstərir. XV əsrdə Şirvanşahlar sarayı tikilmişdir. XVII əsrdə İçərişəhərdə çoxlu karvansara və ticarət binası inşa edilmiş, XVIII əsrdə isə Xan sarayı tikilmiş, yeni su kəmərləri çəkilmişdir. XIX əsr və XX əsrin əvvəllərində İçərişəhərin plan quruluşu dəyişdirilmədən köhnə binaların yerində əsaslı daş binalar tikilmişdir. Bu zaman qala divarlarının ikinci sırası sökülmüş və yalnız Şamaxı darvazasının yanında 2-ci darvaza tikilmişdir. Beləliklə, qoşa darvaza əmələ gəlmişdir. 1977-ci ildə İçərişəhər Azərbaycan memarlığı tarixi qoruğuna çevrilmişdir. 2000-ci ildə UNESCO Ümumdünya irsi siyahısına salınmışdır. – 60–64.

28. UNESCO – BMT-nin maarif, elm və mədəniyyət üzrə hökumətlərarası təşkilatı. 1945-ci ilin noyabrında yaradılmış, 1946-cı ildən fəaliyyətə başlamışdır. Ali orqanı 2 ildən bir çağırılan konfransdır.

Katibliyi Parisdə yerləşir. Azərbaycan 1992-ci ildən UNESCO-nun üzvüdür. – 60.

29. Heydər Əliyev Fondu – qeyri-hökumət, qeyri-kommersiya təşkilatı. Rəsmi açılışı 10 may 2004-cü ildə olmuşdur. Heydər Əliyev Fondunun prezidenti UNESCO və İSESKO-nun Xoşməramlı səfiri, Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevadır.

Fondun yaradılmasında məqsəd ümummilli lider Heydər Əliyevin xatirəsinə ehtiramı ifadə etmək, Heydər Əliyev siyasi məfkurəsinin həmişəyaşar səciyyəsinə əks etdirmək, Heydər Əliyevin yaratdığı milli dövlətçilik ideyalarını yeni nəsillərə daima aşılamaq olmuşdur.

Fondun prezidenti onun səlahiyyətli qanuni nümayəndəsidir. Fondun işinə bilavasitə rəhbərlik icraçı direktora aiddir. Fondun nəzdində Ekspert Şurası və digər qurumlar fəaliyyət göstərir. – 60.

30. Türkmənistan – Orta Asiyanın cənub-qərbində dövlət. Sahəsi 491,2 min km², əhalisi 6 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 5 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı Məclisdir. Paytaxtı Aşqabad şəhəridir. – 65, 84–98, 117.

31. Qurbanqulu Berdiməhəmmədov (d.1957) – Türkmənistanın dövlət xadimi. 2007-ci ildən Türkmənistanın Prezidentidir. – 65, 84–98, 117.

32. Kanada – Şimali Amerikada dövlət. Sahəsi 9,98 milyon km², əhalisi 37,6 milyon nəfərdir. Kanada 10 əyalətə və 3 əraziyə bölünmüş federasiyadır. Dövlət başçısı Böyük Britaniya Kraliçasıdır. Onu ölkədə General-qubernator əvəz edir. Qanunverici orqanı ikipalatalı (Senat və İcmalar Palatası) parlamentdir. Paytaxtı Ottava şəhəridir. – 67.

33. Juli Peyet (d.1963) – Kanada siyasətçisi və mühəndis, Kanada Kosmik Agentliyinin astronautı. 2017-ci ildən Kanadanın General-qubernatorudur. – 67.

34. Helsinki Yekun Aktı – 1975-ci il avqustun 1-də Finlandiyanın paytaxtı Helsinkidə Avropanın 33 dövlətinin, ABŞ və Kanadanın dövlət və hökumət başçılarının müşavirəsi olmuşdur. Onlar Avropada təhlükəsizlik və əməkdaşlıq haqqında Zirvə aktını imzalamışlar. Azərbaycan Respublikası bu aktı 1992-ci ildə imzalamışdır. – 67, 78, 155.

35. Amerika Birləşmiş Ştatları (ABŞ) – Şimali Amerikada dövlət. Şimaldan Kanada, cənubdan Meksika, şərqdən Atlantik okeanı və qərbdən Sakit okeanla əhatə olunur. Sahəsi 9,5 milyon km², əhalisi 327,6 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 50 ştat və Kolumbiya federal paytaxt dairəsinə bölünür. Ali qanunvericilik orqanı ikipalatalı (Nümayəndələr Palatası və Senat) ABŞ Konqresidir. Dövlət başçısı Prezidentdir. Paytaxtı Vaşinqton şəhəridir. – 78–79, 253.

36. Donald Tramp (d.1946) – ABŞ-ın siyasi xadimi, ABŞ Respublikaçılar Partiyasının üzvü. 2017-ci ildən ABŞ-ın 45-ci Prezidentidir. – 78–79, 253.

37. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurası (BMTTS) – BMT-nin daimi fəaliyyət göstərən mühüm orqanı. BMT Nizamnaməsinə görə, beynəlxalq sülhün və təhlükəsizliyin qorunmasında əsas məsuliyyət daşıyır. 15 üzvü var: 5 daimi (Çin, Fransa, Rusiya, Böyük Britaniya, ABŞ), 10 üzvü isə 2 il müddətinə seçilir. Şuranın hər bir üzvü 1 səsə malikdir. Prosedura məsələlərinə dair qərarlar Şuranın 9 üzvü səs verdikdə qəbul olunmuş sayılır. – 78, 85, 129, 143, 151, 155, 158, 160, 162, 164, 255.

38. Vladimir Putin (d.1952) – 2000–2008-ci illərdə Rusiya Federasiyasının Prezidenti olmuşdur. 1975–97-ci illərdə bir sıra məsul vəzifələrdə çalışmışdır. 1998-ci ildə Rusiya Federasiyası Prezidenti Administrasiyasının rəhbəri, 1998–99-cu illərdə FTX-nin direktoru, 1999–2000 və 2008–2012-ci illərdə Rusiya hökumətinin başçısı, 2012 və 2018-ci ildə isə yenidən Rusiya Federasiyasının Prezidenti seçilmişdir. – 80–81, 99.

39. Aleksandr Lukaşenko (d.1954) – Belarusun dövlət xadimi. 1994-cü ildən Belarus Respublikasının Prezidentidir. Azərbaycan Respublikasının «Heydər Əliyev» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 82–83.

40. Əfqanıstan, Əfqanıstan İslam Respublikası – Cənub-Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi

652,8 min km², əhalisi 32,2 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 34 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı Prezidentdir. Paytaxtı Kabil şəhəridir. – 84–98, 117.

41. Məhəmməd Əşrəf Qani (d.1949) – Əfqanıstanın siyasi xadimi. 2014-cü ildən Əfqanıstan İslam Respublikasının Prezidentidir. – 84–98.

42. Gürcüstan – Cənubi Qafqazın mərkəzi və qərb hissəsində dövlət. Sahəsi 69,7 min km², əhalisi 3,7 milyon nəfərdir. Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı parlamentdir. Paytaxtı Tbilisi şəhəridir. – 84, 97.

43. Türkiyə, T ü r k i y ə C ü m h u r i y y ə t i – Qərbi Asiyada və Avropanın cənub-şərqində dövlət. Sahəsi 783,5 min km², əhalisi 80,8 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 81 ilə (vilayətə) bölünür. Dövlət başçısı Prezident, ali qanunverici orqanı Türkiyə Böyük Millət Məclisidir. Paytaxtı Ankara şəhəridir. – 84, 97, 100–101, 151–153, 183, 184, 196, 277, 278.

44. NATO (Şimali Atlantika Müqaviləsi Təşkilatı) – hərbi-siyasi ittifaq. 1949-cu il aprelin 4-də Vaşinqtonda ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa, Belçika, Niderland, Lüksemburq, Kanada, İtaliya, Portuqaliya, Norveç, Danimarka, İslandiyanın imzaladıqları Şimali Atlantika müqaviləsi əsasında yaradılmışdır. 1952-ci ildə Yunanıstan və Türkiyə, 1955-ci ildə Almaniya Federativ Respublikası, 1982-ci ildə İspaniya NATO-ya qoşulmuşlar. Varşava Müqaviləsi Təşkilatı dağıldıqdan (1991) sonra əvvəllər sosialist ölkələri düşərgəsinə

daxil olmuş ölkələrin bir qismi NATO-ya üzvlüyə qəbul edilmiş, digər qismi isə ilkin mərhələ kimi, NATO-nun «Sülh naminə tərəfdaşlıq» Proqramına qoşulmuşdur. Ali orqanı NATO Şurasının sessiyasıdır. Mənzil-qərargahı Brüsseldə yerləşir. – 86, 129, 255.

45. Dünya İqtisadi Forumu, Davos İqtisadi Forumu – İsveçrənin kurort şəhəri Davosda keçirilən forum. Forum 1971-ci ildə yaradılmışdır. Siyasi liderlər foruma ilk dəfə 1974-cü ildə dəvət edilmişdilər. Forum bu tarixdən qısa bir müddət sonra siyasi liderlər tərəfindən tərəfsiz bir platforma olaraq, istifadə edilməyə başlandı. 1995-ci il yanvarın 26–30-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev başda olmaqla, Azərbaycan nümayəndə heyəti ilk dəfə bu forumda iştirak etmişdir. – 87, 88.

46. Bakı–Tbilisi–Qars – Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyəni dəmir yolu ilə birləşdirən nəqliyyat dəhlizi. 30 oktyabr 2017-ci ildə istifadəyə verilmişdir. Yolun uzunluğu 826 km-dir. – 87.

47. Donald Tusk (d.1957) – Polşa və Avropanın siyasi xadimi. 2007–2014-cü illərdə Polşanın Baş Naziri, 2014–2019-cu illərdə isə Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti olmuşdur. – 91.

48. Pakistan, Pakistan İslam Respublikası – Cənubi Asiyada dövlət. Sahəsi 804 min km², əhalisi 207,8 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 4 əya-

lətə və federal paytaxt ərazisinə bölünür. Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı İslamabad şəhəridir. – 94, 154–156.

49. Ərdoğan Rəcəb Tayyib (d.1954) – Türkiyənin siyasi və dövlət xadimi. 1980-ci ildən siyasi fəaliyyətə başlayıb. 1994-cü ilin martında İstanbul Böyük Şəhər Bələdiyyəsinin sədri olmuşdur, Ədalət və İnkişaf Partiyasının lideridir.

2002-ci ildə keçirilən növbədənənar seçkilər nəticəsində Ədalət və İnkişaf Partiyası təkbaşına hakimiyyətə gəlmək imkanı əldə etdi və Rəcəb Tayyib Ərdoğan TBMM-də Türkiyənin Baş Naziri, 2014-cü ilin sentyabrında və 2018-ci ilin aprelində yenidən Türkiyə Cümhuriyyətinin Prezidenti seçilmişdir. Azərbaycan Respublikasının «Heydər Əliyev» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 100–101, 151–153, 183, 277.

50. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı (ÜST) – BMT-yə məxsus beynəlxalq dövlətlərarası təşkilat. 1946-cı ildə yaradılmışdır. Cenevrədə fəaliyyət göstərir. Nizamnaməsinə görə vəzifəsi təhlükəli xəstəliklərlə mübarizə, beynəlxalq sanitariya qaydalarının hazırlanması və digər məsələlərdən ibarətdir. Təşkilatın Azərbaycandakı proqramlarının yerinə yetirilməsinə kömək göstərmək məqsədilə 1994-cü ilin iyun ayında Bakı şəhərində Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının Azərbaycan Respublikasındakı nümayəndəliyi yaradılmışdır. – 109, 110.

51. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı (İƏT) – 1969–2011-ci illərdə İslam Konfransı Təşkilatı adlanırdı. Müsəlman ölkələrinin çoxunu birləşdirir. Nizamnaməsinə görə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının fəaliyyəti müsəlmanların həmrəyliyinin möhkəmlənməsinə, üzv dövlətlər arasında əməkdaşlığa yönəlmişdir. İqamətgahı Ciddədə yerləşir. Azərbaycan 1991-ci ildən İƏT-in üzvüdür. – 129, 161–162, 250, 278, 280.

52. Avropa Parlamenti – Avropa İttifaqının (Aİ) fəvqəlmilli institutlarından biri. 1957-ci ildə Avropa iqtisadi inteqrasiya təşkilatları çərçivəsində yaradılmışdır. Seçmək və seçilmək hüququndan Aİ vətəndaşları istifadə edir. Plenar iclasları Strasburqda, komissiyaların işi Brüsseldə keçirilir. Avropa Parlamentinin bütün çağırışlarında başlıca mövqə Avropa Xalq Partiyasına və Avropa Sosialist Partiyasına məxsusdur. Avropa Parlamenti məcburi xarakter daşımayan qərar verir. Avropa Parlamenti beynəlxalq problemlərin müzakirəsi zamanı öz səlahiyyətlərindən geniş istifadə edir, qəbul olunan qətnamələr məcburi qüvvəyə malik deyildir. Avropa Parlamenti Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi ilə əməkdaşlıq edir. – 129, 255.

53. Kürəkçay sazişi – 1805-ci il 14 may tarixində imzalanmış Qarabağ və Şəki xanlıqlarının Rusiyanın tərkibinə qatılması barədə müqavilə. – 129.

54. İbrahim xan, İ b r a h i m x ə l i l x a n (1732–1806) – Qarabağ xanı. İbrahimxəlil xan dövründə

Qarabağ xanlığı inkişaf etmiş, Şuşada elm, mədəniyyət və incəsənət işçilərindən ibarət ziyalı sinfi yaranmışdı. 1806-cı ildə İbrahim xan Şuşa yaxınlığında ailəsi ilə birlikdə rus mayoru Lisaneviçin dəstəsi tərəfindən qətlə yetirilmişdir. – 129.

55. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) – müasir dünyanın ən nüfuzlu beynəlxalq təşkilatı. Qərarı Nyu Yorkda yerləşir. Əsas vəzifəsi beynəlxalq sülhü və təhlükəsizliyi qorumaq və möhkəmlətmək, dövlətlər arasında əməkdaşlığı inkişaf etdirməkdir. BMT-nin Nizamnaməsi 1945-ci il iyulun 26-da San Fransisko Konfransında 50 dövlətin nümayəndəsi tərəfindən imzalanıb və 1945-ci il oktyabrın 24-də qüvvəyə minib. Hazırda BMT-yə 193 dövlət daxildir.

BMT-nin əsas orqanları Baş Məclis, Təhlükəsizlik Şurası, İqtisadi və İctimai Şura, Qəyyumluq Şurası, Beynəlxalq Məhkəmə və Katiblikdir. Azərbaycan Respublikası 1992-ci ildən BMT-nin üzvüdür.

Dövlətimizin apardığı uğurlu xarici siyasət nəticəsində Azərbaycan 2011-ci ilin oktyabr ayında BMT Təhlükəsizlik Surasına qeyri-daimi üzv qəbul olunmuşdur. – 129, 131, 137–138, 182.

56. Qazaxıstan, Q a z a x ı s t a n R e s p u b l i k a s ı – Avrasiyanın mərkəzi hissəsində dövlət. Sahəsi 2,7 milyon km², əhalisi 18,5 milyon nəfərdir. Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı Nur-Sultan şəhəridir. – 134–135.

57. Nursultan Nazarbayev, Nursultan Abiş oğlu (d.1940) – elbası, Qazaxıstanın dövlət və siyasi xadimi. 1979-cu ildə Qazaxıstan KP MK-nın katibi, 1984-cü ildə Qazaxıstan Ali Sovetinin Sədri, Nazirlər Sovetinin Sədri, 1989–91-ci illərdə Qazaxıstan KP MK-nın Birinci katibi, 1990-cı ildə eyni zamanda, Ali Sovetin Sədri, 1991-ci ildə Qazaxıstan SSR-in Prezidenti, 1991-ci ilin dekabrından 2019-cu ilin mart ayına qədər isə Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «Heydər Əliyev» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 134–135.

58. Yaponiya – Sakit okeanın Şərqi Asiya sahilləri yaxınlığındakı adalarda dövlət. Sahəsi 378 min km², əhalisi 127 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 47 prefekturaya bölünür. Yaponiya konstitusiyalı monarxiyadır. Paytaxtı Tokio şəhəridir. – 136.

59. Naruhito (d.1960) – 2019-cu ilin mayından atası Akihitonun istəyi ilə Yaponiyanın imperatoru olmuşdur. – 136.

60. Antonio Quterreş (d.1949) – Portuqaliyanın dövlət xadimi. 1995–2002-ci illərdə Portuqaliyanın Baş Naziri, 1999–2005-ci illərdə Sosialist İnternalının sədri, 2005–2015-ci illərdə BMT-də Qaçqınların İşləri üzrə baş komissar olmuşdur. 2017-ci ildən BMT-nin Baş katibidir. – 137–138.

61. Monqolustan – Mərkəzi Asiyada dövlət. Sahəsi 1,56 milyon km², əhalisi 3,2 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 18 aymaka bölünür. Ulan-Bator, Dərhan və

Erdenet şəhərləri xüsusi ərazi bölgüsünə daxildir. Dövlət başçısı Prezident, ali dövlət hakimiyyəti orqanı Böyük Xalq Xuralıdır. Paytaxtı Ulan-Bator şəhəridir. – 139.

62. Xaltmaaqiyn Battulqa (d.1963) – Monqolustanın dövlət xadimi. 2017-ci ildən Monqolustanın Prezidentidir. – 139.

63. «Azərenerji» – dövlət şirkəti. Elektrik sistemləri avadanlıqlarının texniki istismarı, elektrik enerjisinin ötürülməsi, bölüşdürülməsi, generasiya güclərinin və şəbəkələrinin planlaşdırılması və inkişaf məsələlərini həll edir. – 140–141, 259–261.

64. Fransa, F r a n s a R e s p u b l i k a s ı – Qərbi Avropada dövlət. Sahəsi 643,8 min km², əhalisi 67 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 101 departamentə bölünür. Qanunverici orqanı iki palatadan ibarət parlamentdir. İcra hakimiyyəti Prezident və Nazirlər Şurasına məxsusdur. Paytaxtı Paris şəhəridir. – 143–144.

65. Emmanuel Makron (d.1977) – Fransanın dövlət və siyasi xadimi. 2017-ci ildən Fransa Respublikasının Prezidentidir. «İrəli, Respublika» siyasi partiyasının yaradıcısı və lideridir. – 143–144.

66. Tovuz döyüşləri – 2020-ci il iyulun 12-də Ermənistan Azərbaycan–Ermənistan dövlət sərhədinin Tovuz istiqamətində növbəti hərbi təxribat törətmişdir. Bu növbəti təxribat nəticəsində bir neçə

hərbçimiz həlak olmuş və yaralanmışdır. Ermənistanın növbəti təxribatının qarşısı qətiyyətlə alınmışdır. – 145, 152, 154, 161, 163, 167, 190, 273, 280.

67. Arif Alvi (d.1949) – Pakistanın siyasi və dövlət xadimi. 2018-ci ildən Pakistan İslam Respublikasının Prezidentidir. – 154–156.

68. Xocalı soyqırımı – 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələri və Xankəndidə yerləşən Rusiyanın 366-cı alayının əsgər və zabitləri Xocalıya hər tərəfdən hücum etmiş, şəhəri tamamilə yandırmışlar, 613 azərbaycanlı öldürülmüş, yüzlərlə şəhər sakini yaralanmış, itkin düşmüşdür. Faciəni qətləmin kimi dünyanın bir neçə ölkəsi, həmçinin ABŞ-ın 22 ştatı tanımışdır. – 123, 155, 157, 159, 161, 163, 173, 280.

69. Kasım-Jomart Tokayev (d.1953) – Qazaxıstanın dövlət və siyasi xadimi. 2013–2019-cu illərdə Qazaxıstan Senatının Sədri olmuşdur. 2019-cu ildən Qazaxıstan Respublikasının Prezidentidir. – 157–158.

70. Özbəkistan, Özbəkistan Respublikası – Orta Asiyanın mərkəzində dövlət. Sahəsi 448,8 min km², əhalisi 34 milyon nəfərdir. Özbəkistanın tərkibinə Qarakalpak Muxtar Respublikası və 12 vilayət daxildir. Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı Məclisdir. Paytaxtı Daşkənd şəhəridir. – 161–162, 184, 278.

71. Şavkat Mirziyoyev (d.1957) – Özbəkistanın siyasi və dövlət xadimi. 2003–2006-cı illərdə Özbəkistan Respublikasının Baş Naziri olmuşdur. 2016-cı ildən Özbəkistan Respublikasının Prezidentidir. – 161–162.

72. Polad Həşimov, Polad İsrayıloğlu (1975–2020) – general-mayor. 2020-ci il iyulun 14-də Tovuz istiqamətində gedən döyüşlərdə qəhrəmancasına şəhid olmuşdur. – 165, 169.

73. İlqar Mirzəyev, İlqar Anzoroğlu (1973–2020) – polkovnik. 2020-ci il iyulun 14-də Tovuz istiqamətində gedən döyüşlərdə qəhrəmancasına həlak olmuşdur. – 165–169.

74. Aprel döyüşləri – 2016-cı il aprelin 1-dən 2-nə keçən gecə Azərbaycan və Ermənistan silahlı qüvvələri arasında işğal olunmuş bəzi ərazilərimizin azad olunması əməliyyatı. Döyüşlər Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin qələbəsi ilə nəticələnmiş – Tərtər rayonunun Talış kəndi ətrafındakı yüksəkliklər və Seysulan kəndi, Cəbrayıl rayonunun Lələtəpə yüksəkliyi və Cocuq Mərcanlı, Goranboy rayonunun Gülüstan kəndi və Tərtər rayonunun Madagiz kəndi tərəfindəki yollar tamamilə erməni tapdağından azad edilmişdir. – 169, 172.

75. Naxçıvan – Azərbaycan Respublikasında şəhər, Naxçıvan Muxtar Respublikasının paytaxtı. Sahəsi 191,7 km², əhalisi 93,7 min nəfərdir. Azərbaycanın ən qədim şəhərlərindəndir. Müasir Naxçıvan

Antik və orta əsr şəhər yerinin xarabalıqları üzərində yerləşmişdir. E.ə. IX–VI əsrlərdə qədim Manna və Midiyanın, eramızın əvvəllərində Albaniyanın, IV əsrdən Sasanilərin tərkibində olmuşdur. 654-cü ildə isə Naxçıvanı ərəblər işğal etmişlər. Atabəylər dövlətinin (1136–1225) paytaxtlarından biri olmuşdur. 1828-ci il Türkmənçay müqaviləsinə qədər müxtəlif dövlətlərin nüfuz dairəsində olmuş, məhz bu ildən Rusiya imperiyasına birləşdirilmiş və qəza mərkəzinə çevrilmişdir. 1924-cü il fevralın 9-da Naxçıvan MSSR təşkil ediləndən muxtar respublikanın paytaxtıdır. – 171.

76. Hikmət Hacıyev, Hikmət Fərhad oğlu (d.1979) – Azərbaycan Respublikası Prezident Administrasiyası Xarici Əlaqələr şöbəsinin rəhbəri, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi. 2014–2018-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat xidmətinin rəhbəri olmuşdur. – 182.

77. Əli Əsədov, Əli Hidayət oğlu (d.1956) – iqtisadçı. Azərbaycanın dövlət və siyasi xadimi. 1995–2000-ci illərdə Milli Məclisin üzvü olmuşdur. 1998–2019-cu illərdə Prezidentin İqtisadi məsələlər üzrə köməkçisi, 2012–2017-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Prezident Administrasiyası rəhbərinin müavini, 2019-cu il oktyabrın 8-dən isə Azərbaycan Respublikasının Baş Naziridir. – 182, 193–197.

78. Elmar Məmmədyanov, Elmar Məhərrəm oğlu (d.1960) – diplomat. 1995–98-ci illərdə

Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyində Beynəlxalq Təşkilatlar İdarəsinin rəhbəri, 1998–2003-cü illərdə Azərbaycanın ABŞ-dakı səfirliyində müşavir, 2003–2004-cü illərdə İtaliyada Azərbaycan Respublikasının səfiri, 2004–2020-ci illərdə isə Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər naziri olmuşdur. – 182.

79. Yaşar Əliyev, Yaşar Teymur oğlu (d.1955) – diplomat. 2005–2006-cı illərdə Azərbaycan Respublikasının Kuba Respublikasında, 2006–2011-ci illərdə ABŞ-da, 2007–2009-cu illərdə isə Meksika Birləşmiş Ştatlarında Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri olmuşdur. 2014-cü ildən Azərbaycan Respublikasının BMT-də daimi nümayəndəsidir. – 182.

80. Kuba, Kuba Respublikası – Amerikada, Vest-Hinddə dövlət. Sahəsi 110,9 min km², əhalisi 11 milyon nəfərdir. Ali orqanı birpalatalı Milli Assambleyadır. Dövlət başçısı Prezident, hökumət başçısı isə Dövlət Şurasının Sədridir. Paytaxtı Havana şəhəridir. – 196.

81. Naxçıvan Muxtar Respublikası (1920–23-cü illərdə Naxçıvan Sovet Sosialist Respublikası, 1923–24-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Diyarı, 1924–90-cı illərdə Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası, 1990-cı ildən isə Naxçıvan Muxtar Respublikası) – Azərbaycan Respublikasının tərkibində muxtar dövlət. Sahəsi 5,5 min km², əhalisi 440 min nəfərdir. Hazırda 7 inzibati rayonu (Babək, Culfa, Ordubad, Sədərək, Şahbuz, Şərur, Kəngərli), 4 şəhəri (Naxçı-

van, Ordubad, Culfa, Şərur), 9 qəsəbəsi, 160 kəndi vardır. – 198.

82. Şahin Mustafayev, Şahin Abdulla oğlu (d.1965) – 2008–2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının İqtisadi İnkişaf naziri, 2013–2016-cı illərdə İqtisadiyyat və Sənaye naziri, 2016–2019-cu illərdə isə İqtisadiyyat naziri olmuşdur. 22 oktyabr 2019-cu ildən Azərbaycan Respublikası Baş Nazirinin müavini-dir. – 200, 203–205, 294–302, 319.

83. Bakı–Tbilisi–Ceyhan – 1998-ci il oktyabrın 29-da Azərbaycan, Türkiyə, Gürcüstan, Qazaxıstan, Özbəkistan prezidentləri və ABŞ-ın Enerji naziri Bakı–Tbilisi–Ceyhan marşrutunu müdafiə edən «Ankara Bəyannaməsi»ni imzalamışlar. Uzunluğu 1695 km olan kəmərlər 2006-cı ildə istifadəyə verilmişdir. – 201.

84. Bakı–Supsa neft kəməri – 1994-cü ilin sentyabrında Azərbaycan hökumətinin xarici neft şirkətləri ilə imzaladığı «Əsrin müqaviləsi»nin həyata keçirilməsinin mühüm bir hissəsi Bakı–Supsa neft kəməridir. Kəmərin uzunluğu 830 km, gündəlik maksimum ötürmə gücü 115 min barreldir. Supsada hər birinin tutumu 250 min barrel olan dörd terminal tikilmişdir. 1999-cu il aprelin 17-də Supsada ilkin Xəzər neftinin qərb istiqamətində nəqli üçün Bakı–Supsa ixrac boru kəmərinin və Supsa yerüstü terminalının təntənəli rəsmi açılışı mərasimi olmuşdur. – 201.

85. Bakı–Novorossiysk neft kəməri – 1994-cü ilin sentyabrında Azərbaycan hökumətinin xarici neft şirkətləri ilə imzaladığı «Əsrin müqaviləsi»nin həyata keçirilməsinin mühüm bir hissəsi Bakı–Novorossiysk neft kəməridir. Bu kəməər 1997-ci ilin noyabrında istifadəyə verilmişdir. – 201.

86. Samir Şərifov, Samir Rauf oğlu (d.1961) – hüquqşünas. 2001–2006-cı illərdə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun icraçı direktoru olmuşdur. 2006-cı ildən Azərbaycan Respublikasının Maliyyə naziridir. Eyni zamanda, Qara Dəniz Ticarət və İnkişaf Bankında Azərbaycan Respublikası üzrə təmsilçi direktordur. – 207–210.

87. Mərkəzi Bank, Milli Bank (AMB) – Azərbaycan Respublikasının mərkəzi bankıdır. Onun əsas vəzifəsi qiymət sabitliyinin təmin edilməsi, xarici valyutalara nisbətən milli valyutanın kursunun möhkəmləndirilməsi, həmçinin ölkə bank sisteminin sabitliyinin qorunmasıdır. AMB valyuta tənzimlənməsi və nəzarətini həyata keçirir, xarici dövlətlərlə hesablaşma qaydalarını müəyyən edir, xarici valyuta ehtiyatlarını idarə edir. AMB həmçinin Azərbaycan Respublikasının tədiyə-hesablama balansının tərtibinə rəhbərlik edir. – 211.

88. Elman Rüstəmov, Elman Sirac oğlu (d.1952) – iqtisadçı. 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının sədridir. Azərbaycan

Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 212–217.

89. Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF) – beynəlxalq valyuta-maliyyə təşkilatı, BMT-nin ixtisaslaşmış orqanı. BMT-nin Bretton-Vudsda keçirilmiş konfransının qərarına əsasən, 1944-cü ildə yaradılıb, 1947-ci ildən isə əməliyyatlara başlayıbdır. Mənzil-qərargahı Vaşinqtonda yerləşir. 189 dövlət BVF-nin üzvüdür. İşçilərinin sayı 133 ölkədə 2500 nəfərdir. Kvotaların ümumi həcmi 383 milyard dollardır. Ehtiyat ayrılmaları üçün qəbul edilən əlavə öhdəliklər 600 milyard dollardır.

BVF-nin maliyyə resursları üzv ölkələrin üzvlük haqlarından – SDR-lə (beynəlxalq hesablaşma vahidləri) ifadə olunan kvotadan formalaşır. Kvota ölkənin iqtisadi potensialı və dünya ticarətindəki mövqeyindən asılı olaraq müəyyən edilir. 1992-ci ildən Azərbaycan Respublikası BVF-nin üzvüdür. – 216.

90. OPEC+ (Neft ixrac edən ölkələr təşkilatı) – 1960-cı ildə yaradılmışdır. Tərkibinə İran, Venesuela, Küveyt, Səudiyyə Ərəbistanı, Əlcəzair, Nigeriya, Ekvador, Qabon, Anqola, İraq, Konqo, Liviya, BƏƏ, Ekvatorial Qvineya daxildir. Mənzil-qərargahı Vyanada yerləşir. – 217, 218.

91. Dünya Bankı – BMT-nin hökumətlərarası ixtisaslaşdırılmış idarəsi. 1944-cü ildə ABŞ-da Bretton-Vuds konfransında təsis olunmuşdur. İdarə Həyəti Vaşinqtondadır. Məqsədi inkişaf etməkdə olan

ölkələrin iqtisadi və sosial dirçəlişinə kömək etməkdir. Səhmdar cəmiyyəti formasındadır və iştirakçıları yalnız Beynəlxalq Valyuta Fondunun üzvləridir. Banka 188 dövlət daxildir. 1992-ci ildən Azərbaycan Respublikası Dünya Bankının üzvüdür. – 217.

92. Mikayıl Cabbarov, Mikayıl Çingiz oğlu (d.1976) – hüquqşünas-iqtisadçı. 2004–2009-cu illərdə Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf nazirinin müavini, 2013–2017-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının Təhsil naziri, 2017–2019-cu illərdə isə Vergilər naziri olmuşdur. 23 oktyabr 2019-cu ildən İqtisadiyyat naziridir. – 219–222.

93. Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) – 1991-ci il dekabrın 8-də Belorusiya, Rusiya və Ukrayna dövlət başçılarının imzaladıqları saziş əsasında SSRİ dağıldıqdan sonra yeni dövlətlərarası birlik kimi yaradılmışdır. Azərbaycan 1993-cü ilin sentyabrında MDB-yə daxil olmuşdur. Tərkibinə Azərbaycan, Belarus, Ermənistan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Moldova, Özbəkistan, Rusiya, Tacikistan, Türkmənistan daxildir. MDB-nin 1993-cü ildə qəbul edilmiş Nizamnaməsində aşağıdakı birgə fəaliyyət sahələri nəzərdə tutulur: insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi; xarici siyasi fəaliyyətin əlaqələndirilməsi; ümumi iqtisadi məkanın formalaşdırılmasında, nəqliyyat sisteminin və rabitənin inkişafında əməkdaşlıq; əhalinin sağlamlığının və ətraf mühitin mühafizəsi; sosial və mühacirət məsələləri, mütəşəkkil ci-

nayətkarlıqla mübarizə; müdafiə siyasətində və sərəhlərin qorunmasında əməkdaşlıq.

MDB-nin orqanları aşağıdakılardır: Dövlət başçıları Şurası; Hökumət başçıları Şurası; Xarici İşlər nazirləri Şurası; Dövlətlərarası iqtisadi Şura; Mərkəzi Sankt-Peterburq şəhərində olan Parlamentlərarası Assambleya və s. MDB-nin daimi fəaliyyət göstərən orqanı Minsk şəhərində yerləşən Əlaqələndirmə Məsələlər Komitəsidir. – 223, 236.

94. Sahil Babayev, Sahil Rafiq oğlu (d.1980) – hüquq elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, 1999–2006-cı illərdə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin Hüquq Departamentinin baş mütəxəssisi vəzifəsində çalışmışdır. 2009-cu ildən İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin Xarici Investisiyalar və Yardımların Əlaqələndirilməsi şöbəsinin, 2011–2014-cü illərdə isə Beynəlxalq Təşkilatlarla Əməkdaşlıq şöbəsinin müdiri olmuşdur. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 13 mart 2014-cü il tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat və Sənaye nazirinin müavini, 30 yanvar 2016-cı il tarixli Sərəncamı ilə isə Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat nazirinin müavini vəzifəsinə təyin edilmişdir. 2018-ci ildən Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi naziridir. – 223–228, 264.

95. İnam Kərimov, İnam İmdad oğlu (d.1977) – hüquqşünas. 2012–2018-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət

Agentliyinin sədri olmuşdur. 2018-ci ildən Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı naziridir. – 229–233, 302–306.

96. «Aqrolizinq» – 2004-cü ildə təsis edilmişdir. Şirkət ölkənin Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin strukturuna daxildir. «Aqrolizinq» ASC-nin yaranma zamanı qarşısına qoyduğu əsas məqsədlər ölkədə kənd təsərrüfatı texnikası çatışmazlığının aradan qaldırılması, fermerlərə güzəştli şərtlərlə belə texnika və avadanlıqların verilməsidir. Sonradan Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamları ilə şirkətin funksiyaları daha da genişləndirilibdir. Təşkilatın ölkənin 55 rayonunda xidmət məntəqələri vardır. – 235, 236.

97. Səfər Mehdiyev, S ə f ə r M ə m m ə d o ğ l u (d.1973) – Gömrük xidməti general-polkovniki. 2004–2006-cı illərdə Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi sədrinin müavini, 2006-cı ildən isə Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi sədrinin birinci müavini vəzifəsində çalışmışdır. 2018-ci ildən Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin sədridir. – 236–240.

98. Ceyhun Bayramov, C e y h u n Ə z i z o ğ l u (d.1973) – iqtisadçı-hüquqşünas. 2018–2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının Təhsil naziri olmuşdur. 16 iyul 2020-ci ildən isə Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər naziridir. – 243–258.

99. Polşa, P o l ş a R e s p u b l i k a s ı – Mərkəzi Avropada dövlət. Sahəsi 312,7 min km², əhalisi 38,3 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 49 voyevodalığa bölünür. Ali və yeganə qanunverici orqanı ikipalatalı Seymdir. Paytaxtı Varşava şəhəridir. – 262.

100. Andjey Duda (d.1972) – Polşanın siyasi xadimi. Hüquq elmləri doktoru. 2015-ci ildən Polşa Respublikasının Prezidentidir. – 262.

101. Belçika, B e l ç i k a K r a l l ı ğ ı – Qərbi Avropada dövlət. Sahəsi 30,5 min km², əhalisi 11,4 milyon nəfərdir. Belçika konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlət başçısı Kral, qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı Brüssel şəhəridir. – 263.

102. Filipp (d.1960) – 2013-cü ildən Belçika Kralı. Kral II Albertin böyük oğlu. – 263.

103. Kəmaləddin Heydərov, K ə m a l ə d d i n F ə t t a h o ğ l u (d.1961) – general-polkovnik, 1995–2006-cı illərdə Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin sədri, 2006-cı ildən Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar naziridir. Azərbaycan Respublikasının «Azərbaycan Bayrağı» və «Şöhrət» ordenləri ilə təltif edilmişdir. – 309–312, 320.

Şəxsi adlar göstəricisi

Alvi Arif	– 154–156
Amreyev Bağdad	– 163–164
Babayev Muxtar	– 313–314
Babayev Sahil	– 223–228, 264
Bayramov Ceyhun	– 243–258
Battulqa Xaltmaaqiyn	– 139
Berdıməhəmmədov Qurbanqulu	– 65, 84–98
Brovkina Alevtina	– 66
Cabbarov Mikayıl	– 219–222
Cukanoviç Milo	– 142
Duda Andjey	– 263
Eyvazov Vilayət	– 185
Əhmədzadə Əhməd	– 161–162, 328–332
Əliyev Heydər	– 5, 28, 34, 36, 39, 40, 55, 273
Əliyev Yaşar	– 183
Əliyeva Mehriban	– 5–27, 60–64, 102, 198, 264
Ərdoğan Rəcəb Tayyib	– 100–101, 151–153, 183, 277
Əsədov Əli	– 182, 193–197
Filipp (<i>Belçika Kralı</i>)	– 264
Hacıyev Hikmət	– 182
Hacıyev Vahid	– 30–33
Heydərov Kəmaləddin	– 309–312, 320
Həsənov Kərəm	– 314–317

-
- Həşimov Polad** – 165, 169
Hüseynov Qorxmaz – 334–336, 337–342
İbrahim xan – 129
Kaqame Pol – 68
Kərimov İnam – 229–233, 302–306
Qani Məhəmməd Əsrəf – 84–98
Quterreş Antonio – 137–138
Lukaşenko Aleksandr – 82–83
Makron Emmanuel – 143–144
Mehdiyev Səfər – 236–240
Məmmədyarov Elmar – 182
Mirzəyev Elvin – 165, 169
Mirzəyev İlqar – 165, 169
Mirziyoyev Şavkat – 159–160
Murtuza Qulu xan Ziyad oğlu – 9
Mustafayev Şahin – 200, 203, 205, 294–302, 319
Nağdəliyev Zeynal – 308
Naruhito (*Yaponiya imperatoru*) – 136
Nazarbayev Nursultan – 134–135
Peyet Juli – 67
Pololikaşvili Zurab – 69
Putin Vladimir – 80–81
Rüstəmov Elman – 212–217
Rzayev Baba – 37, 140–141, 259–261, 332–334
Rzayev Rövşən – 29
Sadikov Nəcməddin – 43
Sadıqova Xalidə – 27
Səmayə xanım (*şəhid anası*) – 165
Şah Abbas – 8, 9

Şeyx Bahəddin Məhəmməd Amili	– 9
Şərifov Samir	– 207–210
Tahirov Ramiz	– 44
Tokayev Kasım-Jomart	– 157–158
Tusk Donald	– 91
Tramp Donald	– 78–79, 253

Coğrafi adlar göstəricisi

Abşeron (<i>yarımada</i>)	– 227, 261
Ağdərə	– 51, 171
Ağstafa	– 6
Akina	– 85
Amerika Birləşmiş Ştatları	– 78–79, 253
Asiya	– 91, 95
Avrasiya	– 87, 94
Avropa	– 91, 95, 122, 123
Belarus	– 48, 82–83
Belçika	– 263
Bərdə	– 227
Böyük Britaniya	– 254
Binəqədi	– 227
Cəbrayıl	– 51, 171
Cənubi Qafqaz	– 37
Çin	– 95, 196
Dağlıq Qarabağ	– 52, 53, 54, 122, 123, 128, 131, 143–144, 147, 148, 151, 154, 157, 158, 159, 160, 162, 164, 171, 178, 255
Daşkəsən	– 6
Əfqanıstan	– 84–98, 117
Finlandiya	– 10
Fransa	– 143–144
Füzuli	– 51, 171

Gəncə	– 5–27, 54, 104
Gürcüstan	– 84, 97
Herat	– 96
Hindistan	– 94
Xaçmaz	– 228
Xocalı	– 123, 155, 157, 159, 161, 163, 173, 280
İspaniya	– 74
İsrail	– 48
Kanada	– 67
Kəlbəcər	– 54
Kələki	– 55, 56
Kuba	– 196
Qafqaz	– 95
Qazaxıstan	– 134–135, 157– 158, 184, 278
Qırğızıstan	– 278
Qobu	– 267
Quba	– 227
Laçın	– 54
Lənkəran	– 228
Madrid	– 74
Mingəçevir	– 34–59
Monqolustan	– 139
Monteneqro	– 142
Moskva	– 40
Naxçıvan Muxtar Respublikası	– 198
Naxçıvan	– 171
Orta Asiya	– 6
Özbəkistan	– 159–160, 184, 278

Pakistan	– 94, 154–156
Polşa	– 262
Ruanda	– 68
Rusiya	– 6, 48, 66, 80–81, 96, 196
Saatlı	– 230
Sabirabad	– 227
Sabunçu	– 259–261
Samux	– 28–34
Sumqayıt	– 14, 228
Şəki	– 227
Şəmkir	– 6
Şuşa	– 54
Təbriz	– 8
Tərtər	– 230
Toraqundi	– 85, 94
Tovuz	– 33, 145, 152, 154, 161, 163, 167, 190, 273, 280
Türkiyə	– 84, 97, 100–101, 151– 153, 183, 184, 196, 277, 278
Türkmənistan	– 65, 84–98, 117
Yaponiya	– 136

MÜNDƏRİCAT

GƏNCƏ ŞƏHƏRİNƏ SƏFƏR

24 iyun 2020-ci il 5

«NB SATINALMA VƏ TİCARƏT» MMC-nin SÜNİ MƏRMƏR VƏ QRANİT İSTEHSALI ZAVODUNUN AÇILIŞI MƏRASİMİ

24 iyun 2020-ci il 6

GƏNCƏ ŞƏHƏR XƏSTƏXANASININ MODUL TIPLI İNFEKSİON XƏSTƏLİKLƏR KORPUSU- NUN AÇILIŞINDA TİBB İŞÇİLƏRİ İLƏ GÖRÜŞ

24 iyun 2020-ci il 13

SAMUX RAYONUNA SƏFƏR

24 iyun 2020-ci il 28

MİNGƏÇEVİR ŞƏHƏRİNƏ SƏFƏR

25 iyun 2020-ci il..... 34

İÇƏRİŞƏHƏR DÖVLƏT TARİX-MEMARLIQ QORUĞUNUN BİR HİSSƏSİNDƏ APARILAN BƏRPA-KONSERVASIYA İŞLƏRİ İLƏ TANIŞLIQ

29 iyun 2020-ci il 60

**TÜRKMƏNİSTAN PREZİDENTİ QURBAN-
QULU BERDİMƏHƏMMƏDOV İLƏ TELE-
FONLA GÖRÜŞ**

29 iyun 2020-ci il 65

**RUSİYA ELMLƏR AKADEMİYASININ
AKADEMİKİ XANIM ALEVTİNA
BROVKİNAYA**

30 iyun 2020-ci il..... 66

**KANADANIN GENERAL-QUBERNATORU
XANIM JULİ PEYETƏ**

30 iyun 2020-ci il..... 67

**RUANDA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB POL KAQAMEYƏ**

30 iyun 2020-ci il..... 68

**BMT-nin ÜMUMDÜNYA TURİZM TƏŞKİ-
LATININ BAŞ KATİBİ ZURAB POLOLİ-
KAŞVİLİ İLƏ VİDEOKONFRANS FOR-
MATINDA GÖRÜŞ**

30 iyun 2020-ci il 69

**AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
DONALD TRAMPA**

1 iyul 2020-ci il 78

**RUSİYA FEDERASİYASININ PREZİ-
DENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
VLADİMİR PUTİNƏ**

2 iyul 2020-ci il 80

**BELARUS RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ALEKSANDR
LUKAŞENKOYA**

2 iyul 2020-ci il 82

**ƏFQANISTAN İSLAM RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ MƏHƏMMƏD ƏSRƏF QANI
VƏ TÜRKMƏNİSTAN PREZİDENTİ
QURBANQULU BERDİMƏHƏMMƏDOV
İLƏ VİDEOKONFRANS FORMATINDA
GÖRÜŞ**

2 iyul 2020-ci il 84

**RUSİYA FEDERASİYASININ PREZİDENTİ
VLADİMİR PUTİN İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ**

2 iyul 2020-ci il 99

**TÜRKIYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB RƏCƏB TAYYİB
ƏRDOĞANA**

6 iyul 2020-ci il 100

**BAKININ XƏTAİ RAYONUNDA MODUL
TIPLİ HOSPİTALIN AÇILIŞI MƏRASİMİ**

6 iyul 2020-ci il 102

**QAZAXISTAN RESPUBLİKASININ
BİRİNCİ PREZİDENTİ NURSULTAN
NAZARBAYEV İLƏ TELEFONLA
GÖRÜŞ**

6 iyul 2020-ci il 134

**YAPONİYA İMPERATORU ƏLAHƏZRƏT
NARUHİTOYA**

7 iyul 2020-ci il 136

**BMT-nin BAŞ KATİBİ ANTONİO
QUTERREŞ İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ**

7 iyul 2020-ci il 137

**MONQOLUSTAN PREZİDENTİ ZATİ-
ALİLƏRİ CƏNAB XALTMAAQİYN
BATTULQAYA**

8 iyul 2020-ci il 139

**BAKININ NİZAMİ RAYONUNDA
«AZƏRENERJİ» ASC-nin YENİDƏN
QURULMUŞ «8-ci KM» YARIMSTAN-
SİYASININ AÇILIŞI MƏRASİMİ**

9 iyul 2020-ci il 140

**MONTENEQRO PREZİDENTİ ZATİ-
ALİLƏRİ CƏNAB MİLO CUKANOVİÇƏ**

10 iyul 2020-ci il 142

**FRANSA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB EMMANUEL
MAKRONA**

10 iyul 2020-ci il 143

**DÖVLƏT TƏHLÜKƏSİZLİK ŞURASININ
İCLASI**

13 iyul 2020-ci il 145

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB RƏCƏB TAYYİB
ƏRDOĞANA**

15 iyul 2020-ci il 151

**PAKİSTAN İSLAM RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
ARİF ALVİYƏ**

15 iyul 2020-ci il 154

**QAZAXISTAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
KASIM-JOMART TOKAYEVƏ**

15 iyul 2020-ci il 157

**ÖZBƏKİSTAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
ŞAVKAT MİRZİYOEYEVƏ**

15 iyul 2020-ci il 159

**İSLAM ƏMƏKDAŞLIQ TƏŞKİLATININ
BAŞ KATİBİ CƏNAB YUSİF BİN
ƏHMƏD ƏL-OSAYMİNƏ**

15 iyul 2020-ci il 161

**TÜRKDİLLİ DÖVLƏTLƏRİN ƏMƏKDAŞLIQ
ŞURASININ BAŞ KATİBİ
CƏNAB BAĞDAD AMREYEVƏ**

15 iyul 2020-ci il 163

**ŞƏHİD GENERAL-MAYOR POLAD HƏŞİ-
MOVUN ANASI SƏMAYƏ XANIM VƏ ŞƏHİD
POLKOVNİK İLQAR MİRZƏYEVİN OĞLU
ELVİN İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ**

15 iyul 2020-ci il 165

**NAZİRLƏR KABİNETİNİN 2020-ci İLİN
BİRİNCİ YARISININ SOSIAL-İQTİSADI
İNKİŞAFININ YEKUNLARINA VƏ
QARŞIDA DURAN VƏZİFƏLƏRƏ HƏSR
OLUNMUŞ VİDEOFORMATDA İCLASI**

15 iyul 2020-ci il 166

YEKUN NİTQİ

15 iyul 2020-ci il 240

**XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ VƏZİFƏSİNƏ YENİ
TƏYİN OLUNMUŞ CEYHUN BAYRAMOV
İLƏ VİDEOFORMATDA GÖRÜŞ**

16 iyul 2020-ci il 243

**BAKININ SABUNÇU RAYONUNDA
«AZƏRENERJİ» ASC-nin YENİ TİKİLMİŞ
«BÖYÜKŞOR» YARIMSTANSİYASININ
AÇILIŞI MƏRASİMİ**

16 iyul 2020-ci il 259

**POLŞA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ANDJEY DUDAYA**

18 iyul 2020-ci il 262

BELÇİKA KRALI ƏLAHƏZRƏT FİLİPPƏ

18 iyul 2020-ci il 263

**BAKININ XƏTAİ RAYONUNDA ŞƏHİD
AİLƏLƏRİNƏ, MÜHARİBƏ ƏLİLLƏRİNƏ
MƏNZİLLƏRİN VƏ AVTOMOBİLLƏRİN
TƏQDİM OLUNMASI MƏRASİMİ**

21 iyul 2020-ci il 264

**SU TƏSƏRRÜFATININ VƏZİYYƏTİNƏ
HƏSR OLUNMUŞ VİDEOFORMATDA
MÜŞAVİRƏ**

23 iyul 2020-ci il 284

QEYDLƏR 352

Şəxsi adlar göstəricisi 387

Coğrafi adlar göstəricisi 390

Texniki redaktor
Yığım üzrə operator
Kompüter tərtibatı

Zoya Nəcəfova
İlhamə Kərimova
Məhəbbət Orucov

Cildin hazırlanmasında AZƏRTAC-ın materiallarından istifadə olunmuşdur.

«Tayms» qarnitur. Formatı 84×108 1/32. Ofset kağızı № 1
Şerti çap vərəqi 25,0. Uçot nəşr vərəqi 25,5. Tirajı 5000
Müqavilə qiyməti ilə.

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi
Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı
Bakı – Mehdi Hüseyn küç. 55, dalan 2, ev 3.

«Şərq-Qərb» mətbəəsi, Aşıq Ələsgər küçəsi 17.